

DIGITALES ARCHIV

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft
ZBW – Leibniz Information Centre for Economics

Albu, Lucian-Liviu; Lupu, Radu; Călin, Adrian Cantemir et al.

Book

Impactul aderării României la Uniunea Europeană
asupra economiei românești : analiză sectorială
(industrie, agricultură, servicii etc.)

Provided in Cooperation with:

European Institute of Romania (EIR), Bucharest

Reference: Albu, Lucian-Liviu/Lupu, Radu et. al. (2018). Impactul aderării României la Uniunea Europeană asupra economiei românești : analiză sectorială (industrie, agricultură, servicii etc.). București : Institutul European din România.

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/1715>

Kontakt/Contact

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/econis-archiv/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

<https://zbw.eu/econis-archiv/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence.

Impactul aderării României la Uniunea Europeană asupra economiei românești. Analiză sectorială (industrie, agricultură, servicii etc.)

Lucian-Liviu ALBU (coordonator)
Radu LUPU
Adrian-Cantemir CĂLIN
Oana-Cristina POPOVICI

Studii de Strategie și Politici SPOS 2017

Studiul nr. 1

Impactul aderării României la Uniunea Europeană asupra economiei românești. Analiză sectorială (industrie, agricultură, servicii etc.)

Autori:

Lucian-Liviu ALBU (coordonator)

Radu LUPU

Adrian-Cantemir CĂLIN

Oana-Cristina POPOVICI

București, 2018

Coordonator de proiect din partea Institutului European din România: Mihai Sebe

© Institutul European din România, 2018

Bd. Regina Elisabeta, nr. 7-9

Sector 3, București

www.ier.ro

Grafică și DTP: Monica Dumitrescu

ISBN online: 978-606-8202-57-0

Studiul exprimă opinia autorilor și nu reprezintă poziția Institutului European din România.

Despre autori:

Academician **Lucian-Liviu Albu** cercetător științific gradul I, profesor și director general al Institutului de Prognoză Economică, Academia Română, editor șef al revistei *Romanian Journal of Economic Forecasting*, membru al Consiliului Fiscal, membru al Consiliului Statistic Național, membru al Consiliului școlii doctorale ASE, are ca principale domenii de interes macroeconomia, modelarea economică și prognoza. Experiența sa include activități de profesor sau cercetător invitat la universități și institute de cercetare din: Austria, Belgia, Bulgaria, China, Croația, Cehia, Marea Britanie, Finlanda, Franța, Grecia, Ungaria, Islanda, Israel, Italia, Malta, Moldova, Muntenegru, Olanda, Polonia, Portugalia, Rusia, Slovacia, Slovenia, Spania, Elveția, Taiwan, Turcia, SUA. A participat ca partener sau coordonator de echipe de cercetare la mai mult de 30 de proiecte internaționale și la mai mult de 40 de proiecte naționale. A publicat mai mult de 30 de cărți și monografii, peste 300 de articole și capitole de carte și a prezentat mai mult de 100 de lucrări în cadrul conferințelor internaționale.

Radu Lupu este cercetător științific gradul II la Institutul de Prognoză Economică din cadrul Academiei Române și profesor universitar la Facultatea de Relații Economice Internaționale de la Academia de Studii Economice din București. Domeniile de interes în ceea ce privește cercetarea și cursurile predate cuprind disciplinele de finanțe cantitative, investiții și instrumente financiare derivate. Radu Lupu este directorul programului de masterat în managementul riscului financiar internațional de la ASE București. Deține un doctorat pe tema managementului riscului cu instrumente financiare derivate și a absolvit un program postdoctoral în cadrul Academiei Române pe tema finanțelor cantitative. Pe perioada 2010 – 2015 a fost profesor invitat la ESEC School din Barcelona și în perioada 2008 – 2016 a fost profesor invitat la Universitatea din Lille, Institut d'Administration des Entreprises. A fost, de asemenea, profesor la MBA-ul româno-canadian în perioada 2003 – 2012. Activitatea de cercetare a început prin activitatea de asistent de cercetare de la Universitatea Concordia din Montreal, în perioada 2004 – 2005.

Dr. **Adrian-Cantemir Călin** este cercetător științific gradul II la Institutul de Prognoză Economică din cadrul Academiei Române și lector universitar la Facultatea de Relații Economice Internaționale de la Academia de Studii Economice din București. Principalele sale domenii de cercetare sunt: finanțele cantitative, managementul riscului (în special modelarea riscului de credit), produsele financiare derivate, politica monetară, relaxarea cantitativă și tapering, respectiv prognozele macroeconomice. Este licențiat atât în Economie și Afaceri Internaționale, cât și în Finanțe și deține o diplomă de master în Managementul Afacerilor Internaționale. A obținut titlul de doctor în anul 2013 cu teza „Evaluarea riscului de credit în Europa Centrală și de Est”, care reprezintă principalul său domeniu de interes și de expertiză. În continuare a finalizat studiile postdoctorale în cadrul Academiei Române, investigând impactul politicilor monetare neconvenționale asupra dinamicii piețelor financiare.

Dr. **Oana-Cristina Popovici** este cercetător științific gradul III în cadrul Institutului de Prognoză Economică, Academia Română. A obținut titlul de doctor în anul 2013, cu lucrarea „Analiza investițiilor străine directe în noile state membre ale Uniunii Europene”, în domeniul Economie și Afaceri Internaționale. A continuat aprofundarea temei prin studiile postdoctorale urmate la Academia de Studii Economice din București, încheiate în septembrie 2015 cu o cercetare asupra „Impactului competitivității internaționale asupra investițiilor străine directe”. În prezent este asistent universitar la Facultatea de Relații Economice Internaționale. Principalele teme de interes vizează investițiile străine directe, politicile publice, competitivitatea economică, economia europeană.

About the authors:

Academician **Lucian-Liviu Albu**, senior researcher (SR. I), professor and General Director of the Institute for Economic Forecasting, Romanian Academy, chief editor of the *Romanian Journal of Economic Forecasting*, member of the Fiscal Council, member of the National Statistical Council, member of the Council for Doctoral Studies of the Bucharest University of Economic Studies, has as main fields of interest macroeconomics, economic modelling and forecasting. His experience includes activities as visiting professor/senior research fellow at universities and research institutes from Austria, Belgium, Bulgaria, China, Croatia, Czech Republic, England, Finland, France, Greece, Hungary, Iceland, Israel, Italy, Malta, Republic of Moldova, Montenegro, Netherlands, Poland, Portugal, Russia, Slovakia, Slovenia, Spain, Switzerland, Taiwan, Turkey, USA. He has participated as partner or coordinator of national research teams in more than 30 international research projects and in more than 40 national projects. He has published more than 30 books and monographs, more than 300 articles and book chapters, and has more than 100 papers presented at international conferences.

Radu Lupu is a senior researcher at the Institute for Economic Forecasting and professor at the Bucharest University of Economic Studies. He teaches courses and has research interests on Quantitative Finance, Investments and Derivatives. He is the director of the master program in International Financial Risk Management. He holds a PhD in Risk Management with Derivatives and he graduated a postdoctoral program in Quantitative Finance at the Romanian Academy. He was invited professor at ESEC School from Barcelona during 2010 – 2015 and invited professor at Lille University, Institut d'Administration des Entreprises during 2008 - 2016; he was also a professor at the Romanian-Canadian MBA from Bucharest during 2003 – 2012; during 2004 – 2005 he was researcher assistant at Concordia University from Montreal.

Ph.D. **Adrian-Cantemir Călin** is a senior researcher at the Institute for Economic Forecasting, Romanian Academy and lecturer at the Bucharest University of Economic Studies. His main research interests include: quantitative finance, risk management (especially credit risk modelling), financial derivatives, monetary policy, quantitative easing and tapering, and macroeconomic forecasting. He holds bachelor degrees in both International Business and Economics and Finance and a Master's degree in International Business Management. He obtained his PhD. degree in 2013 with a thesis on *Credit Risk Assessment in Central and Eastern Europe*, which represents his main field of interest and expertise. After this point, Mr. Călin completed his postdoctoral studies in the Romanian Academy, investigating the impact of unconventional monetary policies on the dynamics of the financial markets.

Ph.D. **Oana-Cristina Popovici** is a senior researcher at the Institute for Economic Forecasting, the Romanian Academy. She obtained her PhD degree in 2013 with a thesis on "Foreign direct investments analysis in the new European Union member states", in the field of International Economics and Business. She continued her research with the postdoctoral studies, completed in September 2015 with a study on "The impact of international competitiveness on foreign direct investments". Currently, she is assistant professor at the Faculty of International Economic Relations. Her main topics of interest are: foreign direct investments, public policies, economic competitiveness and European economics.

Cuprins

Listă figuri	7
Listă tabele.....	9
Listă cadrane.....	9
SINTEZĂ	10
EXECUTIVE SUMMARY.....	15
Glosar de termeni	20
1 Aderarea României la UE. Obiective stabilite și beneficii așteptate	22
1.1 Obiectivele României în UE.....	23
1.2 Beneficii așteptate.....	25
2 Determinarea impactului aderării la UE asupra variabilelor economice sectoriale prin analiza valorii potențiale a PIB	29
2.1 Analiza sectorială a impactului aderării din perspectiva valorii PIB potențial	32
2.1.1 Agricultură, silvicultură și pescuit	32
2.1.2 Industrie (cu excepția construcțiilor).....	34
2.1.3 Construcții	35
2.1.4 Comerț cu amănuntul și ridicata; repararea autovehiculelor și motocicletelor; transport și depozitare; hoteluri și restaurante	36
2.1.5 Informații și comunicații	38
2.1.6 Intermedieri financiare și asigurări	39
2.1.7 Tranzacții imobiliare	41
2.1.8 Activități profesionale, științifice și tehnice; activități de servicii administrative și activități de servicii suport.....	42
2.1.9 Administrație publică și apărare; asigurări sociale din sistemul public; învățământ; sănătate și asistență socială	43
2.1.10 Activități de spectacole, culturale și recreative; reparații de produse de uz casnic și alte servicii	45
3 Impactul aderării României la UE asupra nivelului general de dezvoltare economică și a modificărilor structurale.....	47
3.1 Convergența reală în UE după 2006.....	47
3.2 Tendințe în dinamica structurii sectoriale a populației ocupate	51
3.3 Modificări în structura sectorială a PIB-ului	56
4 Aspecte sectoriale ale aderării României la UE.....	60
4.1 Evoluții în agricultură.....	60
4.1.1 Situația agriculturii la momentul actual în UE.....	60
4.1.2 Evoluții la nivel legislativ în agricultură în UE.....	61

4.1.3	Evoluția agriculturii ca urmare a aderării României la UE	67
4.2	Evoluții în industrie	79
4.2.1	Situația industriei la momentul actual în UE	79
4.2.2	Evoluții la nivel legislativ în industrie în UE	79
4.2.3	Evoluția industriei ca urmare a aderării României la UE.....	85
4.3	Evoluții în servicii	89
4.3.1	Situația serviciilor la momentul actual în UE	89
4.3.2	Evoluții la nivel legislativ în sectorul serviciilor în UE	89
4.3.3	Evoluția serviciilor ca urmare a aderării României la UE.....	102
5	Contribuții și retribuiții ale României în cadrul UE. Analiza evoluției și absorbției fondurilor europene	115
5.1	Situația fondurilor europene alocate României în perioada 2007-2013	115
5.2	Cadrul financiar multianual 2014-2020.....	122
5.3	Beneficii ale fondurilor europene pentru România	125
6	Evoluția competitivității României după aderarea la UE	127
6.1	Evoluția schimburilor comerciale intracomunitare	127
6.2	Efectele aderării României la UE asupra fluxurilor de investiții străine.....	135
7	Concluzii. Recomandări și propuneri de politici	144
7.1	Impactul aderării României la UE pe termen scurt, mediu și lung.....	144
7.2	Concluzii și măsuri de politică publică la nivel sectorial	146
	Bibliografie.....	153
	Anexe	159

Lista figuri

Figura 1.1. PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare ca % din media UE în România și Bulgaria ...	11
Figura 1.2. PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare ca % din media UE, pe regiuni	12
Figura 1.3. Indicele convergenței structurale cu UE la nivelul VAB.....	13
Figura 1.4. Indicele convergenței structurale cu UE la nivelul populației ocupate	14
Figura 2.1 PIB real vs. PIB potențial – Uniunea Europeană	29
Figura 2.2. Output gap – Uniunea Europeană	30
Figura 2.3. PIB real vs. PIB potențial – România	31
Figura 2.4. Output gap – Uniunea Europeană	31
Figura 2.5. Valoare adăugată brută reală și potențială - Agricultură, silvicultură și pescuit.....	32
Figura 2.6. Decalaj - Agricultură, silvicultură și pescuit - România vs. Uniunea Europeană	33
Figura 2.7. Valoare adăugată brută reală și potențială - Industrie.....	34
Figura 2.8. Decalaj –Industrie - România vs. Uniunea Europeană	35
Figura 2.9. Valoare adăugată brută reală și potențială - Construcții	35
Figura 2.10. Decalaj – Construcții - România vs. Uniunea Europeană.....	36
Figura 2.11 Valoare adăugată brută reală și potențială – Comerț cu amănuntul și ridicata	37
Figura 2.12. Decalaj – Comerț cu amănuntul și ridicata - România vs. Uniunea Europeană	37
Figura 2.13. Valoare adăugată brută reală și potențială - Informații și comunicații	38
Figura 2.14. Decalaj – Informații și comunicații - România vs. Uniunea Europeană.....	39
Figura 2.15. Valoare adăugată brută reală și potențială - Intermedieri financiare și asigurări.....	40
Figura 2.16. Decalaj – Intermedieri financiare și asigurări - România vs. Uniunea Europeană	40
Figura 2.17. Valoare adăugată brută reală și potențială – Tranzacții imobiliare.....	41
Figura 2.18 Decalaj – Tranzacții imobiliare - România vs. Uniunea Europeană.....	42
Figura 2.19 Valoare adăugată brută reală și potențială – Activități profesionale, științifice și tehnice; activități de servicii administrative și activități de servicii suport.....	42
Figura 2.20. Decalaj – Activități profesionale, științifice și tehnice - România vs. Uniunea Europeană...	43
Figura 2.21 Valoare adăugată brută reală și potențială – Administrație publică și apărare; asigurări sociale din sistemul public; învățământ; sănătate și asistență social.....	43
Figura 2.22. Decalaj – Administrație publică și apărare; asigurări sociale din sistemul public; învățământ; sănătate și asistență socială - România vs. Uniunea Europeană.....	44
Figura 2.23. Valoare adăugată brută reală și potențială - Activități de spectacole, culturale și recreative; reparații de produse de uz casnic și alte servicii.....	45
Figura 2.24. Decalaj – Valoare adăugată brută reală și potențială Activități de spectacole, culturale și recreative; reparații de produse de uz casnic și alte servicii - România vs. Uniunea Europeană.....	46
Figura 3.1. Evoluția PIB/locuitor în UE.....	48
Figura 3.2. Dinamica valorii coeficientului de variație în cazul grupelor de țări investigate.....	49
Figura 3.3. Regimuri de comportament în UE	49
Figura 3.4. Prognoza PIB/locuitor.....	50
Figura 3.5. Evoluția PIB/locuitor în România, raportat la media din UE11	51
Figura 3.6. Dinamica ponderii sectorului agricol.....	52
Figura 3.7. Dinamica ponderii sectorului serviciilor.....	53
Figura 3.8. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului agricol	54
Figura 3.9. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului serviciilor.....	55
Figura 3.10. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului industrial.....	55
Figura 3.11. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului construcțiilor.....	56
Figura 3.12. Dinamica ponderii sectorului agricol în PIB.....	57

Figura 3.13. Dinamica ponderii sectorului serviciilor în PIB.....	57
Figura 3.14. Dinamica ponderii sectorului industriei în PIB.....	58
Figura 3.15. Dinamica ponderii sectorului construcțiilor în PIB	58
Figura 4.1. Evoluția VAB în agricultură	68
Figura 4.2. Evoluția numărului de ferme.....	69
Figura 4.3. Ponderea fermelor după dimensiuni din totalul exploatațiilor agricole în 2005 și 2013	70
Figura 4.4. Evoluția dimensiunii medii a unei ferme după suprafață (ha)	71
Figura 4.5. România vs. UE-27 ca pondere a exploatațiilor agricole în total, 2013.....	72
Figura 4.6. Evoluția ponderii populației ocupate în agricultură în România și UE-28, 1995-2016.....	74
Figura 4.7. Evoluția productivității în agricultură, exprimată ca VAB pe persoană angajată	76
Figura 4.8. Productivitatea muncii prin raportarea SO la AWU în 2005 și 2013.....	77
Figura 4.9. Productivitatea muncii prin raportarea SO la suprafața agricolă utilizată în 2005 și 2013.....	78
Figura 4.10. Evoluția VAB în industrie și construcții, ca % din PIB.....	85
Figura 4.11. Evoluția ponderii populației ocupate în industrie și construcții în România și UE-28	86
Figura 4.12. Evoluția indicelui producției industriale (exclusiv construcții), 2010=100	86
Figura 4.13. Evoluția indicelui ocupării în industrie (exclusiv construcții), 2010=100.....	87
Figura 4.14. Populația ocupată în industria prelucrătoare, în funcție de tipul de tehnologie, 2016	87
Figura 4.15. Evoluția VAB în servicii.....	102
Figura 4.16. Ponderea sub-sectoarelor la formarea VAB total în servicii.....	103
Figura 4.17. Evoluția ponderii populației ocupate în servicii în România și UE-28.....	104
Figura 4.18. Ocuparea forței de muncă în servicii, după tipurile de servicii.....	105
Figura 4.19. Numărul de profesii reglementate la nivel european și în România, pe sectoare de activitate	105
Figura 4.20. Clasamentul statelor membre după tipul și numărul reglementărilor aplicate profesiilor libere.....	106
Figura 4.21. Mobilitatea geografică a profesiilor recunoscute la nivel european	107
Figura 4.22. Mobilitate pe profesii la nivel european și în România, în perioada 2007-2016 (număr calificări recunoscute), în vederea stabilirii.....	107
Figura 4.23. Mobilitatea temporară a profesiilor recunoscute la nivel european	110
Figura 4.24. Mobilitate pe profesii la nivel european și în România, în perioada 2007-2016 (număr declarații transmise), în vederea prestării temporare.....	110
Figura 4.25. Tendințe privind detașarea în România (2010-2015).....	112
Figura 4.26. Evoluții ale României și UE-28 în privința digitalizării	113
Figura 5.1. Distribuția fondurilor alocate pe programe operaționale	116
Figura 5.2. Rata de absorbție efectivă a programelor operaționale la 31 martie 2017.....	117
Figura 5.3. Rata de absorbție a fondurilor europene în statele membre.....	117
Figura 5.4. Distribuția fondurilor pe programe operaționale	123
Figura 5.5. Evoluția sumelor primite și plătite la bugetul UE în perioada 2007-2016.....	124
Figura 6.1. Evoluția volumului total de exporturi și importuri ale României și ponderea către UE.....	128
Figura 6.2. Ritmul anual de creștere al exporturilor și importurilor totale ale României.....	129
Figura 6.3. Evoluția deficitului comercial total și în relația cu UE	129
Figura 6.4. Evoluția exporturilor și importurilor high-tech din România cu statele lumii, % din total ...	133
Figura 6.5. Indicele de facilitare a comerțului în Bulgaria, Polonia și România, 2016.....	134
Figura 6.6. Evoluția fluxurilor ISD de intrare în grupul statelor din ECE în perioada 1993-2011	137
Figura 6.7. Evoluția stocului de ISD în grupul statelor din ECE în perioada 1993-2011	138
Figura 6.8. Evoluția ponderii stocurilor de ISD în PIB	139
Figura 6.9. Evoluția stocurilor de ISD pe locuitor	139
Figura 6.10. Evoluția stocurilor de ISD pe sectoare de activitate	140
Figura 6.11. Soldul ISD pe principalele activități economice în anii 2003 și 2015, % din total.....	141
Figura 6.12. Evoluția climatului investițional în România.....	142

Lista tabele

Tabel 1.1. Obiectivele strategiei Europa 2020. Ținte ale României și ale UE-28.....	23
Tabel 4.1. Statele membre ale UE pe clustere, în funcție de politicile aplicate în agricultură.....	64
Tabel 4.2. Ponderea fermelor după dimensiune din suprafața agricolă utilizată.....	71
Tabel 4.3. Ponderea tipurilor de ferme după dimensiunea economică.....	73
Tabel 4.4. Evoluția numărului de ferme după vârsta proprietarului.....	75
Tabel 4.5. Productivitatea muncii pe tipuri de ferme, 2013, euro	78
Tabel 4.6. Principalele destinații preferate de profesiile care solicită recunoașterea profesională în vederea stabilirii în perioada 2007-2016	109
Tabel 4.7. Evoluția indicatorilor specifici digitalizării.....	114
Tabel 5.1. Planificarea alocării fondurilor aferente României în perioada 2007-2013	115
Tabel 5.2. Fondurile absorbite de România pe principalele obiective ale UE, milioane euro.....	118
Tabel 5.3. Alocările pentru perioada 2014-2020, milioane euro.....	122
Tabel 5.4. Fonduri primite de la UE în perioada 2014-2016, mil. euro	123
Tabel 6.1. Topul produselor exportate în UE și modificarea ponderii exporturilor către UE, pe grupe de produse, în 2006 și 2016.....	130
Tabel 6.2. Topul produselor importate din UE și modificarea ponderii importurilor din UE, pe grupe de produse, în 2006 și 2016.....	131
Tabel 6.3. Evoluția deficitelor comerciale pe grupe de produse în 2006 și 2016.....	132

Listă cadrane

Cadran 1. Beneficii ale aderării la UE pentru România în sectorul agricol	61
Cadran 2. Rezultate concrete ale PAC 2007-2013 în România.....	66
Cadran 3. Peisajul exploatațiilor agricole românești și europene.....	73
Cadran 4. Etichetarea ecologică	81
Cadran 5. România și FP 7	120
Cadran 6. România și programul Erasmus	120
Cadran 7. România și CIP Antreprenoriat și inovare	121
Cadran 8. Probleme în absorbția fondurilor europene în perioada 2007-2013	125
Cadran 9. Sistemul de alertă RAPEX (Rapid Alert System) pentru produse periculoase nealimentare ..	127

SINTEZĂ

Aderarea României la Uniunea Europeană (UE) în urmă cu 10 ani, la 1 ianuarie 2007, a însemnat debutul unei noi etape de dezvoltare economică, centrată pe principiul coeziunii economice și sociale, accentuând promovarea condițiilor de creștere economică, reducerea disparităților de dezvoltare la nivel regional, asigurarea unui nivel ridicat de ocupare a forței de muncă și a unei dezvoltări echilibrate și durabile.

Studiul pornește de la premisa că aderarea României la UE a oferit o foaie de parcurs pentru implementarea reformelor necesare dezvoltării economice a țării noastre, după o perioadă de tranziție dificilă și îndelungată, și care a suplinit, pentru o perioadă, lipsa de obiective pe termen scurt, mediu și lung la nivel de politici economice. Trebuie menționat de la bun început că integrarea economică este un proces pe termen lung, prin urmare orizontul de timp de numai 10 ani nu este suficient pentru a avea o imagine clară a impactului statutului de membru al UE, mai ales că acesta este un proces în continuă dinamică. Așadar, eforturi similare celor de a deveni membru al UE trebuie perenizate pentru a beneficia la maximum de proiectul european a cărui parte suntem. Nu în ultimul rând, cadrul în care analizăm la momentul actual România este marcat de o serie de dificultăți întâmpinate de constructul comunitar (criza economică și financiară, Brexit, criza imigranților, valul de euroscepticism etc.), care riscă să denatureze valențele analizei.

Cercetarea este structurată pe șapte capitole, care urmăresc obiectivul esențial de a evidenția impactul aderării României la UE asupra principalelor trei sectoare economice: agricultură, industrie și servicii. În acest scop, studiul acoperă atât partea cantitativă, cât și pe cea calitativă pentru cuantificarea impactului asupra economiei românești, prin utilizarea instrumentarului statistic și econometric, evidențierea exemplurilor relevante pentru economia românească legate de aderarea la UE și analiza cadrului legislativ.

Primul capitol este unul introductiv, având ca scop prezentarea obiectivelor stabilite de România prin aderarea la UE și trasarea principalelor beneficii așteptate. Rolul este acela de a stabili măsura în care țintele setate și așteptările se suprapun rezultatelor efectiv obținute în decada de membru al UE. Începând cu 2007, principala transformare suferită de România este adoptarea principiilor de dezvoltare ale UE și ale instrumentelor de lucru agreeate la nivel comunitar. Ca rezultat general, România a reușit creșterea PIB pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare de la 39% din media UE în 2006 la 59% în anul 2016, în condițiile în care Bulgaria a realizat numai jumătate din performanța României în aceeași perioadă. Deși creșterea s-a resimțit la nivelul întregii țări, disparitățile regionale persistă. În același timp, evoluția convergenței structurale indică o apropiere a structurii economice a României de UE în ceea ce privește valoarea adăugată brută din economie, ceea ce contribuie la creșterea eficienței politicilor comune. Totuși, România continuă să se confrunte cu divergențe de structură economică la nivelul ratei de ocupare a populației față de UE, în ciuda progreselor din ultimii ani.

Pe întreg parcursul său, lucrarea se concentrează în special pe analiza convergenței reale și structurale, fără de care trecerea într-o etapă de integrare mai profundă se dovedește a fi nesustenabilă.

Al doilea capitol vizează determinarea impactului aderării la UE asupra variabilelor economice sectoriale prin analiza valorii potențiale a PIB. PIB-ul potențial caracterizează cel mai înalt nivel de producție pe care o economie îl poate atinge fără a genera presiuni inflaționiste. În acest context, *output gap* desemnează deviația activității economice reale de la acest nivel potențial. Utilizând aceste două instrumente, este posibilă separarea producției reale într-o tendință pe termen lung (identificată cu nivelul potențial) și o componentă ciclică pe termen scurt sau

mediu. Analiza realizată la nivelul acestui capitol își propune să capteze dinamica acestor concepte la nivelul fiecărui sector al economiei, atât pentru România, cât și pentru UE. Urmând această procedură, este posibilă compararea evoluției sectoriale anterior și post-aderare. În general, rezultatele indică faptul că aderarea la UE a stimulat România în atingerea potențialului la nivel sectorial.

Al treilea capitol evidențiază impactul aderării României la UE asupra nivelului general de dezvoltare economică și a modificărilor structurale. Se constată un proces de convergență reală în raport cu media UE, accentuat după anii 2012. Prognozele indică o recuperare a decalajului de dezvoltare, PIB-ul pe locuitor ajungând, în anul 2022, la 66,3% din PIB-ul mediu al UE și la 88% din PIB-ul mediu al celor 11 state care au aderat după 2004. Atragem însă atenția că, în vederea atingerii obiectivelor de convergență economică și socială indispensabile reducerii decalajelor la nivelul întregii Uniunii, ar trebui ca problema convergenței interne să fie avută în vedere în cadrul politicilor economice în special în perioadele favorabile unui ritm rapid de creștere rapidă, pe lângă eforturile pe linia convergenței în materie de medie națională a venitului pe locuitor.

În ceea ce privește dinamica structurii sectoriale a populației ocupate, deși se înregistrează o evoluție favorabilă după aderare, România mai are de recuperat decalaje structurale semnificative, comparativ cu media la nivelul UE din anul 2016: +19,2 puncte procentuale în cazul ponderii populației ocupate din sectorul agricol și respectiv -25,7 puncte procentuale în cazul sectorului serviciilor. Aceste decalaje erau și mai accentuate înainte de aderare. În sectorul industrial (fără construcții), de asemenea, impactul aderării este reflectat de reducerea decalajului României față de media din UE, de la +6,8 puncte procentuale în anul 2006 la +5,1 puncte procentuale în 2016.

Cel de *al patrulea capitol* se concentrează pe aspectele sectoriale ale aderării României la UE. Fiecare dintre cele trei sectoare menționate mai sus sunt investigate din trei perspective: situația actuală a sectorului respectiv în UE; principalele evoluții la nivel legislativ din ultimii 10 ani și modul în care au fost receptate și implementate în cadrul normativ românesc; evoluții în dinamica sectorială din perspectiva particularităților fiecăruia, ca urmare a integrării și adaptării la specificul comunitar.

Agricultura românească continuă să fie, și la un deceniu de la aderare, structural diferită față de restul Europei. 10 ani nu au fost suficienți pentru a compensa absența „istorică” a fermelor de familie de dimensiuni medii. Prima parte a capitolului evaluează contribuția PAC în agricultura românească în perioada 2007 - 2013, evidențiind inclusiv dificultățile în adoptarea sa ca urmare a construcției inițiale a politicii. Aceasta a condus la perpetuarea situației agriculturii duale – multe exploatații agricole de dimensiuni foarte mici, care practică agricultura de subzistență, versus ferme de dimensiuni mari, care au fost principalii beneficiari ai sprijinului financiar public. PAC 2014 - 2020 devine mai centrată pe sprijinirea fermierilor mici, tineri, activi, care aplică practici ecologice și lasă statelor membre o opțiune mai vastă pentru alocarea fondurilor. Noul format al PAC răspunde mai bine nevoilor cu care se confruntă România. Opțiunile de măsuri luate în cadrul PAC încadrează România în rândul statelor care au optat pentru convergența internă și echilibru teritorial, similar Austriei, Germaniei, Letoniei și Poloniei.

România are cel mai mare număr de exploatații agricole din UE (3,6 milioane în anul 2013), peste o treime din numărul de ferme europene, ceea ce este echivalent cu împrăștierea resurselor de muncă. Deși se constată o tendință ușoară de comasare a exploatațiilor agricole de dimensiuni reduse, convergența spre o situație similară cu cea din UE este redusă.

Productivitatea în agricultură, exprimată ca VAB raportat la forța de muncă totală în agricultură, a crescut susținut, astfel că un fermier român generează o valoare adăugată de peste două ori mai mare decât în urmă cu 10 ani, România fiind pe locul cinci cu cea mai mare creștere a productivității. Cu toate acestea, continuăm să înregistrăm cel mai scăzut nivel al productivității

în agricultura din UE, la fel ca în 2006. O situație similară, a creșterii productivității, este înregistrată și dacă avem în vedere raportarea producției standard la unitatea de muncă anuală sau la suprafața agricolă utilizată. Trebuie ținut cont însă de faptul că unele state care au aderat în perioada 2004 - 2007 au înregistrat creșteri mai mari decât ale României. În lipsa impulsionării productivității în agricultură, riscăm adâncirea acestor discrepanțe de dezvoltare.

În urma crizei economice, **industria** a fost reconsiderată la nivel european ca pilon principal al creșterii, sub principiile decarbonizării și economiei circulare. La momentul actual, Strategia Europa 2020, care guvernează politicile economice ale UE, abordează o serie de măsuri în domeniul competitivității la nivel industrial. În plus, o serie de comunicări ale Comisiei Europene ghidează măsurile luate de statele membre în direcția industriei: promovarea inovării, a cunoștințelor și a cercetării, stimularea antreprenoriatului, promovarea unei structuri durabile a producției industriale, inițiativa privind materiile prime. Printre principalele provocări căreia industria trebuie să îi facă față se numără și transformările induse de digitalizare.

În România, industria are un aport mai mare la PIB-ul național decât valoarea medie a UE, dar cu o evoluție în scădere începând cu anul 2010. Industria românească a reușit însă să se redreseze în urma crizei economice, înregistrând o creștere mai rapidă a producției decât media UE în perioada 2006 - 2016 și păstrând un trend ascendent. Momentul crizei (anul 2008) a reprezentat oportunitatea ca industria României să depășească producția medie a statelor din UE. În cazul ocupării forței de muncă, economia românească a fost mai puternic afectată decât cea europeană, dar a reușit să se redreseze mai bine începând din anul 2012. Cu toate acestea, asemenea statelor vestice, România se înscrie într-un proces de dezindustrializare, ca urmare a tendinței de scădere a ponderii industriei în PIB și a persoanelor ocupate în acest sector.

Sectorul serviciilor este, la momentul actual, pe agenda UE de intensificare a liberalizării, cu propuneri de măsuri privind facilitarea furnizării serviciilor în statele membre prin lansarea cardului electronic european pentru servicii, introducerea unui test de proporționalitate înainte de adoptarea de noi reglementări ale profesiilor, o mai bună notificare a proiectelor de legi naționale în domeniul serviciilor și furnizarea de orientări specifice fiecărui stat membru privind reformele naționale din domeniul reglementării profesiilor. România trebuie să evalueze măsura în care aceste propuneri de reglementări o afectează la nivel intern și să se implice activ în trasarea obiectivelor de politică a UE în aceste domenii.

România este al treilea cel mai mare stat furnizor de persoane calificate care au solicitat recunoașterea profesiei în alt stat membru în vederea stabilirii permanente, după Germania și Polonia în perioada 2007 - 2016, conform datelor Comisiei Europene. Cele mai multe decizii de calificări recunoscute în vederea stabilirii permanente au fost în cazul asistenților medicali (peste 14% de solicitări provenind din România din numărul total la nivel european), urmate de medici (aproape 10,2% din numărul total la nivel european) și profesori de liceu (6,5% din totalul la nivel european). Numărul cererilor de recunoaștere a calificărilor în vederea stabilirii permanente în alt stat membru s-a majorat semnificativ după aderare. 9% dintre cererile de recunoaștere a calificării provin din România, în timp ce numai 0,2% din numărul total de solicitări depuse în vederea stabilirii au vizat țara noastră. În aceste condiții, România riscă să se regăsească în incapacitatea de menținere și atragere a forței de muncă înalt calificată. În același timp, România trebuie să își mențină poziția în trasarea cadrului normativ atât în ceea ce privește asigurarea unor condiții de muncă echitabile pentru lucrătorii detașați, cât și în susținerea companiilor românești care detașează salariați în sensul menținerii competitivității acestora.

Pentru a continua valorificarea oportunităților date de integrarea în UE în acest domeniu, România are nevoie de permanente eforturi de îmbunătățire a cadrului legislativ și instituțional, de flexibilizarea și adaptarea mediului de afaceri pentru a crește atractivitatea desfășurării activităților antreprenoriale în rândul cetățenilor și a stimula atragerea de investitori străini.

Alte direcții de dezvoltare în sectorul serviciilor privesc orientarea spre economia colaborativă și creșterea rolului platformelor digitale atât pentru promovarea serviciilor, cât și a industriei, transformarea sectorului digital în factor de creștere economică, integrarea principiului de economie circulară în fiecare etapă a lanțului de producție. Deși România a depus eforturi pentru a se alinia acestor cerințe, progresul este limitat de o serie de vulnerabilități sau de un ritm mai accentuat al implementării măsurilor necesare la nivelul UE. Continuăm să ne situăm pe ultimul loc în rândul statelor membre în ceea ce privește digitalizarea, ceea ce afectează posibilitatea recuperării decalajului de dezvoltare față de restul statelor membre ale UE, conform Eurostat.

Capitolul al cincilea se concentrează asupra evoluției și absorbției fondurilor europene, prin analiza situației sumelor alocate României în perioada 2007 - 2013, a principalelor schimbări aduse de cadrul financiar multianual 2014 - 2020 în ceea ce privește sumele distribuite și programele operaționale lansate. Nu în ultimul rând, capitolul analizează beneficiile fondurilor europene în România, având în vedere că UE nu este doar distribuitor, ci se implică direct în modul în care ar trebui cheltuite fondurile. Una dintre principalele sublinieri ale capitolului ține de calitatea României de beneficiar net de fonduri europene, întrucât volumul fondurilor atrase de la bugetul UE este mai mare decât contribuțiile la bugetul comunitar din anul aderării până în prezent.

Cel de **al șaselea capitol** investighează evoluția competitivității României după aderarea la UE prin analiza evoluțiilor comerciale la nivel intracomunitar și a investițiilor străine directe (ISD) concomitent cu prezentarea avantajelor României și a principalelor obstacole în calea ISD-urilor.

Eliminarea taxelor vamale și deschiderea economică au însemnat impulsivitatea schimburilor comerciale românești cu UE: exporturile României s-au majorat de 2,5 ori, iar importurile au crescut de două ori în perioada 2006 - 2016. Comerțul cu UE catalizează peste 75% din totalul exporturilor și peste 77% din totalul importurilor românești în anul 2016. Mai mult, pentru România, exporturile au reprezentat unul dintre principalele motoare de redresare economică după criza economică din 2008. Principalele amenințări pentru exporturile românești rezidă în dispariția avantajelor tradiționale, calitatea scăzută a sistemelor de transport – atât la nivel de infrastructură de transport, cât și la nivel de servicii – și disponibilitatea redusă a utilizării instrumentelor TIC.

Aderarea României la UE și perioada de pregătire premergătoare acesteia – constând în eforturi semnificative pentru îmbunătățirea mediului legislativ și instituțional și deschiderea economică, au contribuit la atragerea unor volume istorice de fluxuri de ISD în țara noastră. România menține un potențial semnificativ de atragere a ISD, dar continuă să se confrunte cu o serie de bariere la nivel legislativ și instituțional care împiedică procesul de acumulare al stocurilor de investiții străine: lipsa unei strategii de atragere a ISD care să stabilească un cadru clar de stimulente acordate investitorilor, vizibilitatea redusă a agenției de atragere a ISD și a activității acesteia. În aceste condiții, România riscă reorientarea fluxurilor de investiții cu valoare adăugată ridicată.

Ultimul capitol prezintă principalele concluzii ale studiului și furnizează o serie de recomandări la nivel sectorial pentru potențiale măsuri de politici publice. Dintre acestea, menționăm:

- Existența unui proces de convergență spre nivelul mediu de dezvoltare al UE care ar fi fost mult mai dificil de îndeplinit în lipsa ritmului impus de reformele UE și de efortul conjugat al statelor membre.
- Pe termen scurt, adoptarea și conformarea la reformele, măsurile și politicile promovate de Uniune a umplut un gol în procesul de dezvoltare al României și a imprimat o direcție de parcurs. În plus, România este conectată la direcțiile de dezvoltare care descriu trendul global.

- Pe termen mediu, PIB-ul pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare a crescut cu 20 de puncte procentuale în ultimii 10 ani. Bulgaria, a realizat numai jumătate din performanța României.
- Evoluția convergenței structurale indică o apropiere a structurii economice a României de UE în ceea ce privește valoarea adăugată brută din economie, dar continuă să persiste divergențe de structură economică cu UE la nivelul ratei de ocupare a populației. Pe de o parte, aceasta înseamnă o creștere a eficienței politicilor comune; pe de altă parte, România trebuie să încurajeze ocuparea forței de muncă în sectoarele mai productive, pentru a contribui la creșterea competitivității.
- Pe termen lung, asistăm la un proces complex de reformă instituțională, economică și socială. Raportat la media noilor state membre ale UE care au aderat începând cu anul 2004, PIB-ul pe locuitor în România, după creșterea deja înregistrată în perioada 2006 - 2016, va continua să se majoreze de la 83,2% în 2016 la 88% în 2022, conform estimărilor FMI.
- Continuarea proiectului european este necesară pentru România în contextul actual. O contribuție esențială în creșterea nivelului de trai și impulsivitatea dezvoltării economice inclusiv în regiunile rurale a fost dată de politicile comune – politica agricolă comună și politica de coeziune. Cele două politici reprezintă instrumente esențiale pentru recuperarea decalajelor de dezvoltare economică dintre România și UE și pentru creșterea competitivității economiei românești, ceea ce susține necesitatea menținerii acestora la nivel european și, din perspectiva României, intensificarea eforturilor în vederea valorificării rezultatelor lor.
- România trebuie să devină pro-activă în conturarea agendei europene, nu numai să accepte beneficiile care decurg din situația de stat membru. Cei 10 ani în calitate de stat membru ar trebui să însemne că România și-a însușit instrumentele necesare pentru a deveni un inițiator de măsuri și politici de dezvoltare economică.
- La 10 ani de la aderarea la UE, rezultatele economice obținute indică faptul că mergem în direcția potrivită dar, privind la progresele înregistrate de restul statelor membre, constatăm că nu avem încă viteza necesară. România trebuie să se concentreze pe dezvoltarea infrastructurii de transport, intensificarea eforturilor și a investițiilor în cercetare-dezvoltare și digitalizare. Ca mod general de lucru, este necesară creșterea dinamicii în implementarea reformelor, absorbția fondurilor europene, ajustarea cadrului legislativ.

EXECUTIVE SUMMARY

Romania's accession to the European Union (EU) ten years ago, on 1 January 2007, marked the beginning of a new economic development stage, centered on the principle of economic and social cohesion, emphasizing the promotion of conditions of economic growth, reducing regional disparities, and ensuring a high level of employment and a balanced and sustainable development.

The study starts from the premise that Romania's accession to the EU has provided a road map for implementing the necessary reforms in order to ensure the economic development of our country, which experienced a difficult and long period of transition, and to compensate for the lack of short, medium and long term economic policy objectives for a certain interval. It should be noted from the outset that the economic integration is a long-term process, therefore the ten-year horizon framework for analysis is not enough for designing a comprehensive picture of the EU membership impact, especially due to its continuous dynamics. Therefore, similar efforts to those made to become a member of the EU should become perennial in order to take full advantage of the European project to which we belong to. Last but not least, the actual context is confronting a series of difficulties encountered by the European construct (the economic and financial crisis, Brexit, the immigration crisis, the wave of euroscepticism, etc.), which risk to distort the character of the analysis.

The research is structured on seven chapters, which aim to highlight the impact of Romania's accession to the EU on the three main economic sectors: agriculture, industry and services. To this end, the study covers both quantitative and qualitative aspects for emphasizing the impact on the Romanian economy, using statistical and econometric tools, highlighting the examples relevant to the Romanian economy related to the EU accession and the analysis of the legislative framework.

The first chapter is an introductory one, aiming to present the objectives set by Romania in joining the EU and drawing the main expected benefits. Its focus is to determine the what extent the set targets and expectations overlap with the results actually achieved during Romania's EU decade. Since 2007, the main transformation suffered by Romania is the adoption of EU development principles and of the working tools agreed at Community level. As a general result, Romania managed to raise its GDP per capita at purchasing power parity from 39% of the EU average in 2006 to 59% in 2016, while Bulgaria achieved only half of Romania's performance over the same period. Although growth has been felt across the whole country, regional disparities persist. At the same time, the evolution of structural convergence indicates an increase in similarity between Romania and EU economic structures in terms of gross added value, which contributes to increasing the efficiency of common policies. However, Romania continues to face economic divergences in the employment rate of the population compared to the EU, despite the progress made in recent years.

Throughout its course, the chapter focuses in particular on the analysis of real and structural convergence, without which the transition to a deeper integration stage proves to be unsustainable.

The second chapter aims to determine the impact of EU membership on sectoral economic variables by analyzing the potential GDP value. Potential GDP characterizes the highest level of production that an economy can achieve without generating inflationary pressures. In this context, the output gap refers to the deviation of the real economic activity from this potential level. Using these two tools, it is possible to separate the real production into a long-term trend (identified with the potential level) and a short- or medium-term cyclical component. The analysis carried out in this chapter aims to capture the dynamics of the concepts described above at the level of each

sector of the economy, both for Romania and for the EU. Following this procedure, it is possible to compare the previous and post-accession sectoral developments. In general, the results indicate that the EU membership has stimulated Romania to reach its potential at the sectoral level.

The third chapter highlights the impact of Romania's accession to the EU on the general level of economic development and structural changes. There is a real convergence process related to the EU average, more pronounced after 2012. The forecasts indicate a recovery of the development gap, GDP per capita in Romania reaching 66.3% of the EU average and 88% of the average GDP of the 11 states that joined after 2004 by 2022. However, we draw attention to the fact that, in order to achieve the economic and social convergence objectives indispensable for the Union-wide reduction of disparities, the internal convergence should be considered in drawing economic policies especially in periods of rapid economic growth, in addition to the efforts made for achieving convergence in national average per capita income.

Regarding the dynamics of the sectoral structure of the employed population, although there is a favourable evolution after accession, Romania still has to recover significant structural deviations compared to the EU average in 2016: +19.2 percentage points in the case of the employed population in the agricultural sector and respectively -25.7 percentage points for the services sector. These gaps were even more noticeable before the accession. In the industrial sector (excluding construction), the impact of accession is also reflected in a narrowing of Romania's gap with the EU average, from +6.8 percentage points in 2006 to +5.1 percentage points in 2016.

The fourth chapter focuses on the sectoral aspects of Romania's EU accession. Each of the three sectors mentioned above is investigated from three perspectives: the current situation of the sector in the EU; the main legislative developments in the last ten years and the way they were received and implemented within the Romanian normative framework; the developments in the sectoral dynamics taking into account their particularities as a result of integration and adaptation to the EU characteristics.

Romanian agriculture continues to be structurally different from the rest of Europe one decade after accession. The ten years have not been enough to compensate for the "historic" absence of medium-sized family farms. The first part of the chapter assesses the contribution of the Common Agricultural Policy (CAP) to the Romanian agriculture in the period 2007-2013, highlighting the difficulties in its adoption as a result of an unadjusted structure in its initial construction. This has led to the perpetuation of the situation of dual agriculture - many very small farms practicing subsistence agriculture versus large farms that were the main beneficiaries of public financial support. The 2014-2020 CAP is more focused on supporting small, active young farmers, that use environmental friendly practices, and provides Member States a wider choice of funds allocation. The new CAP format responds better to the needs of Romania. The measures taken within the CAP include Romania among the countries that have opted for internal convergence and territorial balance, similar to Austria, Germany, Latvia and Poland.

Romania has the largest number of agricultural holdings in the EU (3.6 million in 2013), over one third of the total number of farms in Europe, which is equivalent to the scattering of labor resources. Although there is a slight tendency to transform small-scale agricultural holdings into larger ones, the convergence towards a situation similar to that in the EU is slow.

Productivity in agriculture, expressed as the gross value added relative to the total labor force in agriculture, has grown steadily. A Romanian farmer generates an added value twice as high as ten years ago, Romania being on the fifth place with the highest increase in productivity. However, we continue to record the lowest level of agricultural productivity in the EU, as in 2006. An increase in productivity can also be noticed in the standard production related to the annual work unit or the used agricultural area. However, it should be taken into account that some states

that joined in 2004-2007 registered higher growth than Romania. In the absence of boosting productivity in agriculture, we risk the deepening of development discrepancies.

In the wake of the economic crisis, **industry** has been reconsidered as the main pillar of growth at European level, under the principles of decarbonisation and circular economics. At present, the Europe 2020 strategy, which governs EU economic policies, addresses a number of measures related to industrial competitiveness. In addition, several European Commission communications guide Member States' actions towards industry: promoting innovation, knowledge and research, stimulating entrepreneurship, promoting a sustainable industrial production structure, the raw materials initiative. Among the main challenges that industry has to face are the transformations induced by digitization.

In Romania, industry has a higher contribution to Romania's GDP than the EU average, but is on a declining trend since 2010. However, the Romanian industry managed to recover from the economic crisis, registering a faster growth of production than the EU average in the period 2006-2016 and maintaining an upward trend. The moment of the crisis (2008) represented the opportunity for Romania's industry to overcome the average production of the EU states. In the case of employment, the Romanian economy was hit harder than the EU average, but managed to recover better than the EU after 2012. Nevertheless, as in the Western countries, Romania is in a process of deindustrialisation, as a result of the downward trend of the industry share in GDP and of persons employed in this sector.

The services sector is currently on the EU's agenda for furthering liberalization, with proposals for measures to facilitate the provision of services in the Member States by launching the European electronic service card, introducing a proportionality test before adopting new regulations for the professions, better notification of draft national laws on services and the provision of country-specific guidelines for national regulatory reforms in liberal professions. Romania needs to assess the extent to which these proposed regulations affect its internal development and to be actively involved in setting EU policy goals in these areas.

Romania is the third largest supplier of qualified personnel who applied for recognition of professional qualifications in another Member State for permanent establishment, after Germany and Poland, in the period 2007-2016, according to the European Commission data. The highest number of recognized qualification decisions for applicants from Romania were granted for nurses (14% of the total number of nurses at European level) followed by doctors (almost 10.2% of the total European) and high school teachers (6,5% of the total at European level). The number of applications for recognition of qualifications for permanent establishment in another Member State increased significantly after accession. 9% of the applications for recognition of the qualification came from Romania, while only 0.2% of the total number of requests submitted for the establishment concerned our country. Under these conditions, Romania is at risk of being unable to maintain and attract highly qualified workforce

In order to continue to capitalize on the opportunities of EU integration in this area, Romania needs constant efforts to improve the legislative and institutional framework, flexibility and adjustments in regulating the business environment in order to increase the attractiveness of entrepreneurial activities among citizens and to stimulate the attraction of foreign investors.

Other development directions in the services sector concern the focus on the collaborative economy and on the role of digital platforms for both the promotion of services and industry, the transformation of the digital sector into a factor of economic growth, and the integration of the circular economy principles at each stage of the production chain. Although Romania has made efforts to meet these requirements, progress is limited by a series of vulnerabilities or by a more pronounced pace of implementation of the necessary measures at EU level. We continue to be on

the last place among the Member States in terms of digitization, which affects the possibility of recovering the development gap with the rest of the EU.

The fifth chapter focuses on the evolution and absorption of European funds, by analyzing the situation of the amounts allocated for Romania in the period 2007-2013 and of the main changes in the 2014-2020 multiannual financial framework in terms of distributed amounts and operational programs launched. Last but not least, the chapter analyzes the benefits of European funds in Romania, given that the EU does not only provide funds, but is directly involved in the spending process. One of the main emphasis of the chapter is on the quality of Romania as a net beneficiary of European funds, given that the volume of funds allocated from the EU budget is higher than the contributions to the Community budget from the year of accession until present.

The sixth chapter investigates the evolution of Romania's competitiveness after joining the EU by analyzing intra-EU trade and foreign direct investment (FDI), together with the presentation of Romania's advantages and main obstacles.

The cutting of customs duties and the economic opening meant boosting Romanian trade with the EU: Romania's exports increased by 2.5 times, while imports increased twice during 2006-2016. Trade with the EU catalyses over 75% of total exports and over 77% of total Romanian imports in 2016. Moreover, exports were one of the main engines of economic recovery for Romania after the 2008 economic crisis. The main threats to Romanian exports lie in the decline of traditional advantages, the poor quality of transport systems – concerning the transport infrastructure and the service level – and the reduced availability of ICT tools.

Romania's accession to the EU and the pre-accession period, consisting of significant efforts to improve the legislative and institutional environment and to foster the economic openness, contributed in attracting a historical volume of FDI flows to our country. Romania maintains significant potential for attracting FDI, but continues to face a series of legislative and institutional barriers that hinder the accumulation of foreign investment stocks: the lack of a strategy to attract FDI in order to establish a clear framework for investor incentives, and low visibility of both the FDI investment agency and its activity. Under these circumstances, Romania risks the reorientation of high value added investment flows in its detriment.

The final chapter presents the main findings of the study and provides a series of sectoral recommendations for potential policy measures. Among these, we mention:

- Romania witnessed a process of convergence towards the EU average development level, which would have been more difficult to accomplish in the absence of the pace imposed by the EU reforms and by the joined efforts of the Member States.
- On the short term, the adoption and compliance with the reforms, measures and policies promoted by the Union filled a gap in the development process of Romania and implied a direction. In addition, Romania is connected to the development directions that describe the global trend.
- On a medium term, GDP per capita at purchasing power parity has increased by 20 percentage points over the past ten years. Bulgaria achieved only half of Romania's performance.
- The evolution of structural convergence indicates an increase in similarity between Romania's and EU's economic structures in terms of gross added value, but there are still divergences of economic structure with the EU regarding the population employment rate. On the one hand, this means increasing the effectiveness of common policies; on the other hand, Romania needs to keep in mind that supporting employment in the more productive sectors will contribute to an increase in competitiveness.
- On the long run, Romania is enrolled in a complex process of institutional, economic and social reform. Romania's GDP per capita will continue its development recorded in 2006-2016 and

will increase from 83.2% of the average GDP in the new EU Member States that joined since 2004 (EU11) in 2016 to 88% in 2022, according to IMF estimates.

- The pursuing of the European project is necessary for Romania in the current context. An essential contribution to raising living standards and boosting economic development in rural areas was given by common policies - the Common Agricultural Policy and Cohesion Policy. The two policies are essential instruments for the recovery of the economic development gaps between Romania and the EU and for increasing the competitiveness of the Romanian economy. This emphasizes the need to maintain them at European level and, from the point of view of Romania it translates into the need to intensify the efforts to capitalize on their results.
- Romania must become active in shaping the European agenda, besides accepting the benefits of its Member State status. The ten years of being a Member State should mean that Romania has acquired the necessary tools to become an initiator of economic development measures and policies.
- Ten years after joining the EU, the economic results show that Romania is going in the right direction but, looking at the progress made by the other Member States, we find that we do not have the right speed yet. Romania's efforts must focus on developing transport infrastructure, investing in research and development and digitization. As a general way of working, it is necessary to increase the dynamics in the implementation of reforms, the absorption of European funds and the adjustment of the legislative framework.

Glosar de termeni

<i>Termen</i>	Definiție
<i>Coeziune economică și socială</i>	Obiectiv principal al UE, care vizează dezvoltarea echilibrată și durabilă, reducerea disparităților structurale dintre regiuni și țări și promovarea egalității de șanse pentru toți indivizii.
<i>Convergență reală</i>	Procesul sau tendința de creștere a similarității variabilelor economice reale (în general, a nivelului veniturilor pe locuitor) dintre statele/entitățile economice comparate.
<i>Convergență structurală</i>	Procesul sau tendința de creștere a similarității structurilor economice la nivel sectorial a statelor/entităților economice comparate.
<i>Creștere durabilă</i>	Concept care vizează promovarea unei economii eficiente în utilizarea resurselor, verde, mai competitivă.
<i>Creștere favorabilă incluziunii</i>	Concept care vizează promovarea unei economii cu o rată de ocupare ridicată, marcată de coeziune socială și teritorială.
<i>Creștere inteligentă</i>	Concept care vizează promovarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare.
<i>Digitalizare</i>	Ansamblul transformărilor digitale la nivel european, caracterizate de fuziunea dintre tehnologiile avansate și integrarea sistemelor fizice și digitale, predominanța modelelor de afaceri inovatoare și a noilor procese, și crearea de produse și servicii inteligente.
<i>Integrare economică</i>	Proces pe termen lung care contribuie la reducerea inegalităților ca urmare a expansiunii relațiilor comerciale, creșterii mobilității factorilor de producție și difuzării tehnologiei.
<i>Output gap</i>	Deviația activității economice reale de la nivelul PIB-ului potențial.
<i>PIB nominal</i>	Valoarea, în termeni absoluți, a PIB, înregistrată la nivel anual.
<i>PIB potențial</i>	Concept care captează cel mai înalt nivel de producție pe care o economie îl poate atinge fără a genera presiuni inflaționiste.
<i>Politica agricolă comună</i>	Politică comună a Uniunii Europene, care consistă dintr-un set de reguli și mecanisme care reglementează producerea,

	procesarea și comercializarea produselor agricole în Uniunea Europeană și acordă o atenție sporită dezvoltării rurale.
<i>Politica de coeziune</i>	Politică comună a Uniunii Europene, centrată pe reducerea decalajelor economice, sociale și teritoriale între diversele regiuni și state membre.
<i>Producție standard totală în agricultură</i>	Producția sau dimensiunea economică a exploatațiilor agricole, bazată pe comensurarea contribuției relative la venitul total al fiecărei activități specifice unei ferme.
<i>Unitate de muncă anuală</i>	Inputul, măsurat în timp de lucru, al unei persoane angajate în activități agricole cu normă întreagă pe un an de zile.
<i>Valoare adăugată brută</i>	Valoarea nou creată în procesul de producție, măsurată ca diferența dintre valoarea bunurilor și serviciilor produse și consumul intermediar.

1 Aderarea României la UE. Obiective stabilite și beneficii așteptate

La 1 ianuarie 2007 România a devenit stat membru al Uniunii Europene (UE), marcând astfel încheierea unei etape intense de reforme și pregătire economică și instituțională și debutul unei noi etape de dezvoltare economică. Aderarea la UE a însemnat o foaie de parcurs pentru reformele și dezvoltarea economică a țării, după o perioadă dificilă și îndelungată de tranziție. Primii zece ani de la căderea regimului comunist au fost marcați de instabilitate și capacitate scăzută de luare a deciziilor strategice. Dacă primii pași pentru modernizarea României au fost făcuți în perioada 1996-2000, adevăratul proces a început în anul 2000, după deschiderea negocierilor de aderare la UE. În același timp, a constituit un moment oportun pentru dezvoltarea României, tendința dovedită de-a lungul istoriei fiind de a demara reformele mai degrabă ca urmare a presiunilor internaționale, decât din motive de necesitate domestică (Văduva, 2016).

Integrarea economică este un proces pe termen lung care contribuie la reducerea inegalităților ca urmare a expansiunii relațiilor comerciale, creșterii mobilității factorilor de producție și difuzării tehnologiei, conform viziunii neoclaseice. Evenimentul din 2007 a însemnat aderarea și adoptarea de către România a principiilor de dezvoltare ale UE și ale instrumentelor de lucru agreeate la nivel comunitar. Printre principalele obiective se numără coeziunea economică și socială, ca una dintre prioritățile operaționale majore ale Uniunii, stabilite conform Tratatului de la Roma. Coeziunea trebuie realizată în principal prin promovarea condițiilor de creștere economică și prin reducerea disparităților dintre nivelurile de dezvoltare ale regiunilor UE și ale statelor membre, asigurarea unui nivel ridicat de ocupare a forței de muncă și a unei dezvoltări echilibrate și durabile.

La momentul actual, proiectul european nu mai este privit cu atâta încredere ca în urmă cu 10 ani: criza economică și financiară a fost însoțită de un val de euroscepticism care pune sub semnul întrebării beneficiile UE¹. Recesiunea ulterioară, care s-a dovedit mai profundă și prelungită decât s-a așteptat, marcată de o recuperare economică lentă și dificultăți în ocuparea forței de muncă, a erodat încrederea cetățenilor în capacitatea instituțiilor naționale și europene de a asigura obiectivele propuse de stabilitate, protecție și oportunități de dezvoltare (World Bank, 2016). Mai mult, votul Marii Britanii de a părăsi UE, la scurt timp după ce Grecia ridică problema lipsei procedurilor de „eliminare” a unui stat din UE, neprevăzute în niciun Tratat, și a reușit să depășească la limită un astfel de eveniment, după alte câteva eșecuri ale proiectului european – precum adoptarea unei „Constituții” la nivel comunitar – au erodat și mai mult încrederea europenilor. Dificultatea identificării de soluții și gestionării crizei imigranților din 2015 au sporit gradul de îngrijorare privitor la competențele UE.

Românii continuă, însă, să își manifeste entuziasmul față de UE și să recunoască meritele integrării într-o astfel de structură economică, ce a adus libertate de mișcare, oportunități de muncă și de studiu, mai multe investiții, sprijin pentru lupta împotriva corupției și, mai ales, a reprezentat o opțiune pentru contrabalansarea daunelor generate de moștenirea comunistă la nivel economic. 67% dintre români și-au exprimat atitudinea încrezătoare cu privire la UE, conform sondajului Eurobarometru din 2016, România situându-se pe locul trei între statele UE cu cei mai optimiști cetățeni. 41% dintre români consideră că situația financiară a gospodăriilor deținute se va

¹ Vizibil în rezultatele alegerilor europarlamentare din 2014 în multe dintre statele membre ale UE, conform Gherghina *et al.* (2016) http://www.ier.ro/sites/default/files/pdf/St%201_Euroscepticism_final_curat.pdf

îmbunătăți în următorii doi ani, comparativ cu o medie de 31% în UE-28, conform sondajului Parlamentului European derulat la sfârșitul anului 2015 (European Parliament, 2015). Semnalăm însă o ușoară erodare a încrederii: conform rezultatelor sondajului Eurobarometru din august 2017, 57% dintre români și-au exprimat încrederea în UE. Optimismul cu privire la viitorul UE este împărțit de 67% dintre români, peste media UE de 56%, conform acelorași date².

1.1 Obiectivele României în UE

Pentru România, aderarea la UE a reprezentat principalul eveniment al deceniului trecut, cu o încărcătură economică și socială deosebită: creșterea calității vieții și modernizarea economică. Dezvoltarea durabilă așteptată în urma integrării presupunea „asigurarea unui ritm de creștere sustenabilă, necesar și suficient pentru reducerea decalajelor României față de media UE; creșterea calității vieții, reducerea sărăciei și îmbunătățirea stării de sănătate; maximizarea efectelor la o unitate de consum de resurse, în general, și de costuri ale integrării, în special, pe orizontul de timp mediu și lung” (Zaman, 2007). Pentru aceste deziderate, România a fost de acord să procedeze la o serie de modificări structurale și la nivel social, solicitate de cadrul nou din care urma să facă parte: un construct unic, ca caracter special dat de desființarea frontierelor economice în vederea constituirii unui spațiu economic nou (cunoscut ca integrare dinamică, conform Drăgan, 2005), dar în care componentele economiei naționale continuă să funcționeze în mod distinct (integrare statică), dublat de integrarea politicilor.

Obiectivele României o dată cu aderarea la UE au fost reflectate în documentele programatice solicitate la nivel european și, ulterior, influențate și de obiectivele agreeate/asumate la nivelul UE.

În *Cadrul Strategic Național de Referință (CSNR) 2007-2013*, documentul utilizat pentru programarea Fondurilor Structurale și de Coeziune, România și-a stabilit ca viziune „crearea unei României competitive, dinamice și prospere”, pentru a reduce disparitățile de dezvoltare economică și socială față de statele membre ale UE prin generarea unei creșteri suplimentare de 15-20% a PIB până în anul 2015 (Guvernul României, 2007, p.4). Obiectivul a fost îndeplinit, dacă avem în vedere creșterea PIB pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare de la 39% din media UE în 2006 la 59% în anul 2016. Programul de Convergență (Guvernul României, 2017) pentru anul acesta estimează creșterea indicatorului la 70% din media europeană în anul 2020.

La momentul actual, Strategia Europa 2020, aprobată în iunie 2010 de către Consiliul European, guvernează politicile economice ale UE – o strategie pe 10 ani, având drept scop principal creșterea și dezvoltarea economică a UE, o „creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii”, cu o mai bună coordonare a politicilor naționale și europene. UE a stabilit cinci obiective majore care urmează să fie îndeplinite până în 2020, iar fiecare stat membru și-a asumat propriile ține naționale, în urma negocierilor și a caracteristicilor particulare. Obiectivele, împreună cu țintele stabilite, cele mai recente valori și progresul înregistrat în UE-28 și România față de anul 2006, sunt prezentate în Tabelul 1.1.

Tabel 1.1. Obiectivele strategiei Europa 2020. Ținte ale României și ale UE-28

	Obiective	UE-28			România		
		2006	2016	Ținta	2006	2016	Ținta
1	Rata de ocupare (% din populația cu vârsta între 20-64 ani)	68,9%	71,1%	75%	64,8%	66,3%	70%
2	Investiții în cercetare-dezvoltare (% din PIB)	1,77%	2,03% (2015)	3%	0,45%	0,49% (2015)	2%

² Eurobarometru 2017, disponibil online la adresa https://ec.europa.eu/romania/tags/eurobarometru_ro

Energie și schimbări climatice							
3	Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (indice 1990 = 100)	93,39	77,88 (2015)	80%	60,03	47,68 (2015)	-
	Ponderea energiei din resurse regenerabile în consumul final brut (%)	9,5%	16,7% (2015)	20%	17,1%	24,8% (2015)	24%
	Creșterea eficienței energetice						
	Consumul de energie primară (Milioane tone echivalent petrol)	1.722,2	1.529,6 (2015)	1.483	38,3	31,3 (2015)	43
	Consumul final de energie (Milioane tone echivalent petrol)	1.193,2	1.082,2 (2015)	1.086	24,9	21,9 (2015)	30,3
Educație							
4	Rata părăsirii timpurii a școlii (% din populația cu vârsta între 18-24 ani)	15,3%	10,7%	10%	17,9%	18,5%	11,3
	Nivel de educație terțiară (% din populația cu vârsta între de 30-34 ani)	29%	39,1%	40%	12,4%	25,6%	26,7%
5	Reducerea numărului de persoane aflate în risc de sărăcie și excluziune socială (diferența cumulată față de anul 2008 în mii persoane)	-1.701 (2009)	1.925	-20.000	-319 (2009)	-1.420	-580

Sursa: Eurostat

În privința ratei de ocupare a populației, valoarea indicatorului se ridică la 66,3% din populația cu vârsta între 20-64 de ani în România, la o distanță de 3,7 puncte procentuale față de ținta asumată, comparativ cu o medie a UE de peste 71% în același an. România se situează foarte slab la ponderea în PIB a investițiilor în cercetare-dezvoltare, după un progres extrem de lent începând față de 2006. În condițiile unei creșteri similare, există riscul nerespectării țintei asumate.

Cel de-al treilea obiectiv major al UE prevede îndeplinirea criteriilor „20/20/20” în materie de schimbări climatice și energie, și anume reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 20% față de nivelurile din 1990, creșterea la 20% a ponderii surselor regenerabile de energie în consumul final de energie și creșterea cu 20% a eficienței energetice. România și-a stabilit un obiectiv mai ambițios decât al UE, acela de a crește ponderea energiei din resurse regenerabile la 24% din consumul final brut, criteriu pe care l-a îndeplinit deja din 2015. Alături de UE, a fost îndeplinit și obiectivul de reducere cu 20% a emisiilor de gaze cu efect de seră. În ceea ce privește eficiența energetică, România și-a propus încadrarea în anumite ținte a consumului de energie primară și a consumului final de energie, aspecte pe care le îndeplinește.

La nivelul obiectivului Educație, eforturile trebuie intensificate. Rata părăsirii timpurii a școlii (de 18,5% în anul 2016) este încă departe de ținta stabilită și chiar s-a majorat cu 0,6 puncte procentuale față de situația din 2006. UE are o situație mult mai bună atât ca nivel mediu al persoanelor care ies din sistemul educațional, cât și ca progres pe parcursul ultimilor 10 ani. În schimb, nivelul educației terțiare s-a îmbunătățit semnificativ și ne aflăm aproape de ținta stabilită.

La obiectivul referitor la promovarea incluziunii sociale, UE și-a propus reducerea cu 25% a numărului de cetățeni europeni cu un nivel de trai inferior pragului național de sărăcie, adică scoaterea din sărăcie a peste 20 de milioane de persoane. România și-a stabilit o țintă mai modestă, de reducere a numărului acestor persoane cu 580 000. Datele oficiale indică reducerea cu peste 1,4 milioane persoane, cumulată, începând din anul 2009.

Semestrul european, ca instrument comun de coordonare a politicilor economice și fiscale ale statelor membre prin care se monitorizează disciplina bugetară, stabilitatea macroeconomică și politicile de promovare a creșterii, a fost instituit cu rolul de a ghida implementarea obiectivelor Strategiei Europa 2020. Comisia Europeană analizează în detaliu programele statelor membre în materie de reforme economice și structurale și le oferă recomandări pentru următoarele 12-18 luni.

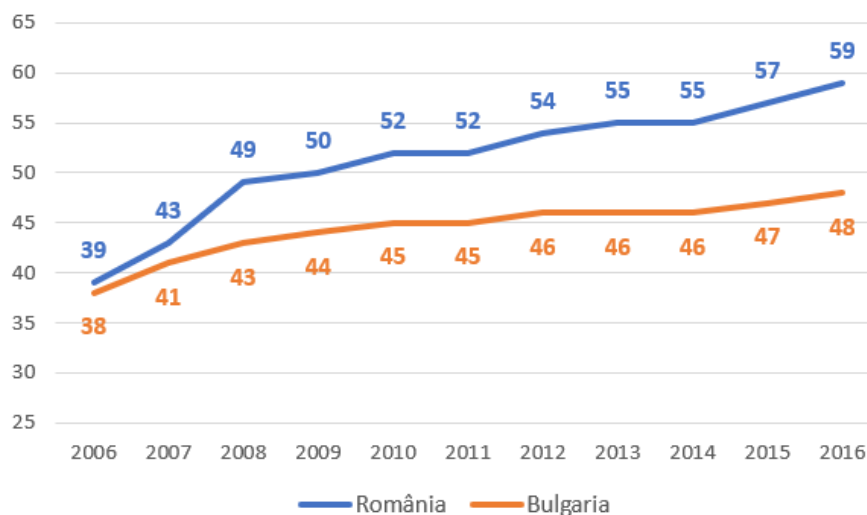
Așadar, evaluarea îndeplinirii obiectivelor la distanță de trei ani față de obiectivul temporal propus indică necesitatea unor eforturi suplimentare, în special în zona de susținere a cercetării-dezvoltării. De altfel, *Programul Național de Reformă (PNR)*, transmis de România Comisiei Europene în cadrul Semestrului European, definește prioritățile de dezvoltare ale României până în anul 2020, pentru a răspunde obiectivelor Strategiei Europa 2020. PNR 2017 evidențiază măsurile pe care România le are în vedere pentru atingerea obiectivelor stabilite prin strategia Europa 2020³.

1.2 Beneficii așteptate

După cum am menționat mai sus, obiectivul central al UE este de a obține convergența performanței economice și coeziunea economică și socială între statele membre, după cum menționează al doilea articol din Tratatul de instituire a Comunității Europene (Monfort, 2008), și reducerea disparităților de dezvoltare ale diferitelor regiuni. În plus, Dobrinsky (2001) consideră că, pentru a putea genera nivelul de coeziune necesar conlucrării cu statele membre din UE, este necesar în primul rând un grad ridicat de convergență în rândul acestora în ceea ce privește mediul instituțional, economia reală și nominală.

PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare ca procent din media UE a avut o creștere continuă pe parcursul ultimilor 10 ani, ajungând la 59% din media UE în anul 2016, comparativ cu 39% în anul 2006 (Figura 1.1) în România. Deși a pornit de la un nivel relativ similar, de 38% din media UE în 2006, Bulgaria a înregistrat o dezvoltare mai lentă, decalajul de dezvoltare dintre cele două țări care au intrat în UE în același ani accentuându-se semnificativ, de la o diferență de numai un punct procentual în 2006 la 11 puncte procentuale în 2016.

Figura 1.1. PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare ca % din media UE în România și Bulgaria

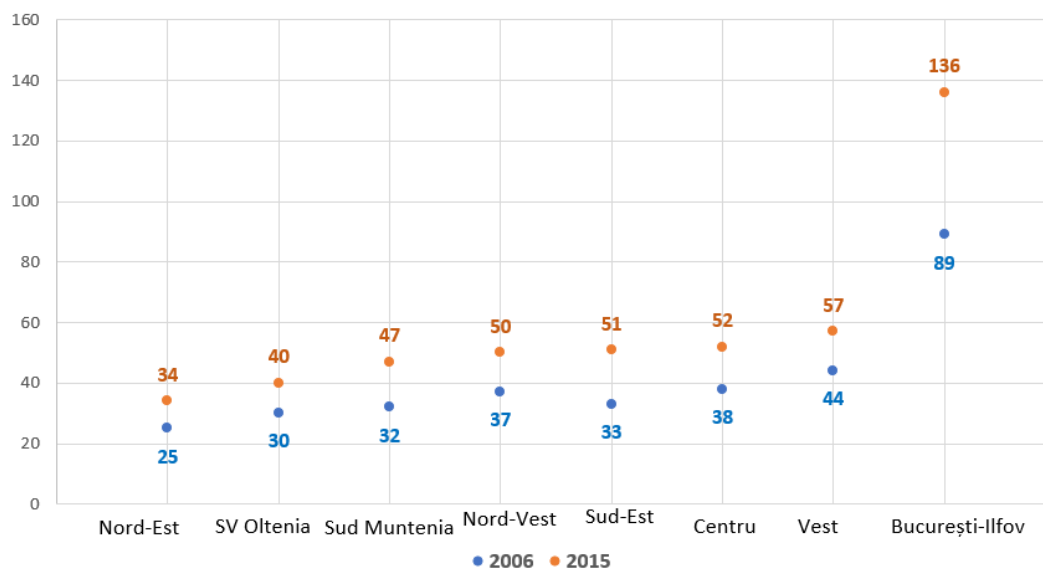
Sursa: Eurostat

Dezvoltarea nu a fost însă una armonizată la nivelul celor opt regiuni de dezvoltare ale României, conform Figurii 1.2. În timp ce regiunea București-Ilfov a depășit nivelul mediu de

³ Programul Național de Reformă (PNR) 2017, disponibil online la adresa https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-national-reform-programme-romania-ro_0.pdf

dezvoltare al UE, restul regiunilor se poziționează la o distanță semnificativă de aceasta, la jumătate din media UE. Cea mai mare creștere a nivelului de dezvoltare în ultimii 10 ani a avut loc în București-Ilfov, o creștere de 47 de puncte procentuale, de la 89% din media UE în 2006 la 136% din media UE în anul 2015, ultimul an pentru care sunt disponibile date comparative la nivel regional. Pentru restul regiunilor, creșterea a oscilat între 9 puncte procentuale (în regiunea Nord-Est) și 18 puncte procentuale (regiunea Sud-Est). De altfel, regiunea Nord-Est continuă să rămână cea mai puțin dezvoltată regiune din România, la fel ca acum 10 ani, cu un PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare de numai o treime din media UE (Figura 1.2).

Figura 1.2. PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare ca % din media UE, pe regiuni

Sursa: Eurostat

De altfel, diferențele între mediul rural și urban continuă să rămână semnificative. PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare în regiunile predominant rurale din România reprezintă 37% din media UE în anul 2013 (ultimul an pentru care cifrele sunt disponibile, conform Eurostat), în creștere de la 28% din media UE în anul 2006. Același indicator se ridică la 116% din media UE în anul 2013 pentru regiunile predominant urbane, comparativ cu 78% în anul 2006. În vederea unei dezvoltări teritoriale echilibrate, Guvernul României a adoptat, în octombrie 2016, *Strategia de dezvoltare teritorială a României*. Strategia este un document programatic care vizează dezvoltarea integrată prin politici de dezvoltare specifice caracteristicilor fiecărui tip de teritoriu (urban, rural, montan etc.) până în anul 2035.

Cu toate că obiectivul UE de realizare a convergenței este clar indicat, în practică discutăm despre mai multe forme de convergență: convergența nominală, convergența reală sau convergența structurală, aplicate diferitelor tipuri de politici și/sau indicatori economici. Convergența reală se referă, în general, la dobândirea unui nivel de trai similar restului statelor din UE – prin urmare, o convergență a veniturilor, a productivității, un grad similar de deschidere al economiei. În acest concept larg se încadrează și convergența structurală, care analizează structura economiei pe sectoare. De exemplu, convergența structurală se poate referi, pe de o parte, la diferențele de ocupare a forței de muncă în principalele sectoare ale economiei – agricultură, industrie și servicii – și, pe de altă parte, la schimbările structurale la nivel de sectoare. O alocare a forței de muncă în sectoarele mai productive va contribui la creșterea competitivității. În plus, convergența structurală

este în măsură să influențeze ciclurile de afaceri și să determine procesele de dezvoltare pe termen lung (Klasova *et al.*, 2015).

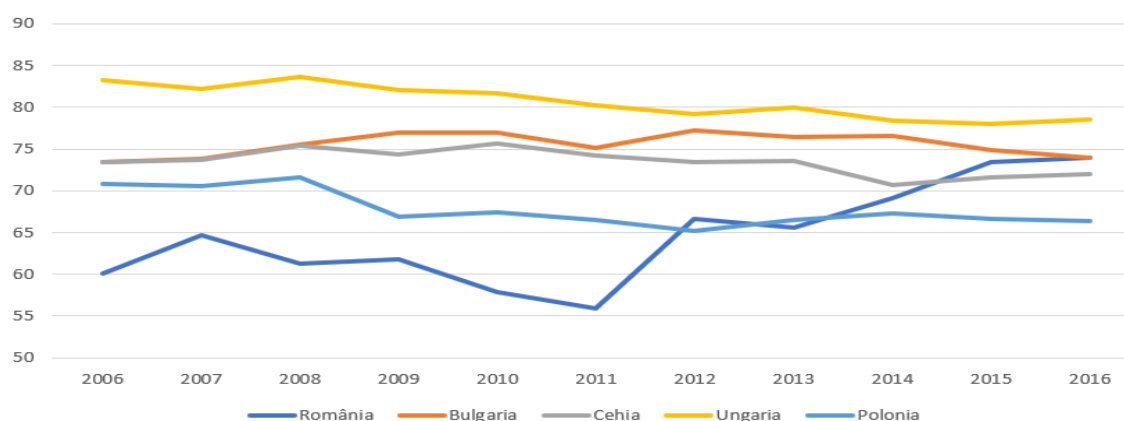
Dar, deși există obiective bine stabilite pentru criteriile de convergență nominală, nu este impusă atingerea unui anumit grad de convergență reală sau de convergență structurală. Similar, în ceea ce privește normele care guvernează pregătirea pentru aderarea la UE (Dobrinsky, 2001), aspectul convergenței reale nu este stabilit în mod practic în capitolele negociate cu statele membre, acestea acoperind numai aspectele legate de convergența nominală și instituțională – a cadrului de reglementare. Cu toate acestea, trecerea într-o etapă de integrare mai profundă fără obținerea acestor tipuri de convergență se dovedește a fi nesustenabilă.

Un instrument util pentru măsurarea gradului de convergență structurală este oferit de *indicele Krugman*. Convergența structurii economice este evaluată, în acest mod, pe baza diferenței ponderilor sectoarelor atât în ceea ce privește valoarea adăugată, cât și ocuparea forței de muncă. Pe scurt, indicele permite comparația între structura valorii adăugate a două economii, calculată ca diferență a ponderilor sectoarelor din valoarea adăugată totală⁴.

Vom compara structura economiei românești României față de cea a UE-28 atât în privința valorii adăugate brute, cât și a evoluției populației ocupate. Pentru o interpretare mai ușoară a rezultatelor, vom calcula valoarea indicelui convergenței structurale ca diferență dintre 100% și valoarea indicelui Krugman. Rezultatele pentru România și statele membre ale UE învecinate sunt prezentate în Figurile 1.3 și 1.4.

România a înregistrat o evoluție foarte bună în privința apropierii de structura economică a UE la nivelul VAB din sectoarele economice, fiind singura care a înregistrat o creștere susținută pe parcursul ultimilor 10 ani, comparativ cu Bulgaria, Cehia, Polonia și Ungaria (Figura 1.3). Rezultatele sunt cu atât mai bune cu cât România a pornit de la un nivel foarte redus de convergență structurală față de restul țărilor. Astfel, indicele convergenței structurale a VAB în România a crescut de la 60,1% în 2006 la 73,9% în 2016, înregistrând al doilea cel mai mare nivel după Ungaria (78,6%), la un nivel similar cu al Bulgariei.

Figura 1.3. Indicele convergenței structurale cu UE la nivelul VAB

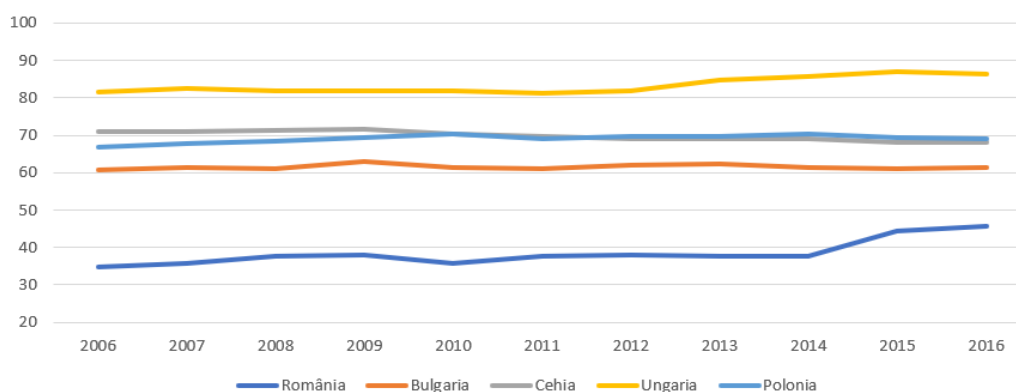
Sursa: calculele autorilor

Convergența este mai scăzută – în special pentru România – în ceea ce privește populația ocupată, un rezultat similar celui identificat de Marinaș (2006) și Postoiu și Bușega (2015). Dacă România a evoluat similar cu UE în ceea ce privește creșterea ponderii industriei și a serviciilor

⁴ Construcția indicelui Krugman este detaliată în Anexa 1.

ca procent din PIB, concomitent cu scăderea agriculturii, la nivelul populației ocupate structura tinde să fie mai degrabă divergentă. Dintre țările învecinate, România are structura economică cel mai puțin asemănătoare cu statele UE în ceea ce privește populația ocupată pe sectoare, cauzată de creșterea populației ocupate în agricultură până la începutul anilor 2000. Tendința este însă de convergență cu UE (conform Figurii 1.4) de la aderare, accentuată începând din anul 2014. Totuși, România pornește de la un nivel foarte scăzut al indicelui de convergență (34,65% în 2006), comparativ cu Bulgaria, care deja înregistra o convergență de 60,6% cu UE în același an. Așadar, chiar dacă creșterea României este semnificativă, până la 45,8% în anul 2016, nu reușim să atingem nici nivelul Bulgariei înregistrat în anul dinaintea aderării.

Figura 1.4. Indicele convergenței structurale cu UE la nivelul populației ocupate

Sursa: calculele autorilor

Prin urmare, în cazul României, indicele convergenței este apropiat de al celorlalte state în ceea ce privește VAB, dar se înregistrează diferențe semnificative (divergențe) la nivelul ratei de ocupare a populației.

Cercetările în domeniu indică faptul că integrarea economică are un impact major asupra structurii și dinamicii indicatorilor macroeconomici din statele participante, favorizând convergența (Klasova *et al.*, 2015), tendință care s-a înregistrat în România în ultimii 10 ani. Procesul trebuie însă continuat și accentuat, întrucât concordanța structurală la nivelul economiilor statelor membre asigură o eficiență mai ridicată a politicilor comune (Postoiu și Bușega, 2015) și șocuri asimetrice cu un impact mai scăzut.

Următoarele capitole vor analiza în detaliu aspecte ale convergenței reale și structurale la nivelul fiecăruia dintre cele trei sectoare economice majore, evidențiind în ce măsură aderarea la UE a contribuit la convergența României cu restul statelor membre, care este progresul înregistrat pe sectoare de activitate (agricultură, industrie, servicii) și care sunt direcțiile de acțiune viitoare pentru a ne alinia la structura de bază a UE și a valorifica la maximum oportunitatea de stat membru.

2 Determinarea impactului aderării la UE asupra variabilelor economice sectoriale prin analiza valorii potențiale a PIB

PIB-ul potențial reprezintă un concept capabil să capteze cel mai înalt nivel de producție pe care o economie îl poate atinge fără a genera presiuni inflaționiste. Pe cale de consecință, *output gap* reprezintă deviația activității economice reale de la acest nivel potențial. Din punct de vedere metodologic, prin utilizarea PIB-ului potențial și al conceptului de *output gap* este posibilă separarea producției reale într-o tendință pe termen lung (identificată cu nivelul potențial) și o componentă ciclică pe termen scurt sau mediu. (Ciucci și Zoppe, 2017).

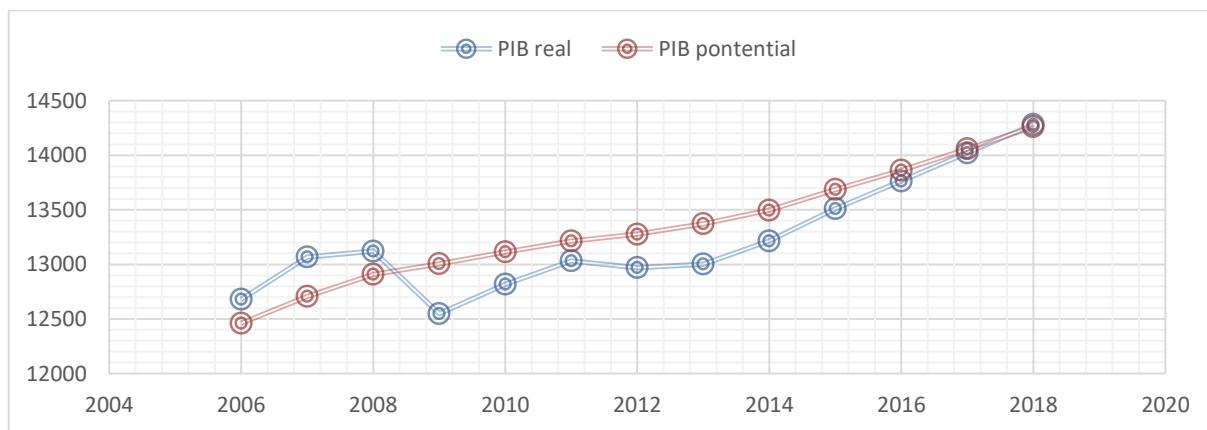
Jarocinski și Lenza (2016) afirmă faptul că pentru stabilizarea economiei, decidenții politici trebuie să evalueze acest *gap*. În perioadele de creștere economică lentă, un *gap* de dimensiuni considerabile poate reprezenta un aspect ce poate conduce la nevoia de a stimula cererea, în timp ce o creștere lentă a PIB-ului potențial trimite la politici centrate pe partea ofertei.

Teoria economică afirmă că un *gap* pozitiv, adică situația în care PIB-ul depășește PIB-ul potențial desemnează un sistem economic care produce mai mult decât capacitatea sa de echilibru. Pe cale de consecință, se observă în general scăderi ale șomajului și creșteri ale inflației. Existența unui *gap* negativ, adică situația în care PIB-ul real este inferior celui potențial caracterizează un sistem ce produce sub capacitatea sa de echilibru, situație care poate conduce la creșteri de șomaj și scăderi ale inflației.

În aceste condiții, diferența dintre PIB-ul real și cel potențial ajută la cuantificarea ciclicității economice și la identificarea poziției în ciclu și de asemenea indică măsurile economice anticiclice necesare.

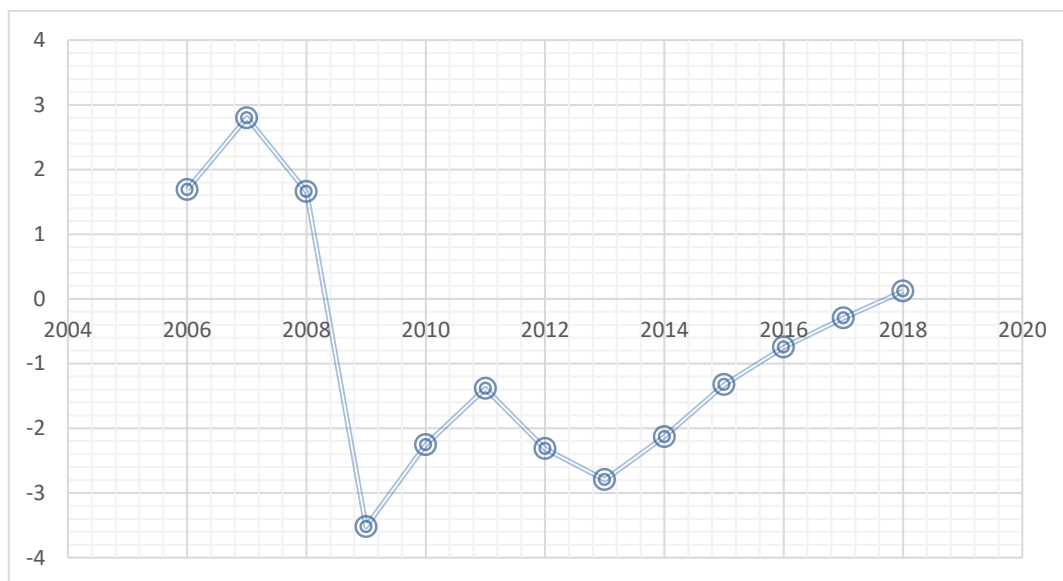
Figurile 2.1 și 2.2 descriu dinamica pentru cele trei variabile descrise anterior: PIB real, PIB potențial și respectiv *output gap* pentru cazul Uniunii Europene. Perioada de analiză este 2006 – 2018, marcând intervalul de implicare al României și un an anterior acestui moment. Pentru calcularea *output gap* a fost realizată diferența dintre PIB-ul real și cel potențial, aceasta fiind apoi împărțită la PIB-ul potențial și ajustată în formă procentuală

Figura 2.1 PIB real vs. PIB potențial – Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date AMECO

Figura 2.2. Output gap – Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date AMECO

Pentru cazul UE se observă o traiectorie oscilatorie a PIB-ului real în intervalul de analiză. Perioada 2006 – 2008 a fost caracterizată de o ușoară creștere, urmată de o contracție substanțială până la nivelul anului 2010 pe fondul crizei economice. De la nivelul anului 2008, Banca Centrală Europeană a redus rata de dobândă până la vecinătatea nivelului zero și s-a implicat într-o vastă gamă de politici monetare neconvenționale.

Ulterior acestui moment, traiectoria PIB-ului real a fost una de creștere, în special în intervalul 2014 – 2017. Evoluția pentru PIB-ul potențial a fost marcată de mult mai puțină volatilitate, fiind aproximativ liniară și crescătoare în intervalul de analiză. În intervalul 2006 – 2008, PIB-ul potențial s-a aflat sub nivelul PIB-ului real, depășind-l însă pe acesta în perioada 2009 – 2015. Pentru intervalul 2015 – 2017 se observă o apropiere semnificativă a celor doi indicatori.

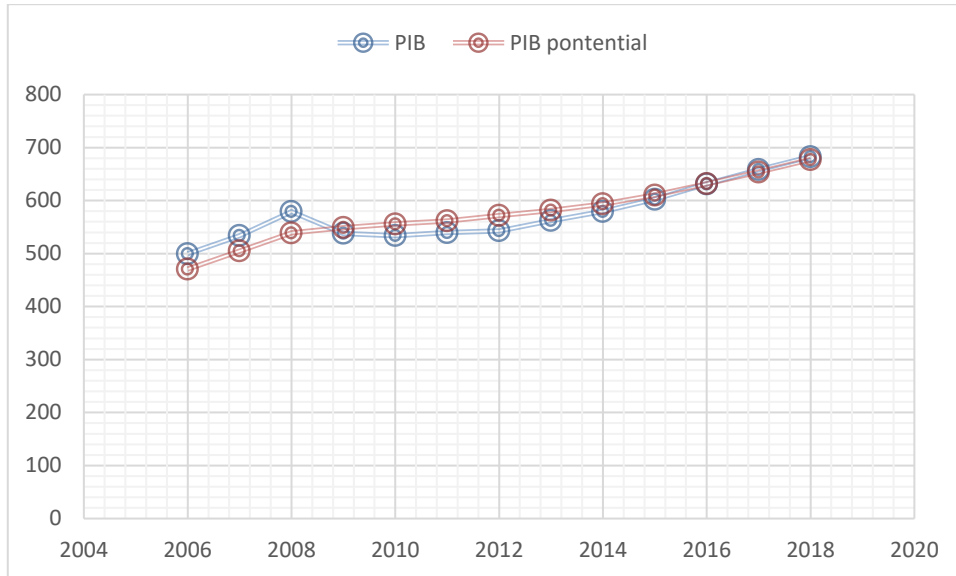
În termeni de *output gap* se remarcă valori negative pentru intervalul 2008 – 2017. În general, în perioadele de recesiune, producția reală cade sub punctul ei potențial, fapt ce generează acest decalaj. Această performanță sub potențial determină banca centrală să adopte o serie politici monetare care să stimuleze creșterea prin scăderea ratelor de dobândă pentru potențarea cererii și prevenirea devierii inflației de la țintă. La nivelul anului 2017 se înregistrează o valoare pozitivă. Într-o analiză centrată pe UE, World Bank Group (2016) observă ameliorarea decalajelor de producție în ciuda faptului că fenomenul de creștere potențială este încetinit de îmbatrânirea demografică și slaba productivitate. Studiul observa potențialul de eliminare a decalajelor în state ca Estonia, Polonia, România, Slovenia și Suedia, raportând o poziție contrară pentru statele din sudul Uniunii Europene cu excepția Maltei.

În cazul României se observă o dinamică simetrică pentru PIB-ul real și cel potențial, acestea înregistrând valori apropiate pe parcursul perioadei de analiză, datele fiind prezentate sintetic în Figura 2.3 și Figura 2.4. Se remarcă faptul că în perioada anterioară aderării și în primii ani de după această, PIB-ul real se plasa peste nivelul PIB-ului potențial, generând un *output gap* pozitiv de dimensiuni semnificative.

În intervalul 2009 – 2016, într-o manieră similară cu poziția UE agregată, se remarcă prezența unui *gap* negativ, determinat în principal de efectele nocive induse de criza economică.

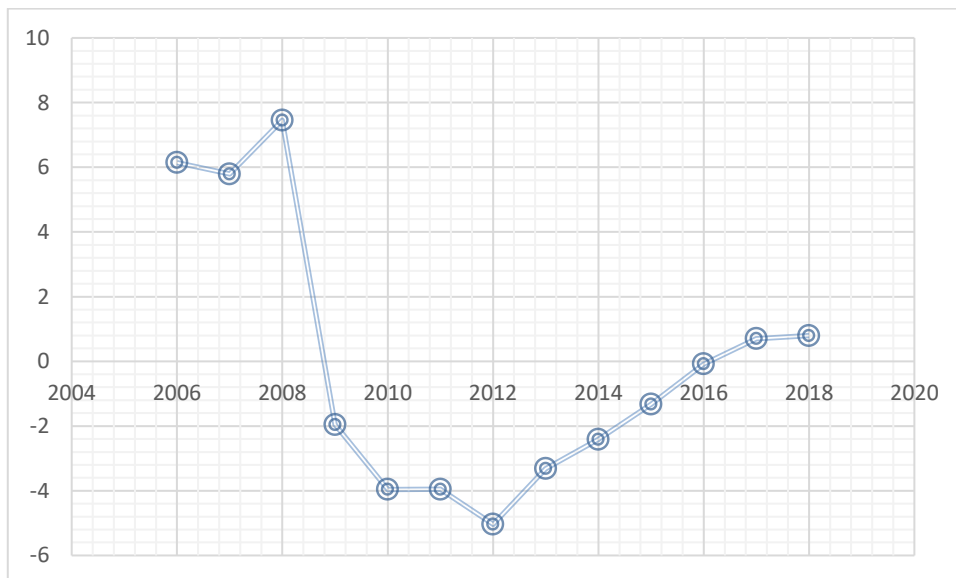
Anul 2016 a manifestat în România o creștere economică puternică ce a condus la închiderea decalajului. Consumul privat a fost potențat de o politică fiscal expansionistă și pro-ciclică și de creșteri salariale (IMF, 2017a).

Figura 2.3. PIB real vs. PIB potențial – România

Sursa: Prelucrarea autorilor după date AMECO

Figura 2.4. Output gap – Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date AMECO

2.1 Analiza sectorială a impactului aderării din perspectiva valorii PIB potențial

Pentru estimarea valorilor potențiale a fost utilizat *filtrul Hodrick-Prescott*. Această procedură permite separarea unei serii temporale y_t într-o component de tendință T_t și o componentă care marchează ciclul C_t astfel încât $y_t = T_t + C_t$.

Funcția obiectiv a filtrului are următoarea specificație:

$$\sum_{t=1}^m C_t^2 + \lambda \sum_{t=2}^{m-1} ((T_{t+1} - T_t) - (T_t - T_{t-1}))^2$$

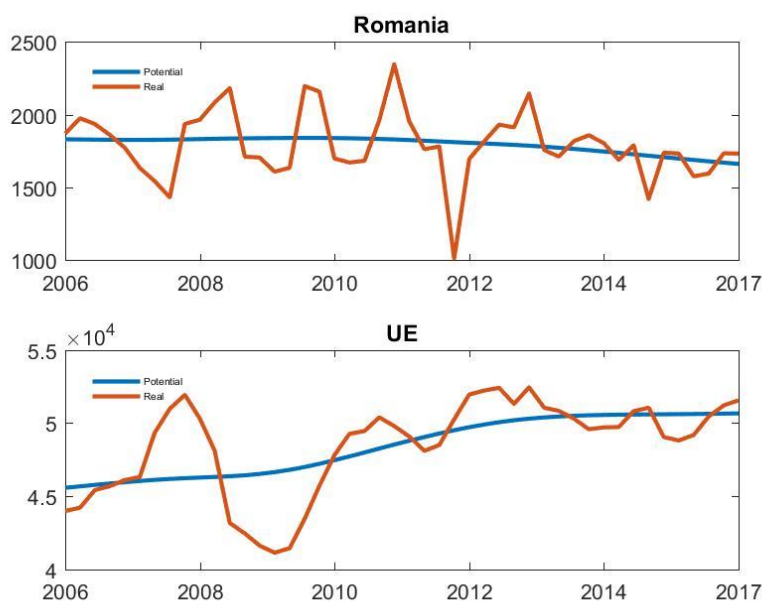
unde m reprezintă numărul de eșantioane și λ este un parametru de aplatizare. Procedura constă în minimizarea funcției obiectiv pe domeniul T_1, \dots, T_m . Prima sumă minimizează diferența dintre valoarea seriei temporale și componenta de tendință, iar cea de-a doua sumă minimizează diferența dintre tendințe la pătrat, ceea ce este echivalent cu minimizarea celei de-a doua derivate a componentei de tendință.

Analiza noastră a folosit o valoare a lui λ de 1600, utilizată în general în calculele macroeconomice. În ceea ce privește datele utilizate, prezenta analiză utilizează serii de date ce caracterizează valoarea adăugată brută, fiind colectate de pe Eurostat. Acestea au o frecvență trimestrială și acoperă intervalul 2006 – 2017.

2.1.1 Agricultură, silvicultură și pescuit

Pentru sectorul *Agricultură, silvicultură și pescuit* se observă la nivel european o dinamică efervescentă a valorii reale ce excede nivelul potențial în intervalele: 2007 – 2008, 2010 – 2011, 2012 -2013 și pentru ultimele trimestre din 2017. Figura 2.5 prezintă nivelurile reale și potențiale pentru cazul sectorului agricol din România și pentru sectorul agricol european.

Figura 2.5. Valoare adăugată brută reală și potențială - Agricultură, silvicultură și pescuit

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

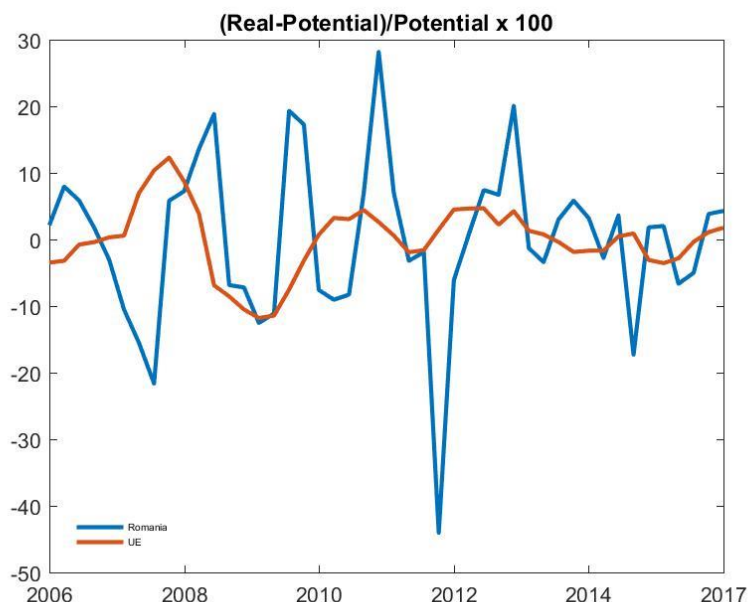
În cazul României remarcăm o mai mare volatilitate a valorii adăugate brute reale, cu vârfuri ce exced nivelul valorii potențiale estimate. Această volatilitate este vizibilă și în cazul *gap*-ului, prezentat schematic în Figura 2.6.

Volatilitate excesivă derivă în principal din specificul sectorului agricol național. În mod teoretic cel puțin, România reprezintă unul din statele europene cu înalt potențial agricol. În termeni de suprafață agricolă, România se plasează pe locul 6 la nivelul Uniunii Europene. Un procent de 60% din aceasta este reprezentat de teren arabil, 2/3 fiind orientat către culturile de cereale, ceea ce plasează România în ierarhia celor mai reprezentativi exportatori mondiali.

În ciuda acestui potențial natural, statistica prezintă faptul că ponderea sectorului agricol în PIB a suferit reduceri considerabile în ultimele două decenii. Această reducere se datorează unui cumul de factori, dintre care se desprinde transformarea structurală a economiei. PWC (2017) remarcă faptul că în ciuda acestei scăderi, România deține cea mai ridicată pondere agricolă în PIB dintre statele membre, ce se plasează la aproximativ de trei ori mai mult decât media europeană.

Ponderea populației ocupate din sectorul agricol a fost relativ simetrică în intervalul 1992 – 2017, însă se observă o serie de probleme la nivel de eficiență. Studiul citat mai sus estima faptul că valoarea actualizată brută pe persoană angrenată atingea în anul 2013 aproximativ 18% din media Uniunii Europene. Mai mult, această valoare reprezintă doar 7% din cea observată pentru cazul Franței. Mai mult de 80% din populația implicată în acest sector este nesalarială și vizează exploatarea de subzistență.

Figura 2.6. Decalaj - Agricultură, silvicultură și pescuit - România vs. Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

În ciuda acestor aspecte, rezultatele indică o tendință de creștere pentru valoarea potențială după ieșirea din criză, ce prezintă un palier în intervalul 2014 – 2017.

Din analiza datelor prezentate în Figura 2.6 se remarcă pusee semnificative la nivelul *gap*-ului. Acesta este pozitiv înainte de aderarea României, însă cunoaște două căderi solide în anii

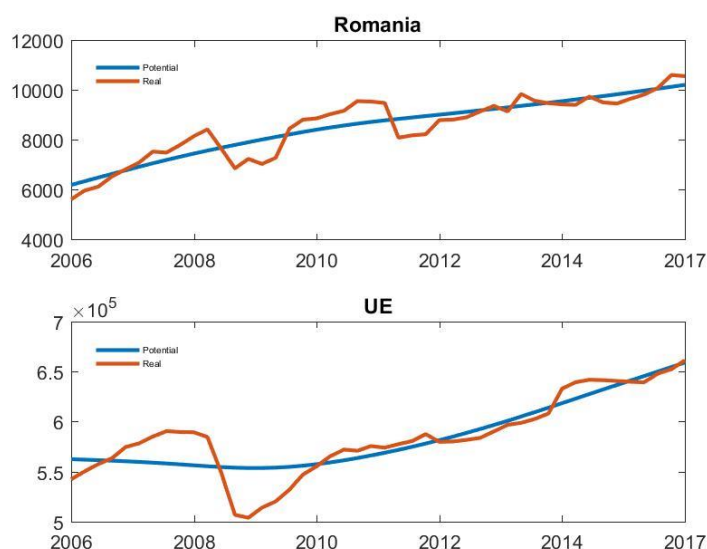
2008 și 2012. La nivelul anului 2012 se observă o valoare negativă semnificativă pentru *gap*-ul sectorial, valoare ce marchează minimumul seriei incluse în analiză. Aceasta nu este însoțită de o dinamică similară pentru *gap*-ul observat pentru Uniunea Europeană la nivel agregat. În acest caz, punctul minim este prezent în jurul anului 2009 și poate fi asociat efectelor nocive ce au derivat din criza economică, iar în anul 2012 se remarcă un *gap* pozitiv.

În mod similar cu rezultate obținute la nivelul analizei agregate pentru România, se remarcă în cazul acestui sector o reducere a *gap*-ului spre finalul perioadei de analiză.

2.1.2 Industrie (cu excepția construcțiilor)

La nivelul Uniunii Europene, pentru *sectorul industrial* se remarcă o volatilitate inferioară situației raportate pentru sectorul agricol, în perioada de analiză. Traectoria valorii adăugate brute reale urmează direcția valorii adăugate brute potențiale, excepții fiind observate în perioada 2007 – 2008 și la începutul crizei economice. În anul 2015, la nivel european, industria reprezenta sectorul economic cu cea mai mare dimensiune în termeni de producție generată. Acesta contribuia cu 19.3% la valoarea adăugată brută.

Figura 2.7. Valoare adăugată brută reală și potențială - Industrie

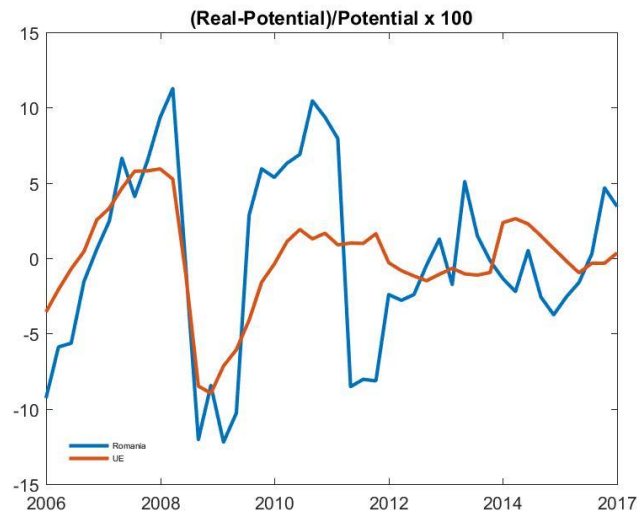

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

O tendință similară poate fi notată și în cazul României, după cum se poate observa în primul cadran al figurii 2.7. Anterior aderării, valoarea adăugată brută reală se plasa sub nivelul său potențial, însă aceasta a început să crească începând cu 2007, urmând dinamica existentă la nivel sectorial în Uniunea Europeană.

Figura 2.8 prezintă evoluția *gap*-ului pentru sectorul industrial comparând dinamica din România cu cea din Uniunea Europeană. Înainte de momentul de aderare se observă un *gap* negativ de dimensiuni semnificative, care este însă corectat după momentul 2007. În intervalul 2008 – 2009 se observă de asemenea valori negative, urmate de o tendință de creștere în intervalul 2010 – 2011.

Figura 2.8. Decalaj –Industrie - România vs. Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

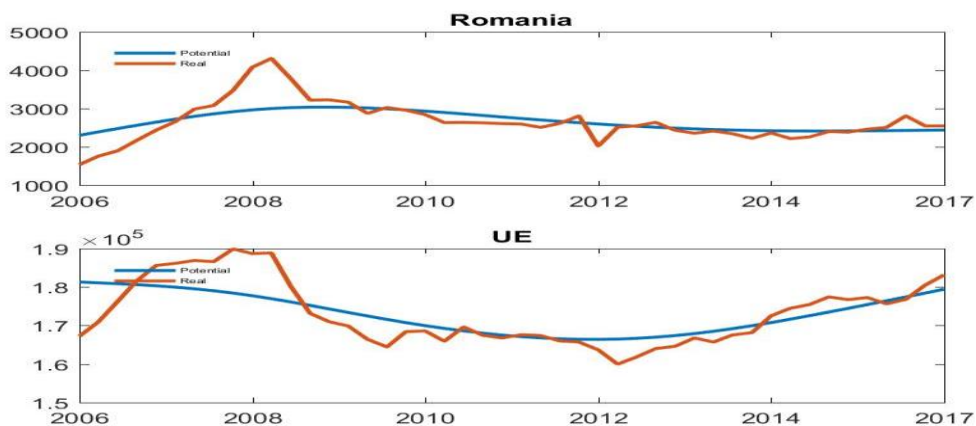
Conform datelor Eurostat, sectorul industrial dezvoltă o contribuție stabilă la valoarea adăugată brută pentru perioada de analiză, contribuție ce excede media EU 28. După depășirea momentului crizei, România a continuat creșterea economică prin canalele de expansiune a producției industriale și creștere a cererii interne, fenomene catalizate de o serie de măsuri politice implementate după 2012.

Ca și în cazul anterior, remarcăm o tendință de închidere a *gap*-ului spre finalul perioadei de analiză atât în cazul României, cât și în cel al Uniunii Europene.

2.1.3 Construcții

Figura 2.9 prezintă dinamica valorii brute în termeni reali și potențiali pentru sectorul *Construcții*, primul cadran fiind dedicat evoluției României, în timp ce cel de-al doilea caracterizează sectorul construcțiilor observat la nivel agregat pentru Uniunea Europeană.

Figura 2.9. Valoare adăugată brută reală și potențială - Construcții

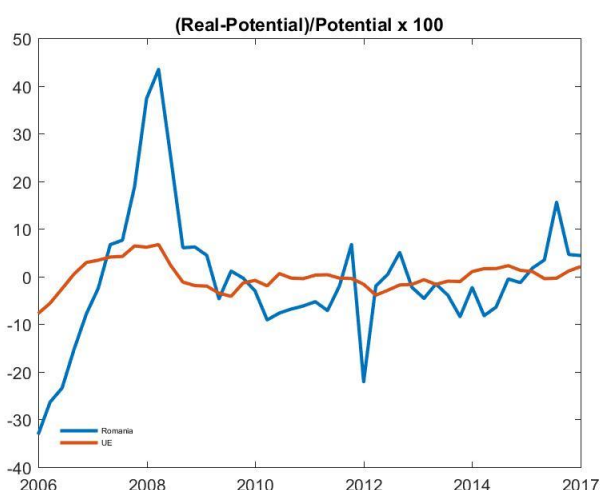
Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

Pentru acest din urmă caz observăm că valoarea adăugată brută reală se plasa la momentul 2006 la un nivel inferior valorii sale potențiale. Aceasta a crescut în intervalul 2008 – 2009, cunoscând apoi o scădere accentuată ce a continuat până la momentul anului 2014. Traectoria valorii adăugate brute potențiale manifestă de asemenea o tendință de scădere în intervalul 2008 – 2013, urmată de o revenire către finalul ferestrei de analiză.

În cazul României, în anul 2006 valoarea adăugată brută reală se plasa substanțial sub nivelul său potențial. Ulterior aderării, aceasta a crescut considerabil către maximum local observat pentru anul 2008. Această realitate poate fi observată și în Figura 2.10. Trebuie remarcat faptul că în cazul sectorului Construcții, valoarea adăugată brută are o traiectorie mai stabilă decât în cazul Uniunii Europene cu un aproximativ palier în perioada 2013 – 2017.

Remarcăm ca și în cazurile precedente valori negative de mare magnitudine la nivelul anului 2012. Datele statistice indică o scădere a producției în sectorul industriilor cu 21.2% pentru intervalul 2008 – 2015. În acest interval, producția de cladiri a fost a manifestat o reducere de 28,3%, iar producția inginerescă civilă a fost mai mică cu 28,3% (EU (2017)). Această analiză remarcă faptul ca unul din factorii ce determină aceste dinamici este creșterea productivității muncii ulterior momentului aderării cu 2.6% până la nivelul 2014.

Figura 2.10. Decalaj – Construcții - România vs. Uniunea Europeană

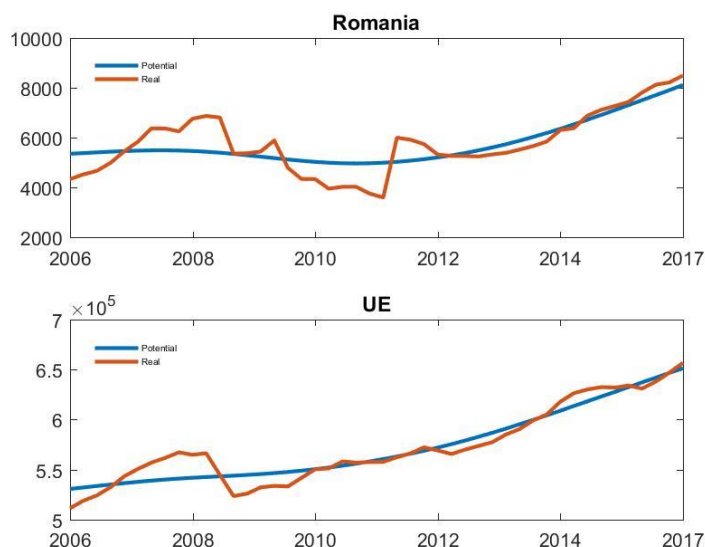
Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

În ciuda acestui aspect, pe fondul crizei economice s-a observat o scădere cu 22.4% a profitabilității sectorului în intervalul 2008 – 2015. În termeni de populație ocupată la nivelul sectorului se remarcă o scădere abruptă comparativ cu nivelul anului 2008. În 2015, în sectorul construcții activau cu 30.1% mai puțini angajați față de momentul anterior specificat.

2.1.4 Comerț cu amănuntul și ridicata; repararea autovehiculelor și motocicletelor; transport și depozitare; hoteluri și restaurante

Figura 2.11 prezintă traiectoria valorii adăugate brute în regim real și potențial pentru intervalul 2006 – 2017, izolând cazul României și al Uniunii Europene. Cele două cadrane ale figurii indică o evoluție similară a sectorului românesc cu dinamica europeană.

Figura 2.11 Valoare adăugată brută reală și potențială – Comerț cu amănuntul și ridicata

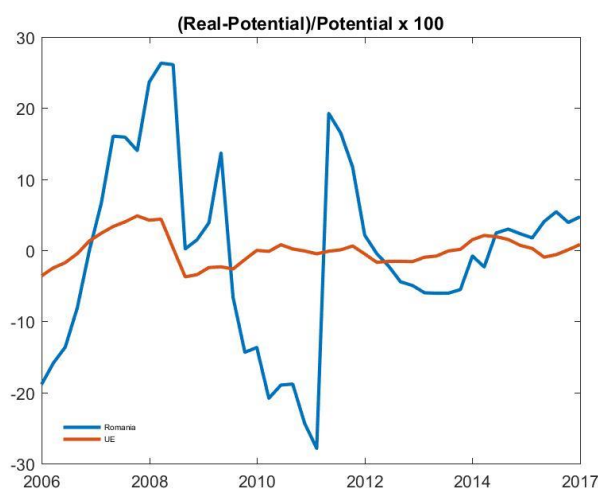

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

În cazul UE valoarea adăugată brută reală pornește sub cea potențială. După o ușoară creștere în intervalul 2007 – 2008 se remarcă o reducere pe fondul crizei economice până la momentul 2010. În intervalul 2010 – 2012 *gap*-ul oscilează în jurul pragului zero și de asemenea pare să se închidă la nivelul anului 2017.

Pentru România, valoarea potențială urmează o traiectorie similară cu cea europeană, însă valoarea reală manifestă o volatilitate superioară. Acest fapt este vizibil și în Figura 2.12 dedicată dinamicii *gap*-ului.

Figura 2.12. Decalaj – Comerț cu amănuntul și ridicata - România vs. Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

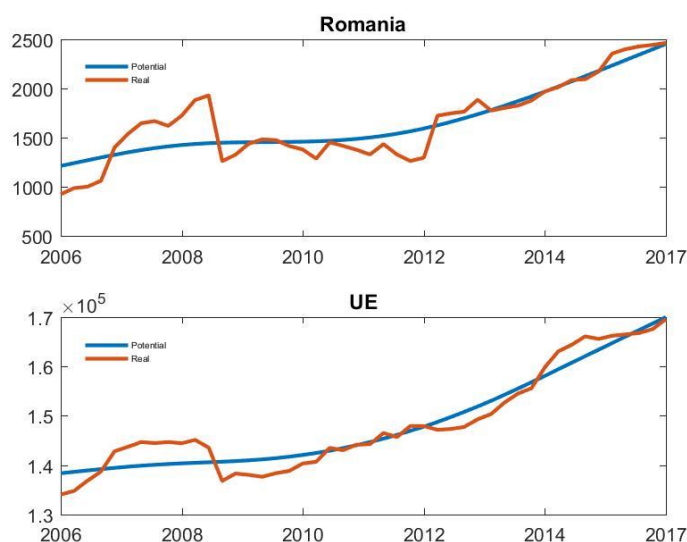
Ca și în cazurile precedente, anterior aderării României se observă o valoare negativă a *gap*-ului, ce este corectată în intervalul 2007 – 2009. Valori negative sunt observate și în perioada crizei, cu un minim consistent în anul 2011.

Pentru acestor sector, gradul de închidere al *gap*-ului este inferior cazurilor precedente și de asemenea inferior tendinței europene.

2.1.5 Informații și comunicații

La nivel european, valoarea adăugată brută potențială manifestă o traiectorie constantă de creștere cu o pantă semnificativă în intervalul 2012 – 2017. Valoarea reală se plasează sub valoarea potențială în perioada 2009 – 2012 după cum se poate observa în al doilea cadran al Figurii 2.13.

Figura 2.13. Valoare adăugată brută reală și potențială - Informații și comunicații

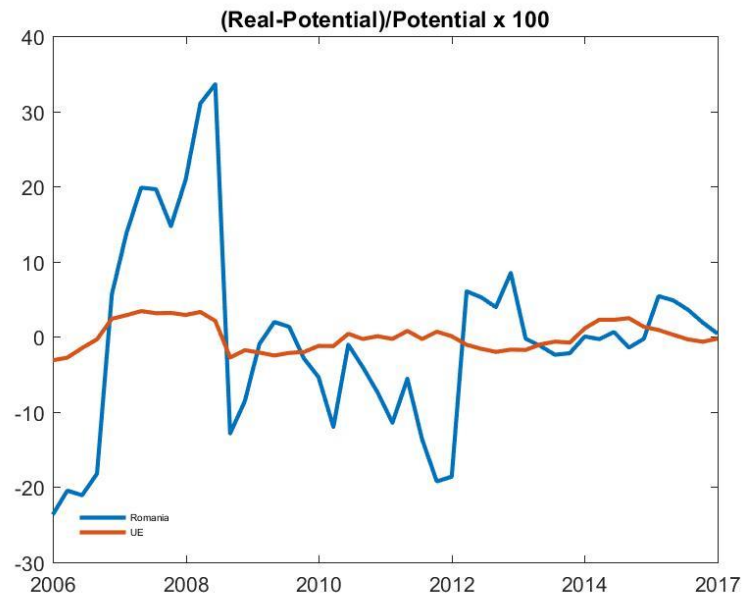
Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

Figura 2.14 redă oscilația *gap*-ului european în jurul cifrei zero pentru perioada 2009 – 2014 și o expansiune în perioada 2014 – 2016. La finalul perioadei de analiză observăm o evoluție similară pentru valoarea brută reală și potențială, fapt ce conduce la închiderea *gap*-ului.

Rezultatele indică o evoluție similară și pentru cazul României. Valoarea adăugată brută potențială urmează aceeași traiectorie de creștere, chiar dacă la un ritm ușor inferior celui european. Valoarea adăugată brută reală se plasa sub cea potențială la nivelul anului 2006, fapt ce a fost tradus într-un *gap* negativ consistent. După aderare aceasta a fost ajustată la valori pozitive pe parcursul intervalului 2007 – 2008.

În România, sectorul TIC a cunoscut o evoluție extrem de dinamică și un progres fulminant în perioada de analiză. Contribuția acestuia la produsul intern brut a crescut de la 3,4% în 2010 la 6,7% în 2015. Această cifră a plasat sectorul pe locul doi în ierarhia contribuțiilor după sectorul industrial, depășind sectoare ca agricultura și construcțiile. Numărul total de angajați din acest sector a fost relativ constant în perioada 2008 – 2014, remarcându-se însă o ușoară creștere spre finalul intervalului.

Figura 2.14. Decalaj – Informații și comunicații - România vs. Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

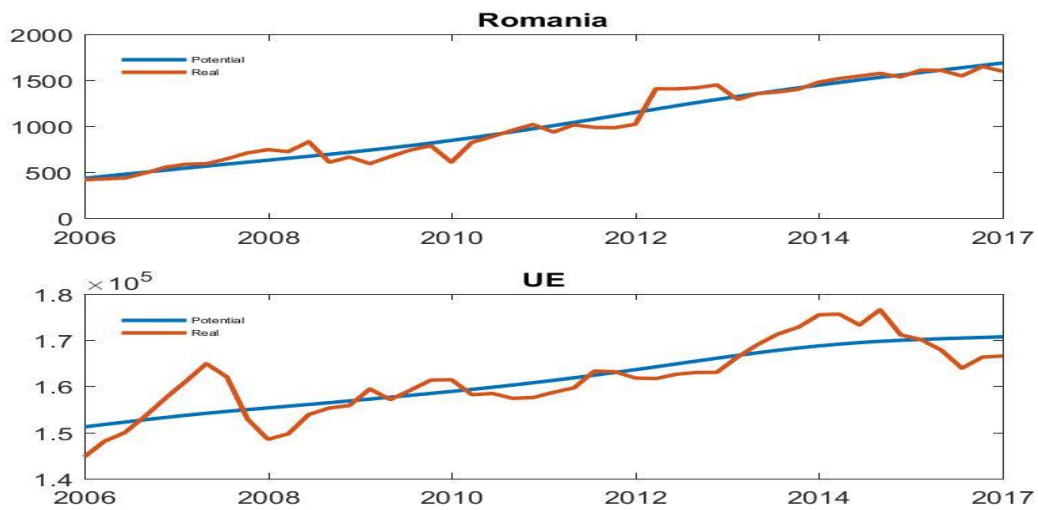
Remarcăm valori negative pentru *gap* în intervalul 2008 – 2012 și în perioada 2013 – 2015 și o închidere a acestuia la nivelul anului 2017.

2.1.6 Intermedieri financiare și asigurări

Figura 2.15 prezintă evoluția valorii adăugate brute reale și potențiale pentru sectorul de intermediere financiară și asigurări pentru Uniunea Europeană și România. Cadrul secund este dedicat poziției Uniunii Europene și rezultatele sintetizate în cadrul său indică o tendință de creștere continuă a valorii potențiale în intervalul 2006 – 2017. Valoarea adăugată brută reală oscilează în jurul acestei tendințe, fiind superioară la începutul perioadei și în general inferioară în restul cazurilor.

Acest fapt este vizibil și în Figura 2.16 din care se desprinde o dinamică în general negativă pentru *gap*-ul european. Totuși, acesta este mai puțin volatil decât *gap*-ul pentru România. Și în cazul național, valoarea adăugată brută potențială urmează o traiectorie ascendentă, însă este urmată mai aproape de evoluția reală.

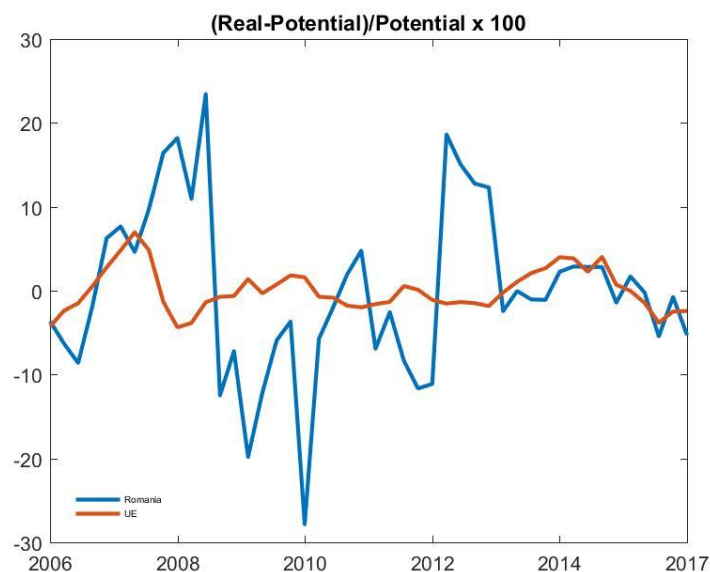
Figura 2.15. Valoare adăugată brută reală și potențială - Intermedieri financiare și asigurări

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

La nivelul sectorului de intermediere financiară românească observăm un gap pozitiv de mari dimensiuni în intervalul 2007 – 2009 și 2012 – 2013. Această dinamică nu coincide cu mișcările sectoriale europene. Observăm de asemenea existența unui gap negativ în perioada crizei economice și în intervalul 2011-2012. La finalul perioadei de analiză se observă o contracție a gap-ului, valoarea agregată brută reală plasându-se aproape de cea potențială.

Figura 2.16. Decalaj – Intermedieri financiare și asigurări - România vs. Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

Pentru intervalul 2016 – 2017 se remarcă eforturi de reducere semnificativă a creditelor neperformante. Nivelul acestora pentru corporații rămâne ridicat în jurul cifrei de 19%. Deși creșterea creditării s-a menținut înceată, este vizibilă o creștere a zonei ipotecare bazată în principal pe programul guvernamental *Prima Casă*. Piața de asigurări din România și-a continuat creșterea și în anul 2016, înregistrând o expansiune de aproximativ 10% comparativ cu anul 2015.

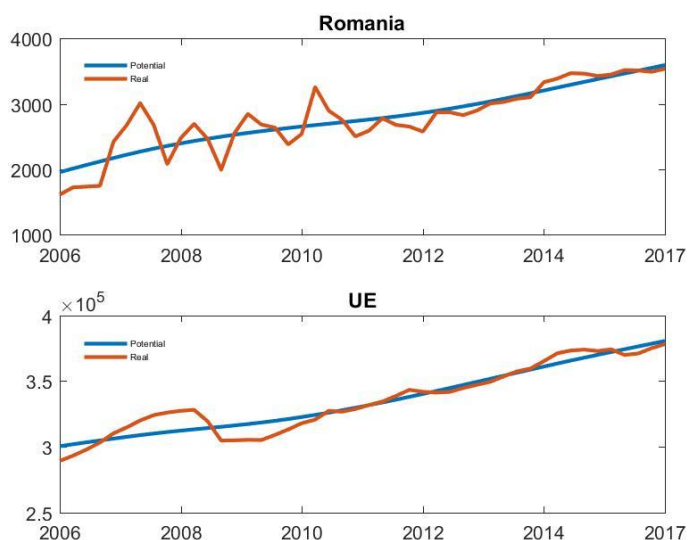
2.1.7 Tranzacții imobiliare

Sectorul tranzacțiilor imobiliare în Uniunea Europeană a înregistrat o creștere graduală în perioada de analiză, atât în termeni de valoare adăugată brută potențială, cât și reală. După cum se poate observa în Figura 2.17, evoluția acestor două componente a fost foarte apropiată, ceea ce a condus la oscilații de mică amploare a gap-ului în jurul valorii de zero.

În România sectorul imobiliar este caracterizat de o creștere constantă a valorii adăugate brute potențiale de la momentul aderării. În termeni potențiali se observă o traiectorie de creștere chiar și pe parcursul crizei economice. Acesta și-a pus însă amprenta asupra evoluției reale, aceasta plasându-se sub nivelul potențial în 2009, 2010 și 2011. Pentru perioada 2013 – 2017 se observă un grad important de similitudine cu dinamica europeană a sectorului.

Așa cum apare în Figura 2.18, rezultate indică o volatilitate mai mare a gap-ului pentru cazul României comparativ cu situația europeană. Acesta înregistrează patru vârfuri pozitive de dimensiuni considerabile în anii 2007, 2008, 2009 și 2011. Mai mult, valoarea maximă a gap-ului este înregistrată la scurt timp după momentul aderării.

Figura 2.17. Valoare adăugată brută reală și potențială – Tranzacții imobiliare

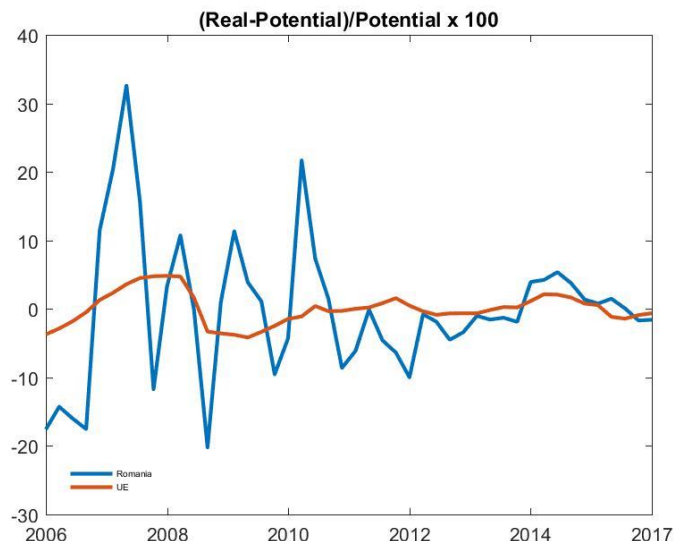
Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

În intervalul 2011 – 2013 gap-ul este negativ, arătând o evoluție mai lentă a valorii adăugate brute comparativ cu potențialul său. Pentru perioada 2016 – 2017 se remarcă o apropiere a valorilor brute și potențiale ceea ce indică o micșorare și o închidere a decalajului.

Acest fapt este consistent cu dinamica sectorială. Statistic vorbind, sectorul a cunoscut o creștere rapidă în ultimii cinci ani în toate sub-ramurile sale. Această creștere a fost stimulată de o stare pozitivă a pieței și de o creștere a cererii. La nivelul anului 2016 de exemplu a fost observată

o creștere de 11% pentru piața rezidențială, 39% pentru centre comerciale, în timp ce suprafața de birouri construită în București a depășit de patru ori nivelul din 2015.

Figura 2.18. Decalaj – Tranzacții imobiliare - România vs. Uniunea Europeană

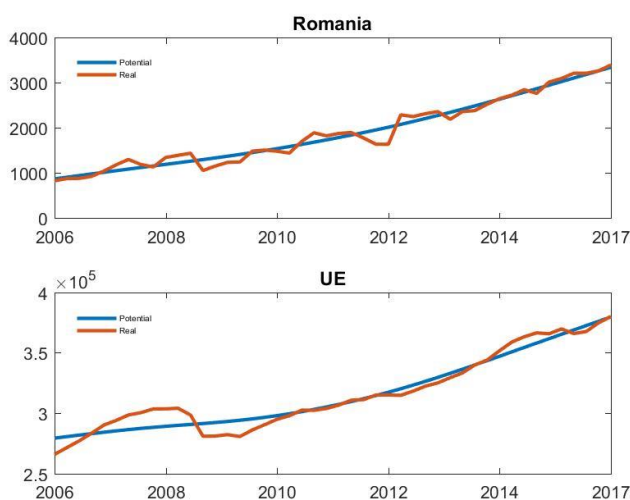

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

2.1.8 Activități profesionale, științifice și tehnice; activități de servicii administrative și activități de servicii suport

Figura 2.19 prezintă sintetic evoluția valorii adăugate brute atât la nivel real, cât și la nivel potențial pentru România și Uniunea Europeană. Pentru ambele contexte observăm o evoluție aproape liniară de creștere a valorii adăugate brute potențiale în intervalul de referință. Aceste evoluții au o pantă similară, diferențe fiind vizibile în parcursul valorii adăugate brute reale. Aceste diferențe determină și o dinamică alternativă pentru gap, aceasta fiind ilustrată în Figura 2.20.

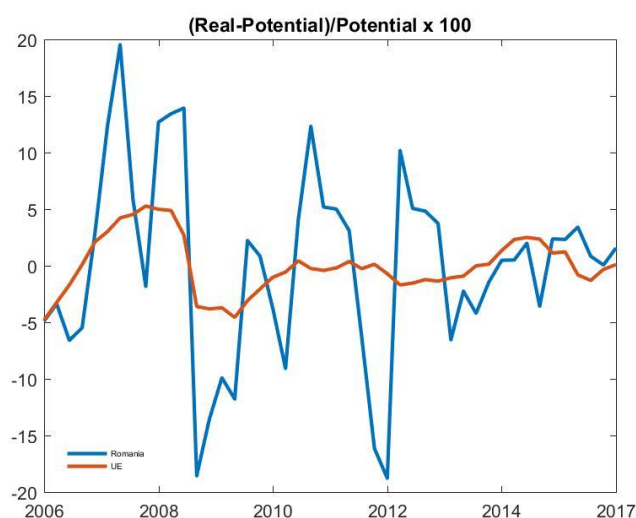
Figura 2.19. Valoare adăugată brută reală și potențială – Activități profesionale, științifice și tehnice; activități de servicii administrative și activități de servicii suport

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

În cazul Uniunii Europene valoarea reală se plasează deasupra valorii potențiale exclusiv în intervalele 2007 – 2008 și 2014 – 2015. Astfel, se observă un *gap* pozitiv doar pentru aceste momente de timp. Pentru România, traiectoria valorii brute reale este mai oscilatorie, ceea ce se traduce într-o volatilitate superioară a *gap*-ului. Astfel, se observă *gap*-uri pozitive de mare amploare imediat după aderare, în anul 2008, 2010, 2011 și în 2013. *Gap*-uri negative sunt de asemenea prezente, minimul fiind observat în anul 2012.

Figura 2.20. Decalaj – Activități profesionale, științifice și tehnice - România vs. Uniunea Europeană

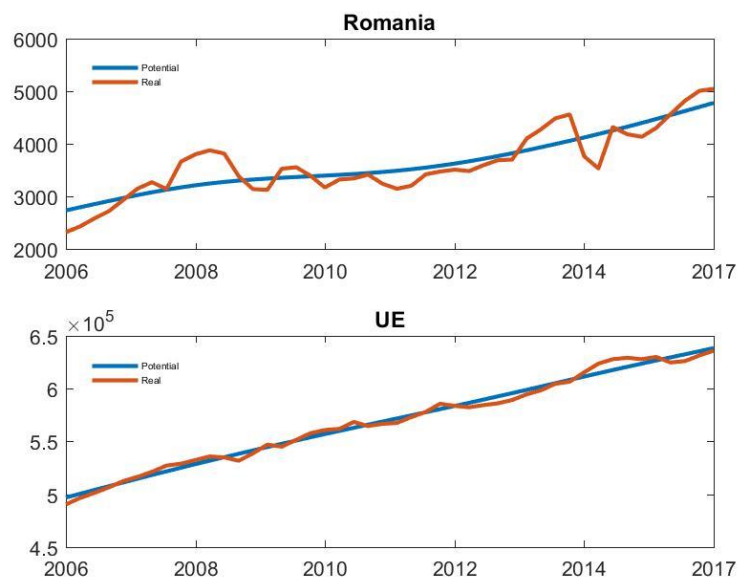
Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

2.1.9 Administrație publică și apărare; asigurări sociale din sistemul public; învățământ; sănătate și asistență socială

Al doilea cadran din Figura 2.21 reflectă rezultatele obținute în cadrul analizei valorii adăugate brute pentru Uniunea Europeană. Acestea reliefează o evoluție comună pentru valoarea adăugată brută reală și cea potențială în cazul sectorului de *administrație publică și apărare*. În alte cuvinte, la nivelul perioadei de analiză se observă faptul că sectorul sus amintit înregistrează o performanță foarte apropiată de potențialul său. Se remarcă un excedent mai substanțial în perioada 2015 – 2016.

Această dinamică europeană comună conduce la un decalaj de mici dimensiuni, ce este prezentat în Figura 2.22. *Gap*-ul în această situație oscilează în jurul valorii zero, cu foarte ușoare tente pozitive.

Figura 2.21 Valoare adăugată brută reală și potențială – Administrație publică și apărare; asigurări sociale din sistemul public; învățământ; sănătate și asistență socială

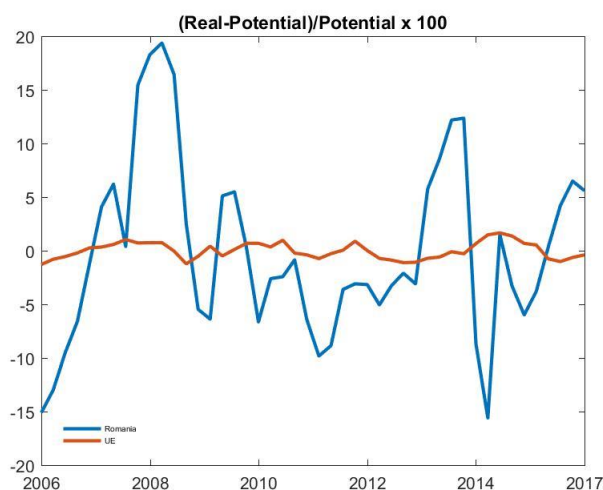
Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

În ciuda acestui fapt, situația României este ușor diferită. Valoarea adăugată brută potențială prezintă o tendință mai puțin accentuată de creștere, iar cea reală manifestă o traiectorie mult mai volatilă. Aceasta se plasează în general sub nivelul potențial, cu ușoare excepții pentru anul 2008 și 2013. Aceeași realitate este observată și la nivelul analizei bazate pe *gap*. Dacă în cazul Uniunii Europene dinamica sectorială era în jurul valorii de zero, pentru România se constată o mare volatilitate la nivelul seriei de date.

Rezultatele denotă un *gap* pozitiv de dimensiuni apreciabile pentru anii 2008 și 2013 și o poziție la polul opus pentru 2006, 2011 și 2014. Anterior momentului aderării, valoarea adăugată brută reală se afla consistent sub punctul său de potențial.

Spre deosebire de situația agregată la nivelul UE, pentru România remarcăm o menținere a *gap*-ului pentru acest sector, fapt vizibil și în Figura 2.22.

Figura 2.22. Decalaj – Administrație publică și apărare; asigurări sociale din sistemul public; învățământ; sănătate și asistență socială - România vs. Uniunea Europeană

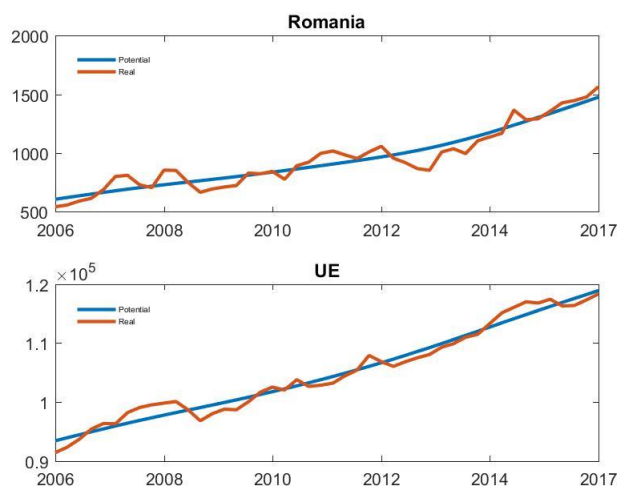
Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

2.1.10 Activități de spectacole, culturale și recreative; reparații de produse de uz casnic și alte servicii

Ultimul sector din prezenta analiză este reprezentat de *Activități de spectacole, culturale și recreative; reparații de produse de uz casnic și alte servicii*, iar Figura 2.23 prezintă valorile adăugate brute pentru România și UE. Și în cazul acestui sector se remarcă un traseu național diferit comparativ cu tendințele europene. Valoarea adăugată brută potențială în cazul UE manifestă o tendință de creștere cu o pantă mai abruptă decât în cazul României. În mod similar cu sectorul anterior analizat, observăm un traseu apropiat al valorii adăugate brute reale de traiectoria potențială pentru UE. Astfel, în Figura 2.24 se poate distinge un *gap* de mici dimensiuni, ce se plasează iar în jurul valorii zero, cu zone negative în perioada crizei și recurențe de valori pozitive în intervalul 2015 – 2016.

În cazul României întâlnim ca și în cazurile precedente o evoluție caracterizată de mare volatilitate pentru *gap*. Deși la momentul aderării valoarea adăugată brută reală se plasa mai aproape ca în alte cazuri cea potențială, întâlnim un *gap* negativ pentru anul 2006.

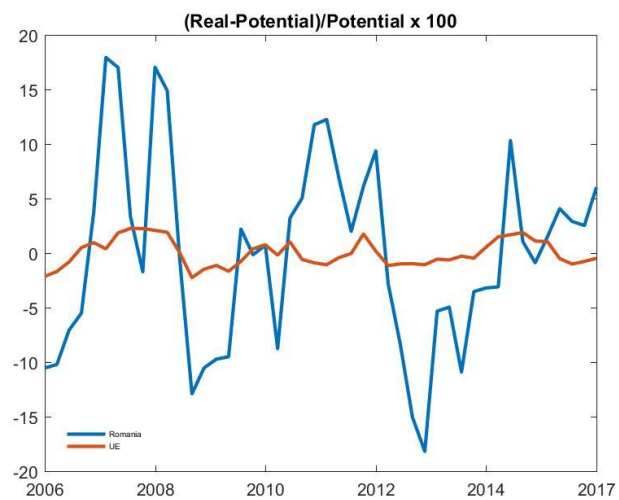
Figura 2.23. Valoare adăugată brută reală și potențială - Activități de spectacole, culturale și recreative; reparații de produse de uz casnic și alte servicii

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

Fenomene similare sunt observate la nivelul datelor și pentru anii 2009, 2010, și intervalul 2013 – 2014. Este demn de menționat și faptul că perioada 2007 – 2008 este dominată de două instanțe de decalaj pozitiv de mari dimensiuni, a doua dintre acestea fiind urmată de o cădere bruscă la nivelul anului 2009. Spre deosebire de cazul UE, rezultatele postulează o creștere a decalajului pentru acest sector la finalul perioadei de analiză.

Figura 2.24. Decalaj – Valoare adăugată brută reală și potențială Activității de spectacole, culturale și recreative; reparații de produse de uz casnic și alte servicii - România vs. Uniunea Europeană

Sursa: Prelucrarea autorilor după date Eurostat

3 Impactul aderării României la UE asupra nivelului general de dezvoltare economică și a modificărilor structurale

Aderarea în anul 2007 a României la Uniunea Europeană a avut efecte benefice din numeroase puncte de vedere, reprezentând principala cale de progres pe multiple planuri (economic, social, politic, prin prisma conservării mediului etc.) și apropierea de standardele din cele mai dezvoltate țări din UE. De altfel, convergența pe plan economic și creșterea coeziunii sociale la nivel european reprezintă unele dintre principalele obiective declarate ale UE. În acest sens, programul de convergență reprezintă un instrument fundamental.

În cadrul acestui capitol, analizăm în detaliu impactul aderării României la UE prin prisma nivelului dezvoltării economice. Indicatorul sintetic pentru acest demers este venitul pe locuitor, care se exprimă de regulă prin nivelul PIB-ului pe locuitor. În prima parte, pe baza datelor statistice disponibile, analizăm procesul de convergență în cadrul UE începând cu anul 2007, precum și modificarea poziției României în perioada 2006-2016 (anul 2006, premergător aderării, fiind luat ca reper). De asemenea, pornind de la datele estimate de către FMI în cadrul Raportului său anual privind previziunile dinamicii în viitor a economiei mondiale (mai 2017) extindem studiul nostru asupra procesului de convergență în UE până la orizontul anului 2022.

Totodată, pentru o perioadă mai lungă, prezentăm sintetic principalele rezultate ale unui studiu recent pentru estimarea poziției României în UE până la orizontul anului 2022, în cadrul Strategiei de dezvoltare României în următorii 20 de ani, publicată de către Academia Română.

Partea a doua a capitolului este dedicată studierii convergenței structurale în cadrul UE, pe de o parte, și analizei modificărilor în structura pe mari sectoare a economiei românești (considerând fie sectorul agricol, incluzând silvicultura și piscicultura, sectorul industrial plus construcțiile și sectorul serviciilor fie sectorul agricol, sectorul industrial, sectorul construcțiilor și sectorul serviciilor) sub impactul aderării la UE.

În partea a treia sunt analizate decalajele între sectoarele economiei prin prisma productivității muncii, atât în cazul UE, cât și comparativ în cel al României.

3.1 Convergența reală în UE după 2006

Procesul de convergență către media UE a început pentru țările foste comuniste din centrul și estul Europei în anul 2000, când în primul val de aderare au fost acceptate din această zonă geografică opt state (Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia și Ungaria). Cel de-al doilea val a cuprins Bulgaria și România, în anul 2007, cărora ulterior li s-a adăugat Croația. Acest grup de țări din UE este convențional notat UE11.

Grupul vechilor state membre este notat cu UE15 sau, după Brexit, cu UE14 (neincluzând de regulă cele două state insulare mici, Cipru și Malta).

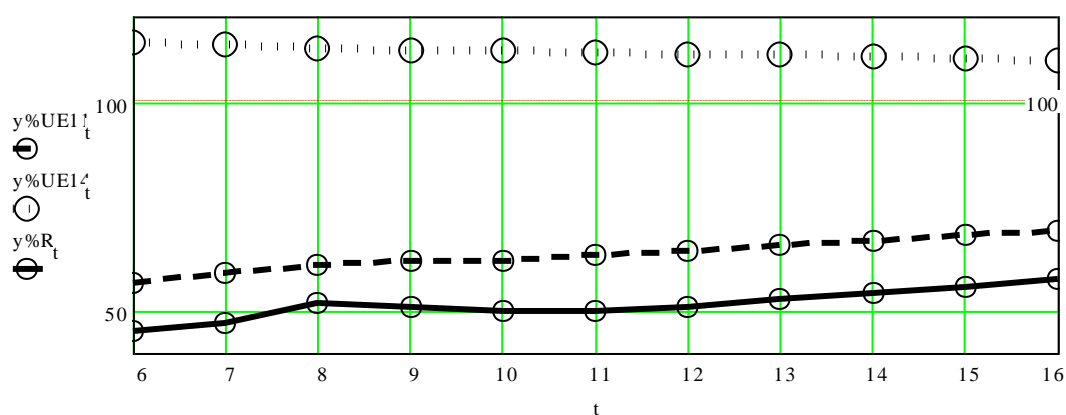
Având în vedere momentul aderării României la UE (1 ianuarie 2007), în analizele noastre privind procesul de convergență vom considera ca reper anul premergător acesteia, deci 2006.

Pe baza analizei dinamicii venitului pe locuitor în cadrul UE27 (UE după Brexit), se observă, pe ansamblul perioadei 2006-2016 (anii pe axa orizontală sunt notați de la 6 la 16), un proces semnificativ de convergență reală (care se estimează doar prin luarea în considerare a PIB-ului pe locuitor exprimat la *puterea parității de cumpărare*, PPC) între cele două grupe de țări, așa cum rezultă din prezentarea grafică în Figura 3.1 (unde traiectoria reprezentată prin puncte din partea de sus a graficului semnifică dinamica grupului de țări UE14 și respectiv aceea întreruptă

din partea mediană dinamică grupului UE11). În această figură, raportul procentual dintre PIB-ul pe locuitor (exprimat în dolari PPC) în cazul celor două grupuri de țări și media din UE27 (egală cu 100) este notat cu $y\%EU11$ și respectiv $y\%UE14$. De asemenea, în figură se poate observa, ca tendință generală, apropierea României (curba reprezentată prin linia continuă din partea de jos a graficului, notată cu $y\%R$) de nivelul mediu din UE.

Pe baza analizei în detaliu, se constată că această criză, care a continuat după anul 2008, a produs o încetinire a procesului de convergență pe ansamblul grupului de țări UE11 și chiar un recul pentru 3-4 ani în cazul României. Astfel, față de media din UE27, PIB-ul pe locuitor în România a crescut de la 45,1% în 2006 la 51,9% în 2008, după care s-a diminuat până la 50% în anii de criză 2010 și 2011. Începând însă cu anul 2012, poziția României s-a îmbunătățit continuu, valoarea PIB-ului său pe locuitor, raportată la media UE27, crescând până la 57,5% în 2016. De asemenea, raportat la media din UE11, PIB-ul pe locuitor în România a crescut de la 79,2% în 2006 la 83,2% în 2016 (cu o valoare maximă de 84,2% în anul 2008).

Figura 3.1. Evoluția PIB/locuitor în UE

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Pentru perioada 2006-2016, procesul convergenței la nivelul UE27 este demonstrat prin descreșterea valorii coeficientului de variație în cazul PIB-ului pe locuitor, de la 22,4% la 19,8% (o valoare ridicată a acestui indicator semnifică un grad redus de concentrare între țări și, invers, una scăzută arată un grad ridicat de concentrare).

Această tendință generală de convergență la nivelul UE este însă rezultatul unor tendințe opuse în cadrul celor două grupe de țări.

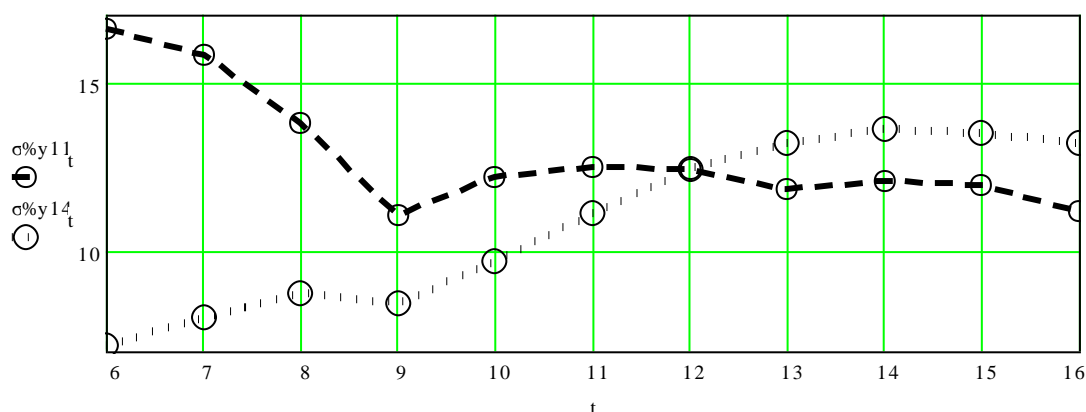
Astfel, pe ansamblul perioadei de după 2006, în timp ce în interiorul UE11 s-a înregistrat un trend semnificativ de *convergență*, în cadrul UE14 trendul a fost de *divergență*, așa cum se observă din graficul prezentat în Figura 3.2 (unde dinamicile valorii coeficientului de variație în cazul celor două grupe de țări sunt notate pe axa verticală cu $\Delta\%y11$ și respectiv $\Delta\%y14$).

Concret, în perioada considerată, valoarea coeficientului de variație a scăzut de la 17,6% la 11,2% în cazul UE11 și s-a majorat de la 6,9% la 13,2% în cel al UE14.

Totodată, prin înlocuirea axei timpului (t) cu aceea a valorii medii a PIB-ului pe locuitor înregistrat în perioada analizată în cele două grupe de țări ($yM11$ și respectiv $yM14$), se pot reprezenta grafic cel puțin două *regimuri de comportament* în interiorul UE27, așa cum se observă în Figura 3.3.

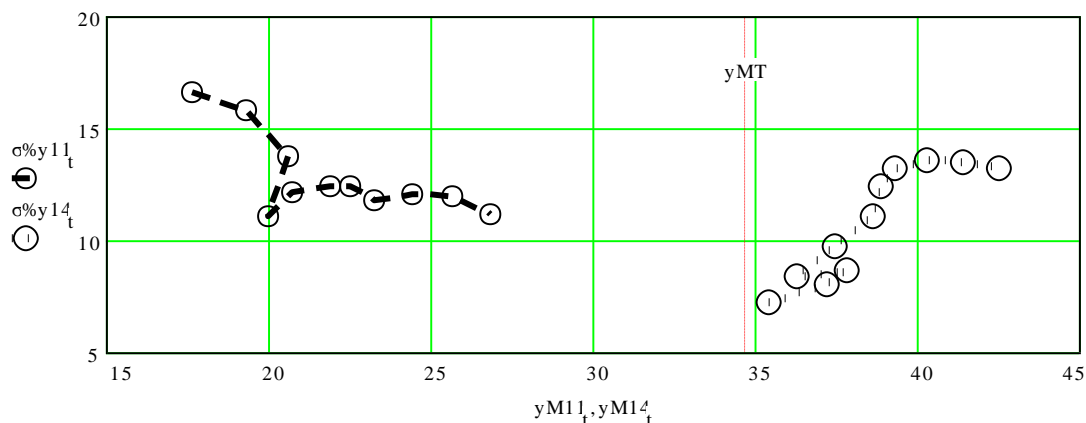
Primul regim de comportament, caracteristic grupului de țări UE11, este plasat în partea stângă a figurii, manifestându-se pentru valori ale PIB-ului pe locuitor mai mici decât media UE27 (pe grafic, y_{MT} semnifică media UE27 pentru întregul interval 2006-2016, respectiv 34,7 mii dolari PPC). Cel de-al doilea, caracteristic grupului UE14, este reprezentat prin traiectoria din partea dreaptă a figurii, anume corespunzând unor valori ale PIB-ului pe locuitor superioare mediei UE27.

Figura 3.2. Dinamica valorii coeficientului de variație în cazul grupelor de țări investigate

Sursa: prelucrările autorilor

Figura 3.3. Regimuri de comportament în UE

Sursa: prelucrările autorilor

Pe baza celor prezentate, se desprind câteva reguli generale pentru procesul convergenței, care pot fi utile pentru orientarea în viitor a politicilor economice, atât la nivelul UE, cât și la nivel național pentru dezvoltarea în profil regional în interiorul fiecărui stat membru UE.

Menționăm că existența unor comportamente diferite de acest gen, funcție de valoarea medie a venitului pe locuitor, este demonstrată și în cazul analizării procesului de convergență/divergență între regiuni, în interiorul fiecărui stat membru UE.

Astfel, utilizând datele Eurostat la nivelul regiunilor, NUTS 2, în cadrul unui studiu s-a demonstrat că în UE există „cel puțin după perioada de după 2000 două reguli, ca parte a unui proces general de convergență:

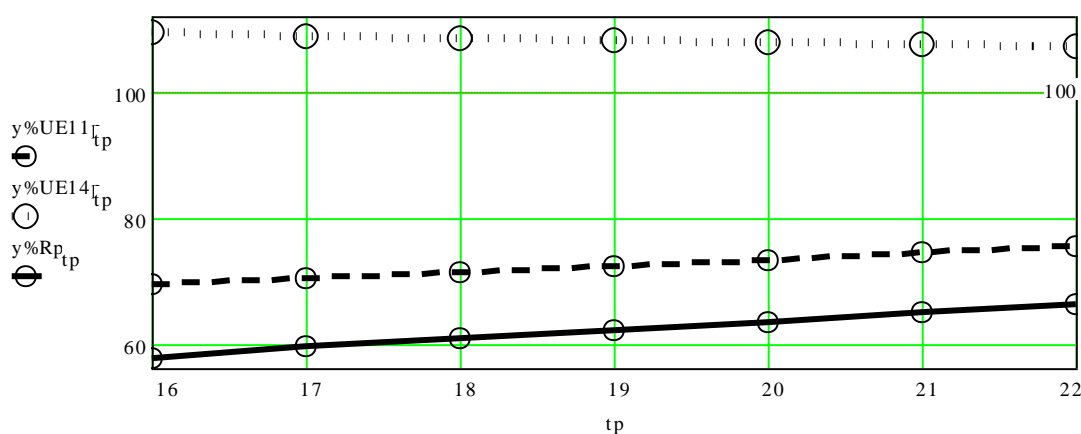
a) dacă o țară sau un grup de țări se plasează în materie de PIB pe locuitor pe o poziție aflată pe partea stângă, departe de media europeană, este de așteptat o creștere rapidă a nivelului acestui indicator, concomitent însă cu manifestarea unei divergențe relativ puternice între componentele sale;

b) dacă o țară sau un grup de țări se plasează pe partea dreaptă a nivelului mediu european, este de așteptat o creștere economică mai lentă concomitent cu o ușoară tendință de divergență între componentele sale, întreruptă eventual de pasaje temporare de convergență” (Albu et al., 2016, p. 283).

De aceea, pentru atingerea obiectivelor de convergență economică și socială indispensabile reducerii decalajelor la nivelul întregii Uniunii, ar trebui ca, pe lângă eforturile pe linia convergenței în materie de medie națională a venitului pe locuitor, în perioadele favorabile unui ritm rapid de creștere rapidă, să fie avută în vedere în cadrul politicilor economice problema convergenței interne.

În continuare, pe baza datelor prognozate recent de către FMI pentru economia globală (IMF, 2017b), rezultă o continuare a procesului de convergență în cadrul UE până la nivelul anului 2022, așa cum este redat în graficele din Figura 3.4 (unde $y\%UE11p$, $y\%UE14p$ și $y\%Rp$ reprezintă valorile raportului dintre PIB-ul pe locuitor prognozat în cazul UE11, UE14 și respectiv României, și cel prognozat pentru UE27, iar tp reprezintă anii perioadei de prognoză, de la 2016 la 2022, reprezentați pe axa orizontală de la 16 la 22).

Figura 3.4. Prognoza PIB/locuitor

Sursa: FMI, prelucrările autorilor

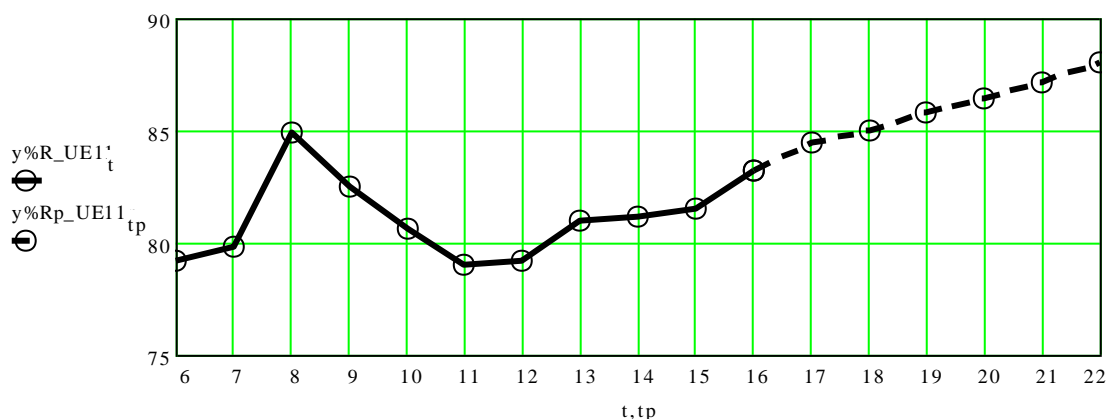
Conform estimărilor, procesul de convergență al UE11 va continua, PIB-ul mediu al acestui grup de țări raportat la media UE27 crescând de la 69,1% în 2016 la 75,4% în 2022. Corespunzător, pentru grupul de țări UE14 este prognozată o scădere față de media UE27, de la 109,4% în 2016 la 107,2% în 2022. Pentru România creșterea prognozată este de la 57,5% în 2016 la 66,3% în 2022.

De asemenea, raportat la media din UE11, PIB-ul pe locuitor în România, după creșterea deja înregistrată în perioada 2006-2016, conform estimărilor FMI, va continua de la 83,2% în 2016 la 88,0% în 2022, așa cum se poate observa în Figura 3.5.

Progresele realizate de România pe linia convergenței, sub impactul aderării la Uniunea Europeană, sunt de altfel reflectate de poziționarea sa din ce în ce mai bună în ierarhia europeană. Astfel, în privința PIB-ului pe locuitor (exprimat în dolari PPC), după ce a devansat Bulgaria în

perioada de preaderare, România va devansa și Croația în anul 2018 (conform prognozei FMI, publicată în aprilie 2017) sau chiar începând din 2017 (conform revizuirilor recente ale prognozelor unor organisme internaționale specializate).

Figura 3.5. Evoluția PIB/locuitor în România, raportat la media din UE11

Sursa: FMI, prelucrările autorilor

Până la orizontul 2022, cu un PIB pe locuitor estimat la aproximativ 32,3 mii dolari PPC, România se va apropia semnificativ de țări precum Grecia (34,4), Letonia (36,6), Ungaria (36,7), Polonia (37,8) sau Estonia (39,9).

De asemenea, conform estimărilor pentru perioada următorilor 20 de ani, într-o variantă optimistă, care presupune adâncirea integrării în UE și modificări structurale profunde în economie, România ar putea ocupa locul 14 în UE27, ceea ce ar avea semnificația unui succes istoric. Ca raport față de media UE27, în varianta optimistă, venitul pe locuitor în România ar putea ajunge la 83-84% din media UE27 (Albu *et al.*, 2016, p. 279). În privința valorii absolute a PIB-ului, în anul 2006 România ocupa locul 17 în UE27.

Până în anul 2022, conform prognozelor FMI, cu un PIB estimat la aproape 615 miliarde dolari PPC, România se va apropia semnificativ de valorile prognozate pentru Belgia (633) și Suedia (638), existând perspectiva ca la mijlocul deceniului viitor să ocupe locul 7 în cadrul UE27.

3.2 Tendințe în dinamica structurii sectoriale a populației ocupate

În țările foste comuniste din centrul și estul Europei, tranziția spre economia de piață din primul deceniu de după 1989 a pornit de la o structură pe sectoare a economiei naționale semnificativ diferită de aceea din țările vestice.

Astfel, în aceste țări, sectorul serviciilor era încă subdezvoltat, în vreme ce sectorul industrial și cel agricol erau supradimensionate în raport cu standardele din țările dezvoltate. Între țările din centrul și estul Europei, România se caracteriza prin deținerea celei mai mari ponderi a agriculturii în populația ocupată și a celei mai mici ponderi a sectorului serviciilor.

De exemplu, în anul 2000, agricultura acoperea încă aproximativ 45% din totalul populației ocupate (în cea de a doua țară plasată din acest punct de vedere, Bulgaria, ponderea fiind de 24%). De asemenea, în același an, ponderea sectorului serviciilor în totalul populației ocupate era în România de doar aproximativ 28%, ocupând ultimul loc în UE din acest punct de vedere (pe

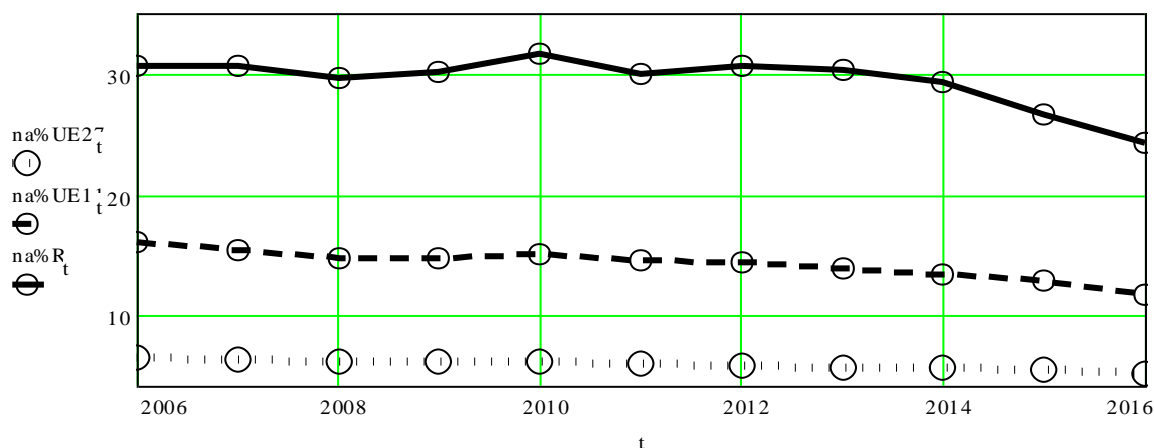
penultimul loc în UE se plasa la distanță în anul respectiv Bulgaria cu 48%).

Până în anul 2006, premergător aderării României la UE, s-au obținut progrese semnificative în ce privește sectorul serviciilor, acesta crescând la 37,0% (în continuare pe ultima poziție în UE27), în timp ce ponderea agriculturii în totalul populației ocupate s-a redus până la 30,7% (în continuare pe prima poziție în UE27, adică UE considerată după Brexit).

Dinamica ponderii sectorului agricol (care include, conform clasificării Eurostat, agricultura, silvicultura și pescuitul), pe ansamblul țărilor din UE27, pentru grupul țărilor central și est-europene, UE11, și pentru România, în perioada 2006-2016 este redată în Figura 3.6 (unde dinamica din România este reprezentată prin curba continuă din partea superioară a graficului, $na\%R_t$, iar cele din UE11 și UE27 prin liniile întreruptă, $na\%UE11_t$, și respectiv formată din puncte, $na\%UE27_t$, din partea de mijloc și respectiv aceea de jos a graficului).

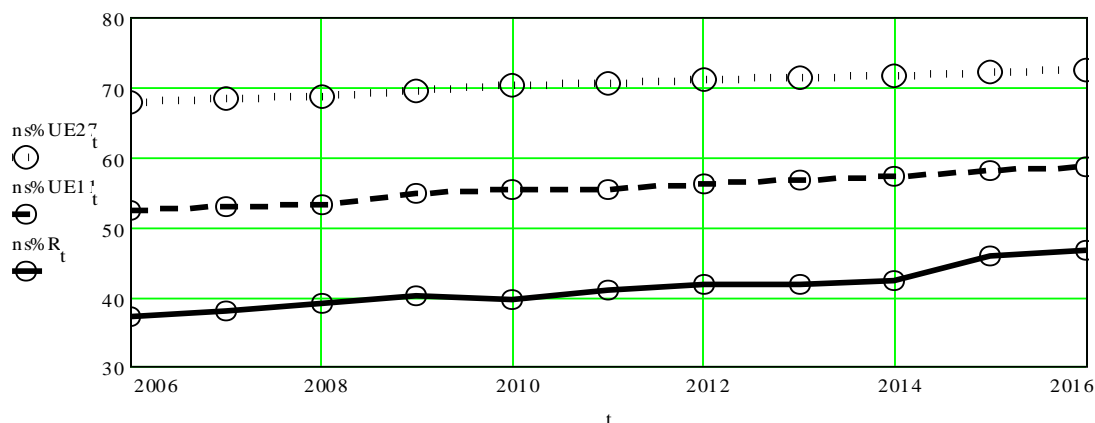
În mod similar, în Figura 3.7 este redată dinamica ponderii sectorului serviciilor, pe ansamblul țărilor din UE27 ($ns\%UE27_t$), pentru grupul țărilor central și est-europene, UE11 ($ns\%UE11_t$), și pentru România ($ns\%R_t$), în perioada 2006-2016. Se observă de această dată poziționarea inversă a traiectoriilor în cazul UE27 (în partea de sus a figurii) și respectiv al României (în partea de jos a figurii).

Figura 3.6. Dinamica ponderii sectorului agricol

Sursa: prelucrările autorilor

Figura 3.7. Dinamica ponderii sectorului serviciilor

Sursa: prelucrările autorilor

Cu toată dinamica favorabilă de după aderare, în privința decalajelor structurale România mai are de recuperat decalaje semnificative, comparativ cu media la nivelul UE27 din anul 2016: +19,2 puncte procentuale în cazul ponderii sectorului agricol (24,2% față de 5,0%) și respectiv -25,7 puncte procentuale în cazul sectorului serviciilor (46,7% față de 72,4%). Înainte de aderare, în anul 2006, aceste decalaje erau de +24,3 puncte procentuale în cazul ponderii sectorului agricol (30,7% față de 6,4%) și respectiv de -30,9 puncte procentuale în cel al sectorului serviciilor (37,0% față de 67,9%).

În privința dinamicii ponderii sectorului industrial (fără construcții) în totalul forței de muncă, de asemenea impactul aderării este reflectat de reducerea decalajului României față de media din UE27, de la +6,8 puncte procentuale în anul 2006 (25,0% față de 18,2% în UE27) la +5,1 puncte procentuale în 2016 (21,4% față de 16,3% în UE27).

O convergență se remarcă și în cazul subsectorului industriei prelucrătoare, reducerea decalajului față de media din UE27, în perioada de după aderare, fiind de la +5,2 puncte procentuale în anul 2006 (21,7% față de 16,5% în UE27) la doar +3,9 puncte procentuale în 2016 (18,7% față de 14,8% în UE27).

În ceea ce privește ponderea în totalul populației ocupate a sectorului construcțiilor, România a depășit media UE27, pornind de la -0,2 puncte procentuale în anul 2006 (7,3% față de 7,5%) și ajungând la +1,5 puncte procentuale în 2016 (7,7% față de 6,2%).

Pentru studierea impactului aderării României la UE și a stabilirii unor direcții viitoare de dezvoltare și pentru adâncirea integrării sale prezintă utilitate analiza procesului convergenței structurale în interiorul Uniunii Europene. Totodată, așa cum am prezentat, se constată că dintre sectoarele economice, cele mai serioase decalaje sunt înregistrate de către România la agricultură și la servicii.

În Figurile 3.8 și 3.9, prezentăm, pentru perioada 2006-2016, dinamica ponderii celor două sectoare în totalul populației ocupate ($na\%$ și respectiv $ns\%$) în corelație cu dimensiunea PIB-ului pe locuitor exprimat în dolari PPC (y), în România, comparativ cu grupele de țări UE11 și UE14.

În cazul sectorului agricol, traiectoria puternic descendentă înregistrată de România este redată prin curba din partea de sus-stânga a graficului, în partea mediană fiind redată traiectoria mai lent descendentă din UE11, iar în partea jos-dreapta a graficului traiectoria foarte lent descendentă din UE14.

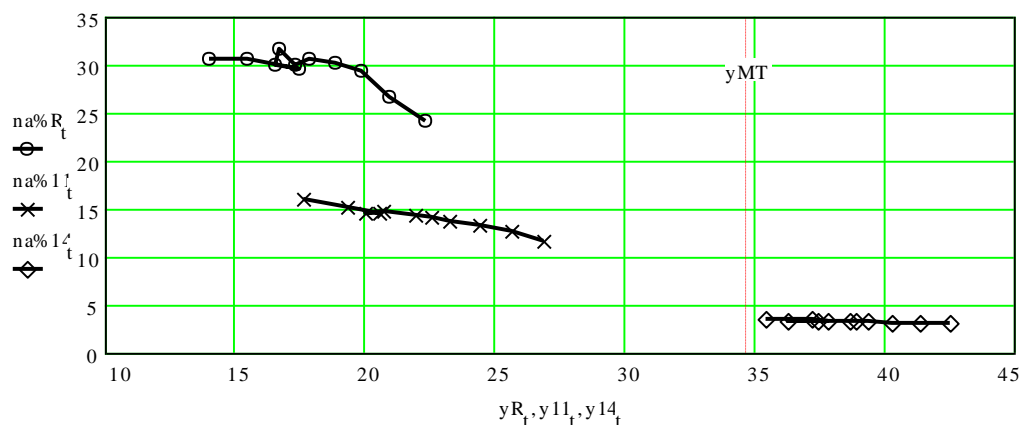
Graficul ilustrează existența a trei regimuri de comportament, în materie de dinamică a ponderii sectorului agricol în populația ocupată:

- pe măsura creșterii venitului pe locuitor, la valori de peste 15 mii dolari PPC pe locuitor, trendul este mai întâi de scădere accelerată a populației ocupate în agricultură (primul regim, reprezentat de convergența României către media grupului UE11);
- în continuare, la valori din ce în ce mai mari ale venitului, diminuarea cotei sectorului agricol în ocuparea forței de muncă se face într-un ritm mai lent (regimul al doilea, reprezentat de convergența pe ansamblul grupului de țări UE11 către UE14);
- în final, la un nivel foarte înalt de dezvoltare, de peste 35 mii dolari PPC pe locuitor, scăderea ponderii agriculturii este din ce în ce mai nesemnificativă, tinzând asimptotic, pentru valori de peste 40 mii dolari PPC, către o valoare mică fixă (regimul al treilea, reprezentat de convergența pe ansamblul grupului de țări UE14 către o valoare fixă în jur de 3% din forța de muncă).

Pentru dinamica înregistrată de sectorul serviciilor, funcție de creșterea venitului pe locuitor, traiectoriile sunt inversate față de cele din cazul sectorului agricol. Astfel, traiectoria puternic ascendentă înregistrată de România este localizată în partea de jos-stânga a graficului, aceea ușor ascendentă din partea mediană este traiectoria din UE11, iar traiectoria ușor ascendentă din în partea de sus-dreapta a graficului reprezintă dinamica înregistrată în UE14. De această dată, sunt ilustrate următoarele trei regimuri de comportament, în materie de dinamică a ponderii sectorului serviciilor în populația ocupată:

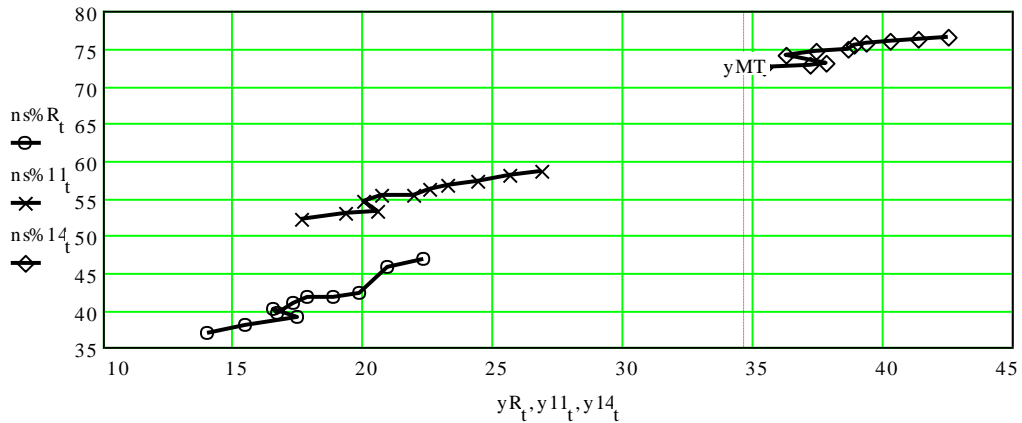
- pe măsură ce venitul pe locuitor sporește, la valori de peste 15 mii dolari PPC pe locuitor, trendul ponderii populației ocupate în servicii este puternic ascendent (primul regim, reprezentat de convergența României către media grupului UE11);
- în continuare, la valori din ce în ce mai mari ale venitului, majorarea cotei sectorului serviciilor în ocuparea forței de muncă se produce într-un ritm mai lent (regimul al doilea, reprezentat de convergența pe ansamblul grupului de țări UE11 către UE14);
- în final, la un nivel foarte înalt de dezvoltare, de peste 35 mii dolari PPC pe locuitor, creșterea ponderii serviciilor este din ce în ce mai mică, tinzând asimptotic, pentru valori de peste 40 mii dolari PPC, către o valoare mare fixă (regimul al treilea, reprezentat de convergența pe ansamblul grupului de țări UE14 către o valoare fixă în jur de 77% din forța de muncă).

Figura 3.8. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului agricol

Sursa: prelucrările autorilor

Figura 3.9. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului serviciilor

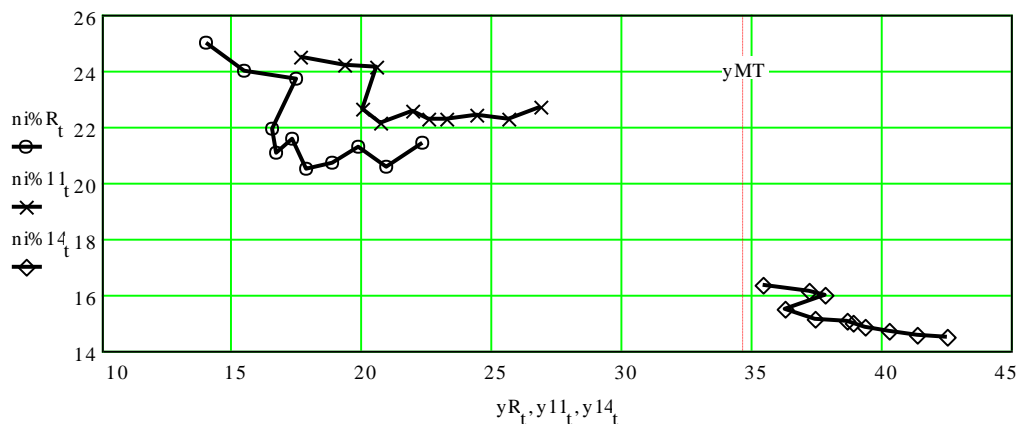
Sursa: prelucrările autorilor

În privința dinamicii ponderii în populația ocupată a sectoarelor industrial ($ni\%$) și al construcțiilor ($nc\%$), regimurile de comportament care însoțesc de regulă procesul de convergență în UE nu sunt la fel de clar conturate, ca în cazul sectorului agricol și al celui al serviciilor, pentru perioada 2006-2016, așa cum se poate constata din graficele prezentate în Figurile 3.10 și 3.11.

Probabil, într-o anumită măsură, lipsa unor comportamente clare în materie de dinamică a populației ocupate în cele două sectoare economice se datorează și anilor de criză severă, cuprinși în perioada analizată, criză care, așa cum se cunoaște, a afectat în mod special tocmai domeniile industrial și pe cel al construcțiilor.

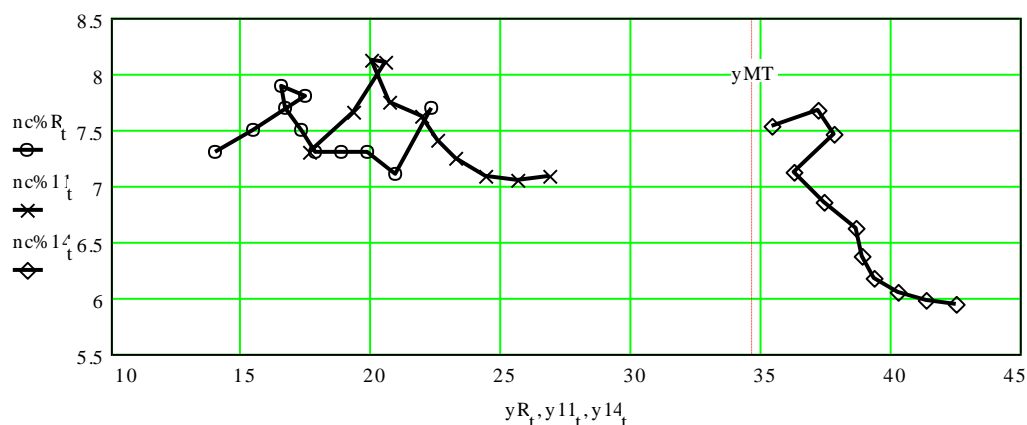
Totuși, dacă, pe calea dezvoltării economice în viitor, perspectiva ar fi convergența către valorile înregistrate actualmente pe ansamblul grupului de țări UE14, atunci sectorul industrial își va reduce importanța în cadrul ocupării forței de muncă până la valori în jur de 14,5%, iar în cazul sectorului construcțiilor va mai acoperi doar în jur de 6% din forța de muncă.

Figura 3.10. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului industrial

Sursa: prelucrările autorilor

Figura 3.11. Regimurile de comportament ale dinamicii ponderii în populația ocupată a sectorului construcțiilor

Sursa: prelucrările autorilor

3.3 Modificări în structura sectorială a PIB-ului

Datorită diverșilor factori, în principal ca urmare a diferențelor de productivitate între sectoarele economiei naționale, dinamica ponderii acestora în PIB are adesea traiectorii diferite față de aceea a dinamicii ponderii lor în populația ocupată. Trebuie precizat că, spre deosebire de cazul convergenței reale, unde indicatorul de bază este PIB-ul pe locuitor exprimat în dolari sau euro PPC, în cel al convergenței structurale se folosește structura PIB-ului exprimat în prețurile curente ale fiecărui an (monedă națională, echivalată în euro sau în dolari). De aceea, pentru corectitudine se recomandă ca productivitățile pe persoană, calculate prin raportarea valorii adăugate brute, ca parte principală a PIB-ului exprimat în prețurile curente ale fiecărui an, la populația ocupată, să fie comparate doar între sectoarele economice ale aceleiași țări și între țări doar cu mare precauție.

De regulă, în țările mai slab dezvoltate, sectorul construcțiilor și în special cel agricol sunt frecvent afectate de fluctuații sezoniere și anuale semnificative.

Cu toate acestea, ca trend general, în România s-au înregistrat progrese până în anul 2006, ponderea valorii adăugate brute din sectorul agricol în totalul PIB-ului diminuându-se, de exemplu, de la 10,8% în 2000 până la 7,7% în 2006.

Sub impactul aderării, scăderea a continuat, ajungându-se, în anul 2016, aproape la o înjumătățire a ponderii în PIB a sectorului agricol (3,9%). Astfel, la finele perioadei analizate, valoarea ponderii respective în România era comparabilă cu aceea din alte state din zonă, precum Bulgaria și Ungaria (3,8%), Grecia (3,5%) sau Croația și Slovacia (3,4%).

Dinamica ponderii sectorului agricol (care include agricultura, silvicultura și pescuitul), pe ansamblul țărilor din UE27, pentru grupul țărilor central și est-europene, UE11, și pentru România, în perioada 2006-2016, este redată în Figura 3.12 (unde dinamica din România este redată prin curba continuă din partea superioară a graficului, $ya\%R$, iar cele din UE11 și UE27 prin liniile întreruptă, $ya\%UE11$, și respectiv formată din puncte, $ya\%UE27$, din partea de mijloc și respectiv din aceea de jos a graficului).

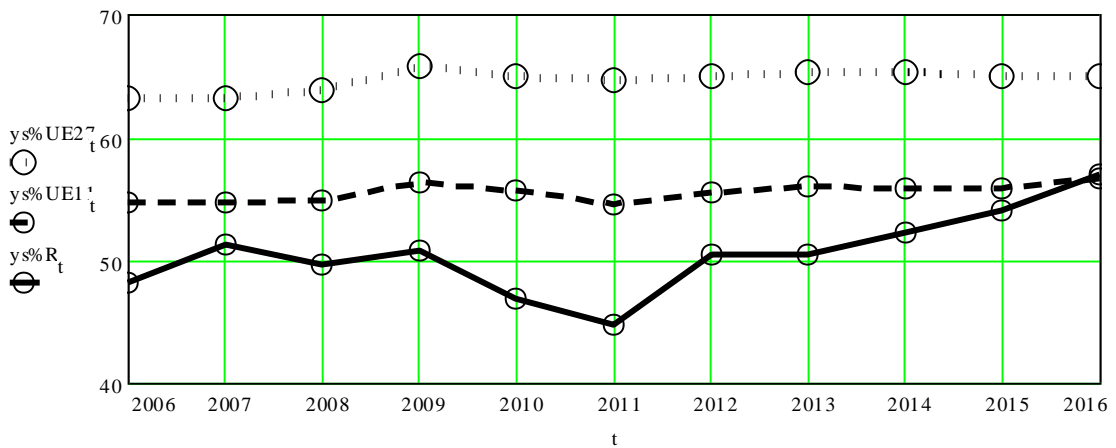
Figura 3.12. Dinamica ponderii sectorului agricol în PIB

Sursa: prelucrările autorilor

De asemenea, în Figura 3.13 este redată dinamica din perioada 2006-2016 a ponderii sectorului serviciilor, ca medie în UE27 ($ys\%UE27_t$), ca medie în cazul grupului de țări UE11 ($ys\%UE11_t$) și pentru România ($ys\%R_t$). În acest caz se constată inversarea poziției traiectoriilor pentru ponderea medie din UE27 (în partea de sus a figurii) și respectiv pentru ponderea sectorului serviciilor în România (în partea de jos a figurii). Se poate remarca pentru anul 2016 faptul că România a devansat deja ponderea înregistrată la nivelul grupului UE11 (56,9% față de 56,6%).

Figura 3.13. Dinamica ponderii sectorului serviciilor în PIB

Sursa: prelucrările autorilor

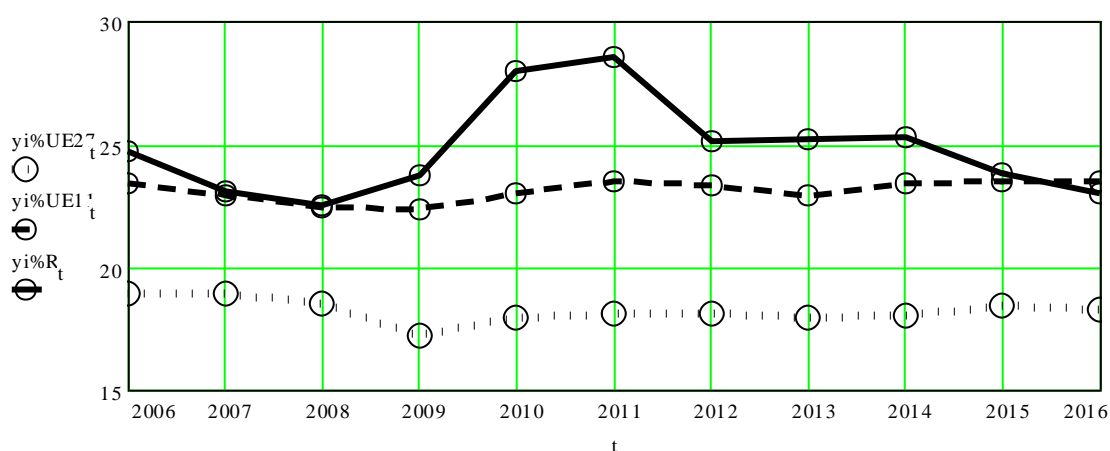
Sub impactul aderării la UE, în cazul ambelor sectoare economice, se remarcă o convergență clară a României, atât către media UE27 cât și către media grupului UE11. Pentru sectorul agricol, reducerea decalajului a fost, în perioada de după 2006, de la +6 puncte procentuale la doar +2,4 puncte procentuale față de ponderea medie din UE27 și de la +4,1 puncte procentuale la doar +1,1 puncte procentuale comparativ cu ponderea din UE11.

Chiar mai accentuat, în cazul sectorului serviciilor impactul aderării s-a concretizat prin reducerea decalajului față de UE27 de la -15,0 la -8,2 puncte procentuale și față de UE11 de la -

6,5 la +0,3 puncte procentuale. În anul 2016, în România ponderea în PIB a valorii adăugate brute din sectorul serviciilor a fost de 56,9%, comparativ cu valoarea medie de 56,6% la nivelul UE11. În acest an, la acest indicator, România a devansat țări precum Cehia (53,9%), Ungaria (54,9%), Slovacia (55,3%) și Slovenia (56,7%).

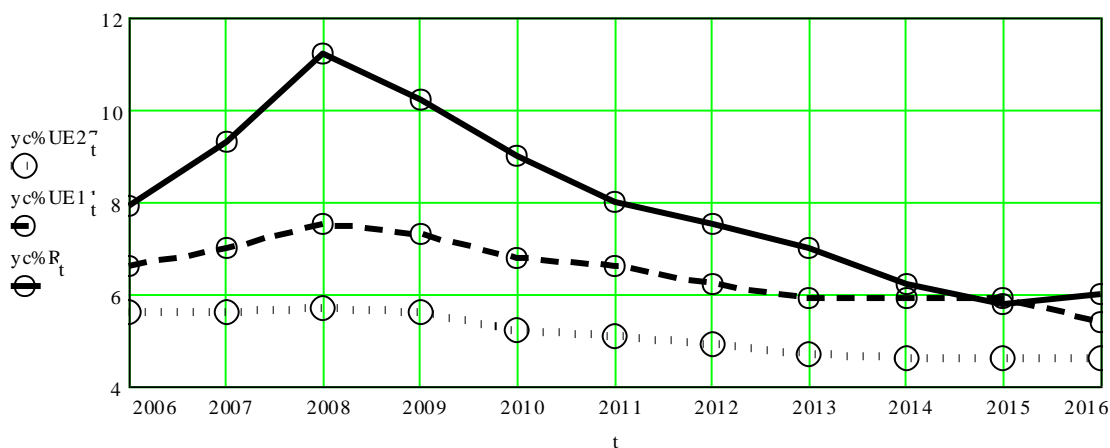
Referitor la celelalte două sectoare economice, industria și respectiv construcțiile, având în vedere că ponderile lor în cadrul economiei naționale a României erau în anul 2006 mai ridicate decât valorile înregistrate ca medii atât în cazul UE17 cât și în cel al UE11, desigur corelat cu dinamica primelor două sectoare analizate, impactul aderării pe linia convergenței a constat în ajustări în sensul reducerii diferențelor, așa cum rezultă din graficele prezentate în Figurile 3.14 și 3.15.

Figura 3.14. Dinamica ponderii sectorului industriei în PIB

Sursa: prelucrările autorilor

Figura 3.15. Dinamica ponderii sectorului construcțiilor în PIB

Sursa: prelucrările autorilor

Astfel, ponderea valorii adăugate brute din sectorul industrial în PIB, pornind de la 24,7% (comparativ cu 18,9% în UE27 și 23,4% în UE11) și înregistrând un maxim de 28,5% în anul terminării crizei pentru România, 2011, a coborât apoi accentuat până la 23,0% în anul 2016 (față de 18,3% în UE27 și 23,5% în UE11). Deci, reduceri ale decalajelor de la +5,8 la +4,7 puncte

procentuale față de media UE27 și respectiv de la +1,3 la -0,5 puncte procentuale față de media UE11. Pentru subsectorul industriei prelucrătoare modificările în perioada analizată au fost de mică anvegură, înregistrându-se o ușoară creștere a decalajului față de media din UE27 (de la +4,9 la +5,9 puncte procentuale), și respectiv o ne semnificativă reducere față de media din UE11 (de la +2,3 la +2,1 puncte procentuale).

În cazul construcțiilor, ponderea valorii adăugate brute din acest sector în PIB a fost de 7,9% în 2006 (comparativ cu 5,6% în UE27 și 6,6% în UE11), crescând apoi la un maxim de 11,2% în anul premergător crizei din România, 2008, după care în continuare a scăzut accentuat până la valoarea de 6,0% în 2016 (față de 4,6% în UE27 și 5,4% în UE11). Deci, reduceri ale decalajelor de la +2,3 la +1,4 puncte procentuale față de media UE27 și respectiv de la +1,3 la doar +0,6 puncte procentuale față de media UE11.

4 Aspecte sectoriale ale aderării României la UE

4.1 Evoluții în agricultură

4.1.1 Situația agriculturii la momentul actual în UE

Aderarea statelor din estul Europei a reprezentat o provocare pentru UE și îndeosebi pentru Politica Agricolă Comună (PAC), ca urmare a diversității modelelor agricole, a plusului de consumatori și a ponderii importante a comunității rurale. Astfel, valul de țări care au aderat în anul 2004 au adus aproape 100 de milioane de noi consumatori spațiului UE, au dublat numărul fermierilor vizați de reglementările PAC și au crescut cu 74% numărul de ferme (Scriciu, 2007), în timp ce aderarea României și Bulgariei a ridicat dificultăți ca urmare a modelului agriculturii de subsistență, a ponderii însemnate de teren agricol (62% din teritoriu în România și peste 50% în Bulgaria) reprezentând 11% din suprafața agricolă utilizată a UE-27 (Hubbard și Hubbard, 2008) și a ponderii semnificative a locuitorilor din zonele rurale⁵.

La nivelul UE, PAC favorizează producția de masă și agricultura industrială, model la care ar trebui să se ralieze și sistemele agricole din estul Europei (Drost, 2013). O schimbare de paradigmă are loc o dată cu reforma Cioloș, care susține nevoia unei agriculturi centrată pe fermierii tineri, exploatații agricole de dimensiuni mici și medii și sprijinul zonelor mai puțin favorizate. Drost (2013) indică trei versiuni ale agriculturii moderne în UE:

- Modelul german, cu ferme de mari dimensiuni;
- Modelul centrat pe sprijin acordat micilor producători;
- Coexistența unei producții industriale intensive în regiuni care permit acest lucru și care pot adăuga valoare produselor pe piețe mondiale, alături de ferme de mici dimensiuni care operează în condiții mai dificile, dar pot oferi bunuri de calitate ridicată pe piețele locale, model care ar fi viabil în cazul schimbărilor climatice și al creșterii demografice, care ar conduce la o penurie de hrană.

Imaginea agriculturii contemporane din România nu corespunde întru totul niciunuia dintre modelele de mai sus, fiind încă structural diferită față de restul Europei. De altfel, Bulgaria și România sunt caracterizate de o absență „istorică” a fermelor de familie de dimensiuni medii, ca urmare a tradiției și a moștenirii comuniste (Hubbard și Hubbard, 2008).

În România, negocierile privind capitolul Agricultură au fost deschise în noiembrie 2002 și s-au încheiat în iunie 2004. România a beneficiat de un acord similar celui stabilit cu statele care au aderat la UE în anul 2004. Importanța acestui capitol pentru România a fost dată și de potențialul agricol apreciabil, materializat în ponderea ridicată a populației ocupată în agricultură, a populației rurale de dimensiuni mari și a cotei importante de suprafață agricolă din suprafața totală. Miza pentru România a fost de a fi pregătită pentru a face față competiției de pe piețele europene și de pe piața agroalimentară în special, întrucât printre principalele solicitări s-au numărat alinierea prețurilor de producție la cele practicate de UE, dezvoltarea unei agriculturi la standarde europene.

⁵ Locuitorii din zonele rurale ale Bulgariei și României au fost de aproape două ori mai numeroși decât cei din UE-15, conform lui Wegener *et al.* (2011)

4.1.2 Evoluții la nivel legislativ în agricultură în UE

4.1.2.1 Negocierile de aderare la UE și PAC 2007-2013

Agricultura a reprezentat cel mai bogat⁶ capitol de negociere ca urmare a complexității reglementărilor PAC.

Obiective ale PAC 2007-2013⁷:

- Îmbunătățirea competitivității sectorului agricol și forestier;
- Îmbunătățirea mediului și a spațiului rural;
- Îmbunătățirea calității vieții în zonele rurale și încurajarea diversificării economiei rurale.

Negocierile s-au purtat asupra sprijinului direct, cotelor de producție și măsurilor de dezvoltare rurală. România, similar statelor care au aderat anterior, a beneficiat de o serie de dispoziții tranzitorii în implementarea legislației europene în anumite domenii, pentru a-i oferi timpul necesar de a-și ajusta sistemul producției agricole la standardele de siguranță alimentară ale UE (norme sanitare, veterinare și fitosanitare).

Cadran 1. Beneficii ale aderării la UE pentru România în sectorul agricol

România a trebuit să modernizeze și să re tehnologizeze (până la date negociate cu UE) câte 28 de unități pentru producția cărnii proaspete și a produselor din carne și pentru procesarea laptelui (inclusiv centre de colectare și standardizare a laptelui), fermele de animale și cele privind producția de lapte au fost aliniate standardelor comunitare, a fost impusă utilizarea produselor de protecție a plantelor, a fost stimulată crearea unui sistem pentru identificare și înregistrare a animalelor.

Aderarea la UE a permis așezarea unui anumit tipar al finanțării agriculturii – de la instabilitatea măsurilor de politică publică în agricultură și forme de finanțare ca urmare a ciclurilor electorale (Alexandri și Luca, 2008), la nevoia de a implementa măsuri reale pentru a face posibilă integrarea în anul 2007 (Giurcă, 2005) și la creșterea sprijinului acordat agricultorilor (Hubbard *et al.*, 2014).

Aderarea României la UE și intrarea sub umbrela PAC:

- A grăbit reforma, atât de necesară în agricultură. Giurcă (2005) remarcă presiunea dată de aderarea la UE în ceea ce privește demararea unei ample reforme în agricultură și dezvoltare rurală⁸, astfel încât România să fie pregătită atât din punct de vedere instituțional pentru gestionarea fondurilor de care va dispune și pentru implementarea PAC, cât și pentru sprijinirea sectorului agricol în cazul unor potențiale șocuri.
- A generat o mai mare stabilitate și predictibilitate în măsurile luate de România pentru dezvoltarea agriculturii. Anii anteriori aderării au însemnat o lipsă de continuitate în ceea ce

⁶ Ionescu (2006) consideră că, legat de armonizarea legislației UE cu cea a noilor state member, sectorul agricol a polarizat aprox. 40% din legislația UE.

⁷ *Previous rural development programming periods*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-previous/2007-2013_ro

⁸ Giurcă, 2005, p. 107: „Cursa contra cronometru pâna la data aderării la Uniunea Europeana reprezintă pentru România un factor de presiune puternic pentru dinamizarea proceselor necesare de restructurare ale sectorului agroalimentar și zonelor rurale.”

privește modalitățile de finanțare a agriculturii, pe seama ciclurilor electorale. Înainte de aderare, Hubbard *et al.* (2014) remarcă o intensificare a eforturilor pentru a oferi finanțare în agricultură și implementarea unui mecanism de finanțare similar plăților directe pentru produs, pentru dezvoltarea fermelor comerciale, încurajarea producției agricole și stimularea vânzărilor pe piață. Schemele au vizat suport pentru fermele de dimensiuni mari (de peste 100 ha), măsură extinsă ulterior și fermelor de dimensiuni mai mici (Alexandri și Luca, 2008).

- A susținut mai puternic agricultura românească decât înainte de anul 2007. Sprijinul financiar din partea UE a crescut o dată cu furnizarea de plăți directe, iar finanțarea din partea statului a fost mai ridicată în perioada 2007-2012 decât înainte de aderare (Hubbard *et al.*, 2014). Finanțarea prin pilonul al doilea a constituit un sprijin pentru dezvoltarea rurală.
- Creșterea sustenabilității agriculturii românești, prin considerarea și ajustarea practicilor agricole la normele și obiectivele de ecologizare ale UE. Giurcă (2005) remarcă, o dată cu aderarea României, necesitatea de a introduce programe care să ia în considerare grija pentru mediul înconjurător și exploatarea agricolă racordată la normele ecologice și nevoia de a face cunoscute astfel de practici și programe în rândul fermierilor.
- Creșterea antreprenoriatului în zonele rurale, cu scopul de a decupla activitatea din aceste regiuni de la agricultura de subzistență. Oportunitățile de diversificarea economică prin activități non-agricole, precum turismul rural, au câștigat teren în ultimii 10 ani în România, facilitate și de libera circulație a persoanelor. Studiul lui Iorio și Corsale (2010) indică spre experiențele pozitive ale antreprenorilor cu afaceri în acest domeniu.

Structura agriculturii în România și Bulgaria și alte state din Europa Centrală și de Est (ECE) a generat, însă, o serie de dificultăți în adoptarea PAC. Implementarea PAC solicită un sistem bine pus la punct pentru efectuarea plăților directe și un registru funciar complet pe baza cărora să se realizeze acestea. La nivelul UE, plățile directe au un rol fundamental pentru a asigura un standard de viață corect și a asigura stabilitatea veniturilor pentru agricultori. Un astfel de model este nerealist pentru România și Bulgaria, ca urmare a exploatațiilor agricole de foarte mici dimensiuni, care sunt neeligibile pentru fondurile europene, după cum am explicat mai sus. Principala problemă semnalată la aderarea României a fost că exploatațiile agricole de dimensiuni mari vor fi principalele beneficiare ale acestor fonduri (Hubbard și Hubbard, 2008).

Plățile directe, furnizate cu scopul de a stabili veniturile fermierilor, și finanțarea proiectelor prin programe naționale de dezvoltare rurală sunt menite să crească competitivitatea și sustenabilitatea agriculturii UE. Acestea li se alătură măsuri de piață, precum instrumente pentru a contracara impactul volatilității prețurilor, și alte elemente de sprijin pentru agricultori.

Primul pilon al PAC este dedicat **sustenabilității pieței și veniturilor**, fiind centrat pe acordarea de plăți directe fermierilor. În cadrul primului pilon, România a optat pentru o schemă simplificată a plăților directe, numită schema de plăți unice pe suprafață (SPUS), în locul implementării schemei de plăți unice (SPU) stabilită la nivelul celorlalte state UE, cu posibilitatea de a utiliza SPUS pentru o perioadă de cinci ani înaintea trecerii la SPU. SPUS permite alocarea unei sume forfetare anuale pe hectar fermierilor, indiferent de decizia lor de a cultiva terenul deținut. Responsabilitatea implementării, controlului și managementului schemei de sprijin direct îi revine Agenției de Plăți și Intervenție în Agricultură (APIA), reprezentată în teritoriu de centre județene și locale.

Subvenția la hectar în România, asemenea celorlalte noi state membre, a pornit de la o valoare de 25% din nivelul înregistrat în UE-15, fiind prevăzută a crește cu câte 5% pe an până în 2010 și apoi cu câte 10% până în 2016.

România a avut posibilitatea de a stabili o suprafață de teren minimă, eligibilă pentru a beneficia de finanțare sub PAC, normele UE prevăzând această dimensiune la o suprafață de cel

puțin 0,3 hectare. Ca urmare a costurilor ridicate de administrare a fondurilor⁹, România a optat ca suprafața minimă de teren pentru care acordă finanțare să fie de un hectar. În aceste condiții, 2,6 milioane de exploatații agricole, adică peste jumătate din numărul de ferme românești au fost neeligibile pentru plățile directe (Knight, 2010).

Al doilea pilon se referă la **dezvoltarea rurală**, centrat pe măsuri precum sprijin pentru investiții acordat fermierilor, programe de mediu sau finanțări pentru dezvoltarea și reînnoirea infrastructurii satelor. În cadrul acestui pilon, România a ales 43 de măsuri pentru a le implementa cu prioritate între 2007-2013. Autoritatea de management – ca organizație centrală de implementare a celui de-al doilea pilon, este Direcția Generală de Dezvoltare Rurală (DGDR), aflat în subordinea Ministerului Agriculturii. Implementarea măsurilor aferente celui de-al doilea pilon este delegată agențiilor de plăți – plățile sunt realizate de Agenției pentru Finanțarea Investițiilor Rurale (AFIR). În plus, DGDR are agenții la nivel local (Direcții pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală), cu principale atribuții de informare.

Ambii piloni se află sub gestiunea Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale, care are statutul de autoritate competentă, responsabilă cu acreditarea agențiilor de plăți, și care colaborează cu Curtea de Conturi, cu statut de organism de certificare.

4.1.2.2 PAC 2014-2020

PAC este o politică adaptivă și evolutivă, depinzând de dinamica schimbărilor mondiale. Noile direcții de reformă integrează angajamentele asumate de UE pentru combaterea schimbărilor climatice și trebuie să răspundă obiectivului de dezvoltare durabilă.

O serie de măsuri menite să reglementeze PAC au fost adoptate și publicate în decembrie 2013 și sunt implementate din anul 2015. Comparativ cu perioada de programare anterioară, statele membre au un nivel de flexibilitate mai ridicat în implementarea reglementărilor PAC, în ceea ce privește noile plăți directe.

Modificări:

- Posibilitatea de a transfera 15% din suma alocată plăților directe din Pilonul 1 către Pilonul 2 și invers. România are posibilitatea de a transfera adițional 10% din suma aferentă Pilonului 2 către Pilonul 1, alături de alte 11 state membre.
- În cadrul Pilonului 1, au fost introduse trei elemente obligatorii ale structurii: schema de plăți de bază, plăți pentru practici agricole benefice pentru climă și mediu (*greening measures*), schema pentru tinerii fermieri. Statele pot decide introducerea de măsuri opționale, precum suport cuplat și plăți pentru agricultorii din zonele cu constrângeri naturale.

În cadrul celui de-al doilea Pilon au fost stabilite 6 axe de priorități ale Uniunii și 19 domenii de interes (Comisia Europeană, 2016):

- Promovarea transferului de cunoștințe și a inovării în agricultură, silvicultură și zone rurale;
- Creșterea competitivității tuturor tipurilor de agricultură și sporirea viabilității exploatațiilor agricole, cu accent pe facilitarea restructurării fermelor care se confruntă cu probleme structurale majore (în special fermele cu un grad scăzut de participare la piață, fermele orientate spre piață în anumite sectoare și ferme care au nevoie de diversificare agricolă) și facilitarea reînnoirii generațiilor în sectorul agricol;
- Promovarea organizării lanțului alimentar și a gestionării riscurilor în agricultură, cu accent pe o mai bună integrare a producătorilor primari în lanțul alimentar prin sisteme de calitate,

⁹ Knight (2010) estimează la 100 euro pe hectar costul administrării fondurilor.

promovarea pe piețele locale și circuite de alimentare scurtă, dezvoltarea de grupuri de producători;

- Restaurarea, conservarea și consolidarea ecosistemelor care depind de agricultură și silvicultură, prin refacerea și conservarea biodiversității, îmbunătățirea managementului apei și solului;
- Promovarea eficienței utilizării resurselor și sprijinirea trecerii către o economie cu emisii scăzute de carbon și rezistentă la schimbările, prin creșterea eficienței consumului de apă, utilizării energiei în agricultură, facilitarea furnizării și utilizării de surse regenerabile de energie și reducerea emisiilor de oxizi de azot și metan în agricultură;
- Promovarea reducerii sărăciei, incluziunii sociale și dezvoltării economice în zonele rurale, prin diversificare, crearea de întreprinderi de mici dimensiuni și îmbunătățirea accesului la utilizarea TIC în zonele rurale.

Ambii piloni pot finanța măsuri precum susținerea fermierilor mici și tineri, sprijin pentru zonele cu constrângeri naturale, ecologizare.

4.1.2.3 Noua direcție a României în perioada 2014-2020

Hubbard *et al.* (2014) remarcă faptul că numai un milion din cele 3,8 milioane au fost eligibile pentru plățile directe, iar principalii beneficiari ai sprijinului financiar public au fost fermele de mari dimensiuni. O astfel de problemă poate fi contracarată prin noua PAC 2014-2020, unde România dispune de o flexibilitate mai mare pentru adaptarea plăților directe și a programelor de dezvoltare rurală la nevoile specifice, având la dispoziție aproape 20 mld. euro pentru a-i investi în agricultură și zonele rurale.

În funcție de opțiunile statelor membre de finanțare a măsurilor în cadrul PAC 2014-2020 atât pentru Pilonul 1, cât și pentru Pilonul 2, Comisia Europeană (2016) a dezvoltat o tipologie pe bază de analiză statistică și de cluster. Statele membre sunt grupate în cinci categorii (cluster), a căror interpretare depinde de importanța acordată obiectivelor PAC: sustenabilitatea producției de alimente, gestionarea durabilă a resurselor naturale și dezvoltarea teritorială echilibrată.

România face parte din primul grup de țări, alături de Austria, Germania, Letonia, Malta și Polonia, caracterizat de convergență internă, implementare flexibilă a plăților ecologice, sprijin pentru micii fermieri, sustenabilitatea dezvoltării zonelor rurale.

Tabel 4.1. Statele membre ale UE pe cluster, în funcție de politicile aplicate în agricultură

Cluster	Țări/ regiuni membre	Principala caracteristică
1	Austria, Germania, Letonia, Malta, Polonia, România	Convergența internă și echilibrul teritorial
2	Finlanda, Lituania, Slovacia, Suedia, Scoția (Marea Britanie)	Politica agricolă tradițională cu tendințe de ecologizare
3	Belgia, Franța, Grecia, Italia, Portugalia, Slovenia, Spania	Orientare puternică spre producția viabilă de alimente și sprijin cuplat
4	Danemarca, Luxemburg, Irlanda, Olanda, restul teritoriului Marii Britanii	Agricultură puternică orientată spre ecologie
5	Bulgaria, Cehia, Cipru, Croația, Estonia, Ungaria	Sprijinirea competitivității și a productivității

Sursa: Comisia Europeană (2016)

O prioritate în opțiunile de implementare a PAC în România a avut-o alocarea resurselor către fermierii activi și către cei care aplică practici ecologice în activitatea pe care o desfășoară (Comisia Europeană, 2016). Transferul de fonduri dinspre Pilonul 1 spre Pilonul 2 a fost motivată de stimularea agregării și consolidării terenurilor agricole. În ceea ce privește obiectivele PAC, în vederea încurajării producției viabile de alimente, România s-a orientat spre micii fermieri și către cei tineri, iar în privința dezvoltării teritoriale se are în vedere reducerea decalajelor dintre regiuni. Obiectivul de management sustenabil al resurselor naturale este abordat dar nu într-o manieră de importanță majoră, întrucât normele și reglementările ecologice constituie în bună măsură o noutate pentru majoritatea agricultorilor din România.

Astfel, pentru a răspunde acestor cerințe, în cadrul pilonului 1 au fost implementate o serie de măsuri, precum *Schema pentru micii fermieri*, prin care se încurajează deținerea de suprafețe mai mari de teren prin plăți suplimentare de 5 euro/hectar pentru deținătorii de terenuri între 1 și 5 hectare și de 45 euro/hectar pentru cei care dețin terenuri cu o suprafață între 6 și 30 de hectare, au fost alocate fonduri de 13,1% din plafonul național pentru Sprijinul voluntar cuplat în cazul cărnii de vită, fructe și legume, leguminoase din cereale, hamei, lapte și produse lactate, culturile proteaginoase, orez, semințele, carne de oaie și capră, viermii de mătase și sfeclă de zahăr. În cadrul plăților „verzi” (*Green payments*) – acordate pentru procedee de cultivare sustenabile și care combat schimbările climatice, pierderii biodiversității și a calității solului – 30% din alocarea acestora, la plata pe hectar, este legată de trei practici agricole ecologice: diversificarea culturilor, păstrarea pășunilor permanente și dedicarea a 5% din suprafața arabilă unor măsuri ecologice (Comisia Europeană, 2017). Schema simplificată pentru micii fermieri oferă o plată maximă anuală totală de până la 1 250 euro pe agricultor și reduce povara administrativă. Nevoia unei astfel de scheme poate fi observată în faptul că aproximativ 80% din fermierii care au solicitat sprijin direct au optat pentru această schemă, una dintre cele mai ridicate rate din UE.

În cadrul Pilonului 2, cele mai mari sume sunt alocate investițiilor în bunuri fizice, zonelor care se confruntă cu constrângeri naturale sau de altă natură, servicii de bază și reînnoirea zonelor rurale. Sunt vizate trei priorități: îmbunătățirea competitivității sectorului agroalimentar, conservarea ecosistemelor și asigurarea unei utilizări eficiente a resurselor naturale și stimularea revitalizării economice și sociale a zonelor rurale. În total, sunt alocate acestor obiective peste 9,5 mld. euro, din care 8,1 mld. euro provin din bugetul UE, 1,34 mld. euro din bugetul național și 112,3 mil. euro sunt transferate din volumul de plăți directe pentru perioada 2015-2017 (Comisia Europeană, 2017).

Cadran 2. Rezultate concrete ale PAC 2007-2013 în România

- 1,2 mld. € plăți directe, pentru 1 186 290 ferme agricole (în 2014).
- 42 mil. € măsuri de piață, în special în sectorul vitivinicol (în 2015).
- 8 mld. € pentru programe de dezvoltare rurală (perioada 2007-2013):
 - 299 mil. € pentru 12.700 noi tineri fermieri.
 - 1,87 mld. € pentru modernizarea 2 800 de exploatații agricole;
 - Sprijin pentru restructurarea a 52 700 ferme de semi-subsistență;
 - Îmbunătățirea biodiversității pe o suprafață de 3,7 milioane ha și sprijinirea agriculturii ecologice pe o suprafață de 85 212 ha, prin sprijinul a peste 321 000 de exploatații agricole.

Creșterea calității vieții:

- Ponderea gospodăriilor agricultorilor care dețin autoturism și mașină de spălat rufe este aproape dublă în 2015 față de 2007.
- Ponderea gospodăriilor agricultorilor cu computer a crescut de cinci ori în aceeași perioadă.
- Ponderea locuințelor cu probleme deținute de agricultori a scăzut la 22,8% în 2015, față de 47,6% în 2007.
- Peste 27% din gospodăriile agricultorilor au baie/duș și un sfert au grup sanitar în interiorul locuinței, comparativ cu 11,4%, respectiv 8,7% în 2007.
- 86,4% dintre gospodăriile agricultorilor își permit menținerea unei temperaturi adecvate în 2015, față de aproape 70% în 2007.

Sursa informațiilor: *Comisia Europeană, 2017; INS.*

4.1.2.4 Evaluarea PAC în România

Wegener *et al.* (2011) investighează responsabilitatea și capacitatea administrativă a organismelor implicate în implementarea PAC în România, cu scopul de a determina principalele obstacole în administrarea PAC. Responsabilitatea furnizează un cadru de analiză al relațiilor dintre actorii implicați în furnizarea unui serviciu, iar capacitatea administrativă analizează atributele-cheie ale organizării administrative.

Responsabilitatea este definită pe baza a cinci termeni: capacitatea de delegare, care presupune că serviciile de back și front-office sunt conștiente asupra responsabilităților care le revin și prin urmare, clienții sunt conștienți de disponibilitatea unui anumit serviciu; furnizarea de resurse de finanțare pentru livrarea serviciilor; performanță, adică furnizarea serviciului; colectarea de informații asupra performanței și aplicarea de sancțiuni în cazul obținerii de performanțe insuficiente.

Capacitatea administrativă se referă la trei dimensiuni: politică, resurse umane și sistem. Prima dimensiune cuprinde capacitatea de planificarea strategică, care constă în organizarea procesului de decizie și definirea unei strategii pe termen lung pentru implementarea acesteia; coordonarea politicilor între diferiți actori implicați și sisteme de management al performanței pentru controlul calității deciziilor, al coordonării și furnizării de servicii. În plus, sunt evaluate aspecte legate de managementul resurselor umane (precum condițiile legale de muncă, relația dintre angajați și angajatori, schemele de recrutare, pregătire profesională și dezvoltare a carierei). Ultima dimensiune se referă la capacitatea primelor două de a furniza serviciile necesare, precum utilizarea tehnologiilor informației și comunicației, disponibilitatea resurselor tehnice și materiale etc.

Rezultatele analizei lui Wegener *et al.* (2011) arată spre o serie de probleme cauzate de modul de construcție al PAC la nivel european, mai puțin potrivit statelor din Europa Centrală și de Est (în special Bulgaria și România, cu o agricultură fragmentată și un număr ridicat de ferme de mici dimensiuni și puține exploatații de dimensiuni mari), dar și de obstacole inerente unei defectuoase administrări interne.

Structura administrativă complexă, fondată pe o serie de agenții ale căror responsabilități sunt ulterior delegate la nivel regional și local, este dificilă pentru a permite o colaborare intensă între acestea și pentru o bună circulație a informațiilor. În plus, intervine o supra-centralizare a procesului de luare a deciziilor și a planificării, ceea ce împiedică buna desfășurare a activităților în regiune, în funcție de nevoile acestora.

Performanța este dificil de obținut, în condițiile în care numărul mare de fermieri mici este mai puțin obișnuit cu completarea documentelor oficiale sau păstrarea de înregistrări detaliate ale rezultatelor financiare. O abordarea față-în-față este împovărătoare, deși necesară, și implică costuri administrative ridicate, ceea ce conduce la excluderea de la furnizarea de servicii agricole a fermierilor aflați la distanță, în vârstă sau prea mici. În plus, gradul de fragmentare crește dificultatea de a aplica pentru astfel de servicii și solicită capacități administrative semnificative pentru verificarea și procesarea aplicațiilor.

Wegener *et al.* (2011) remarcă, de asemenea, o problemă în ceea ce privește evaluarea proiectelor pentru finanțare prin fonduri europene, care pot fi diferite de la județ la județ, în ciuda furnizării la nivel național a unui Manual de proceduri; acesta fie lasă loc interpretărilor, fie nu corespunde cerințelor locale, fie este supus schimbărilor frecvente. Peste aceste probleme intervine și lipsa de personal, inclusiv de personal calificat, care conduce la întâzieri în aplicarea procedurilor.

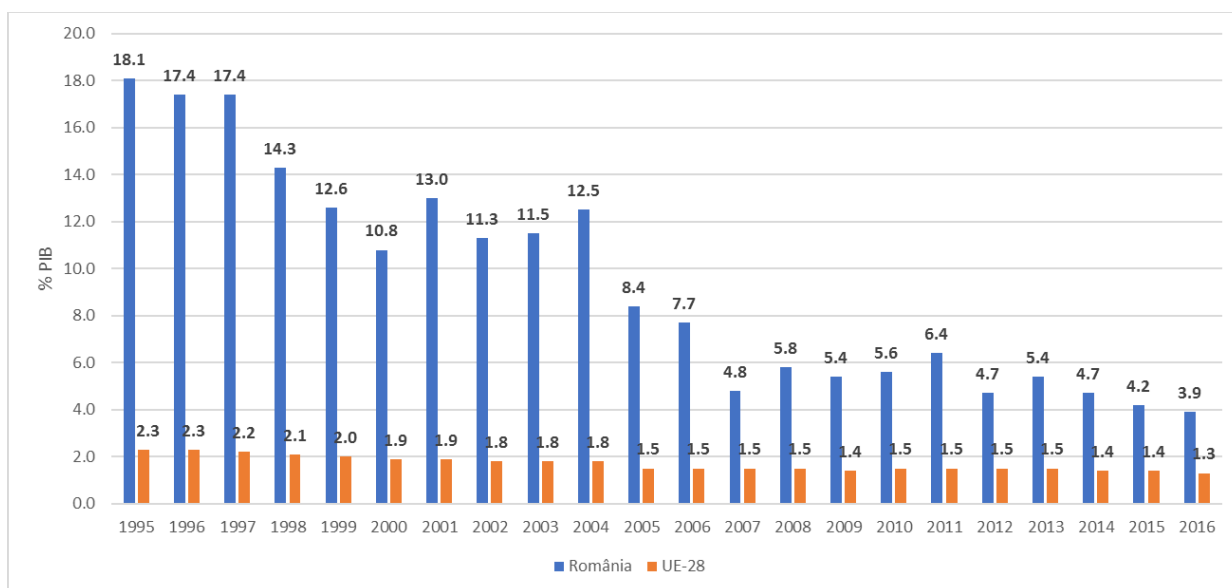
Față de toate acestea, accesul fermierilor la furnizarea de feedback sau de a face plângeri este limitată, inclusiv ca urmare a lipsei unor asociații reprezentative ale fermierilor, care nu sunt suplinite nici de organizații nonguvernamentale. Prin urmare, fermierii au o capacitate redusă de a-și manifesta și prezenta interesele și o participare limitată la elaborarea măsurilor care îi privesc în mod direct în cadrul PAC.

Principalele probleme ale capacității administrative se referă la o colectare și procesare defectuoasă a informațiilor, centralizarea procesului de decizie și coordonare limitată între agenții, ceea ce conduce la scăderea încrederii fermierilor în implementarea măsurilor aferente PAC.

4.1.3 Evoluția agriculturii ca urmare a aderării României la UE

Agricultura a reprezentat un sector important pentru economia României în perioada de tranziție, cu o pondere relativ ridicată a contribuției la formarea PIB. Tendința de scădere continuă de la începutul anilor 1990 până în prezent este cauzată, în bună măsură, de dezvoltarea puternică a sectorului serviciilor și de relansarea industrială. Prin urmare, contribuția agriculturii la PIB s-a înjumătățit în deceniul 1995-2005 (de la o valoare adăugată brută (VAB) de 18,1% din PIB la 8,4% din PIB în anul 2005) și a avut o evoluție similară, de scădere ulterior aderării la UE, astfel încât ponderea VAB din agricultură în PIB este, în anul 2016, aproape jumătate din nivelul înregistrat în anul 2005 (Figura 4.1), ca urmare a aceluiași motive invocate mai sus.

Figura 4.1. Evoluția VAB în agricultură

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Cu toate acestea, VAB a agriculturii ca pondere din PIB este de trei ori mai mare decât media UE în anul 2016, cu o valoare de 3,9% din PIB, ceea ce plasează România pe primul loc în UE, urmată de Ungaria și Bulgaria, ambele cu 3,8% din PIB. De altfel, România s-a menținut pe primul loc în ceea ce privește valoarea VAB din agricultură, ca procent din PIB, de-a lungul întregii perioade 2009-2016.

Privind evoluția importanței agriculturii în economie, România a cunoscut o schimbare structurală drastică – procentul VAB în PIB a scăzut de 4,6 ori în perioada 1995-2016 –, în timp ce evoluția UE a rămas relativ constantă, cu o ușoară descreștere a ponderii agriculturii din PIB-ul UE de la 2,3% din PIB în 1995 la 1,3% din PIB în 2016.

În plus, chiar dacă se constată o tendință generală de scădere a contribuției agriculturii la PIB, aceasta oscilează foarte puternic în funcție de tipul anului agricol (de exemplu, VAB din agricultură este de 6,4% din PIB în anul 2011, urmată de numai 4,7% din PIB în anul următor), în timp ce media UE rămâne constantă – o contribuție de 1,5% a VAB din agricultură în PIB, indiferent de condițiile climatice care influențează anul agricol. Prin urmare, deși fluctuațiile PIB-ului României sunt tot mai puțin influențate de șocurile din oferta agricolă, totuși contribuția negativă poate fi semnalată inclusiv în anii de creștere economică¹⁰.

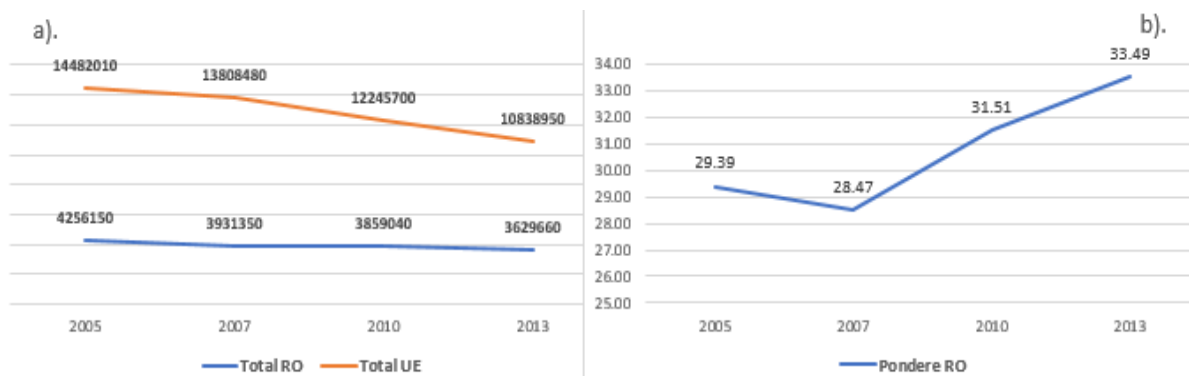
a) Evoluția tiparului fermelor – după dimensiune geografică și dimensiune economică

România are cel mai mare număr de exploatații agricole din UE, de 3,6 milioane în anul 2013, ceea ce este echivalent cu descentralizarea sau împrăștierea resurselor de muncă între acestea. Deși se constată o tendință ușoară de scădere a numărului de exploatații agricole (Figura 4.2a), convergența spre o situație similară cu cea din UE este înceată (scădere cu 14,7% a numărului de ferme în 2013 față de anul 2005), tendința de diminuare a numărului de exploatații agricole fiind mai avansată la nivel european (scădere cu peste 25% a numărului de ferme în aceeași perioadă). Prin urmare, România deține peste o treime din numărul de ferme europene în anul 2013, față de 29,4% în anul 2005 (Figura 4.2b). Polonia, următoarea clasată ca număr de

¹⁰ 2005 și 2007, conform Dachin, 2008.

exploatații agricole (peste 1,4 milioane în 2013), a cunoscut o reducere drastică a numărului de ferme, de 42,3% în 2013 față de 2005 (când avea 2,48 milioane exploatații agricole). Similar, Italia, a treia țară cu cel mai mare număr de exploatații agricole (peste 1 milion în anul 2013), le-a redus cu 41,55% în perioada analizată. Cea mai puternică reducere a numărului de exploatații agricole a avut loc în Slovacia (reducere cu 65,6% a numărului de exploatații agricole în 2013 față de 2005), Bulgaria (reducere cu 52,4%) și Polonia (42,3%); numai în Irlanda, numărul de ferme a crescut cu 5,2% în aceeași perioadă.

Figura 4.2. Evoluția numărului de ferme

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Diminuarea numărului de exploatații agricole nu este, în mod necesar, rezultatul desființării acestora, ci al comasării fermelor de dimensiuni reduse (Figura 4.3). La nivel european, ponderea fermelor de dimensiuni mici (sub 5 ha) a scăzut de la aproape 71,5% din numărul total de ferme în 2005 la 66,3% în anul 2013, concomitent cu creșterea, în aceeași perioadă, a exploatațiilor agricole de peste 5 ha. Polonia urmează o tendință similară cu cea înregistrată la nivel comunitar, însă cu creșteri mai accentuate decât evoluția europeană. În schimb, în România, numărul fermelor de dimensiuni mici (sub 5 ha) reprezintă peste 92% din numărul total de exploatații agricole din țara noastră, în creștere față de anul 2005 și semnificativ mai mult decât media UE din ultimul an al analizei (66,3%). Fermele de dimensiuni medii scad ca pondere din numărul total, iar exploatațiile agricole de dimensiuni mari și foarte mari (peste 30 ha) cresc ca pondere, dar cu ritmuri mai reduse decât media UE.

Figura 4.3. Ponderea fermelor după dimensiuni din totalul exploatațiilor agricole în 2005 și 2013

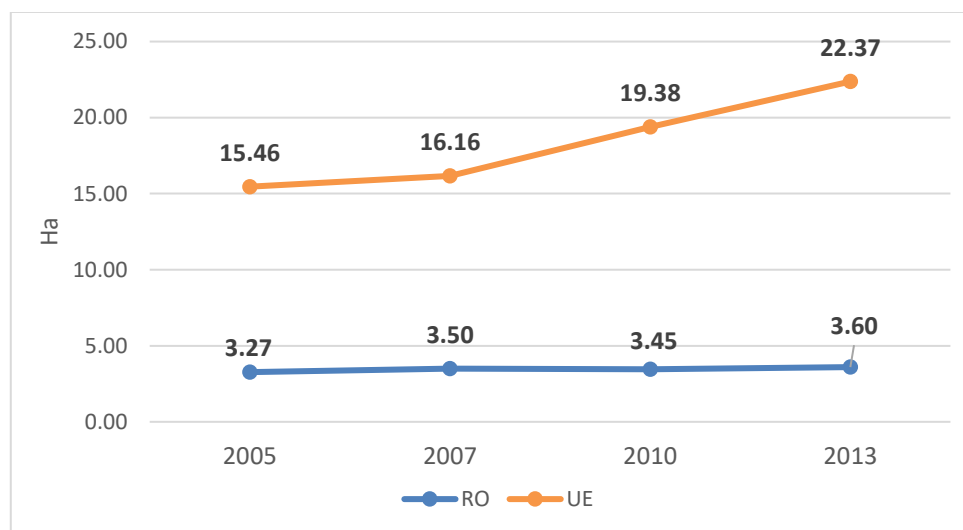

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

De altfel, Figura 4.4 confirmă cele de mai sus, dimensiunea medie a unei ferme fiind în creștere atât în România, cât și la nivel european, dar cu un ritm mai redus în țara noastră. Dimensiunea medie a unei exploatații agricole este de 3,6 ha în anul 2013 în România, de peste 6 ori mai mică decât a unei ferme medii europene, de 22,37 ha. Continuăm să fim țara cu exploatațiile agricole de cele mai mici dimensiuni¹¹ din UE; următoarea clasată, Slovenia, are o exploatație agricolă medie cu o dimensiune aproape dublă față de cea a României, de 6,71 ha în 2013, iar Grecia de 6,85 ha. La polul opus, cele mai mari exploatații agricole, ca medie, se află în Cehia (133 ha), Marea Britanie (93,07 ha) și, surprinzător, în Slovacia (80,68 ha). Fiecare dintre aceste trei state au adoptat, ca strategie, dezvoltarea de ferme de dimensiuni largi în perioada 2005-2013: în Cehia, suprafața medie a crescut de la 84,2 ha, în Marea Britanie de la 55,65 ha, iar Slovacia și-a triplat suprafața medie a unei exploatații agricole în numai opt ani, de la 27,44 ha în 2005.

¹¹ Cu excepția Maltei și a Ciprului – considerăm că, din cauza dimensiunii reduse a suprafețelor care pot fi exploatate agricol, nu este relevantă comparația cu acestea.

Figura 4.4. Evoluția dimensiunii medii a unei ferme după suprafață (ha)

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

În general, însă, modelul agricol european este bazat pe fermele de dimensiuni medii, de familie (după cum poate fi vizibil și în Figura 4.4 – dimensiunea unei ferme medii europene). România face excepție de la acest model, cu o mulțime de ferme de mici dimensiuni, de subzistență, concomitent cu un număr important de ferme foarte mari. Din acest motiv, cercetătorii în domeniu indică spre existența a două sisteme agricole complet separate (Luca, 2009; Knight, 2010): agricultura de subzistență și agricultura industrială (o clasă a țăranilor și o clasă industrială). Această dihotomie se datorează istoriei și structurilor sociale.

Tabel 4.2. Ponderea fermelor după dimensiune din suprafața agricolă utilizată

	sub 2 ha		2 - 4,9 ha		5 - 9,9 ha		10 - 99,9 ha		peste 100 ha	
	RO	UE-27	RO	UE-27	RO	UE-27	RO	UE-27	RO	UE-27
2005	14.0	3.0	22.7	5.6	13.9	6.4	11.9	39.7	37.6	45.2
2007	13.1	2.8	22.0	5.5	14.7	6.3	12.6	38.7	37.6	46.6
2010	12.9	2.4	16.8	4.4	9.1	5.2	12.3	37.0	48.9	50.9
2013	12.1	2.0	16.4	4.1	9.9	5.1	13.3	36.6	48.3	52.1

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

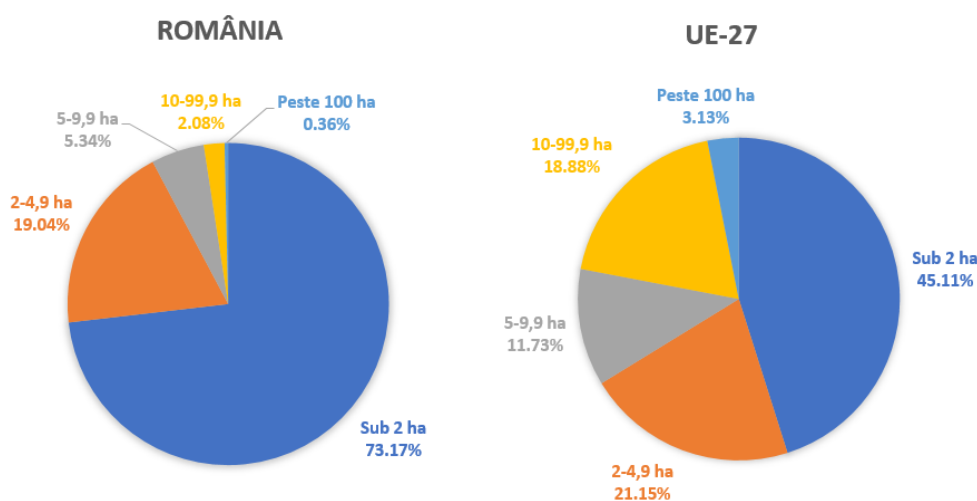
Parcelarea excesivă, ca urmare a reformei funciare din anul 1991, și lipsa altor politici în acest sens au perpetuat agricultura de subzistență din România, manifestată prin exploatații agricole de mici dimensiuni, destinate consumului propriu, fără putere pe piață. Acestei stări de fapt s-a adăugat și reticența agricultorilor de a forma structuri asociative și de cooperare care să le crească prezența și vizibilitatea pe piața românească. Mikulcak (2013) indică spre procesul de restituire a terenurilor agricole care a avut loc după 1989 ca o cauză a predominanței fermelor de subzistență și semisubzistență. Acest tip de agricultură este caracterizat însă de practici de management de intensitate scăzută: cultivarea la scară mică, pășunatul extins și păstrarea unei gestiuni tradiționale în ceea ce privește pășunile și pajiștile. Pe de altă parte, astfel de practici sunt

asociate agriculturii cu valoare naturală înaltă, care mențin o bogată biodiversitate a terenurilor agricole, afectate în Europa de Vest ca urmare a intensificării agriculturii.

Exploatațiile agricole sub 5 ha au acoperit 28,5% din întreaga suprafață agricolă utilizată a României în 2013, în timp ce, la nivelul UE-27, sunt dispuse pe numai 6% din suprafață. În schimb, exploatațiile de peste 100 ha se întind pe 48,3% din suprafața agricolă utilizată în România, comparativ cu 52% în UE în 2013. Se remarcă o tendință de apropiere structurală a ponderii fermelor de structura comunitară, însă progresul înregistrat este lent. Exploatațiile agricole de dimensiuni medii spre mici (între 5 și 9,9 ha) au cunoscut o diminuare a ponderii, asemănător trendului european.

Exploatațiile sub 2 hectare reprezintă aproape trei sferturi din numărul total al exploatațiilor agricole din România, comparativ cu o medie de 45% la nivel european. 19% din exploatații au între 2 și 4,9 hectare în România, cu o pondere de peste 21% în UE-27. Discrepanța este și mai mare în ceea ce privește ponderea fermelor medii: 5,3% dețin între 5 și 9,9 hectare și 2% au între 10 și până în 100 hectare în România față de 11,8%, respectiv 19% în UE-27. Fermele de peste 100 hectare reprezintă numai 0,4% în țara noastră și puțin peste 3% în UE (Figura 4.5).

Figura 4.5. România vs. UE-27 ca pondere a exploatațiilor agricole în total, 2013

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Dificultatea impusă de numărul ridicat de ferme de mici dimensiuni ține de lipsa de flexibilitate și de capacitate pentru a produce în funcție de nevoile pieței și corespunzător cerințelor europene privind comercializarea (Dachin, 2008), în lipsa unui sector bine fundamentat de exploatații familiale care pot produce atât pentru consumul propriu, cât și pentru cel al comunității din care provin și al pieței.

Cadran 3. Peisajul exploatațiilor agricole românești și europene

România:

- Aproape 3,35 milioane de exploatații agricole sub 5 ha (peste 92% din totalul fermelor românești) ocupă o suprafață agricolă de 3,7 milioane ha, adică peste 28,5% din total.
- 13 080 ferme de peste 100 ha ocupă o suprafață agricolă de 6,3 milioane ha, adică 48,3% din total în 2013.

UE-27:

- Peste 7 milioane de exploatații agricole sub 5 ha din UE (peste 66% din total) ocupă o suprafață agricolă de 10,7 milioane ha (6,2% din total).
- 334 760 exploatații agricole de peste 100 ha din UE (din total) ocupă o suprafață agricolă de peste 90 milioane ha (peste 52% din total).

România deține o cincime din forța de muncă totală din agricultură la nivelul UE, un sfert din angajații pe cont propriu din agricultură și aproape o zecime din angajații fermelor în anul 2016.

Principala problemă a sprijinului financiar primit din partea UE este dimensiunea scăzută a componentei care privește subvențiile pentru investiții în comparație cu sprijinul pentru producție și venit (Hubbard et al., 2014). Este și motivul pentru care performanța agriculturii românești nu s-a ridicat la standardele așteptate, pentru că îi lipseau tocmai mijloacele de producție, iar modernizarea s-a realizat cu dificultate.

Tabel 4.3. Ponderea tipurilor de ferme după dimensiunea economică

		2005	2007	2010	2013
< 4 000 €	RO	86.99	87.03	88.60	84.61
	UE*	53.24	53.27	47.45	41.06
4 000 € - < 50 000 €	RO	12.80	12.72	11.07	14.94
	UE*	36.30	36.15	39.50	43.19
50 000 € - < 500 000 €	RO	0.19	0.24	0.31	0.41
	UE*	9.84	9.91	12.10	14.44
> 500 000 €	RO	0.02	0.02	0.03	0.04
	UE*	0.62	0.67	0.95	1.31

Notă: * Datele pentru UE nu cuprind valorile înregistrate de România.

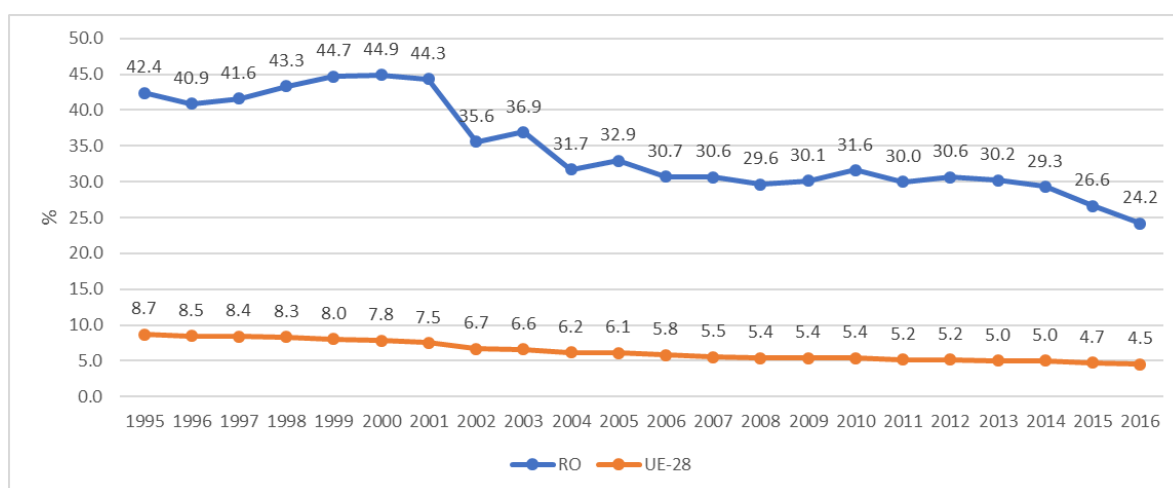
Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

b) Evoluția structurii ocupaționale

Tranziția spre economia de piață a generat declinul principalului sector economic de dinainte de 1989, cel industrial. Forța de muncă însă a fost resorbită parțial în sectorul serviciilor, o bună parte întorcându-se spre sectorul agricol. Acest fenomen, căruia i se adaugă schimbările sociale profunde generate de procesul de restituire a terenurilor, a condus la o nouă „agrarizare” a societății (Iorio și Corsale, 2010).

Peste 2 milioane de persoane formează forța de muncă în agricultură în anul 2016, cel mai ridicat număr din UE-28, adică aproape un sfert din forța de muncă ocupată, comparativ cu numai 4,5% din populație la nivelul UE-28. Totuși, atât numărul, cât și ponderea celor ocupați în agricultură este în scădere (Figura 4.6) comparativ cu anii din perioada tranziției, în bună măsură ca urmare a reorientării spre alte domenii și a migrației populației din mediul rural.

Figura 4.6. Evoluția ponderii populației ocupate în agricultură în România și UE-28, 1995-2016

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Fragmentarea agriculturii românești și existența unui număr ridicat de ferme care produc pentru auto-consum se reflectă și în distribuția numărului de angajați, respectiv angajați pe cont propriu în agricultură. Din nou, România diferă semnificativ față de media UE: ponderea angajaților din ferme se ridică la 32,2% din totalul forței de muncă agricole din UE-28, un procent dublu față de cel al angajaților din România în acest domeniu în anul 2016 (15,4%). În schimb, în România predomină forța de muncă pe cont propriu (aproape 85% din totalul forței de muncă din agricultură), față de 67,8% în UE în același an. Se face simțită lipsa unor ferme cu venituri medii, dar profitabile, în măsură să angajeze mână de lucru pentru a-și desfășura activitățile. Cu toate acestea, procentul celor angajați a crescut în ultimii 10 ani în România, de la 12% în anul 2006, semn al dezvoltării fermelor mai mari, după cum s-a putut observa și mai sus.

O măsură mai bună pentru a evalua forța de muncă în agricultură este unitatea de muncă anuală (AWU), utilizată în cadrul statisticilor UE. O astfel de unitate ține cont de preponderența fermelor de familie, cu caracteristicile acestora: contribuția membrilor de familie la activitatea din agricultură, în diferite perioade ale anului și nu în mod regulat, lipsa unui salariu, însă participarea lor la profitul obținut de exploatarea agricolă, implicarea pe timp redus în activitățile agricole sau sezonier. Prin urmare, având în vedere ponderea ridicată a muncii cu fracțiune de normă în agricultură, contribuția forței de muncă poate fi cel mai bine evaluată prin intermediul AWU.

Din această perspectivă, România avea 1,2 milioane de persoane echivalent normă întreagă în anul 2016, comparativ cu 2,6 milioane persoane efectiv ocupate în agricultură. Numai Polonia are un număr mai mare de unități de muncă anuale, de peste 1,9 milioane lucrători cu normă întreagă în același an.

Observăm însă o creștere a ponderii forței de muncă salariate în totalul celor cu program complet de lucru, de la puțin peste 10% în anul 2006 la 19% în anul 2016. Forța de muncă nesalariată continuă să fie majoritară, ajungând la aproape 81% în anul 2016. O structură oarecum similară a acestei împărțiri se întâlnește și la nivel european, în sensul că peste un sfert din AWU sunt salariați, iar aproape 74% reprezintă forța de muncă nesalariată. Acest aspect reflectă rolul social al agriculturii în România, accentuând faptul că o pondere importantă de persoane din mediul rural implicate în agricultură depind de bunurile destinate auto-consumului, în lipsa altor oportunități de angajare și a veniturilor insuficiente.

Această caracteristică a agriculturii românești nu va fi corectată prea repede sau prea ușor, având în vedere că o parte consistentă a agricultorilor au vârste înaintate și reconversia profesională este mai dificilă. Majoritatea exploatațiilor agricole din România (patru din zece) sunt deținute de persoane cu vârsta de peste 65 de ani, în timp ce 6,5 ferme din 10 au ca proprietar o persoană de peste 54 de ani. De altfel, România este țara cu cel mai mare număr de ferme care au ca proprietar persoane de 65 de ani și peste în 2013.

Puțin peste 4% din totalul fermelor românești au un proprietar cu vârsta sub 35 de ani. Cea mai mare diminuare a numărului de ferme în perioada 2005-2013 în România a avut loc în rândul proprietarilor cu vârste sub 35 de ani (o scădere de peste 27%). Dintre statele europene, Polonia are cel mai mare procent de ferme deținute de tinerii sub 35 de ani (12,14%), urmată de Austria (10,17%). Deși structura europeană este relativ asemănătoare (în sensul că predomină grupa de vârstă de peste 65 de ani ca deținători de ferme), procentele sunt mai echilibrat distribuite între celelalte grupe de vârstă, cu excepția celor sub 35 de ani (care dețin aproape 6% din totalul fermelor).

Tabel 4.4. Evoluția numărului de ferme după vârsta proprietarului

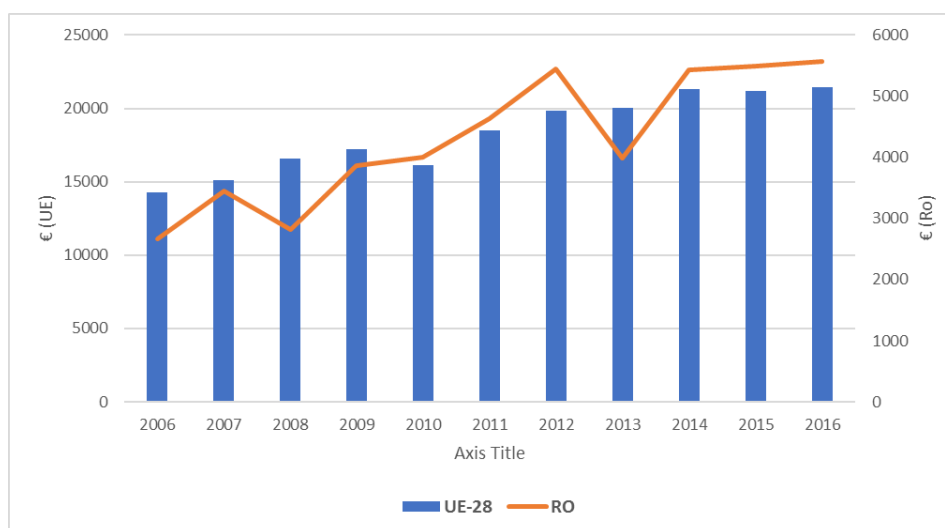
		2005	2007	2010	2013
< 35 ani	RO	5.15	4.26	7.15	4.40
	UE-27	6.72	6.14	7.39	5.78
35-44 ani	RO	11.77	11.63	15.56	13.63
	UE-27	15.57	14.95	16.19	14.78
45-54 ani	RO	17.34	16.65	16.24	16.61
	UE-27	22.34	22.19	22.02	22.03
55-64 ani	RO	22.11	22.44	22.45	23.32
	UE-27	22.16	22.62	23.37	24.47
65 ani si peste	RO	43.63	45.02	38.60	42.05
	UE-27	33.20	34.09	31.02	32.96

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

c) Evoluția productivității muncii

Productivitatea în agricultură, exprimată ca VAB în agricultură raportat la forța de muncă totală în agricultură, a crescut în ultimii 10 ani într-o manieră susținută, cu excepția anilor 2008 și 2013 (Figura 4.7). Un fermier din România generează o valoare adăugată de 5575,3 euro în anul 2016, de peste două ori mai mare decât în urmă cu 10 ani (2660,5 euro în 2006). România înregistrează a cincea cea mai mare creștere a productivității măsurată astfel. Interesant, cele mai importante creșteri de productivitate au avut loc în noile state membre ale UE, cea mai mare majorare fiind înregistrată de Slovacia, a cărei productivitate a crescut de aproape patru ori în intervalul 2006-2016, urmată de Estonia (creștere de 3,2 ori), Bulgaria (2,4 ori) și Letonia (2,3 ori). Productivitatea la nivelul UE-28 a crescut de 1,5 ori în ultimii 10 ani. Deși România tinde să se apropie de media UE, ritmul de creștere este slab: continuăm să înregistrăm cel mai scăzut nivel al productivității în agricultură din UE, la fel ca în 2006. Un fermier din România aduce, în medie, o valoare adăugată de 3,8 ori mai mică decât un fermier european în 2016. Situația poate fi explicată prin numărul mare de structuri agricole de auto-consum și prin nivelul redus de tehnologie și mecanizare în agricultură (Postoiu și Bușega, 2015).

Figura 4.7. Evoluția productivității în agricultură, exprimată ca VAB pe persoană angajată

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

La nivel comunitar, **Producția Standard totală** (SO – *standard output*) este utilizată pentru a descrie producția sau dimensiunea economică a exploatațiilor agricole și se bazează pe comensurarea contribuției relative la venitul total al fiecărei activități specifice unei ferme. Indicatorul permite evaluarea performanței agriculturii unei țări în valori absolute. Din punct de vedere al producției standard, România se situează pe locul 8 în UE-28 în anul 2013, cu un SO de 11,99 miliarde euro. Cea mai mare producție standard îi revine Franței (56,9 mld. euro), urmată de Germania (46,25 mld. euro), Italia (43,8 mld. euro), Spania (35,98 mld. euro), Marea Britanie (21,81 mld. euro), Polonia (21,79 mld. euro) și Olanda (20,5 mld. euro).

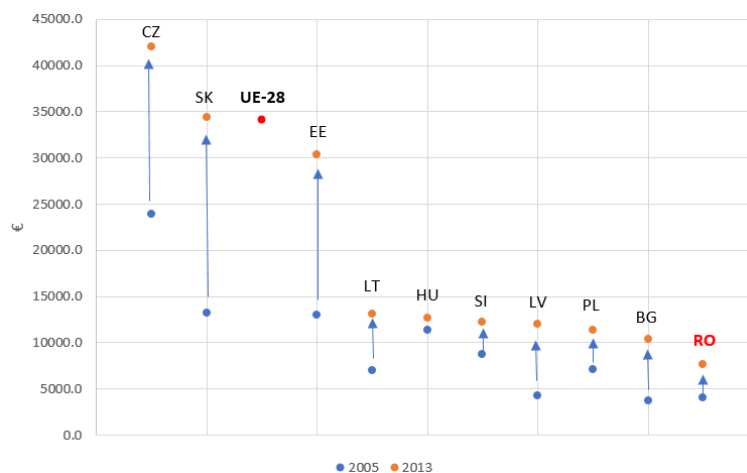
Producția standard a României s-a majorat cu 14% în 2013 comparativ cu 2005, însă creșterea a fost semnificativ mai redusă decât în cazul altor țări (aproape 70% în Letonia, peste 43% în Bulgaria și peste 40% în Estonia). Producția agricolă însemnată a României în rândul statelor europene continuă să fie susținută ca urmare a potențialului natural al țării noastre și al condițiilor climatice; or o astfel de situație nu este sustenabilă pe termen lung. Evoluția producției

standard demonstrează nevoia de a crește investițiile în agricultură, cu scopul de a îmbunătăți sistemul de irigații și a crește gradul de tehnologizare.

O ajustare a modului de calcul al productivității îl reprezintă raportarea producției standard (SO) la unitatea de muncă anuală (*annual working unit* – AWU), pentru a ține cont de populația angajată cu jumătate de normă sau de influențele sezoniere în ocuparea forței de muncă din agricultură. O unitate de muncă anuală se referă la inputul, măsurat în timp de lucru, al unei persoane angajate în activități agricole cu normă întreagă pe un an de zile. Un astfel de mod de calcul ajustează imaginea productivității, întrucât ține cont de contribuția celor care au generat producția realizată.

Productivitatea României exprimată ca producție standard a urcat la 7621,2 euro pe unitate de muncă anuală, cu aproape 90% mai mult decât în anul 2005 (4018,1 euro), dar de 4,5 ori mai mică decât productivitatea medie a unui angajat, în aceleași condiții, din UE-28. Evoluția României a fost bună, în sensul creșterii productivității (Figura 4.8), însă creșterile de productivitate ale unor state care au aderat în perioada 2004-2007 au fost mai mari decât ale României. De altfel, principalele creșteri de productivitate se înregistrează în statele care au aderat cel mai recent la UE, semn al recuperării decalajelor pe care încă le înregistrează. Semnalul de alarmă pentru România este nevoia de a stimula această recuperare a decalajelor, altfel discrepanțele de dezvoltare se vor adânci.

Figura 4.8. Productivitatea muncii prin raportarea SO la AWU în 2005 și 2013

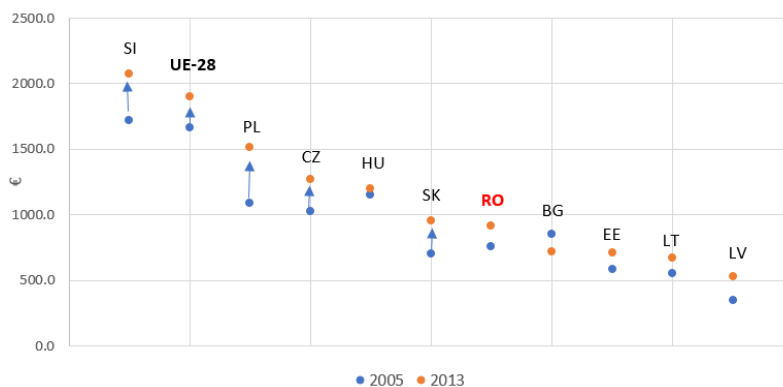

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Pentru ca imaginea asupra productivității să nu fie afectată de diminuarea continuă a numărului de persoane angajate în agricultură, așa cum am evidențiat în Figura 4.6, am evaluat producția standard din agricultură în agricultură raportat la suprafața utilizată în producția agricolă.

România obține o performanță mai bună decât în cazul productivității muncii, productivitatea unui hectar de teren utilizat în agricultură generând o producție standard de 918 euro în anul 2013, cu 21% mai mare decât în 2005. Cu toate acestea, valoarea economică produsă de un hectar de teren agricol în România este jumătate din media UE-28. Terenurile agricole din România sunt mai productive decât cele din alte patru state europene (Bulgaria, Estonia, Letonia și Lituania) în bună măsură ca urmare a avantajelor naturale de care se bucură țara noastră (clima, calitatea solului, suprafețe mari de câmpie), conform lui Postoiu și Bușega (2015).

Figura 4.9. Productivitatea muncii prin raportarea SO la suprafața agricolă utilizată în 2005 și 2013

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Productivitatea muncii este cu atât mai ridicată cu cât dimensiunea exploatației agricole este mai ridicată. O firmă de dimensiuni mai mici are resurse financiare mai puține la dispoziție care să îi permit achiziționarea de echipamente, iar în plus, nu dispune de mână de lucru pentru a le putea folosi, ca urmare a capacităților de producție limitate. Postoiu și Bușega (2015) indică spre o relație directă între dimensiunea medie a unei ferme și productivitate la nivelul statelor UE în anul 2010.

Tabelul 4-5 indică nivelul producției standard raportată la unitatea anuală de muncă și exprimă productivitatea muncii pe tip de fermă în euro. Conform așteptărilor, în România, productivitatea crește o dată cu dimensiunea exploatației agricole; în UE, producția standard raportată la unitatea de muncă este mai mare pentru fermele sub 2 hectare decât pentru cele între 2-5 hectare. Decalajul de productivitate între România și media UE continuă să fie semnificativ; exploatațiile cu cele mai mari dimensiuni (100 hectare și peste) tind să aibă o productivitate mai apropiată de cea a mediei UE (productivitatea UE este de 1,8 mai mare decât cea a României), urmată de fermele între 2-5 hectare (2,1 ori). Cea mai mare diferență de productivitate este la nivelul fermelor de mici dimensiuni (sub 2 hectare), productivitatea UE fiind de 3,3 ori superioară celei din fermele românești. Comparativ cu anul 2005, se constată o îmbunătățire a productivității în toate tipurile de ferme românești, cu cele mai mari creșteri în fermele foarte mari, de peste 100 ha (75%), medii – între 10-99,9 hectare (74%) și foarte mici – sub 2 hectare (67%).

Tabel 4.5. Productivitatea muncii pe tipuri de ferme, 2013, euro

	România	UE-27
Sub 2 ha	4181.052	13663.51
2 - 4,9 ha	5875.931	12255.06
5 - 9,9 ha	7930.911	17725.08
10 - 99,9 ha	15075.58	47503.09
100 ha și peste	49629.95	89464.93

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

4.2 Evoluții în industrie

4.2.1 Situația industriei la momentul actual în UE

Criza economică a scos în evidență rolul industriei ca pilon de bază al creșterii economice. Cu toate acestea, industria a fost în declin la nivel european (Dheret și Morosi, 2014) – parțial ca urmare a modernizării prin orientarea către o economie a serviciilor, parțial ca urmare a dificultății de adaptare la un nou mediu global, mult mai dinamic, și a incapacității de a menține o bază solidă și competitivă. Criza economică și financiară a scos în evidență riscurile unei dependențe excesive de sectorul serviciilor și îndeosebi a celui financiar, și necesitatea de a căuta noi surse de creștere. Se aduce în discuție ideea susținerii unei industrii mai inovative, intensivă în cunoaștere, orientată spre tehnologie și eficiență din punct de vedere al utilizării resurselor.

Astfel de evoluții au determinat reevaluarea rolului industriei și reconsiderarea sa ca factor prealabil creșterii economice. Prin urmare, au fost implementate o serie de măsuri pentru a stopa declinul industriei; dezindustrializarea nu mai este percepută ca un proces natural de dezvoltare economică, iar strategia de orientare spre sectorul serviciilor pare a nu fi sustenabilă pe termen lung.

Președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker (Comisia Europeană, 2017b), subliniază aportul industriei în crearea de prosperitate și locuri de muncă și definește ca principii de restructurare și modernizare a acesteia și a economiei în general, decarbonizarea și economia circulară.

Pentru a crește competitivitatea la nivel industrial, UE sprijină o serie de activități orientate spre o economie circulară, durabilă și inclusivă. Noua revoluție industrială reprojetează fundamentele multor industrii, prin impulsivarea colaborării din ce în ce mai mari între producători, furnizori și consumatori și prin creșterea colaborării între industrie și servicii. Modelarea viitorului în industrie este încă la început, însă este clar că tendința în producție este de a utiliza tot mai mult energie și procese eficiente din punct de vedere al materialelor, materiale reciclabile și care pot fi reînnoite în procese de afaceri durabile. Utilizarea internetului în industrie a schimbat modul în care industria produce și clienții consumă, în sensul unei implicări în creștere a consumatorilor în lanțul de producție, a personalizării produselor și a utilizării de platforme de către industrii pentru a integra tehnologiile digitale în metodele de lucru.

Lanțurile de valoare au tot mai mult caracteristici globale, ceea ce solicită companiilor o colaborare în creștere cu parteneri internaționali – iar modul în care poate fi realizat acest scop este prin utilizarea tehnologiei digitale. Distincția dintre piața produselor și piața serviciilor tinde să devină inexistentă, pe măsură ce consumatorii solicită tot mai mult un pachet complet de produse și servicii, iar serviciile legate de afaceri sunt deseori decisive pentru a face produsele atractive pentru consumatori.

4.2.2 Evoluții la nivel legislativ în industrie în UE

Bazele unei politici industriale și principiile acesteia la nivelul UE au fost puse la începutul anului 1990; încă de atunci, dezvoltarea industrială a fost corelată cu competitivitatea. Însă politica industrială a avut, pentru o perioadă îndelungată de timp, un rol marginal în rândul politicilor

europene (Pianta, 2014). La momentul actual, Strategia Europa 2020, care guvernează politicile economice ale UE, abordează o serie de măsuri în domeniul competitivității la nivel industrial.

Strategia Europa 2020 este forma revizuită (reformată) a Strategiei de la Lisabona, care a fost valabilă pentru perioada 2000-2010. În cadrul acesteia, scopul UE era de a deveni „cea mai competitivă și dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume, capabilă de creștere economică durabilă cu locuri de muncă mai multe și mai bune și cu o coeziune socială mai mare”¹². Strategia solicita cooperarea statelor membre în implementarea de reforme care să genereze creștere economică și creare de locuri de muncă, prin investiții în dezvoltarea competențelor capitalului uman, prin ecologizarea economiei și prin inovare. Au fost stabilite patru domenii cheie¹³:

- Investiții în capitalul uman.
- Mai multă cercetare, dezvoltare și inovare - consolidarea legăturilor dintre institutele de cercetare, universități și întreprinderi. În același timp, cheltuielile pentru cercetare și dezvoltare în UE ar trebui să crească pentru a se potrivi concurențelor internaționale.
- Un mediu de afaceri mai dinamic - mai puțină birocrație și mai ușor acces la credite, în special pentru IMM-uri.
- O economie mai verde, pentru a lupta împotriva schimbărilor climatice, reducerea impactului creșterii economice asupra mediului prin economisirea energiei și promovarea de noi tehnologii ecologice.

Astfel, după apariția Strategiei Lisabona, Comisia Europeană a lansat o comunicare legată de „Politica industrială într-o Europă extinsă”, la sfârșitul anului 2002. Trei factori au fost identificați pentru a spori competitivitatea și creșterea la nivel industrial (Comisia Europeană, 2002):

- Promovarea inovării, a cunoștințelor și a cercetării: creșterea investițiilor în cercetare-dezvoltare (și stimularea celor investițiilor private în acest sens), investiții în active intangibile și capitalul uman prin facilitarea apariției de clustere și rețele, stimularea utilizării platformelor tehnologice pentru a asigura sinergia între autorități publice, utilizatori, autorități de reglementare, industrie, consumatori și poli de excelență considerați ca fiind locuri în care cercetarea de bază și transferul de tehnologie sunt strâns legate.
- Stimularea antreprenoriatului.
- Promovarea unei structuri durabile a producției industriale, prin:
 - încurajarea eficienței în utilizarea resurselor și creșterea utilizării resurselor regenerabile;
 - promovarea unei industrii a reciclării și implementarea unor abordări bazate pe ciclul de viață pentru politica integrată a produselor;
 - încurajarea dezvoltării și a difuzării de tehnologii curate prin eliminarea obstacolelor din calea comerțului;
 - adoptarea lor și încurajarea interacțiunii public-privat în domeniul cercetării și dezvoltării;
 - extinderea utilizării schemelor de management de mediu, ținând cont de specificul IMM-urilor și continuarea promovării responsabilității corporative.

Ulterior, în iulie 2005, Comisia a lansat o comunicare legată de implementarea Strategiei Lisabona, privitoare la un cadru politic de consolidare a producției UE - către o abordare mai

¹² Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (2003), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003D0578&from=RO>, p.1

¹³ Strategia Lisabona pentru creștere și locuri de muncă, disponibilă online la adresa http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/objectives/index_en.htm

integrată a politicii industriale (Comisia Europeană, 2005), un program de lucru concret al inițiativelor și acțiunilor la nivel orizontal (simplificarea cadrului de reglementare pentru întreprinderi, stimularea inovării, rețele de colaborare – poli de inovare și grupuri de cercetare –, conexiunea dintre industrie și servicii etc.) și sectorial (industria alimentară, inginerie electrică, industria spațială, sectorul farmaceutic etc).

În 2008, *Comunicarea Comisiei cu privire la Planul de acțiune privind consumul și producția durabile și politica industrială durabilă* (Comisia Europeană, 2008) a vizat elaborarea unui pachet integrat de măsuri în acest sens. Obiectivul a fost acela de a crea un „cerc virtuos”, prin „îmbunătățirea performanței ecologice generale a produselor pe tot cuprinsul ciclului lor de viață, promovând și stimulând cererea de produse și tehnologii de producție mai bune și ajutând consumatorii să facă alegeri mai bune printr-o etichetare mai coerentă și mai simplă” (p.3). Se introduce, de exemplu, eticheta ecologică, ca sistem voluntar, pentru a ghida consumatorii spre produsele cu performanță ridicată din punct de vedere ecologic pe întreaga durată a ciclului de viață.

Cadran 4. Etichetarea ecologică

Ministerul Mediului a identificat, în aprilie 2016, 14 companii care au obținut eticheta ecologică europeană în România. Catalogul european privind etichetarea ecologică în domeniul cazării turistice include două hoteluri din România, similar numărului din Malta, Finlanda, Polonia și Slovacia. România este pe locul 18 în UE la numărul de licențe ecologice acordate până în martie 2017.

Sursele datelor: *Lista operatorilor economici din România care au obținut eticheta ecologică europeană* disponibilă online la adresa <http://www.mmediu.ro/articol/lista-operatorilor-economici-din-romania-care-au-obtinut-eticheta-ecologica-europeana/64>; *The EU Ecolabel Tourist Accomodation Catalogue* disponibil online la adresa <http://ec.europa.eu/ecat/hotels/en/list>; grafic cu Numărul total de licențe de etichete ecologice pe țară disponibil online la adresa http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/images/fact_and_figures_graph04.png

Inițiativa privind materiile prime (Comisia Europeană, 2008b) din 2008, urmată de consolidarea implementării acesteia în 2011, are în vedere crearea unor condiții de concurență echitabile pentru accesul la resursele din țările terțe, condiții-cadru mai bune pentru extragerea materiilor prime în cadrul UE și reducerea consumului de materii prime primare prin sporirea eficienței resurselor și prin promovarea reciclării, pentru a răspunde provocărilor legate de asigurarea unei aprovizionări durabile cu materii prime neenergetice.

În fine, Comisia a identificat cinci tipuri de tehnologii considerate a fi de interes strategic ca urmare a potențialului economic (nanotehnologia, microelectronica și nanoelectronica, fotonica, materialele avansate, biotehnologia), asociate cu o utilizare intensivă a cunoștințelor, o activitate intensă de cercetare-dezvoltare, cicluri rapide de inovare, cheltuieli de capital ridicate și angajarea de personal înalt-calificat, pe care le promovează cu prioritate la nivel european (Comisia Europeană, 2009).

Rezultatele Strategiei Lisabona sunt dificil de evaluat pe de o parte pentru că parcursul economic aflat sub imperatiile acesteia a fost afectat de criza economică, pe de o parte, și, pe de altă parte, pentru că schimbările de guverne de la jumătatea deceniului trecut au modificat viziunea de implementare a politicilor de ocupare a forței de muncă și a creșterii economice (Pianta, 2014).

Strategia Europa 2020 urmează o traiectorie similară celei imprimată de Strategia Lisabona. Până în 2020, se așteaptă ca UE să atingă cinci obiective principale care vizează ocuparea forței de muncă; creșterea, dezvoltarea și inovarea; schimbări climatice și energie; educație; sărăcie și excluziune socială printr-o gamă largă de acțiuni la nivel național și la nivelul UE. De asemenea, șapte inițiative „emblematică” sunt asociate unor teme prioritare pentru relansarea Europei:

- **Creștere inteligentă:** o economie bazată pe cunoaștere și inovare – prin urmare, promovarea agendei digitale pentru Europa și a unei Uniuni a inovării.
 - Inițiativa „O Uniune a inovării”;
 - Inițiativa „Tineretul în mișcare”;
 - Inițiativa „O Agendă digitală pentru Europa”;
- **Creștere durabilă:** economie eficientă în utilizarea resurselor, verde, mai competitivă – inclusiv prin promovarea unei politici industriale într-o eră a globalizării.
 - Inițiativa „O Europă eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor”;
 - Inițiativa „O politică industrială integrată adaptată erei globalizării”;
- **Creștere favorabilă incluziunii:** economie cu o rată de ocupare ridicată, marcată de coeziune socială și teritorială – prin urmare, propunerea unei agende pentru noi competențe și locuri de muncă și lansarea unei platforme europene pentru combaterea sărăciei.
 - Inițiativa „Noi competențe și noi locuri de muncă”;
 - Inițiativa „O platformă europeană pentru combaterea sărăciei”.

Inițiativa „O politică industrială pentru era globalizării” privește în mod special dezvoltarea industriei, în timp ce inițiativele „O Uniune a inovării”, „O Agendă digitală pentru Europa” și „Noi competențe și noi locuri de muncă” abordează în mod integrat sectorul industrial și pe cel al serviciilor prin acțiuni specifice.

Noua abordare a politicii industriale, stabilite prin inițiativa menționată mai sus, vine într-un context în care industria și în special întreprinderile mici au avut de suferit în urma crizei economice, pe lângă provocările ridicate de globalizare și de necesitatea ajustării spre o economie cu emisii scăzute de carbon. Inițiativa pune accentul pe crearea unui mediu care sprijină antreprenoriatul și susține competitivitatea, având la bază 10 acțiuni-cheie¹⁴: verificarea legislației, în scopul reducerii costurilor asupra întreprinderilor; acces mai ușor la finanțare pentru IMM-uri și facilitarea internaționalizării; o strategie de consolidare a standardizării europene; o infrastructură europeană mai eficientă în domeniul transporturilor, al energiei și al comunicațiilor și al serviciilor destinate industriei europene; o nouă strategie privind materiile prime care să creeze condițiile-cadru adecvate pentru o aprovizionare durabilă; îmbunătățirea inovării în domenii precum tehnologiile avansate de fabricație, construcțiile, biocombustibilii și transportul rutier și feroviar, în special în vederea îmbunătățirii eficienței resurselor; sprijinirea inovării în industriile mari consumatoare de energie; o politică industrială spațială; raportarea anuală a competitivității, a politicilor industriale și a performanțelor în UE și statele membre.

¹⁴ *Assessment of the flagship initiative. An industrial policy for the globalisation era*, Comitetul Regiunilor, 2013, disponibil online la adresa https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjCiO2Vjt_YAhUBDuwKHSCiDp8QFggqMAA&url=https%3A%2F%2Fportal.cor.europa.eu%2Feuropa2020%2FMonitorin gFlagships%2FDocuments%2FIndustrial%2520policy%2Fcd217-2013_00_00_tra_tcd_en.doc&usq=AOvVaw05ACOccVtAEWwYtj6WK8Wo

Criza economică și pierderile majore de la începutul acesteia înregistrate de producția industrială au generat o serie de comunicări din partea Comisiei, care au reiterat importanța unei baze industriale puternice. Astfel, în următoarele comunicări „Politica industrială: Creșterea competitivității”¹⁵, „O industrie europeană mai puternică pentru creșterea și redresarea economiei - Actualizare a comunicării privind politica industrială”¹⁶, Comisia subliniază importanța unui parteneriat între UE și statele membre și completează abordarea mai mult orizontală de până atunci în industrie cu o abordare verticală, punând accentul pe tehnologii specifice și face cunoscute intențiile de a focaliza investițiile și inovarea la nivelul a șase linii de acțiune prioritare: tehnologii avansate de fabricație pentru producția curată, tehnologii generice esențiale, produse biologice, politică industrială durabilă, construcții și materii prime, vehicule și nave curate și rețele inteligente.

În 2014, prin comunicarea „Pentru o renaștere industrială europeană”¹⁷, se solicită integrarea noțiunii de competitivitate industrială în toate domeniile, creșterea coerenței politicilor în privința pieței interne și majorarea ponderii industriei prelucrătoare de la 15% la 20% din PIB până în 2020, pe baza a patru piloni: creșterea investițiilor în inovare, formare profesională la nivelul companiilor, creșterea accesului la finanțare și piețe funcționale.

La momentul actual, principalele 10 priorități de politică industrială ale UE sunt¹⁸:

- stimularea competitivității;
- încurajarea inovării prin sprijinirea acțiunilor legate de inovare și cercetare;
- promovarea întreprinderilor cu procese de producție durabile și responsabile din punct de vedere social;
- asigurarea accesului la resurse (finanțe, forță de muncă calificată, energie și materii prime) pentru întreprinderi și industrie;
- piață internă funcțională;
- promovarea unui mediu favorabil afacerilor;
- sprijinirea internaționalizării întreprinderilor din UE și a bunurilor și serviciilor;
- acordarea de sprijin pentru protecția drepturilor de proprietate intelectuală.

Accentul asupra industriei este reiterat o dată cu prezentarea liniilor directoare ale Comisiei Europene, în septembrie 2017. Obiectivul este ca industria să reprezinte 20% din PIB până în 2020. Industria europeană trebuie să facă față unei serii de provocări și constrângeri, legate de: transformări la nivelul inovării și al creării de valoare, ca urmare a implicării consumatorilor în crearea de valoare și așteptări legate de conectivitate și măsurarea performanțelor în timp real; emergența unui nou factor competitiv – accesul la date; resurse naturale limitate și schimbări

¹⁵ *COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL ȘI COMITETUL REGIUNILOR* Politică industrială: Creșterea competitivității, COM/2011/0642, disponibilă online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:52011DC0642>

¹⁶ *COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR* O industrie europeană mai puternică pentru creșterea și redresarea economiei Actualizare a comunicării privind politica industrială, COM/2012/0582, disponibilă online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:52012DC0582>

¹⁷ *COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR* Pentru o renaștere industrială europeană, COM/2014/014, disponibilă online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52014DC0014>

¹⁸ *Politica industrială a UE*, disponibilă online la adresa https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/eu_en

climatice. Prin urmare, industria trebuie să fie pregătită pentru a face față schimbării lanțurilor de valoare, cerințelor de sustenabilitate a produselor și consumului circular¹⁹.

Rolul asumat de UE este de a consolida capacitatea industriei de a se adapta și de a inova continuu prin facilitarea investițiilor în noile tehnologii și prin adoptarea schimbărilor aduse de digitalizare și de tranziția către o economie circulară, cu emisii scăzute de carbon.

Prin urmare, domeniile care trebuie avute în vedere pentru a stimula industria europeană sunt:

- Accent pe inovație și investiții, cu scopul de a crea noi locuri de muncă. Deja au fost implementate o serie de măsuri la nivel european pentru a asigura un cadru legislativ predictibil, simplificat, transparent, și aplicate măsuri specifice pentru a sprijini industriile oțelului, spațială și de apărare.
- O Piață Unică mai puternic integrată și mai corectă, care permite integrarea companiilor europene în lanțurile de valoare, prin: stimularea economiei de colaborare, modernizarea sistemului de standardizare, simplificarea recunoașterilor reciproce și revizuirea regulamentului privind supravegherea pieței pentru a asigura siguranța produselor, asigurarea dezvoltării setului de competențe necesar pentru capitalul uman, cu scopul de a susține schimbările preconizate la nivel european.
- Susținerea transformării digitale, în centrul căreia se află big data, inteligența artificială și robotica și calculul de înaltă performanță, inclusiv în rândul IMM-urilor.
- Economie circulară, cu emisii scăzute de carbon.
- Investiții în infrastructură și noi tehnologii.
- Încurajarea inovării industriale, inclusiv la nivelul IMM-urilor, pentru ca firmele inovatoare să devină lideri de piață cu un potențial ridicat de angajare.
- Valorificarea acordurilor comerciale ale UE. De exemplu, acordul UE-Canada elimină 99% din tarife, îndepărtează barierele din calea comerțului cu servicii și oferă un acces mai bun la piața canadiană a achizițiilor publice decât pentru oricare dintre partenerii comerciali ai Canadei.
- Abordare la nivel regional, pentru reducerea discrepanțelor și stimularea creșterii prin măsuri care abordează specificul regiunii – încurajarea specializării inteligente.

În plus, Comisia Europeană (COM(2017) 479) atrage atenția că lipsa competențelor digitale de bază va conduce la creșterea decalajului de productivitate dintre liderii în domeniul tehnologiei și cei rămași în urmă, ceea ce îngreunează creșterea potențială, subminează convergența economică, socială și coeziunea teritorială.

Industria este, de asemenea, supusă transformărilor induse de digitalizare. Prin urmare, Comisia Europeană a lansat, în aprilie 2016²⁰, prima inițiativă pentru industrie referitoare la Piața Unică Digitală, cu scopul de a direcționa o parte din sprijinul financiar și a coordona măsuri legislative pentru a stimula investițiile publice și private în toate sectoarele industriale și pentru a crea condițiile-cadru pentru revoluția industrială digitală. Peste 50 miliarde euro sunt destinate sprijinirii digitalizării industriei: 37 miliarde euro pentru a stimula inovarea digitală, 5,5 miliarde euro investiții naționale și regionale în hub-uri de inovare digitală, 6,3 miliarde euro pentru primele

¹⁹ *COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN, COMITETUL REGIUNILOR ȘI BANCA EUROPEANĂ DE INVESTIȚII Investițiile într-o industrie inteligentă, inovatoare și durabilă O strategie reînnoită privind politica industrială a UE*, COM/2017/0479, disponibilă online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=COM%3A2017%3A479%3AFIN>

²⁰ Digitalizând industria europeană, Comisia Europeană, disponibil online la adresa [https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/digitising-european-industry#General need for action](https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/digitising-european-industry#General+need+for+action)

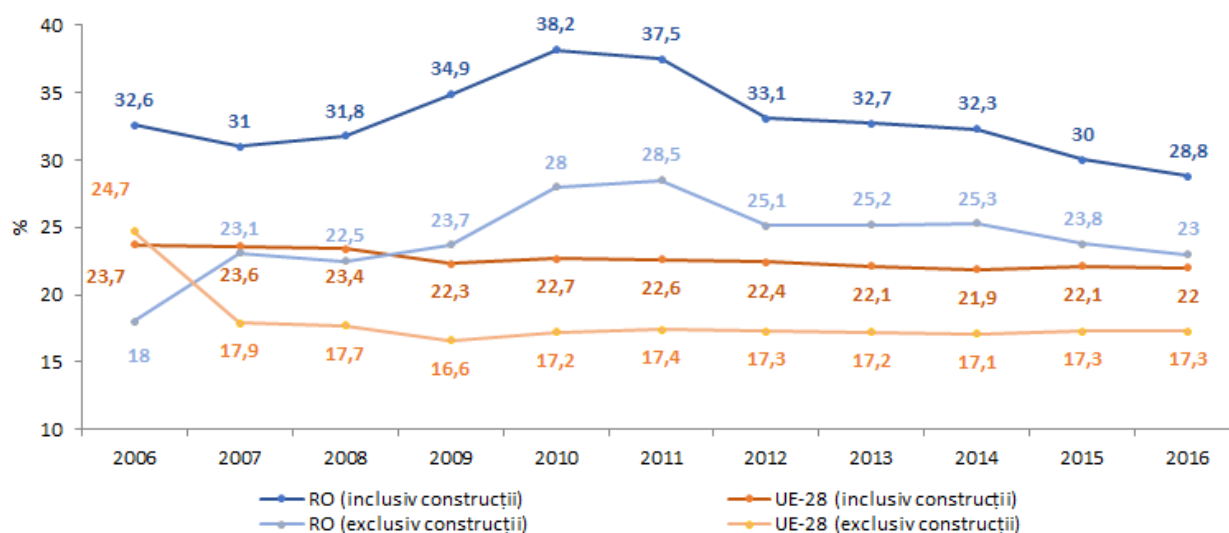
linii de producție ale componentelor electronice de ultimă generație și 6,7 miliarde euro pentru Inițiativa europeană în domeniul cloud computingului.

Digitalizarea industriei europene are în vedere, de asemenea, realizarea de platforme digitale pentru a stabili un lanț de aprovizionare digital pentru sectoarele economice, prin eliminarea obstacolelor transfrontaliere pentru testarea și experimentarea pe scară largă. Platformele industriale digitale vor facilita dezvoltarea de produse și procese noi, cât și noi modele de afaceri și servicii. Comisia și-a propus dezvoltarea acestora în câteva domenii, cum ar fi automatizarea și colaborarea în industria prelucrătoare, agricultura de înaltă precizie și energia.

4.2.3 Evoluția industriei ca urmare a aderării României la UE

Ponderea industriei în PIB a ajuns la 28,8% în anul 2016, dacă luăm în considerare și sectorul construcțiilor, după o evoluție în scădere începând cu anul 2010 (Figura 4.10). Dacă eliminăm însă construcțiile, VAB în industrie reprezintă 23% din PIB, cu o evoluție în scădere mai accentuată în ultimii ani. Industria are un aport mai mare la PIB-ul României decât valoarea medie a UE, care reprezintă 22% în PIB în același an și 17,3% din PIB dacă nu ținem cont de evoluția construcțiilor. Spre deosebire de România, valorile se păstrează relativ constante pe întreaga perioadă a analizei. Sectorul construcțiilor reușește să crească semnificativ în România după perioada de criză, influențând evoluția de ansamblu a industriei.

Figura 4.10. Evoluția VAB în industrie și construcții, ca % din PIB

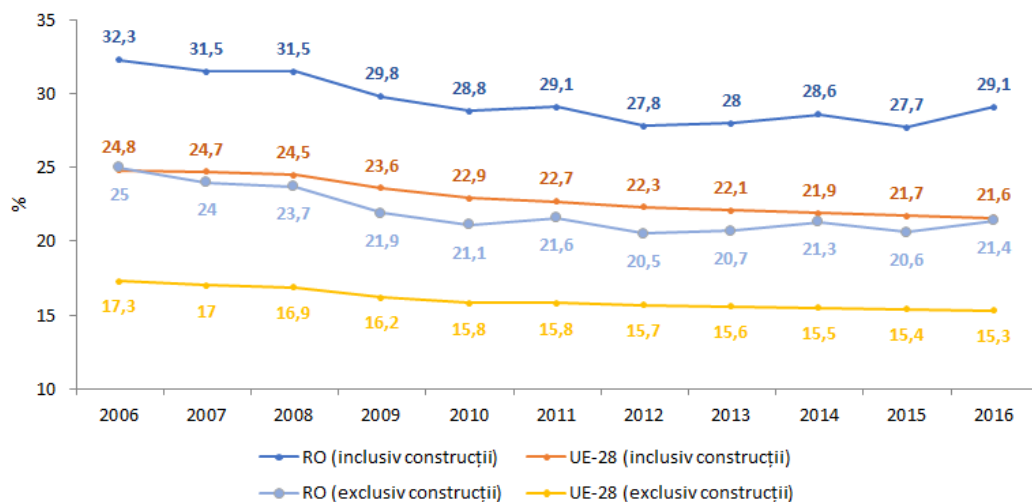

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Forța de muncă din industrie cunoaște un declin aproape anual, cu anumite încercări de redresare, în ceea ce privește situația din industrie atât dacă luăm în calcul construcțiile, cât și în situația fără construcții. În schimb, la nivelul UE, situația ocupării este pe un trend descrescător, dar ușor, fără scăderi abrupte (Figura 4.11). Forța de muncă în industrie și construcții reprezintă 29,1% în 2016 comparativ cu 32,3% în 2006, cu o scădere de 3,2 puncte procentuale. Declinul a fost însă temperat de rata de angajare mai ridicată în construcții, astfel că, dacă privim numai la forța de muncă în construcții, diferența față de situația înregistrat în urmă cu 10 ani este de 3,6

puncte procentuale. În schimb, la nivel european, declinul este mai accentuat în construcții: rata de ocupare este cu 3,2 puncte procentuale mai mică în 2016 decât în 2006, față de o diferență de 2 puncte procentuale în industrie.

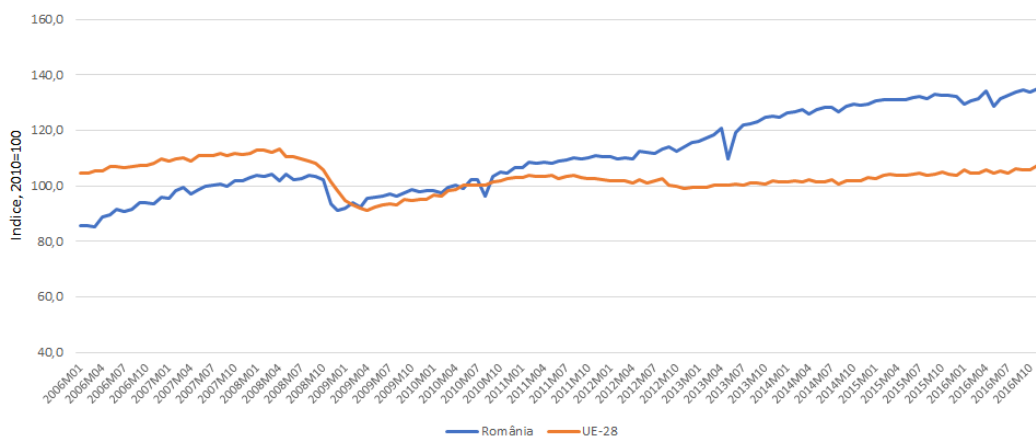
Figura 4.11. Evoluția ponderii populației ocupate în industrie și construcții în România și UE-28

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Indicele producției industriale a crescut însă mai puternic decât media UE în perioada 2006-2016 și păstrează un trend ascendent. Momentul crizei (anul 2008) a reprezentat oportunitatea ca industria României să depășească producția medie a statelor din UE (Figura 4.12).

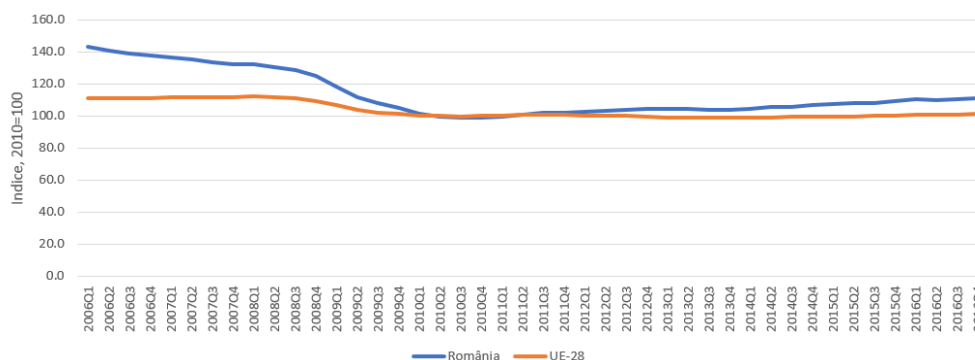
Figura 4.12. Evoluția indicelui producției industriale (exclusiv construcții), 2010=100

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Figurile 4.12 și 4.13 prezintă efectul puternic al crizei asupra producției industriale și al ocupării în acest sector. În cazul ocupării forței de muncă, economia românească este mai puternic afectată decât cea europeană, dar reușește ca, începând cu anul 2012, să se redrezeze și să avanseze mai bine decât economia europeană, care înregistrează o recuperare lentă.

Figura 4.13. Evoluția indicelui ocupării în industrie (exclusiv construcții), 2010=100

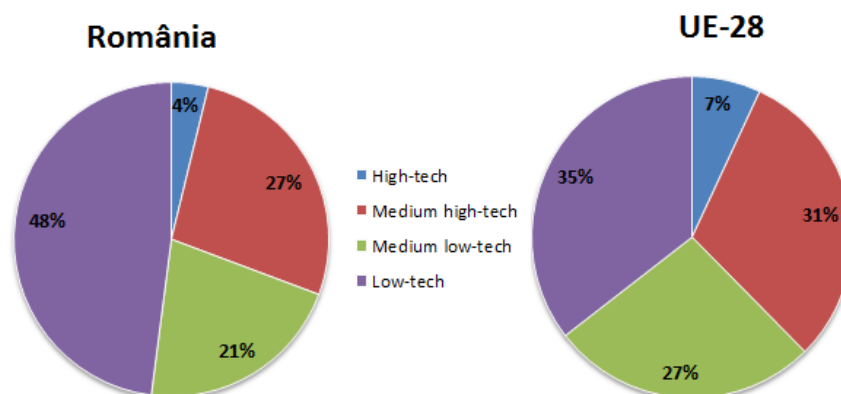

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

În concluzie, valoarea adăugată brută a industriei (excluzând construcțiile) a crescut de la 18% din PIB în 2006 la 23% din PIB în 2016. Ponderea populației ocupate în industrie a fost pe un trend descendent până în anul 2012, dar a început să își revină ușor după această perioadă.

Figura 4.14 prezintă comparativ ponderea persoanelor ocupate în industria prelucrătoare, în funcție de tipul de tehnologie predominant. Aproape jumătate din lucrătorii români din industria prelucrătoare (48%) era angajați, în 2016, în industrii low-tech, nivel cu 13 puncte procentuale peste media lucrătorilor din UE (35%). Alți 27% sunt angajați în industria medium high-tech; media europeană este mai ridicată, aici lucrătorii reprezentând aproape o treime (31%). 21% din lucrători sunt prezenți în industria mediul low-tech, comparativ cu 27% dintre europeni. În schimb, procentul europenilor din industriile high-tech este de 7%, comparativ cu 4% în România. Prin urmare, o treime dintre români lucrează în industrii mediu și high-tech, comparativ cu aproape 40% dintre europeni.

Figura 4.14. Populația ocupată în industria prelucrătoare, în funcție de tipul de tehnologie 2016

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Evoluțiile prezentate mai sus cu privire la evoluția ponderii industriei în PIB și a persoanelor ocupate în industrie confirmă rezultatele cercetărilor care investighează prezența dezindustrializării și în România, definit precum scăderea concomitentă a proporției industriei în

PIB și a gradului de ocupare în industrie și indică spre un astfel de fenomen în industria românească (Grupul de Economie Aplicată, 2010).

Havlik (2004), investigând evoluția economiilor noilor state membre, indică spre tendința de ajustare a acestora spre structura economiilor din UE-15. Sectorul agricol de mari dimensiuni din noile state membre și un sector industrial puternic la începutul anilor 90,acompaniate de un sector al serviciilor de mici dimensiuni, caracterizează astfel de țări. Autorul indică spre un proces accentuat (mult mai puternic decât în vestul Europei) format din trei mari componente: dezagrarizare, dezindustrializare și terțializare prin care trec noile state membre în procesul de tranziție, urmat de cel de aderare la UE, dar continuă să păstreze o pondere importantă a agriculturii în PIB și în ocuparea forței de muncă.

4.3 Evoluții în servicii

4.3.1 Situația serviciilor la momentul actual în UE

Sectorul serviciilor reprezintă 70% din PIB-ul UE și din forța de muncă totală (Comisia Europeană (2017c). Finanțele, contabilitatea, serviciile de transport, comunicații, cele juridice și comerciale reprezintă factori cheie pentru creșterea economică din economiile avansate, mai ales că generează propriile rezultate economice și furnizează resurse pentru dezvoltarea altor sectoare economice (World Bank, 2016).

Uppenberg și Strauss (2010) consideră că supremația Europei, dată de expansiunea comerțului cu bunuri și a capacității industriale care a reprezentat motorul prosperității la nivel european în secolul trecut, s-a erodat, dat fiind că serviciile sunt principalul domeniu care contribuie la creșterea economică, ca producție și ocupare a forței de muncă. Firmele industriale tind să aibă o orientare din ce în ce mai mare spre servicii, ca urmare a nevoii de a rămâne competitive și a face față produselor cu costuri scăzute din țările în dezvoltare.

În pofida liberei circulații a bunurilor la nivel european, o serie de bariere continuă să stea în calea serviciilor, în bună măsură și ca urmare a caracteristicilor speciale ale acestora. Raportul Băncii Mondiale identifică o serie de schimbări structurale pe care le întâmpină firmele care doresc să livreze serviciile în alte state: necesitatea de a-și schimba rezidența sau naționalitatea, de a adopta o altă structură de proprietate, de a găsi muncitori cu diferite calificări, de a deveni membri a diferite asociații profesionale sau să suporte o serie de restricții de publicitate mai puțin familiare (World Bank, 2016).

Conform calculului Băncii Mondiale (World Bank, 2016), reforma în sectorul serviciilor poate contribui la o creștere medie cu 5% a productivității în UE, la crearea de locuri de muncă, stimularea investițiilor și o mai puternică integrare. Astfel, reducerea restricțiilor din sectorul serviciilor la nivelul celor trei cel mai puțin reglementate state din UE (Marea Britanie, Danemarca și Suedia) ar conduce la creșterea cu până la 5,3% a productivității firmelor din sectorul serviciilor și al industriei în numai doi ani de la implementare, un impact semnificativ, a cărui performanță nu poate fi egalată într-un timp atât de scurt de alt gen de reforme.

La nivel european, sectorul serviciilor se conturează a fi o sursă principală de creștere în viitor, având în vedere stagnarea schimburilor comerciale internaționale și un declin continuu în creșterea productivității globale. Servicii precum turismul, transportul, educația, serviciile medicale și serviciile oferite întreprinderilor au o contribuție potențială ridicată în creșterea productivității, dar care este încă blocată de o serie de bariere de reglementare. De exemplu, consumatorii din Germania pot să cumpere foarte ușor vin din Franța sau mașini din Italia, dar nu pot angaja arhitecți italieni sau avocați polonezi cu aceeași ușurință (World Bank, 2016).

4.3.2 Evoluții la nivel legislativ în sectorul serviciilor în UE

Libera circulație a serviciilor, precum libera circulație a bunurilor, a fost pe agenda UE încă de la începutul acesteia, întrucât conceptul de integrare a serviciilor se regăsește menționat în Tratatul de la Roma din 1958.

Un moment important în realizarea acestui obiectiv a fost dat de adoptarea, în anul 2006, a **Directivei UE privind serviciile** (Directiva 2006/123/EC), cu scopul de a crea o Piață Unică a serviciilor, a îmbunătăți competitivitatea pieței serviciilor și a permite companiilor și IMM-urilor

în special să beneficieze mai mult de avantajele pieței unice europene. Principiile de bază ale acesteia sunt axate pe libertatea de a stabili o companie într-un alt stat membru al UE și libertatea de a oferi sau primi servicii în oricare altă țară membră decât cea în care este stabilită compania.

Directiva privind serviciile a contribuit la modernizarea economiei europene; se estimează că statele membre au adoptat mai mult de o mie de măsuri (conform Comisiei Europene, 2015) pentru a elimina barierele nejustificate în furnizarea de servicii de către companii și profesiile liberale. O funcționare mai bună a pieței serviciilor va afecta pozitiv competitivitatea industriei, care reprezintă un important client și utilizator de servicii, în condițiile în care serviciile reprezintă 40% din valoarea unui produs finit fabricat în UE (Comisia Europeană, 2017c).

Directiva evidențiază două libertăți pentru derularea activităților de servicii din cadrul pieței interne: libertatea de stabilire într-un stat membru și/sau libera circulație a serviciilor și stabilește cadrul normativ aplicabil în cazul stabilirii pentru prestarea serviciilor (articolele 9-15 ale Directivei), respectiv cerințele aplicabile pentru prestarea de servicii transfrontaliere (articolele 16-21).

Stabilirea presupune „exercitarea efectivă a unei activități economice printr-o instalare stabilă și pe o perioadă nedeterminată”, inclusiv în cazul constituirii unei societăți pe perioadă determinată sau a închirierii mijloacelor (clădire sau instalații) prin care își desfășoară activitatea. În privința stabilirii, Directiva impune eliminarea regimurilor de autorizare, procedurilor și formalităților excesiv de greoaie care împiedică stabilirea și crearea de noi companii în domeniul serviciilor și introducerea, în statele membre, a formularelor armonizate care să fie valabile în cazul stabilirii.

Simplificarea administrativă cerută de Comisie presupune inclusiv accesul facil la informații, posibilitatea derulării procedurilor prin mijloace electronice și reducerea complexității și a numărului acestora. În acest sens, Directiva a stabilit înființarea de ghișee unice în fiecare stat membru, prin care prestatorii de servicii să poată fi informați cu privire la toate procedurile necesare și să le poată îndeplini pe cale electronică. În plus, este încurajată colaborarea dintre state pentru a preveni dublarea controalelor companiilor și a reduce povara administrativă în derularea activității.

Ghișeul Unic oferă posibilitatea prestatorilor de servicii de a identifica normele, reglementările și formalitățile aplicabile și de a face demersuri on-line pentru demararea activității. În România, www.edirect.e-guvernare.ro furnizează portalul ghișeelor unice cu informații privind începerea unei afaceri sau prestarea serviciilor.

Directiva stabilește, de asemenea, normele privind **libertatea de a presta servicii**, caracterizată prin „absența unei participări stabile și continue la viața economică a statului membru gazdă”²¹.

În acest caz, prestarea transfrontalieră de servicii este limitată în ceea ce privește domeniul și perioada de aplicare – reprezintă o prestare temporară, într-o perioadă specificată. Un furnizor de servicii care operează o întreprindere dintr-un stat membru poate furniza temporar servicii în alt stat membru al UE, fără obligația de a crea o întreprindere locală sau o filială. În cazul prestării transfrontaliere, modalitatea de realizare poate avea loc sub mai multe forme:

- Furnizorul de servicii se deplasează temporar în țara de destinație a consumatorului;
- Utilizatorul (beneficiarul) serviciului se deplasează în țara de origine a furnizorului de servicii;

²¹ Ghid privind implementarea Directivei serviciilor

- Furnizorul și beneficiarul serviciilor sunt fiecare localizați în țările lor, iar serviciul este furnizat prin intermediul telecomunicațiilor;
- Atât furnizorul, cât și beneficiarul de servicii călătoresc într-o țară terță.

De exemplu, un cetățean dintr-un stat membru care are o calificare profesională ca arhitect sau inginer civil și care își desfășoară activitatea conform legii în statul membru din care provine, ar trebui să aibă posibilitatea să își practice profesia și pe teritoriul altui stat membru.

Conform Directivei, cerințele care pot fi impuse prestatorilor de servicii sunt limitate, activitatea acestora fiind reglementată de principiile de nediscriminare, necesitate și proporționalitate. Măsurile restrictive sunt acceptate numai în cazul în care sunt justificate de motive de ordine publică, siguranță publică, sănătate publică sau protecția mediului.

Libertatea de circulație a serviciilor se referă la drepturile persoanelor care desfășoară activități independente sau a întreprinderilor dintr-un stat membru de a furniza servicii temporar și ocazional pe teritoriul altui stat membru, fără a fi stabilit în acel stat membru. În cazul în care furnizorul de servicii se deplasează în țara beneficiarului, întâlnim, de regulă, două modalități de prestare a serviciilor transfrontaliere:

- O companie sau un antreprenor primește o comandă din partea unui beneficiar din alt stat membru și își detașează angajații pentru realizarea comenzii. Acești lucrători rămân pe durata detașării lor într-o relație de muncă cu angajatorul care îi detașează.
- O persoană care desfășoară activități independente primește o comandă din partea unui beneficiar din alt stat membru, realizează comanda, iar apoi se întoarce în propria țară.

În funcție de situație, pentru fiecare dintre cazuri se aplică condiții diferite.

Detașarea lucrătorilor

Detașarea angajaților este guvernată de Directiva 96/71/EC. Lucrătorii detașați vor derula numai activități pe care compania de care aparțin le derulează în țara de origine. În plus, aceștia intră sub incidența clauzelor și a condițiilor de ocupare a forței de muncă din țara gazdă²² în ceea ce privește durata timpului de lucru și perioadele de odihnă, sănătatea și siguranța la locul de muncă, condițiile privind angajarea lucrătorilor prin intermediul agențiilor temporare, condițiile de angajare pentru tineri și femei însărcinate, egalitatea de tratament între femei și bărbați și alte norme privind prevenirea discriminării. În plus, salariul minim oferit nu poate fi mai mic decât salariul minim pe economie din țara gazdă. Suplimentar, angajatorul poate suporta și costurile de călătorie, cazare sau diurnă.

Discuțiile la nivelul Comisiei Europene au vizat o serie de modificări asupra reglementărilor lucrătorilor detașați²³, lansate în martie 2016, dar nefinalizate încă. Propunerile consolidează condițiile de muncă pentru detașarea lucrătorilor într-un mediu care respectă drepturile muncitorilor printr-o remunerație echitabilă și condiții de egalitate între detașați și angajații societăților locale din țara gazdă.

Noua propunere extinde condițiile de similaritate în ceea ce privește remunerația și condițiile de lucru cu cele ale angajaților locali și la celelalte domenii de lucru, nu numai în sănătate și siguranță. Conform propunerii Comisiei Europene, nivelul de salarizare similar este obligatoriu,

²² *Lucrători detașați*, disponibil online la adresa http://europa.eu/youreurope/citizens/work/work-abroad/posted-workers/index_ro.htm

²³ A se vedea mai multe detalii la adresa <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2488&furtherNews=yes>

atât în ceea ce privește salariul, cât și alte beneficii, precum prime sau indemnizații²⁴. Statului membru îi revine obligația de a prezenta în mod transparent principalele elemente din care este constituit salariul.

Propunerea apare în contextul în care statele membre dezvoltate au acuzat faptul că normele actuale privind detașarea salariaților cauzează un „dumping social, prin care producătorul de servicii străin poate fi mai „profitabil” decât producătorii de servicii locali pentru că provine dintr-o țară cu standarde de muncă mai scăzute”²⁵, astfel că, în anumite cazuri, lucrătorii detașați câștigă aproape jumătate din veniturile celor angajați la firma străină la care este detașat. România a combătut această propunere, susținând că nu are fundamentare, dat fiind că furnizorii de servicii nu au niciun avantaj competitiv în cazul lucrătorilor detașați, iar costurile suplimentare generate de plata cazării, diurnei, transportului, informării cu privire la piața muncii din celălalt stat și realizarea procedurilor necesare nu sunt semnificativ diferite decât cele pe care le suportă companiile din țara gazdă cu plata propriilor angajați. Din contră, ridicarea obligațiilor salariale la nivelul celor din țara gazdă riscă să diminueze semnificativ profitul furnizorului de servicii transfrontalier și să frâneze această activitate²⁶. Principala preocupare este că, prin propunerea curentă, este acceptată o limitare a libertății de circulație a serviciilor.

În România, Legea nr. 16/2017 stabilește normele privind detașarea salariaților în cadrul prestării de servicii transnaționale, înlocuind Legea nr. 344/2006. Reglementarea privește atât protecția salariaților români detașați în cadrul prestării de servicii transnaționale, cât și facilitarea exercitării libertății de a presta servicii pentru prestatorii de servicii și lucrătorii detașați în România și subscie cerințelor Directivei 96/71/EC în ceea ce privește timpul de muncă, salariul minim, sănătatea și securitatea în muncă, măsurile de protecție pentru femeile însărcinate sau pentru cele care au născut recent, pentru copii și tineri, egalitatea de tratament dintre bărbați și femei.

Salariații detașați în România subscriu condițiilor de muncă prevăzute de legislația din țara noastră și/sau de contractul colectiv de muncă încheiat la nivel sectorial. Pentru cei detașați în alte țări sunt aplicate condiții similare, salariul minim luat în considerare fiind cel de pe teritoriul statului gazdă.

Conform directivei menționate, legislația românească prevede, de asemenea, că dispozițiile referitoare la durata minimă a concediilor anuale de odihnă plătite și la salariul minim nu se aplică în cazul lucrătorilor de montaj inițial și/ sau de primă instalare a unui bun, care fac parte integrantă dintr-un contract de furnizare de bunuri, dacă durata detașării nu depășește 8 zile. Totuși, această excepție nu se aplică în domeniul construcțiilor, care include construirea, repararea, întreținerea, modificarea sau demolarea unor clădiri. Autoritatea publică cu atribuții de birou de legătură, care are rolul de a realiza schimbul de informații cu instituțiile competente similare din restul statelor membre ale UE este Inspectia Muncii.

În cazul persoanelor care desfășoară activități independente, acestea pot **presta temporar** activitatea în alt stat membru. Directiva 2005/36/EC stabilește normele pentru mobilitatea temporară, prin care dreptul de muncă este acordat profesioniștilor pe baza unei declarații realizate în avans, a stabilirii în altă țară a UE pentru profesiile liberale și a sistemului de recunoaștere a calificărilor. Țării gazdă îi revine responsabilitatea de a evalua mobilitatea temporară în fiecare caz,

²⁴ A se vedea mai multe detalii la adresa <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2488&furtherNews=yes>

²⁵ *Lucrători detașați*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=471>

²⁶ *CNIPMMR nu sustine revizuirea Directivei 96/71/CE privind detasarea lucratorilor in cadrul prestarii de servicii*, Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România, 17.03.2016, disponibil online la adresa <http://cniptmmr.ro/2016/03/17/cniptmmr-nu-sustine-revizuirea-directivei-9671ce-privind-detasarea-lucratorilor-in-cadrul-prestarii-de-servicii/>

pentru a stabili durata, frecvența și regularitatea activității și poate proceda la verificarea calificării profesionale în cazul furnizării serviciilor pentru prima dată, când profesia are implicații asupra sănătății sau siguranței publice și nu beneficiază de recunoaștere automată.

În contextul stabilirii și al prestării temporare a activității, recunoașterea calificărilor profesionale face parte din demersul complex de aprofundare a pieței interne a serviciilor. Recunoașterea calificărilor profesionale este reglementată prin Directiva 2005/36 și amendată prin Directiva 2013/55. Scopul acestora este de a facilita mobilitatea lucrătorilor prin recunoașterea mutuală a calificărilor profesionale și a evalua reglementările în domeniul profesiilor la nivel național. Comisia are în vedere ținerea sub supraveghere a acestor domenii și realizarea de măsuri concrete legate de accesul și reglementarea profesiilor. În vederea simplificării, vor fi abordate reglementările din anumite sectoare prioritare, vor fi implementate reforme, iar evaluarea va fi realizată pe baza unui cadru definit la nivel comunitar. Orice nouă restricție impusă desfășurării acestor profesii va putea fi adoptată numai în condițiile realizării obiectivelor de interes public.

Cardul profesional european (EPC) a fost introdus în anul 2013, prin modificările aduse Directivei 2005/36/EC și a intrat în vigoare în ianuarie 2016, 500 de carduri fiind emise în primele zece luni de funcționare. Procedura permite recunoașterea calificării obținute ca asistent medical generalist, farmacist, fizioterapeut, ghid montan sau agent imobiliar în alt stat membru al UE. Procedura poate fi realizată online, iar solicitantul beneficiază de ajutorul autorităților din țara de origine în completarea cererii pentru solicitarea EPC.

Ca mod de lucru pentru aprofundarea Pieței Unice în domeniul serviciilor²⁷, statele membre cooperează și acordă asistență reciprocă în supravegherea furnizorilor de servicii, cu scopul de a evita crearea de obstacole suplimentare, nejustificate. Prin urmare, autoritățile din statele membre ale UE fac schimb de informații și efectuează controale, inspecții și investigații la cerere, inclusiv prin transmiterea de alerte în cazurile în care o activitate de servicii poate provoca daune grave sănătății, siguranței persoanelor sau mediului. Din perspectiva beneficiarilor de servicii, activitățile statelor membre se concentrează pe eliminarea obstacolelor pentru cei care doresc să utilizeze serviciile unor furnizori dintr-o altă țară a UE, cum ar fi obligațiile de obținere a unei autorizații, înlăturarea cerințelor discriminatorii bazate pe cetățenia sau pe locul de reședință al destinatarului, furnizarea de informații generale și asistență cu privire la cerințele legale. Din perspectiva facilitării derulării afacerilor în alt stat membru, fiecare țară trebuie să stabilească un punct de contact unic pentru a permite accesul la informații și la toate procedurile aferente derulării activității acestora și să permită completarea procedurilor administrative telefonic sau electronic. Schemele de autorizare privind accesul la servicii trebuie simplificate și restabilite pe criterii mai puțin restrictive. În plus, este prevăzută eliminarea cerințelor discriminatorii pe criterii de naționalitate sau de rezidență, a cerințelor deosebit de restrictive precum testele privind nevoile economice, prin care se solicită companiilor să dovedească autorităților că există o cerere pentru serviciile lor, și să analizeze alte cerințe restrictive care nu pot fi întotdeauna justificate, cum ar fi restricțiile teritoriale sau asigurarea faptului că o întreprindere are un număr minim de angajați.

Prin urmare, în îmbunătățirea cadrului de reglementare privind serviciile, statele membre se ghidează după principiile libertății în furnizarea serviciilor, fără restricții care țin de naționalitate. Reglementările pot fi păstrate numai în cazul în care sunt nediscriminatorii, justificate din motive de ordine publică, siguranță publică și sănătate publică sau protecția mediului, și nu depășesc ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului lor.

Exercițiile de evaluare a implementării Directivei privind serviciile au evidențiat faptul că, în ciuda progreselor, statele membre continuă să se confrunte cu obstacole în calea comerțului

²⁷ *Quick guide to the Services Directive (Ghid rapid despre Directiva serviciilor)*, Comisia europeană, disponibil online la adresa https://ec.europa.eu/growth/single-market/services/services-directive/in-practice/quick-guide_ro

transfrontalier cu servicii în UE. Două tipuri de evaluări au fost derulate pentru a stabili rezultatele obținute de statele membre în aprofundarea Pieței Unice în domeniul serviciilor:

- **Procesul de evaluare reciprocă** a constatat într-o evaluare aprofundată a cadrului de reglementare aplicabil activităților de servicii în urma punerii în aplicare a Directivei privind serviciile. Au fost evaluate cerințe precum autorizația prealabilă, cerințele de înregistrare și restricțiile teritoriale. În ianuarie 2011 au fost prezentate rezultatele și măsurile de îmbunătățire a pieței unice a serviciilor. Procesul a evidențiat continuarea menținerii unor bariere precum utilizarea pe scară largă a unor activități de servicii rezervate anumitor operatori, formalități juridice restrictive și cerințele privind participațiile și obligațiile de asigurare.
- **Exercițiul de verificare a performanței** a constatat într-o evaluare a modului în care diferite părți din legislația UE (Directiva privind serviciile, Directiva privind comerțul electronic și Directiva privind calificările profesionale) interacționează și sunt aplicate în comun de țările UE în trei sectoare economice importante (construcții, servicii de afaceri și turism). Exercițiul a evidențiat o punere în aplicare deficitară a celor trei directive menționate anterior, conform rezultatelor publicate în iunie 2012, menționând, printre principalele probleme²⁸: imposibilitatea de a achiziționa asigurări de pe teritoriul altui stat membru, anumite dificultăți administrative și procedurale legate de recunoașterea calificărilor profesionale împiedică furnizarea de servicii transfrontaliere pentru profesioniști, lipsă de consistență și coerență în aplicarea legislației.

Pe baza acestor evaluări și a dinamicii economice, sociale și tehnologice, **Strategia privind Piața Unică din anul 2015**²⁹ a evidențiat o serie de elemente care trebuie avute în vedere pentru a valorifica la un potențial cât mai ridicat avantajele pieței unice. În acest sens, Comisia a anunțat aspectele asupra cărora se va concentra prin elaborarea de politici și strategii, aspecte care au fost ulterior dezvoltate și se află în negociere, după cum vom menționa în continuare.

Unul dintre domeniile referitoare la servicii ține de **economia colaborativă** și soluționarea problemelor cu care se confruntă aceasta. Schimbarea paradigmei de desfășurare a afacerilor prin apariția platformelor online solicită certitudine juridică în vederea unor norme privind protecția consumatorilor, impozitarea, acordarea de licențe, normele de sănătate și de siguranță, securitatea socială și protecția locurilor de muncă. În acest sens, Comisia are în vedere elaborarea unei agende europene pentru economia colaborativă, prin care să stabilească modul de aplicare a legislației UE noilor modele de afaceri și un sistem de monitorizare al desfășurării acestora.

Strategia subliniază, de asemenea, intensificarea eforturilor pentru realizarea unei „**piețe fără frontiere**” pentru servicii. Acest deziderat se va realiza, în primul rând, prin eliminarea reglementărilor disproporționate ale serviciilor profesionale la nivelul tuturor statelor membre. Întrucât reglementările cu privire la profesii similare continuă să varieze în statele membre, Comisia și-a asumat rolul de a trasa orientări periodice și măsuri concrete pentru fiecare stat pentru a îmbunătăți accesul la profesiile reglementate și exercitarea acestora în cadrul UE. Accentul va fi

²⁸ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT on the result of the performance checks of the internal market for services (construction, business services and tourism) Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of the Services Directive. A partnership for new growth in services 2012-2015, disponibil online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:52012SC0147>

²⁹ COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR Ameliorarea pieței unice: mai multe oportunități pentru cetățeni și pentru întreprinderi, COM/2015/0550, disponibilă online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52015DC0550>

pus inițial pe o serie de profesii din sectoare prioritare (ingineri-constructori, arhitecți, contabili, avocați, agenți imobiliari, ghizi turistici și consilieri privind drepturile de proprietate intelectuală). Scopul este de a trasa un cadru de analiză care să permită ulterior revizuirea sau adoptarea de noi reglementări privind profesiile.

De asemenea, este prevăzută introducerea pașaportului pentru servicii, cu scopul de a sprijini prestatorii de servicii transfrontaliere în desfășurarea activității. Acesta va fi însoțit de un formular de notificare armonizat și de un registru electronic de documente, menite să crească securitatea juridică, să reducă obstacolele pentru furnizorii de servicii care doresc să obțină acces la alte piețe din UE și să le permită extinderea activităților.

Este iterată nevoia de îmbunătățire a procedurii de reglementare privind noile măsuri de reglementare referitoare la servicii, care s-a dovedit inefficientă de la intrarea în vigoare a directivei privind serviciile, în 2009. Comisia accentuează nevoia de a notifica proiectele de lege, pentru a putea face modificări asupra lor dacă este necesar, consultarea tuturor părților afectate de viitorul act și evaluarea în mod aprofundat a proporționalității noilor cerințe pentru servicii.

La începutul anului 2017, Comisia a prezentat un Pachet de măsuri pentru facilitarea furnizării serviciilor în statele membre ale UE, ca urmare a măsurilor asumate prin Strategia privind piața unică, menționată anterior. Pachetul este centrat pe patru inițiative³⁰:

1. Cardul electronic european pentru servicii;
2. Evaluarea reglementărilor naționale privind serviciile profesionale din punctul de vedere al proporționalității;
3. Orientări privind reformele naționale din domeniul reglementării profesiilor;
4. O mai bună notificare a proiectelor de legi naționale în domeniul serviciilor.

1. Cardul electronic european pentru servicii

Propunerea de introducere a **cardului electronic european pentru servicii** (ESC - *European Services e-card*) este lansată în contextul obiectivului de facilitare a lucrului cu formalitățile administrative pentru furnizorii de servicii, și, pentru state, identificarea cerințelor și reglementărilor excesive asupra celor care operează pe plan național și transfrontalier. Furnizorii de servicii au probleme în identificarea reglementărilor cărora trebuie să se conformeze, iar formalitățile administrative sunt adesea complicate și costisitoare.

Cardul electronic european pentru servicii reprezintă o procedură electronică, ce are drept scop o mai ușoară conformare a furnizorilor de servicii pentru afaceri (firme de inginerie, consultanți IT, organizatori de expoziții comerciale) și de construcții în completarea formalităților administrative solicitate ca urmare a furnizării serviciului în alt stat membru al UE. ESC își propune să reprezinte o modalitate facilă de îndeplinire a formalităților de către furnizorii de servicii care se extind în străinătate, oferind certitudine juridică (vor cunoaște exact cerințele care li se aplică) și reducând în mod semnificativ complexitatea administrativă (nu vor mai completa diverse formulare în limbile străine, economisind costurile cu traducerea, certificarea sau autentificarea documentelor). Furnizorul de servicii are posibilitatea de a furniza detaliile activității pe care dorește să o desfășoare unei instituții din propria țară, care va colabora cu țara gazdă pentru a verifica dacă, în măsura regulamentelor existente în țara gazdă, există posibilitatea de a furniza servicii pe teritoriul său și în ce condiții³¹.

Obiectivele unei astfel de măsuri au drept scop facilitarea procedurilor și reducerea costurilor suportate de companiile care furnizează servicii în alte state membre, creșterea încrederii

³⁰ *O economie a serviciilor avantajoasă pentru europeni*, Comisia Europeană, 10 ianuarie 2017, disponibil online la adresa http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-23_ro.htm

³¹ *Idem*

pe piața serviciilor prin sporirea transparenței și a informațiilor disponibile și să amelioreze valoarea adăugată pentru consumatori.

Măsura prevede, în esență, dezvoltarea unei interfețe publice care permite furnizorilor de servicii să completeze formalități online și conectează statele membre prin intermediul unei platforme IT. În acest fel, se reduce povara administrativă atât pentru furnizorii de servicii, cât și pentru autoritățile naționale, iar economiile de costuri sunt valabile, din nou, atât pentru companii, cât și pentru stat, fiind utilizat un sistem deja existent - Sistemul de informare al pieței interne, în cadrul cărora autoritățile competente sunt deja înregistrate.

Caracteristici (Comisia Europeană, 2017c):

- Modelul ESC este relativ asemănător cu cel al cardului profesional european (EPC). Astfel, introducerea cardului electronic pentru servicii este pe bază voluntară; furnizorii de servicii pot apela la această procedură numai dacă doresc.
- Serviciul este integral realizat pe bază electronică, se bazează aproape exclusiv pe date furnizate de surse fiabile, limitează utilizarea documentelor la minimumul necesar și permite prelucrarea multilingvă pentru a evita costurile de traducere. Sistemul funcționează pe baza unui formular armonizat multilingv pus la dispoziția autorităților de coordonare din statul de origine și din statul gazdă, care cuprinde elementele necesare pentru identificarea furnizorului și a serviciilor pentru care se solicită cardul, cât și o serie de elemente pentru evaluarea cerințelor specifice serviciilor: dovada înființării firmei în statul membru de origine, asigurarea de care dispune, bonitatea sau reputația firmei.
- Este necesară dezvoltarea unei platforme electronice cu scopul de a emite, actualiza, suspenda, revoca, anula sau valida cardurile electronice de servicii europene. Platforma va permite și depunerea declarațiilor cu privire la calificările profesionale ale lucrătorilor.
- Printre informațiile obligatorii care trebuie completate se numără și acoperirea riscurilor companiei prin asigurare; în acest sens, se solicită din partea companiilor de asigurări furnizarea unei descrieri a elementelor cheie vizate de polița de asigurare, sub forma unui certificat de asigurare.
- ESC este gratuit; statele membre pot percepe taxe numai în limita costurilor specifice suportate pentru realizarea procedurii, însă cheltuielile sunt suportate de bugetul UE.
- Procedura se bazează pe o cooperare administrativă consolidată între statul membru gazdă și cel de origine, care include schimbul de informații și utilizarea registrelor naționale interconectate
- Fiecare stat membru trebuie să desemneze o singură autoritate de coordonare care să se ocupe de implementarea măsurilor în acest domeniu.

ESC ar viza, într-o primă etapă, serviciile pentru afaceri și cele de construcții, întrucât ambele sectoare au o importanță majoră pentru economia UE, dar au înregistrat un declin al creșterii productivității, dublat de schimburi comerciale și investiții transfrontaliere limitate.

În cadrul audierilor realizate de Parlamentul European pe tematica ESC cu experți din domeniu, au fost aduse o serie de mențiuni asupra propunerii de implementare a unui astfel de card. Astfel, deși ESC abordează problema barierelor administrative³² (simplificare administrativă), nu atinge și barierele de reglementare (obstacolele de reglementare persistente și structurale), întrucât nu sunt aduse modificări substanțiale reglementărilor naționale. Astfel, companiile tot vor trebui să se conformeze diverselor forme juridice, cerințelor de autorizare sau

³² Kasper Ernest *Making the EU Services Market Work - time for action*, Dansk Erhverv, disponibil online la adresa <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/121802/PPT%20K%20Ernest%20hearing%20E-card.pdf>

reglementărilor naționale suplimentare (Business Europe, 2017), menținând divergența statelor europene la nivel de reglementare. În plus, există temerea că, în loc să simplifice procedurile, ESC va contribui la creșterea birocrăției deja existente în domeniul serviciilor la nivel european, național, regional și sectorial. Propunerea actuală are o serie de neclarități referitoare la emiterea cardului și la informațiile incluse, la formalitățile și procedurile care pot fi omise o dată ce cardul a fost o dată completat și la procedura de actualizare a informațiilor cuprinse în card.

Beneficiile cardului ar trebui să fie foarte clare pentru potențialii utilizatori să se concentreze, în special, pe înlocuirea, cu ușurință, online, a unei mase critice de proceduri și formalități administrative.

Urmând aceeași linie de simplificare administrativă în domeniul serviciilor, în mai 2017, Comisia Europeană a lansat și o propunere pentru stabilirea unui portal unic (Comisia Europeană, 2017)^f care să ofere informații precise, proceduri clare și frecvent utilizate, asistență și servicii de rezolvare a problemelor pentru cetățeni și întreprinderile din UE. De exemplu, printre facilități se numără furnizarea de informații în caz de mobilitate și adoptarea de strategii eficiente pentru guvernarea electronică transfrontalieră și națională.

2. Introducerea unui test de proporționalitate înainte de adoptarea de noi reglementări ale profesiilor³³

Profesiile reglementate se referă la activitățile pentru care este solicitată o calificare profesională specifică. În general, reglementările din aceste domenii sunt întemeiate pe nevoia de bază de a apăra obiectivele de interes public esențiale, care aduc valoare adăugată societății, precum clarificarea cunoștințelor tehnice, formarea și competențele pe care persoanele care activează în aceste domenii ar trebui să le aibă pentru a asigura protecția cetățenilor.

Din perspectiva UE, reglementarea necorespunzătoare, care poate lua forma cerințelor de calificare disproporționate, membralitate obligatorie în asociații profesionale sau alte măsuri de acest fel, afectează în mod negativ nu numai practicanții acestei profesii, ci și afacerile și consumatorii. La nivelul UE sunt aproximativ 5600 de profesii reglementate, a căror reglementare diferită de la țară la țară afectează în mod direct o mare parte din forța de muncă europeană și pune bariere desfășurării acestor profesii în alt stat membru. În acest fel, reglementarea disproporționată reprezintă un obstacol semnificativ în calea pieței unice în domeniul serviciilor și are efecte economice negative.

Obiectivul propunerii Comisiei Europene este de a stabili un set de criterii minime care să creeze un cadru transparent și predictibil în care statele membre să evalueze proporționalitatea noilor reglementări înainte de a le adopta. În acest fel se previne luarea de măsuri disproporționate³⁴ prin efectuarea de controale de proporționalitate obiective, mai cuprinzătoare și comparabile, asigurarea aplicării reglementărilor în mod egal și similar de către toate autoritățile naționale, solicitarea unor dovezi solide și implicarea părților interesate în procesul de elaborare a politicilor; stimularea inovării, asigurând în același timp actualizarea normelor din cauza

³³ *Propunere de DIRECTIVĂ A PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI A CONSILIULUI privind efectuarea unui test de proporționalitate înainte de adoptarea unor noi reglementări referitoare la profesii*, COM/2016/0822, disponibilă online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52016PC0822&qid=1516379948179>

³⁴ *DOCUMENT DE LUCRU AL SERVICIILOR COMISIEI REZUMATUL EVALUĂRII IMPACTULUI care însoțește documentul Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind efectuarea unui test de proporționalitate înainte de adoptarea unor noi reglementări referitoare la profesii*, SWD/2016/0462, disponibilă online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52016SC0462&qid=1516380030442>

revizuirilor periodice; disponibilitatea analizei pentru publicul larg, ceea ce permite o evaluare reciprocă, inclusiv din partea celorlalte state membre.

La momentul actual, controlul neuniform al reglementării profesiilor are un impact negativ asupra Pieței Unice, a furnizării serviciilor și a mobilității personalului. Reglementările mai riguroase din anumite state membre împiedică desfășurarea profesiilor în respectiva țară. Totodată, demersul implică toate statele membre – pentru că acțiunea la nivel național nu va reuși să aibă ca rezultat un cadru coerent la nivelul UE – ca urmare a dimensiunii problematicei și a efectelor sale prin introducerea unui mecanism de evaluare comun și comparabil la nivelul UE.

Scopul Comisiei Europene este de a poziționa politicile care creează creștere și locuri de muncă în centrul agendei politice. Reglementările inutile impun sarcini nejustificate asupra economiilor europene. Eliminarea acestor bariere deschide oportunități și are un impact pozitiv asupra productivității și competitivității economiei UE. Din acest motiv, Comisia a propus, la 10 ianuarie 2017, aplicarea unor teste sistematice de proporționalitate în reglementarea profesiilor. Scopul acestora este de a:

- Asigura o mai bună dezvoltare și aplicare a reglementărilor prin analiză și transparență ex-ante, obiective;
- Evita introducerea măsurilor inutile;
- Identifica acele cazuri de reglementare profesională disproporționată;
- Proteja împotriva impunerii unor constrângeri economice asupra administrațiilor naționale și a pieței unice în domeniul serviciilor;
- Permite statelor membre să respecte aplicarea legislației UE și a proporționalității în mod direct și transparent.

În 2013, Directiva 2005/36/EC - Directiva privind calificările profesionale – a fost amendată de Directiva 2013/55/EU pentru a moderniza legislația UE în domeniul profesiilor reglementate, prin care se introducea și un exercițiu de evaluare mutuală și transparentă între statele membre cu privire la profesiile reglementate.

Printre cele mai importante elemente care trebuie luate în calcul de autoritățile naționale la introducerea testului de proporționalitate, se numără:

- legătura dintre sfera activităților profesionale acoperite de o profesie și calificarea profesională cerută;
- complexitatea sarcinilor, în special în ceea ce privește nivelul, natura și durata formării sau a experienței necesare;
- existența unor modalități/rute diferite pentru obținerea calificării profesionale;
- sfera activităților profesionale, rezervată titularilor unei anumite calificări profesionale, în special dacă activitățile rezervate anumitor profesioniști pot fi împărtășite altor profesioniști;
- gradul de autonomie în exercitarea unei profesii reglementate, în special în cazul în care activitățile legate de o profesie reglementată sunt exercitate sub controlul și responsabilitatea unui profesionist calificat corespunzător.

3. Orientări privind reformele naționale din domeniul reglementării profesiilor³⁵

Diferite modele de reglementare ale serviciilor profesionale la nivelul statelor membre ridică bariere în dezvoltarea acestora la potențialul maxim. Scopul Comisiei Europene este de a

³⁵ *Guidance on reform needs for Member States for regulation in professional services*, disponibil online la adresa <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20505>

asista statele membre în eliminarea unor restricții specifice nejustificate și pentru a crea un cadru care să permită conștientizarea măsurilor privind profesiile de către statele membre.

Într-o primă etapă, Comisia se concentrează asupra posibilităților de îmbunătățire a mediului de reglementare pentru un grup de servicii profesionale importante din punct de vedere economic (arhitecți, ingineri, contabili/consultanți fiscali, avocați, agenți de brevetare, agenți imobiliari și ghizi turistici). Recomandările de reformă sunt formulate pentru fiecare stat membru în parte, pe baza reglementărilor specifice în vigoare. Prin urmare, recomandările sunt diferite de la stat la stat, iar Comisia va monitoriza recomandarea implementărilor și va propune în continuare măsuri pentru eliminarea barierelor rămase.

În România, dintre cele 189 de profesii reglementate existente³⁶, 22,2% sunt din domeniul serviciilor pentru afaceri, 4,8% privesc sectorul construcțiilor și 0,5% sectorul imobiliar, acoperind astfel 22% din forța de muncă din țara noastră, comparativ cu media UE de 21%. Gradul de restricție este mai ridicat decât în cazul UE pentru patru din cele șapte profesii analizate, cu excepția agenților de brevetare (unde nivelul restricțiilor este mai scăzut) și al avocaților (unde nivelul este similar cu cel al UE). Activitatea agenților imobiliari nu este reglementată. Cel mai ridicat nivel al restricțiilor se întâlnește în cazul avocaților, urmați de arhitecți, contabili, ingineri civili și ghizi turistici.

Recomandările vizează în principal evaluarea justificării și proporționalității reglementării profesiilor menționate. În mod specific pentru România, printre măsurile necesare³⁷ se prevede evaluarea impactului restricțiilor referitoare la acționariat și forma companiilor în domeniul arhitecturii; facilitarea furnizării serviciilor de consultanță juridică, în special pentru serviciile online și evaluarea cerințelor privind forma juridică și participarea la capital pentru serviciile de avocatură etc.

4. Procedura de notificare pentru schemele de autorizare și cerințele legate de servicii³⁸

Pentru a asigura implementarea condițiilor de libertate de stabilire și furnizare a serviciilor, nediscriminare privind naționalitatea sau rezidența, proporționalitate și justificare pe baza interesului public, Directiva privind Serviciile prevede ca statele membre să notifice Comisiei schemele de autorizare noi sau modificările sau cerințele noi impuse serviciilor.

Procedura de notificare curentă s-a dovedit inefficientă în implementarea corectă și completă a Directivei Serviciilor. Din acest motiv, Comisia Europeană a propus, la 10 ianuarie 2017, un instrument legislativ de sine-stătător, care modernizează procedura actuală de notificare pentru a îmbunătăți aplicarea dispozițiilor existente ale Directivei prin stabilirea unei proceduri mai eficiente care să împiedice adoptarea de către statele membre a măsurilor referitoare la servicii neconforme cu Directiva.

În mod specific, obiectivele acestui instrument legislativ sunt creșterea eficienței procedurii de notificare, îmbunătățirea calității și a conținutului notificărilor depuse, analiza suplimentară a

³⁶ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on reform recommendations for regulation in professional services SWD/2016/0436, disponibil online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52016SC0436>

³⁷ COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR privind recomandările de reformă în domeniul reglementării serviciilor profesionale COM/2016/0820 disponibil online la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52016DC0820>

³⁸ Notification procedure for authorisation schemes and requirements related to services, disponibil online la adresa <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20502>

elementelor care pot constitui bariere importante pentru piața internă a serviciilor și creșterea respectării efective a obligației de notificare.

O astfel de propunere va conduce la creșterea costurilor atât la nivelul administrațiilor publice naționale, cât și ale Comisiei Europene, ca urmare a dimensiunii mai mari a măsurilor de reglementare care vor fi notificate, a obligației de notificare în etapa de proiectare care poate necesita renotificări atunci când se fac modificări substanțiale proiectului, și asigurarea transparenței pentru părțile interesate. Pe de altă parte, în urma îmbunătățirii conformității măsurilor naționale de reglementare cu Directiva privind serviciile, numărul acțiunilor de aplicare a legii împotriva statelor membre ar scădea, reducând costurile administrative asociate acestor acțiuni.

O procedură de notificare mai eficientă și mai coerentă va sprijini statele membre și va împiedica introducerea unor sisteme de autorizare sau a unor cerințe discriminatorii, nejustificate și disproporționate legate de serviciile reglementate de Directiva privind serviciile. Astfel de scheme de autorizare sau cerințe au ca rezultat o economie mai puțin deschisă și mai puțin integrată, cu prețuri mai mari și mai puține posibilități de alegere pentru consumatori. Acestea pot, de asemenea, să reducă antreprenoriatul și investițiile, deoarece acestea pot reduce numărul de întreprinderi care sunt înființate și care intră pe piața europeană. Prin urmare, se impune ca legislația propusă să contribuie la piețele de servicii mai competitive și mai integrate din Europa, beneficiind atât de consumatori, cât și de întreprinzători.

Principalele deficiențe ale procedurii existente, care se doresc a fi corectate, sunt: posibilitățile statelor membre, ale Comisiei și ale părților interesate de a interveni într-un mod proactiv înainte de adoptarea unei reglementări naționale sunt limitate, mijloacele de a aborda cerințele notificate care intră în procedura de notificare sunt incoerente, lipsesc evaluările adecvate ale proporționalității, iar efectele juridice ale nerespectării obligației de notificare nu sunt clare.

Obligația de notificare cu cel puțin trei luni înainte de adoptare se aplică oricărui proiect de măsuri care introduc noi măsuri sau scheme de autorizare sau modifică cerințele existente sau schemele de autorizare în privința serviciilor.

Dezvoltarea Pieței Unice a constituit unul dintre obiectivele de interes principal ale Uniunii în ultimii ani, pe fondul crizei economice și a impactului persistent al acesteia asupra economiilor europene și a nevoii de adaptare la ritmul inovării și al dezvoltării de lanțuri globale de producție. Drept urmare, pe lângă cele prezentate mai sus, o serie de domenii sunt avute în vedere pentru a răspunde acestui deziderat, cu impact asupra pieței serviciilor.

Strategia pentru Piața Unică Digitală răspunde provocărilor economiei digitale, având trei domenii de acțiune principale³⁹: un acces mai bun pentru consumatori și întreprinderi la bunuri furnizate online, favorizarea unui mediu în care rețelele și serviciile digitale se pot dezvolta, transformarea sectorului digital în factor de creștere economică. Toate măsurile avute în vedere sau deja implementate afectează modul de desfășurare al activităților în domeniul serviciilor. De exemplu⁴⁰, pachetul privind conectivitatea, lansat în cadrul revizuirii reglementării din domeniul telecom, vizează un set singular de reguli în domeniul serviciilor de comunicații și crearea unei scheme de sprijin pentru autoritățile publice, prin care pot oferi acces gratuit la internet cetățenilor. Comisia are în vedere evaluarea rolului platformelor online, pe fondul creșterii rolului lor pe piață și a anunțat lansarea unui parteneriat cu industriile din diferite sectoare, precum energie, sănătate, transporturi și finanțe, pentru a asigura securitatea cibernetică. În mod similar, creșterea abilităților

³⁹ *Piața unică digitală*, Comisia Europeană, disponibilă online la adresa https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_ro

⁴⁰ *Right environment for digital networks and services*, Comisia europeană, disponibil online la adresa <https://ec.europa.eu/digital-single-market/node/78516>

digitale, pe care Comisia o promovează, va facilita interacțiunea cu statul în domeniul administrativ. Se estimează că implementarea reglementării⁴¹ de a depune o singură dată, online, documentele solicitate de administrația publică aduce economii de 5 miliarde euro pe an.

Uniunea Piețelor de Capital a devenit o realitate prin implementarea planului de acțiuni în acest domeniu în septembrie 2015, actualizat în iunie 2017. Scopul este de a diminua costurile împrumuturilor și a crește accesul la finanțare în special pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM), diversificarea metodelor de finanțare ale economiei, diminuarea barierelor în calea investițiilor transfrontaliere.

Pachetul de măsuri privind **economia circulară** vizează domenii precum designul, fabricarea, utilizarea, repararea și reciclarea produselor și gestionarea deșeurilor. Comisia își propune sprijinirea principiului de economie circulară în fiecare etapă a lanțului de producție, răspunzând principiului de economie sustenabilă la care UE aderă. Companiile au posibilitatea de a obține câștiguri economice substanțiale și de a deveni mai competitive, prin economiile de energie. Beneficiile pentru mediu sunt dublate de crearea de noi locuri de muncă la nivel local și de oportunități de integrare socială.

Măsurile privind economia circulară vizează în egală măsură sectorul industriei și al serviciilor. În cazul acestuia din urmă, Comisia pune accent pe ecodesign – design inteligent al produselor, care să ofere posibilitatea de a repara sau recicla un produs și de a reutiliza componentele și materialele acestuia. În acest sens, a fost lansat un plan de lucru pentru ecodesign pentru perioada 2016-2019 (Comisia Europeană, 2017e). Astfel, obiectivele economiei circulare⁴² la nivel de producție vizează acordarea de stimulente pentru a sprijini designul circular al produselor și realizarea de procese de producție inovative și eficiente.

UE se adaptează celor mai noi dinamici ale piețelor. În acest sens, orientarea spre **economia colaborativă**, ca sursă de creștere, este o dimensiune care nu trebuie omisă, scopul fiind acela de a valorifica la maximum avantajele oferite de acest domeniu și de a-i facilita o dezvoltare nealterată de potențiale obstacole. Economia colaborativă presupune o serie de servicii la cerere care sunt satisfăcute pe baza punerii la dispoziție și utilizării temporare a activelor, pe baza schimburilor prin intermediul platformelor online (cele mai cunoscute exemple de economie colaborativă sunt comunitatea Uber, în domeniul transporturilor, și Airbnb în cazul serviciilor de cazare). De altfel, România reglementează sistemul de cazare în casele proprii, potrivit Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 125/2011. O astfel de abordare are potențialul de a furniza costuri mai mici pentru consumatori și o ofertă mai vastă, noi oportunități de creștere pentru întreprinderile inovatoare atât în țara de origine, cât și în afara granițelor, programe mai flexibile pentru angajați cu creșterea productivității prin utilizarea mai eficientă a resurselor. Principalele forme de economie de colaborare (finanțarea și servicii de cazare de la persoană la persoană, partajarea mașinilor, agențiile de personal online și serviciile de streaming video muzical) au potențialul de a crește veniturile globale între 13 - 300 miliarde de euro până în 2025 (Comisia Europeană, 2015).

Ca urmare a acestui fapt, Comisia Europeană analizează rolul platformelor digitale și susține utilizarea acestora prin Strategia pentru Piața Unică Digitală. Deja o serie de măsuri legislative s-au bazat pe utilizarea de platforme (precum Planul de Investiții al Comisiei Juncker) sau au în vedere ca principal mod de interacțiune utilizarea de platforme (vezi mai jos propunerile privind cardul electronic pentru servicii). Comisia are în vedere emiterea de orientări privind modul în care legislația UE se aplică modelelor de afaceri din economia colaborativă, pe baza

⁴¹ *Economy & Society*, Comisia europeană, disponibil online la adresa <https://ec.europa.eu/digital-single-market/node/78517>

⁴² Pierre Henry, *Circular Economy package – what's in it?*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/seminar/1%20DG%20ENV_Circular%20Economy%20package.pdf

Directivei privind serviciile, Directivei privind comerțul electronic, legislația europeană privind protecția consumatorilor.

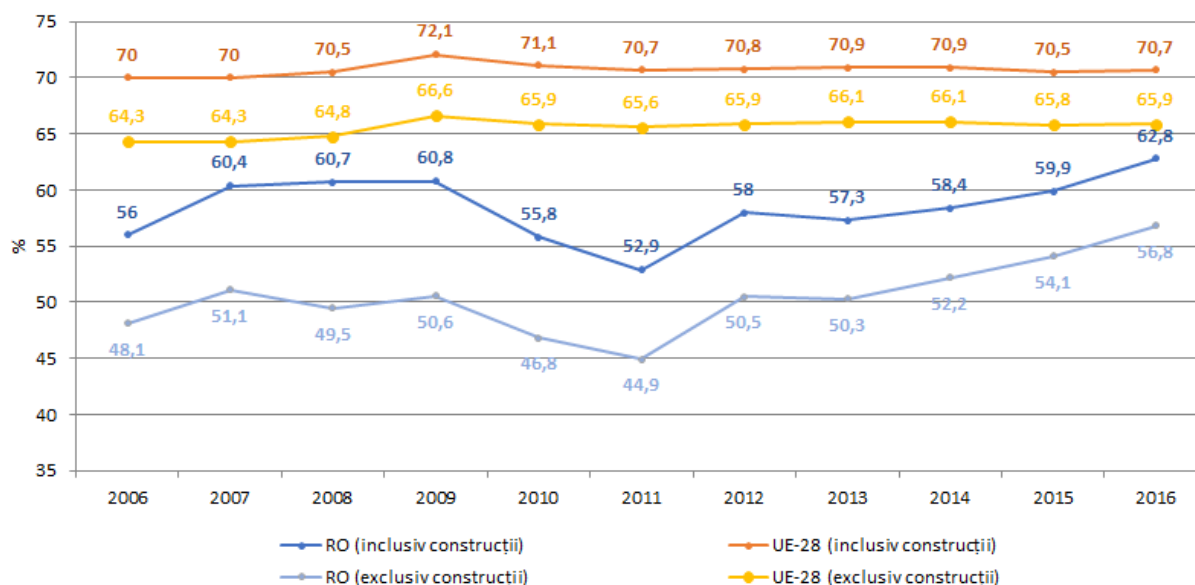
UE recunoaște legătura dintre dezvoltarea serviciilor și creșterea sectorului industrial, afirmând o conexiune tot mai puternică între performanța industriei și competitivitatea serviciilor⁴³.

4.3.3 Evoluția serviciilor ca urmare a aderării României la UE

Serviciilor le revine cea mai mare VAB în PIB, atât în România, cât și la nivelul UE. Serviciile reprezintă 62,8% din PIB în anul 2016, dacă luăm în calcul și evoluția din domeniul construcțiilor, cu 16,8 puncte procentuale mai mult decât în 2006. Fără construcții, serviciile au depășit totuși 50% din PIB începând din anul 2011, și se situează la 56,8% din PIB. Scăderea serviciilor ca procent din PIB în anii 2010-2011 este cauzată de creșterea puternică a industriei și, în anul 2011, a agriculturii (Figura 4.15).

Evoluția în sensul creșterii a fost accentuată în ultimii ani, dar România continuă să aibă o structură încă diferită de a UE, unde sectorul serviciilor se situează la 70,7% din PIB în 2016 cu construcții, și la 66% din PIB fără acestea. Structura economică a UE este oarecum stabilă (și, prin urmare, previzibilă), evoluția ponderii serviciilor în PIB oscilând destul de puțin în intervalul analizat, spre deosebire de fluctuațiile înregistrate în România. O evoluție similară în sensul stabilității și a oscilațiilor reduse a putut fi constatată și pentru evoluția ponderii VAB din industrie și în agricultură.

Figura 4.15. Evoluția VAB în servicii

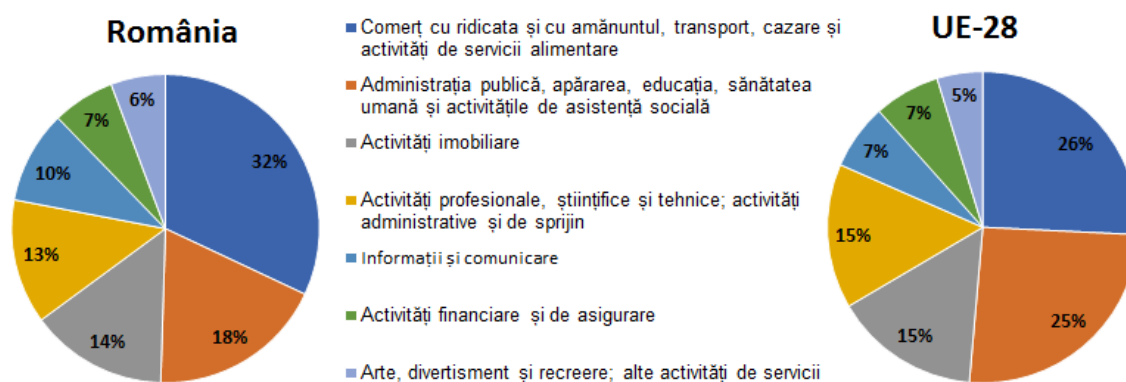
Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

⁴³ O economie a serviciilor avantajoasă pentru europeni, Comisia europeană, 10 ianuarie 2017, disponibil online la adresa http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-23_ro.htm

Principala contribuție la VAB total în sectorul serviciilor o deține activitatea de comerț (Figura 4.16), reprezentând o treime din VAB-ul României în acest domeniu și un sfert din cel al UE. Pe locul al doilea se află administrația publică și apărarea, educația, sănătatea și asistența socială, urmate de activitățile imobiliare. Importanța sub-sectoarelor, evaluată din punct de vedere al ponderii, este relativ aceeași și pentru România și pentru UE, cu excepția informațiilor și comunicațiilor, care dețin o pondere de 10% din VAB în servicii în țara noastră, al cincilea cel mai mare contribuitor la formarea VAB, și de 7% la nivelul UE, pe același loc cu activitățile financiare și serviciile.

Pentru România, o importanță mai ridicată în formarea VAB în servicii o au comerțul, informațiile și comunicațiile și artele, divertismentul și recreerea decât în UE (ponderea acestora fiind mai ridicată), în timp ce ponderea administrației, educației și sănătății, a activităților imobiliare, a celor profesionale, științifice și tehnice și a activităților financiare este mai ridicată decât în România.

Figura 4.16. Ponderea sub-sectoarelor la formarea VAB total în servicii

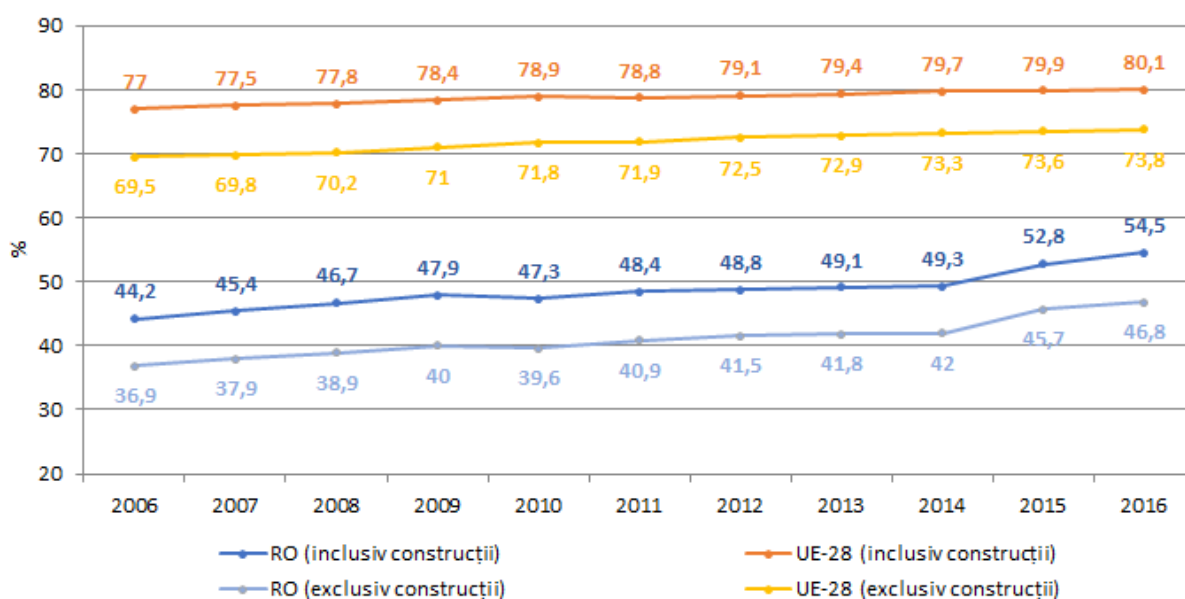

Notă: sectorul serviciilor nu cuprinde, în acest caz, construcțiile

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Sectorul serviciilor și al construcției angajează peste jumătate din populația ocupată a României, comparativ cu peste 80% la nivelul UE. Tendința generală în perioada analizată a fost una de creștere la nivelul indicatorilor de ocupare investigați și prezentați în Figura 4.17.

Figura 4.17. Evoluția ponderii populației ocupate în servicii în România și UE-28

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

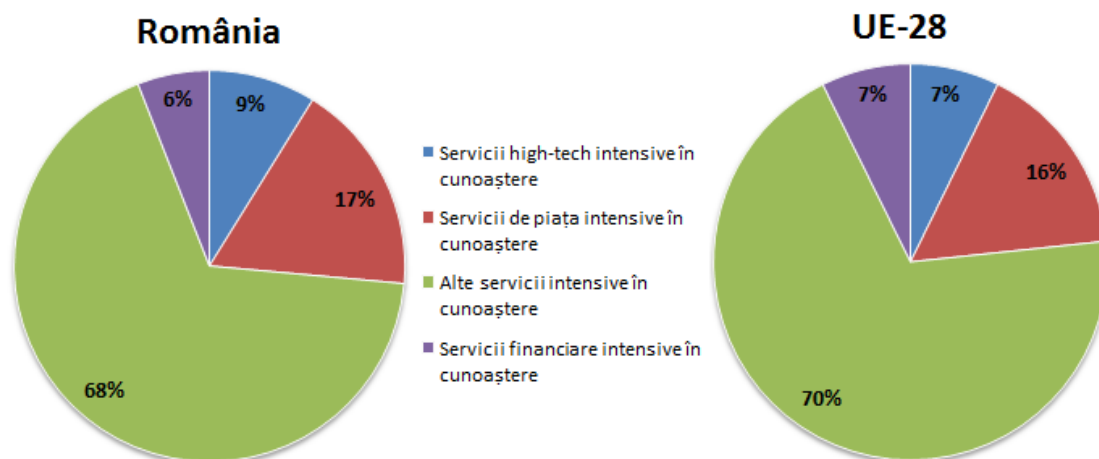
În funcție de tipul serviciilor în care își desfășoară activitatea, 6% dintre cei angajați în servicii în România lucrează în domenii high-tech intensive în cunoaștere (sectoarele Filme, producții de programe video și de televiziune, înregistrări audio și muzică, activități de publicare; Activități de programare și radiodifuziune; Telecomunicații; programare pe computer, consultanță și activități conexe; Activități de servicii de informare; Cercetare științifică și dezvoltare)⁴⁴, comparativ cu 7% în UE-28 (Figura 4.18).

O pondere relativ similară a angajaților din servicii din România și UE au ca domeniu de activitate serviciile financiare intensive în cunoaștere (Finanțe și asigurări) - 6%, respectiv 7% din angajați, și în servicii de piață intensive în cunoaștere - 17%, respectiv 16% dintre angajați, adică în activități precum transportul aerian și maritim; activități juridice și contabile, de consultanță în management de arhitectură și inginerie, testare și analiză tehnică; publicitate și studii de piață; alte activități profesionale, științifice și tehnice; activități de ocupare; de securitate și anchetă.

Cea mai mare parte a angajaților au ca domeniu de activitate alte servicii intensive în cunoaștere (68% în România și 70% dintre angajații din servicii în UE), adică activități de publicare, veterinarie; administrația publică și apărare; educație, sănătate umană și asistență socială; arte, divertisment și recreere. Comparativ cu structura celor care lucrează în industrie, ponderea salariaților din servicii pe domenii de activitate este mult mai apropiată de structura înregistrată la nivelul UE.

⁴⁴ Conform metodologiei Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/htec_esms_an3.pdf

Figura 4.18. Ocuparea forței de muncă în servicii, după tipurile de servicii

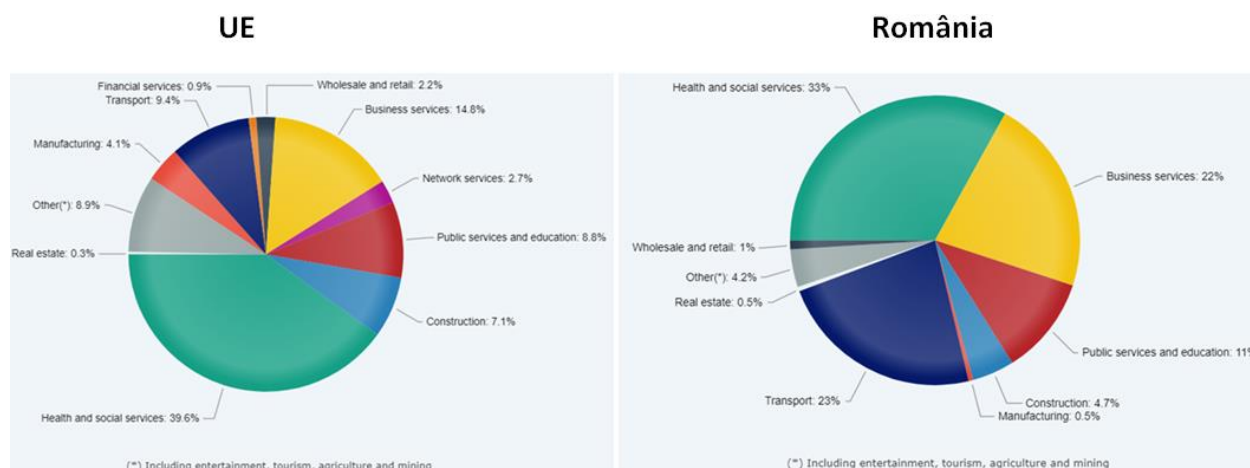

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Situația profesiilor reglementate în UE și România

Statisticile europene indică un număr de 5 648 de profesii reglementate la nivel european, aproape 40% în domeniul sănătate și servicii sociale, urmate de servicii de afaceri (14,8%) și transporturi (9,4%). În România, 191 de profesii sunt reglementate. Peste trei sferturi dintre reglementări sunt concentrate în trei sectoare, similare celor la nivel european: 33% în sănătate și servicii sociale, 23% în transporturi și 22% corespunzătoare serviciilor de afaceri (Figura 4.19).

Figura 4.19. Numărul de profesii reglementate la nivel european și în România, pe sectoare de activitate

Sursa: http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=map&q_selector=3 și http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=map&q_selector=3, 25 octombrie 2017

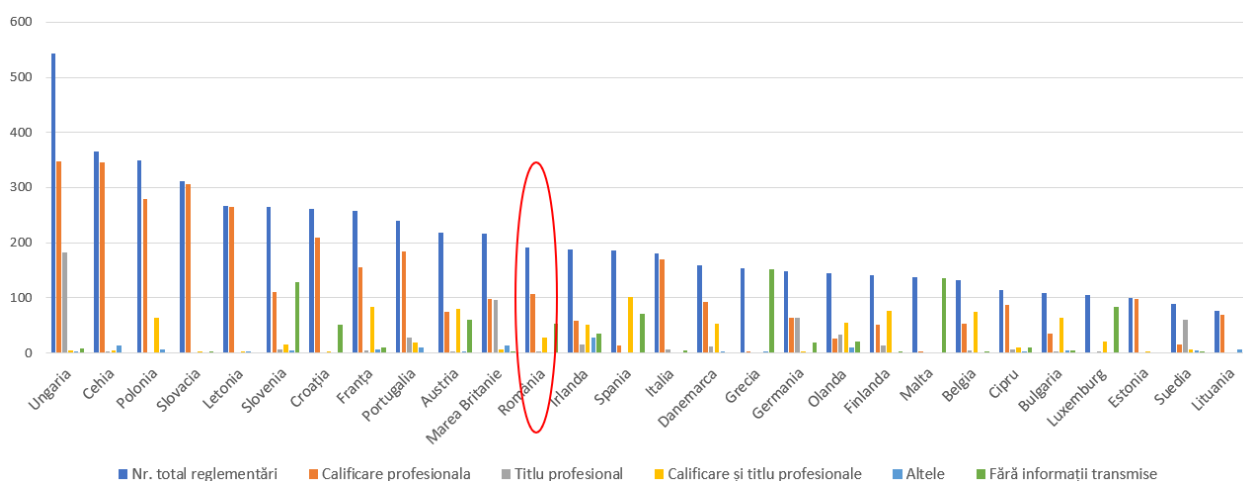
La nivel european se întâlnesc, în general, trei tipuri de reglementări privind:

- Profesii pentru care desfășurarea activității este condiționată de deținerea unei calificări profesionale specifice.
- Deținerea unui titlu profesional.
- Deținerea unei calificări profesionale specifice și a unui titlu profesional.

Există și alte tipuri de reglementări, diferite de cele menționate mai sus, dar într-un număr mult mai redus, cum se poate constata și din Figura 4.20.

România se clasează pe locul 12 între statele membre ale UE, cu cel mai mare număr total de profesii liberale reglementate (191), la distanță apreciabilă de Ungaria, țara cu cele mai multe reglementări (544), dar și de Lituania, ultima clasată (76 reglementări). Dintre acestea, cele mai multe privesc deținerea unei calificări profesionale, care condiționează desfășurarea profesiei respective (135), în timp ce deținerea unui titlu profesional este condiție pentru desfășurarea a numai 3 activități: expert criminalist, consilier juridic și lector necesar procesului de pregătire și perfecționare profesională a personalului de specialitate din domeniul transporturilor rutiere. La nivel european, tipurile de reglementări diferă de la stat la stat, fără a putea indica o tendință generală spre preferința uneia sau alteia dintre tipurile de reglementări (Figura 4.20).

Figura 4.20. Clasamentul statelor membre după tipul și numărul reglementărilor aplicate profesiilor liberale

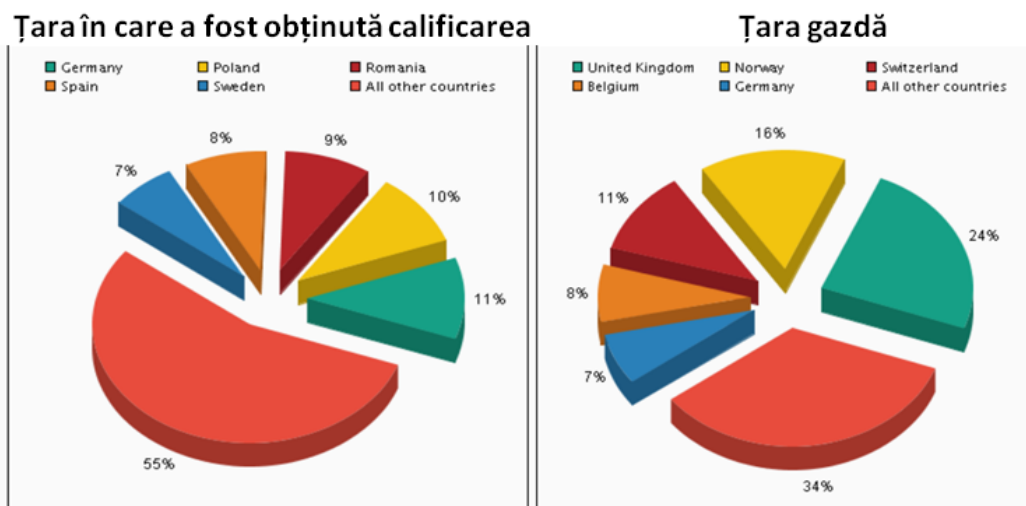
Sursa: http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=map_regulations®ulation_type=NIL, 25 octombrie 2017

Statistici referitoare la stabilirea în străinătate

Statisticile privind stabilirea indică numărul deciziilor luate de profesioniștii calificați într-un stat membru care solicită recunoașterea într-o altă țară din statele membre ale UE, pentru a-și desfășura activitatea în mod permanent.

Aproape jumătate (45%) dintre persoanele care au solicitat recunoașterea profesiei în alt stat membru în vederea stabilirii permanente, în perioada 2007-2016, provin din 5 state membre, după cum urmează: 11% din Germania, 10% din Polonia, 9% din România, 8% din Spania și 7% din Suedia. Alte trei state din Europa (UE și țările din Asociația Europeană a Liberului Schimb – AELS) atrag peste jumătate din profesioniștii cu calificări recunoscute, în aceeași perioadă. Destinațiile principale sunt Marea Britanie (24% dintre persoanele cu calificări recunoscute), Norvegia (16%) și Elveția (11%), conform Figurii 4.21.

Figura 4.21. Mobilitatea geografică a profesiilor recunoscute la nivel european

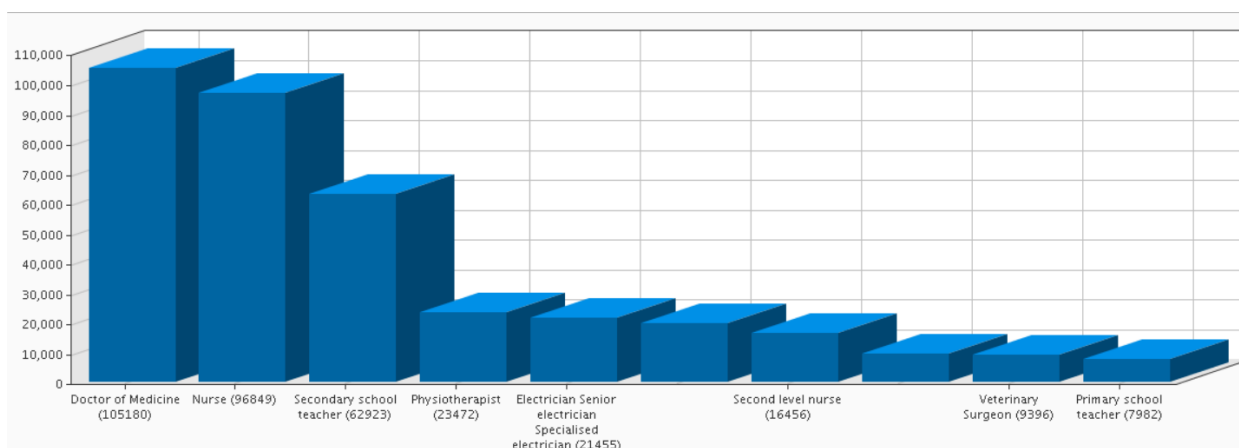

Sursa: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm>, 25 octombrie 2017

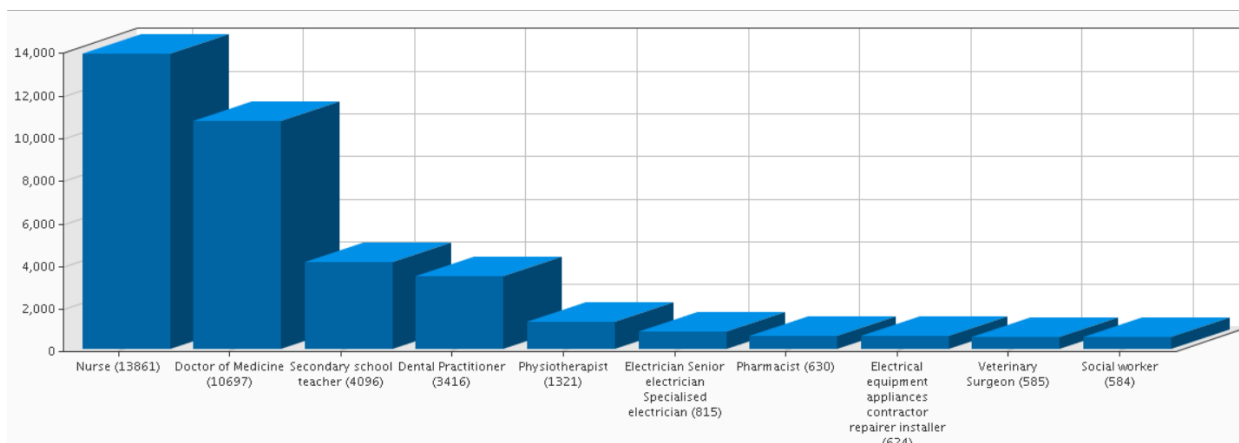
La nivelul tuturor statelor membre ale UE, în ultimii 10 ani (perioada 2007-2016), principalele profesii pentru care a fost solicitată recunoașterea calificării sunt medicii (105 180 persoane), asistenții medicali (96 849) și profesorii de liceu (62 926). Aceleași trei profesii sunt și cele mai mobile la nivelul României, cu o mică modificare în clasament: cele mai multe decizii de calificări recunoscute în vederea stabilirii permanente au fost în cazul asistenților medicali (13 861 calificări recunoscute, adică peste 14% din numărul total la nivel european), urmate de medici (10 697 calificări recunoscute, adică aproape 10,2% din numărul total la nivel european) și profesori de liceu (4 096, adică 6,5% din totalul la nivel european), conform Figurii 4.22.

Figura 4.22. Mobilitate pe profesii la nivel european și în România, în perioada 2007-2016 (număr calificări recunoscute), în vederea stabilirii

a) Uniunea Europeană

b) România

Sursa: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm>, 25 octombrie 2017

Clasamentul celor mai mobile profesii este explicat prin prisma sistemului de recunoaștere a calificărilor aplicat la nivel european. Astfel, Directiva UE 2005/36/EC stabilește cadrul normativ pentru recunoașterea experienței profesionale și a recunoașterii automate a calificărilor profesionale la nivelul UE. Profesiile care intră sub incidența Directivei sunt asistenți medicali, moașe, medici (medicii generaliști și specialiști), medici stomatologi, farmaciști, arhitecți și chirurghi veterinari. Aceștia beneficiază de un sistem de recunoaștere automată, ceea ce le oferă posibilitatea ca într-o perioadă de 3 luni (în general), pe baza documentelor necesare, să le fie recunoscută profesia. De asemenea, profesioniștii din sectoarele comerț, industrie sau meșteșuguri se pot califica pentru recunoașterea automată a calificărilor profesionale într-o altă țară a UE; recunoașterea automată se realizează pe baza experienței profesionale sau a unui sistem general de recunoaștere mutuală. Pentru alte profesii, recunoașterea calificărilor se realizează pe baza altor dispoziții legale specifice.

Aderarea României la UE a constituit un moment decisiv pentru creșterea mobilității profesiilor liberale din țara noastră: numărul cererilor de recunoaștere a calificărilor a urcat la 45 144 în perioada 2007-2016, comparativ cu numai 153 în perioada 1997-2006, conform calculelor realizate pe baza statisticilor UE⁴⁵. Dintre cererile depuse în ultimii 10 ani, aproape 82% au obținut un rezultat pozitiv, în sensul recunoașterii calificării.

Clasamentul primelor 10 state preferate ca destinație de români sunt diferite de distribuția la nivel european, conform Tabelului 4.6. Românii s-au stabilit în principal în Marea Britanie, Belgia și Italia (care au atras aproape 64% din numărul cererilor de recunoaștere a calificărilor); tot Marea Britanie a fost și principala destinație a restului europenilor. Primele 10 destinații în care românii s-au stabilit reprezintă aproape 93%, respectiv 87% din cererile de recunoaștere a calificării a avut ca destinație una dintre cele 10 țări menționate în Tabelul 4.6 pentru români, respectiv pentru europeni.

⁴⁵ *Regulated professions database*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=homepage>

Tabel 4.6. Principalele destinații preferate de persoanele care solicită recunoașterea profesională în vederea stabilirii în perioada 2007-2016

	Calificări obținute în România		Calificări obținute în Europa	
	Destinație	Număr calificări	Destinație	Număr calificări
1	Marea Britanie	13478	Marea Britanie	122338
2	Belgia	8906	Norvegia	78925
3	Italia	6315	Elveția	57113
4	Germania	4271	Belgia	39255
5	Franța	2867	Germania	34398
6	Norvegia	1519	Franța	26957
7	Suedia	1305	Suedia	21380
8	Elveția	1285	Cipru	21269
9	Spania	1041	Italia	18480
10	Ungaria	951	Austria	17959

Noiă: Sunt cuprinse statele membre ale UE și Elveția, Islanda, Liechtenstein și Norvegia.

Sursa: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=homepage>

România a procesat 871 de cereri/solicitări de recunoaștere a profesiilor în vederea stabilirii în țara noastră, adică 0,2% din numărul total⁴⁶ de solicitări depuse, similar Sloveniei și peste Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Malta și Liechtenstein.

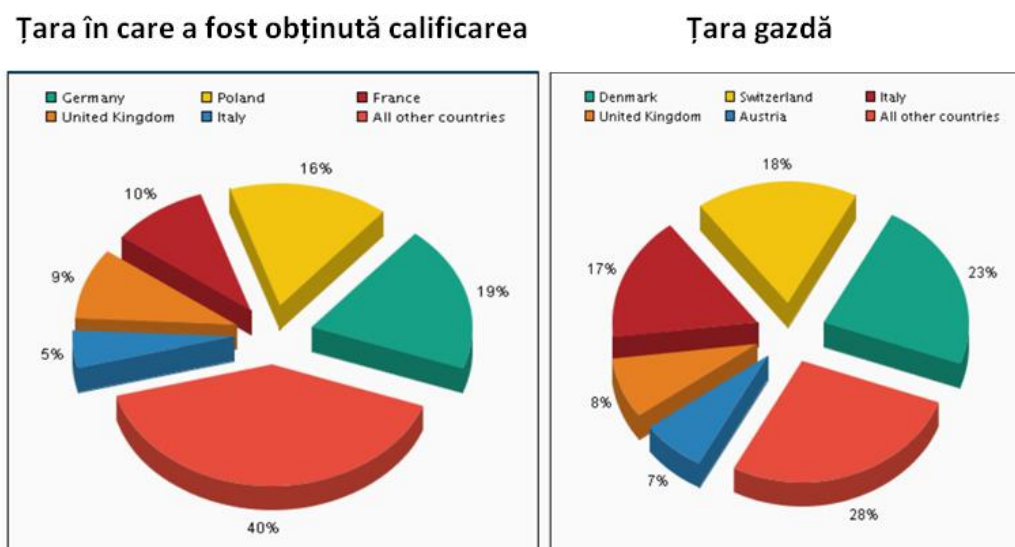
Statistici privind mobilitatea temporară

Statisticile privind mobilitatea temporară indică numărul de declarații trimise de profesioniștii stabiliți în mod legal într-un stat membru care doresc să presteze servicii temporar și ocazional într-o altă țară.

Principalele țări din care provin declarațiile profesioniștilor care doresc să presteze temporar servicii sunt Germania (19% din total), Polonia (16%) și Franța (10%), iar destinațiile spre care se îndreaptă sunt reprezentate de Danemarca (23% din numărul total al declarațiilor depuse), Elveția (18%) și Italia (17%).

⁴⁶ La nivelul statelor membre ale UE și Elveția, Islanda, Liechtenstein și Norvegia

Figura 4.23. Mobilitatea temporară a profesiilor recunoscute la nivel european

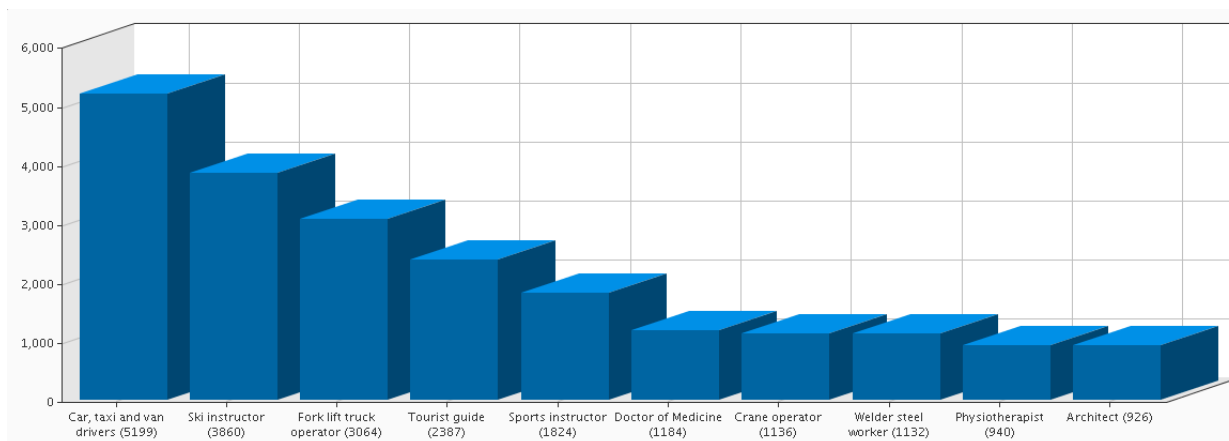

Sursa: http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=stat_origin&b_services=true

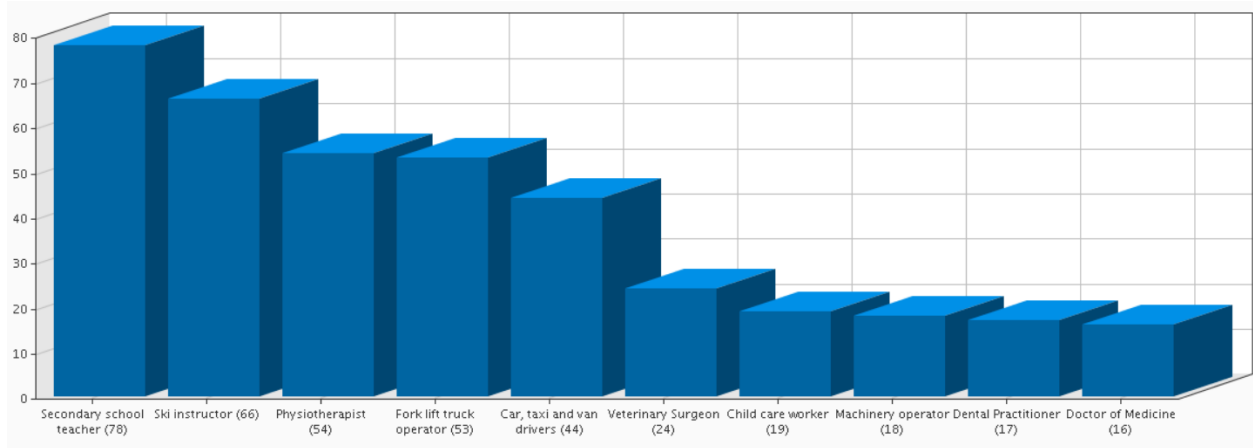
De această dată, cele mai mobile profesii la nivel european sunt șoferii (5.200 de declarații), instructorii de ski și operatorii de camioane pentru întreaga perioadă 2007-2016. În România, clasamentul primelor trei cele mai mobile profesii în vederea prestării temporare este diferit de cel european. Cele mai multe declarații în acest scop au fost depuse de profesorii de liceu, urmași de instructorii de ski și fizioterapeuți. Numărul celor care sunt interesați de mobilitatea temporară este mult mai redus.

Figura 4.24. Mobilitate pe profesii la nivel european și în România, în perioada 2007-2016 (număr declarații transmise), în vederea prestării temporare

a) Uniunea Europeană

b) România

Sursa: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm> și <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm>

Din cele 494 de declarații având România ca țară de obținere a calificării, peste 21% au vizat Germania ca țară gazdă, 15% Italia și 14,6% Danemarca. În Europa, principalele destinații sunt Danemarca (22,7% din numărul total de calificări recunoscute în vederea prestării temporare), Italia (16,6%) și Marea Britanie (7,94%). Solicitățile de prestări temporare de servicii în România au fost reduse în această perioadă, țara noastră recunoscând 0,6% din numărul total de cereri depuse.

Statistici privind detașarea lucrătorilor

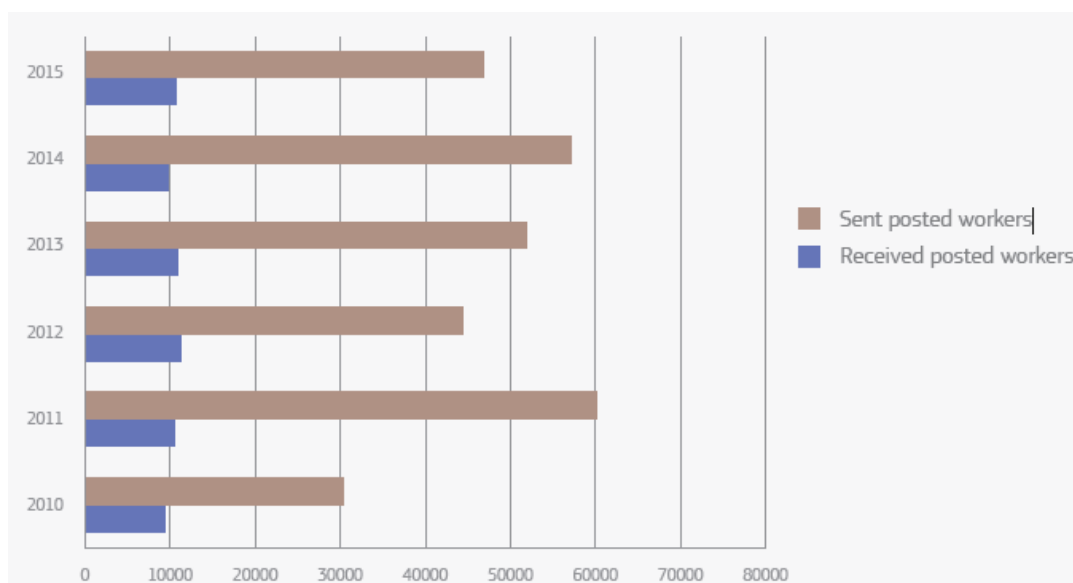
România a avut, în anul 2015, peste 46 800 de **lucrători detașați** în străinătate⁴⁷. Numărul persoanelor detașate în alt stat membru s-a majorat semnificativ față de anul 2010, fiind în creștere cu aproape 55% comparativ cu nivelul înregistrat cu cinci ani în urmă. România se clasează pe locul 14 în rândul statelor europene cu cel mai mare număr de lucrători detașați.

Numărul lucrătorilor detașați în România este considerabil mai mic, ajungând la peste 10.700 în anul 2015. Totuși, comparativ cu anul 2010, numărul lucrătorilor detașați a crescut cu 13,4%, iar România este a 16-a țară care primește cel mai mare număr de lucrători detașați din UE.

Numărul de lucrători detașați în alte state membre ale UE a oscilat destul de puternic în anii analizați, dar a fost net superior celor care sunt detașați în România, unde variațiile anuale sunt destul de reduse (Figura 4.19).

⁴⁷ *EU country Factsheet. Posted workers – Romania, 2015*
<http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?pager.offset=20&&langId=en&mode=advancedSubmit&advSearchKey=PostWork>

Figura 4.25. Tendințe privind detașarea în România (2010-2015)

Sursa: EU country Factsheet. Posted workers – Romania,

<http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?pager.offset=20&&langId=en&mode=advancedSubmit&advSearchKey=PostWork>

Peste două treimi din lucrătorii au fost detașați în Germania, Spania și Italia în anul 2015, în timp ce aproape 45% au provenit din Germania, Franța și Spania, în același an. Industria și construcțiile – principalele două domenii în care lucrează cei detașați – ocupă o proporție covârșitoare în rândul sectoarelor de activitate ale lucrătorilor detașați (79%), cu o distribuție aproape egală în rândul lucrătorilor. În schimb, principalele sectoare de ocupare a forței de muncă detașate în România în 2015 sunt relativ mai echitabil distribuite: industria este domeniul principal de proveniență al lucrătorilor (40%), urmată de construcții (17,7%), servicii pentru întreprinderi (17,5%) și servicii personale (13%).

Statistici privind digitalizarea

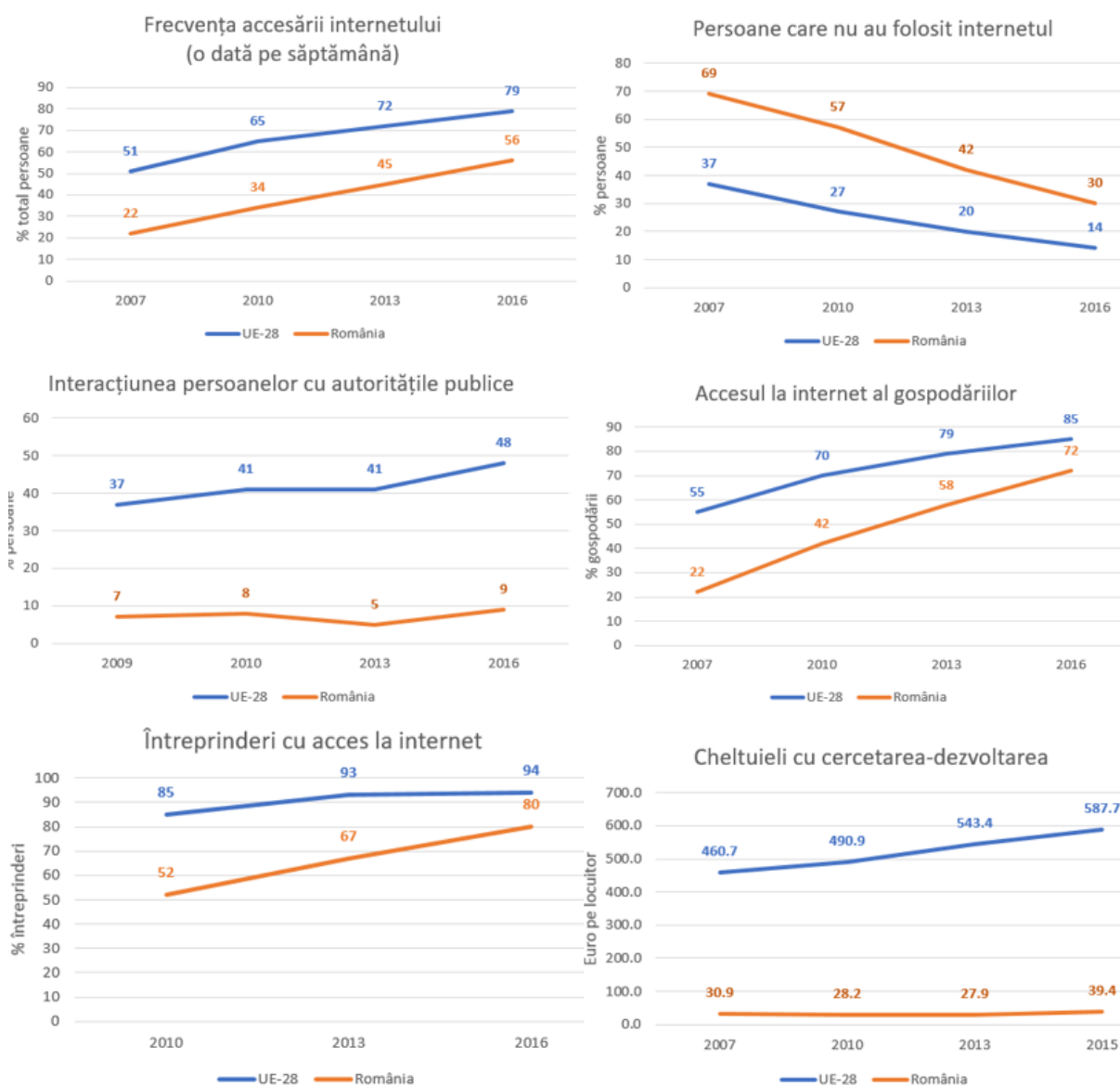
Modificările adoptate de UE în domeniul serviciilor se bazează, în bună măsură, pe o economie digitalizată și capabilă să ofere suportul tehnic și informațional necesar.

Ultimele date ale raportului intermediar privind sectorul digital din UE (EDPR) situează România pe ultimul loc în rândul statelor membre în ceea ce privește digitalizarea⁴⁸. Comisia Europeană utilizează indicele economiei și societății informaționale (DESI) pentru a evalua economiile europene din perspectiva conectivității, a capitalului uman, a utilizării internetului, a integrării tehnologiei digitale și a serviciilor publice digitale (e-guvernare). Cele mai bune rezultate sunt înregistrate în domeniul conectivității, România având a doua cea mai mare proporție de abonamente din UE la conexiunile în bandă largă de mare viteză. Alte puncte forte țin de creșterea numărului de persoane care utilizează serviciile mobile în bandă largă, creșterea numărului de persoane care folosesc internetul și a competențelor digitale, utilizarea intensă a apelurilor video (locul 15 în UE) și a rețelelor sociale (locul 8 în UE), creșterea disponibilității datelor deschise, un număr ridicat de absolvenți în domeniile științei, tehnologiei, matematicii și ingineriei (locul 17 în UE). Progresul este, însă, limitat de evoluții mai favorabile la nivelul UE sau de o serie de vulnerabilități, precum o acoperire slabă a rețelelor fixe și mobile (4G) în bandă largă, reticență în

⁴⁸ EDPR profile of Romania, disponibil la <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/romania>

realizarea tranzacțiilor online, nivel încă redus al competențelor digitale, o ofertă și utilizare scăzute a serviciilor de e-guvernare.

Figura 4.26. Evoluții ale României și UE-28 în privința digitalizării

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

România a adoptat, în februarie 2015, *Strategia Națională privind Agenda Digitală pentru România 2020*, în care își propune o serie de obiective specifice, cu realizare în 5 ani, pentru a alinia dezvoltarea TIC la nivelul statelor din regiune și de „a stabili premisele integrării României, din punct de vedere TIC, în piața unică digitală a Europei”⁴⁹. Tabelul 4.7 prezintă indicatorii privind digitalizarea pentru care am identificat date disponibile atât în 2007, cât și în 2017, situația la nivelul anului 2016 și evoluția din ultimii 10 ani. Deși ne plasăm mai slab decât media UE, în general, România a avut o evoluție mai bună decât media comunitară la realizarea indicatorilor, cu excepția domeniului referitor la interacțiunea persoanelor cu autoritățile publice (unde ponderea persoanelor care utilizează internetul în acest scop a crescut mai lent decât în UE-27 în perioada

⁴⁹ *Strategia Națională privind Agenda Digitală pentru România 2020*, p.13.

2007-2016), la persoanele care nu au utilizat niciodată internetul și la cheltuielile cu cercetarea-dezvoltarea, unde procentul este aproape similar.

Prin urmare, 56% dintre persoane folosesc internetul cel puțin o dată pe săptămână, comparativ cu o medie comunitară de 79%, dar procentul este în creștere accentuată față de situația din 2007. În schimb, 30% dintre persoane nu au folosit niciodată internetul, comparativ cu numai 14% în UE. Pondera acestora s-a redus la jumătate în anul 2016 față de 2007, dar a avut o descreștere mai accentuată în UE. Persoanele care utilizează internetul pentru a interacționa cu autoritățile publice este foarte scăzută, de numai 9%, în ciuda eforturilor de implementare a platformelor de e-guvernare. În schimb, aproape jumătate dintre europeni întrebuințează internetul în acest scop, iar ponderea lor crește mai repede decât în cazul românilor. Aproape trei sferturi din gospodăriile românești și 80% din întreprinderi au acces la internet; deși ponderea este mai redusă decât media UE, tendințele de recuperare a decalajului sunt ridicate. Cheltuielile cu cercetarea-dezvoltarea sunt extrem de mici în România și nu au crescut decât cu 27% în ultimii 10 ani, similar mediei UE, prin urmare fără eforturi suplimentare pentru recuperarea decalajului.

Tabel 4.7. Evoluția indicatorilor specifici digitalizării

Indicator		Valoare în 2016	Perioada	Modificare %
Frecvența utilizării internetului (cel puțin o dată pe săptămână) (% număr total persoane)	România	56	2007-2016	154,55%
	UE-28	79		54,9%
% persoanelor care nu au utilizat niciodată internetul	România	30	2007-2016	-56,5%
	UE-28	14		-62,2%
Interacțiunea persoanelor cu autoritățile publice (e-government) (% număr total persoane)	România	9	2008-2016	28,6%
	UE-28	48		37,1%
Accesul la internet al gospodăriilor (% din total gospodării)	România	72	2007-2016	+ 3,3 ori
	UE-28	85		54,55%
Întreprinderile cu acces la internet în bandă largă (fixă sau mobilă), cu excepția sectorului financiar (% din total întreprinderi cu 10 sau mai mulți angajați)	România	80	2010-2016	53,85%
	UE-28	94		10,6%
Cheltuieli cu cercetarea-dezvoltarea (euro/locuitor)	România	39.4	2007-2015	27,5%
	UE-28	587.7		27,6%

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

5 Contribuții și retribuiții ale României în cadrul UE. Analiza evoluției și absorbției fondurilor europene

Fondurile structurale sunt cele mai importante instrumente utilizate de UE pentru a promova dezvoltarea regională a statelor membre și pentru a accelera procesul de convergență, prin sprijinirea creării de locuri de muncă, creșterea competitivității întreprinderilor, dezvoltarea durabilă și îmbunătățirea calității vieții cetățenilor.

Obiectivul principal al politicii de coeziune este îmbunătățirea creșterii pe termen lung a zonelor sprijinite. UE nu doar distribuie fondurile, ci este, de asemenea, direct implicată în modul în care ar trebui cheltuite fondurile. Aceste fonduri sprijină agricultura și dezvoltarea rurală, mediul de afaceri și turismul, investițiile în educație și diversele măsuri care îmbunătățesc capitalul uman, investițiile în infrastructură, transport și mediu.

Politica de coeziune sau politica regională utilizează trei fonduri principale: Fondul european de dezvoltare regională (FEDR), Fondul de coeziune (CF) și Fondul social european (FSE). Acestea li se adaugă Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) și Fondul european pentru pescuit și afaceri maritime (EMFF), constituind împreună fondurile europene structurale și de investiții (ESI).

Fondurile răspund priorităților de politici stabilite prin strategia Europa 2020, modelate în obiectivele de investiții pentru creștere economică și creare de locuri de muncă (obiectiv finanțat prin FEDR, FSE și Fondul de coeziune) și cooperare teritorială europeană (sprijinit prin FEDR), conform Comisiei Europene (2015b). Pentru obiectivele stabilite prin PAC, FEADR finanțează creșterea competitivității agriculturii, gestionarea durabilă a resurselor naturale și a schimbărilor climatice și dezvoltarea teritorială echilibrată și ocuparea forței de muncă la nivel rural.

Cuantumul plafoanelor maxime atribuite diferitelor priorități ale UE la nivel anual sunt stabilite prin cadrul financiar multianual (CFM). Utilitatea CFM ține de disciplina bugetară, de planificare și de o viziune pe termen lung în stabilirea și urmărirea priorităților.

5.1 Situația fondurilor europene alocate României în perioada 2007-2013

Prin Planul Național de Dezvoltare 2007-2013, România a stabilit planificarea strategică și programarea financiară multianuală cu scopul diminuării decalajelor de dezvoltare economică și socială față de UE. Fondurile aferente Politicii de Coeziune, PAC și Politicii comune de pescuit sunt prezentate în Tabelul 5.1.

Tabel 5.1. Planificarea alocării fondurilor aferente României în perioada 2007-2013

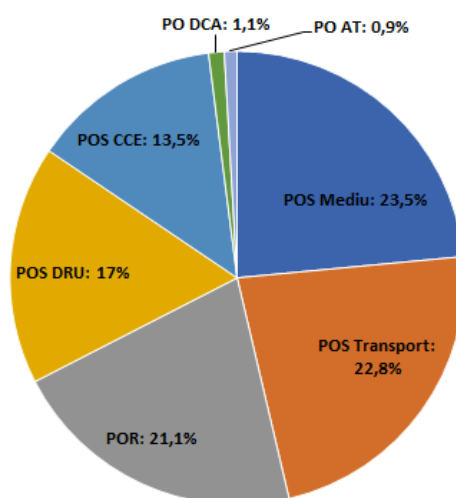
	Planul Național de Dezvoltare 2007-2013			
Obiectiv	Politica de Coeziune		Politica Agricolă Comună	Politica de Pescuit Comună
Fonduri implicate	FEDR și FC	FSE	FEADR	FEP
Suma totală alocată	19,06 mld. euro		8,12 mld. euro	0,26 mld. euro

Sursa: Guvernul României, *Cadrul Strategic Național de Referință 2007-2013*, Rezumat, [http://old.fonduri-ue.ro/res/filepicker_users/cd25a597fd-62/Doc_prog/CSNR/3_Rezumato_CSNR\(ro.\).pdf](http://old.fonduri-ue.ro/res/filepicker_users/cd25a597fd-62/Doc_prog/CSNR/3_Rezumato_CSNR(ro.).pdf)

În ceea ce privește politica de coeziune, România a beneficiat de 19,06 mld. euro în perioada 2007-2013; ulterior, alocarea aferentă unuia dintre programele operaționale a fost diminuată⁵⁰, astfel că România a dispus de 18,78 mld. euro sub formă de fonduri structurale și de coeziune. Din aceștia, au fost absorbiți 14,88 mld. euro, conform situației de la 31 martie 2017. România a beneficiat de o flexibilizare a regulii de dezangajare automată (n+3 în loc de n+2), aceasta abordare reducând riscul pierderii de fonduri. Prin urmare, cei care derulau proiecte europene au avut posibilitatea să facă cheltuieli eligibile până în 31 decembrie 2015, iar Guvernul a beneficiat de termen extins, până la 30 iunie 2016, pentru a solicita Comisiei Europene rambursarea cheltuielilor efectuate. Pe 31 martie 2017, a fost transmisă UE situația finală a absorbției fondurilor europene, aplicația de plată a soldului final și declarația finală de cheltuieli.

Cea mai mare sumă din alocările aferente perioadei 2007-2013 a revenit Programului Operațional Sectorial Mediu (POS Mediu), de 4,4 mld. euro, adică 23,5% din volumul total, urmat de Programul Operațional Sectorial (POS) Transport, cu 4,3 mld. euro, reprezentând 22,8% din total. Programul Operațional Regional a beneficiat de 3,97 mld. euro (21%), urmat de Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POSDRU) cu 3,2 mld. euro (17%) și Programul Operațional Creșterea Competitivității Economice (POSCCE), cu 2,5 mld. euro, adică 13,5% din total. Programul Operațional Dezvoltarea Capacității Administrative (PODCA) a primit 208 mil. euro și Programul Operațional Asistență Tehnică 170 mil. euro, ambele având aproximativ 1% din totalul fondurilor alocate României (Figura 5.1).

Figura 5.1. Distribuția fondurilor alocate pe programe operaționale

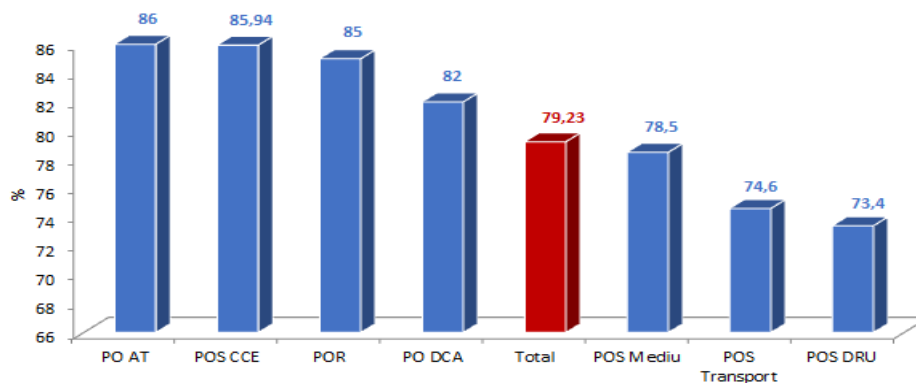
Sursa: *Ministerul Fondurilor Europene*

POS DRU și POS Transport au cele mai mici rate de absorbție (73,4%, respectiv 74,6%), în timp ce PO AT, POS CCE și POR înregistrează cele mai mari rate ale absorbției, de peste 85% (83,3%, respectiv 64,3%, conform Figurii 5.2). În topul programelor cu cele mai bune rate ale absorbției se află tocmai programele cu cele mai mici fonduri alocate (PO AT și POS CCE au o alocare de 14% din totalul fondurilor), în timp ce rate scăzute ale absorbției sunt înregistrate pentru

⁵⁰ Este vorba despre Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane, a cărui alocare a fost diminuată cu 276 mil. euro.

programele cărora le erau alocate 64% din totalul fondurilor. România nu reușește, astfel, să valorifice sursele de unde proveneau cele mai multe fonduri.

Figura 5.2. Rata de absorbție efectivă a programelor operaționale la 31 martie 2017

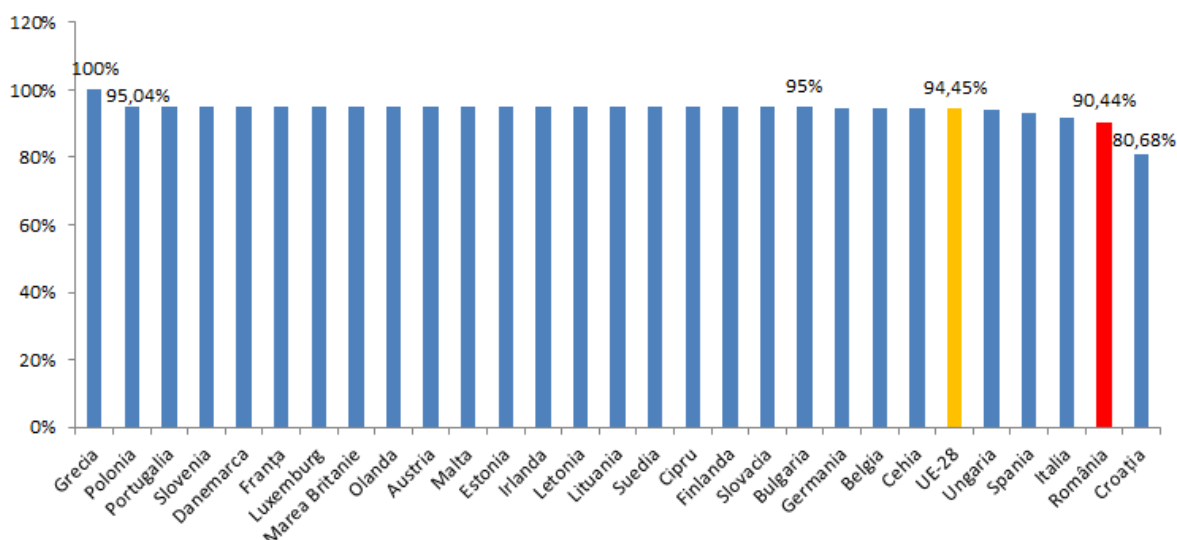

Sursa: Ministerul Fondurilor Europene, http://www.fonduri-ue.ro/images/files/implementare-absorbție/Anexa_1-Stadiul_absorbției_2007_-_2013_martie_2017.pdf

Raportând rata de absorbție la sumele încasate de la UE (inclusiv prefinanțări), România a înregistrat o rată de absorbție de 90,44%, cu cele mai mari performanțe la nivelul programelor POS CCE, PO AT și PO DCA (fiecare cu o rată de absorbție de 95%), urmate de POR (93,5%), POS Mediu (90,3%), POS DRU (87,5%) și POS Transport (86,9%). Am atras, astfel, fonduri europene în valoare de aproape 17 mld. euro.

Cu o astfel de rată a absorbției, ne situăm pe penultimul loc în UE-28, numai Croația având o situație mai nefavorabilă (Figura 5.3). Grecia este singura țară care a raportat o absorbție de 100%, în timp ce Polonia și Portugalia înregistrează rate de peste 95%. Alte 17 state membre au absorbit 95% din fondurile alocate. Totuși, în realizarea acestei evaluări, trebuie să ținem seama că acesta a fost primul exercițiu financiar la care România a participat în calitate de stat membru.

Figura 5.3. Rata de absorbție a fondurilor europene în statele membre

Sursa: *European Structural and Investment Funds*, <https://cohesiondata.ec.europa.eu/dataset/2007-2013-Funds-Absorption-Rate/kk86-ceun>

Agricultura a beneficiat de fonduri prin **Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013**, centrat pe politici care au ca obiectiv creșterea competitivității sectoarelor agricole și forestier, îmbunătățirea calității vieții în mediului rural și diversificarea economiei rurale, demararea și funcționarea inițiativelor de dezvoltare locală. România a beneficiat de 8,12 mld. euro prin acest program, din care a reușit să absoarbă 6,7 mld. euro. Rata de absorbție, în acest caz, s-a ridicat la 82,5% la sfârșitul anului 2014⁵¹.

Pentru **Programul Operațional Pescuit**, gestionat tot de Ministerul Agriculturii, rata de absorbție a fost mai slabă, de 46,12% la sfârșitul anului 2014. Aceasta înseamnă că, din 261,6 mil. euro, au fost absorbiți 120,6 mil. euro, destinați dezvoltării sectorului piscicol primar și a pieței pentru astfel de produse și dezvoltării durabile a zonelor pescărești.

Bugetul UE pentru perioada 2007-2013 a fost construit pe șase capitole principale de cheltuieli, evidențiate în Tabelul 5.2, având la bază trei mari priorități⁵²:

- Stimularea integrării economice europene pentru atingerea obiectivului mai larg de dezvoltare durabilă prin mobilizarea politicilor economice, sociale și de mediu (obiectivele de cheltuieli „Dezvoltare durabilă” și „Conservarea și gestionarea resurselor naturale”;
- Consolidarea conceptului de cetățenie europeană prin crearea unui spațiu de libertate, justiție, securitate și acces la bunurile și serviciile publice de bază (obiectivul de cheltuieli „Cetățenie, libertate, securitate și justiție”);
- Stabilirea unui rol coerent al Europei pe scena mondială, prin modul în care își asumă responsabilitățile regionale, promovează dezvoltarea durabilă și contribuie la securitatea civilă și strategică (obiectivul de cheltuieli „UE ca actor global”).

Tabel 5.2. Fondurile absorbite de România pe principalele obiective ale UE, milioane euro

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOTAL
1. Dezvoltare durabilă	451,0	684,8	965,2	566,8	768,1	1222,4	3022,2	7680,6
1a. Competitivitate pentru creștere și ocuparea forței de muncă	29,6	36,4	47,1	54,6	68,0	58,7	69,0	363,3
1b. Coeziune pentru creștere și ocuparea forței de muncă	421,4	648,5	918,1	512,2	700,1	1 163,7	2 953,2	7 317,2
Fonduri structurale	257,6	386,4	615,4	337,1	601,2	736,4	1 990,7	4 924,7
Obiectivul convergență	253,2	379,8	606,5	330,6	599,8	710,4	1 922,0	4 802,2
Obiectivul Cooperare teritorială europeană	4,4	6,5	8,7	6,5	1,4	26,0	68,6	122,1
Fondul de coeziune	163,8	262,1	302,7	175,2	98,8	427,	962,5	2 392,3
2. Conservarea și gestionarea resurselor naturale	23,9	1 060,1	1 167,9	1 435,7	1 693,6	2 131,5	2 459,1	9 971,7
2a. Măsuri de piață și ajutoare directe	8,4	480,3	600,4	674,3	796,0	1 026,1	1 211,2	4 796,7
2b. Dezvoltare rurală	0,0	561,6	565,9	760,5	894,9	1 101,9	1 191,6	5 076,6

⁵¹ Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013 (PNDR), disponibil online la adresa <http://www.fonduri-ue.ro/pndr-2007>

⁵² Where does the money go?, Comisia Europeană, disponibil online la adresa http://ec.europa.eu/budget/explained/budg_system/fin_fwk0713/fin_fwk0713_en.cfm

3. Cetățenie, libertate, securitate și justiție	4,3	15,9	36,5	14,6	50,0	24,4	27,8	173,5
3a. Libertate, securitate și justiție	0,2	1,7	1,4	4,3	10,7	14,5	16,9	49,6
3b. Cetățenie	4,1	14,3	35,1	10,3	39,3	9,9	10,9	123,8
<i>Tineret în acțiune</i>	2,4	3,0	6,5	5,6	4,4	5,8	6,3	34,0
4. UE ca actor global	789,1	744,8	618,9	277,8	128,5	49,1	32,1	2 640,4
5. Administrare	18,8	17,8	18,3	22,5	19,3	18,2	19,3	134,2
6. Compensatii	315,4	142,7	144,4	0,0	0,0	0,0	0,0	602,5
Total	1 602,4	2 666,2	2 951,2	2 317,4	2 659,5	3 445,5	5 560,6	21 202,8

Notă: în cadrul priorităților CFM 2007-2013, sunt evidențiate elementele de buget unde României i-au fost alocate cele mai mari sume.

Sursa: Comisia Europeană, *EU expenditure and revenue 2007-2013*,
http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm

Aproape jumătate din fondurile de care a beneficiat România în CFM 2007-2013 au fost alocate priorității UE de **Conservare și gestionare a resurselor naturale**, dintre care 51% au fost distribuite pentru dezvoltarea rurală (5,08 mld. euro) și 48% au reprezentat cheltuieli cu măsuri de piață și plăți directe (4,8 mld. euro). În cadrul acestei priorități de politică publică, România a mai primit bani prin Fondul european pentru pescuit (87,7 mil. euro) și prin programul Life+ (9,1 mil. euro). Prin programul LIFE+ sunt finanțate proiectele pentru dezvoltarea politicii și legislației de mediu, pe baza a trei componente: natură și biodiversitate, guvernare și politici de mediu, informare și comunicare.

Obiectivul de dezvoltare durabilă a adus României 7,7 mld. euro în perioada 2007-2013, cea mai mare parte din sumă (95%) fiind alocată obiectivului de *Coeziune pentru creștere și ocuparea forței de muncă*, în cadrul căruia sunt cuprinse fondurile structurale și de coeziune (Tabel 5-1).

Politica de coeziune în perioada 2007-2013 a acoperit în România numai două din cele trei obiective stabilite la nivelul UE, și anume obiectivul Convergență și obiectivul Cooperare teritorială europeană. Țara noastră nu a fost eligibilă pentru Obiectivul privind competitivitatea regională și ocuparea forței de muncă.

- **Obiectivul Convergență** a avut drept scop stimularea creșterii și ocupării forței de muncă în regiunile mai puțin dezvoltate, punând accent pe inovație și societatea cunoașterii, adaptare la schimbările economice și sociale, calitatea mediului de afaceri și eficiență administrativă. Fondul european de dezvoltare regională și Fondul social european finanțează regiunile care au un PIB/locuitor mai mic de 75% din media UE, iar Fondul de Coeziune este orientat spre finanțarea regiunilor cu un venit național brut sub 90% din media UE.
- **Obiectivul Competitivitate regională și ocuparea forței de muncă** a fost destinat tuturor zonelor UE care nu sunt eligibile pentru obiectivul convergență – prin urmare, acesta este motivul pentru care România nu a primit finanțare sub umbrela acestui obiectiv. Rolul său este de a consolida competitivitatea și atractivitatea regiunilor.
- **Obiectivul Cooperare teritorială europeană** vine în completarea celorlalte două obiective, cu scopul de a consolida cooperarea la nivelurile transfrontalier, transnațional și interregional.

Cel de-al doilea element principal din cadrul acestei priorități politice - Competitivitate pentru creștere și ocuparea forței de muncă – aduce României 363,3 mil. euro în perioada analizată. Principalele sume sunt primite după cum urmează:

- 114,7 mil. euro în cadrul **programului FP7**, instrumentul UE pentru finanțarea cercetării și inovării.

Cadran 5. România și FP 7

România se află în rândul țărilor cu grad modest de inovare, pe locul 25 din 28. Cu toate acestea, o evoluție pozitivă constă în faptul că resursele financiare limitate au vizat proiecte de anvergură, precum proiectul paneuropean Extreme Light Infrastructure și Centrul Internațional de Studii Avansate Dunăre - Delta Dunării - Marea Neagră. Prin intermediul FP 7, 1 049 participanți din România beneficiază de 136,6 mil. euro, 231 IMM-uri au primit 34,5 mil. euro și 275 de burse au fost acordate prin programul de cercetare Marie Skłodowska-Curie, în valoare de 225,12 mil. euro.

Sursa datelor: *Romania*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa

https://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/country-profiles/romania/country_profile_and_featured_projects.pdf

- 209 mil. euro pentru **programul de învățare pe tot parcursul vieții Lifelong Learning**, conceput pentru a stimula participarea la experiențele de învățare și la dezvoltarea educației și formării în întreaga Europă. Programele sectoriale aferente au diferite scopuri: **Comenius** finanțează mobilitatea elevilor și a cadrelor didactice în UE și a parteneriatelor între școlile din diverse state membre, **Erasmus** stimulează mobilitățile studenților, **Grundtvig** este axat pe dezvoltarea sectorului de învățare a adulților, **Jean Monnet** este menit să stimuleze predarea, cercetarea și reflecția asupra integrării europene, **Leonardo da Vinci** e destinat finanțării proiectelor practice în domeniul educației vocaționale și formării profesionale.

Cadran 6. România și programul Erasmus

În perioada 2012-2013, 5 011 studenți din România au beneficiat de facilitatea Erasmus – România fiind clasată pe locul 13 în UE cu cei mai mulți studenți Erasmus. În perioada 2013-2014, în cadrul programului Erasmus+ din noul cadru financiar multianual, numărul studenților a crescut, ajungând la 5 742, iar România a urcat o poziție în clasamentul statelor UE.

Surse ale datelor: *Erasmus Students by country 2012-2013*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/images/infograph/2013-statistics/erasmus-students-by-country_en.jpg; *Erasmus Students per home country 2013-2014*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/images/infograph/2016-erasmus-radialgraph.jpg

- 12,6 mil. euro pentru programele aferente **Programului-cadru pentru competitivitate și inovare (CIP)**, din care 7,6 mil. euro pentru programul *Antreprenoriat și inovare*, 4 mil. euro pentru *Support pentru politica în domeniul TIC* și 1 mil euro pentru *Energie inteligentă*.
- 9,2 mil. euro pentru **Proiecte de energie care contribuie la redresarea economică**, de care am beneficiat în anii 2010-2011. Este vorba, de exemplu⁵³, de construcția unei

⁵³ *European Energy Programme for Recovery (EEPR)*, Comisia Europeană, disponibil online la adresa <http://ec.europa.eu/energy/eepr/projects/#/>

interconexiuni noi pentru gazele naturale între Giurgiu și Ruse sau de construcția conductei de transport pentru gazele naturale și a instalațiilor aferente între România și Ungaria.

Cadran 7. România și CIP Antreprenoriat și inovare

Unul dintre obiectivele programelor CIP a vizat promovarea și sprijinirea antreprenoriatului feminin, prin crearea a două rețele care să stimuleze activitatea femeilor în acest sens:

- Rețeaua europeană de ambasadori pentru femeile antreprenor urmărește ca antreprenorii de succes să participe la campanii pentru a încuraja femeile de toate vârstele să își înființeze propriile afaceri.
- Rețeaua europeană a mentorilor pentru femeile antreprenor este menită să continue activitatea primei rețele, acordând consultanță și sprijin prin înființarea, funcționarea și creșterea companiilor lor în primii ani de la înființare.

În România, Rețeaua Națională a Ambasadorilor Antreprenoriatului Feminin a beneficiat de 102 553,05 euro inițial, pentru a crea prima rețea a ambasadorelor antreprenoriatului feminin. Ulterior, prin programul Mentornet a primit 94.460,26 euro pentru selectarea a 14 întreprinzătoare de succes ce vor acționa ca mentori pentru 42 de femei antreprenor și de alți 5 734 413,76 lei prin programul Mentornet 2 prin care au susținut prezența a 848 femei la programele de calificare/recalificare, 112 femei la sesiunile de mentorat. În urma activităților, 14 femei au demarat o activitate independentă și 744 au participat la sesiuni de instruire certificată pentru participarea pe piața muncii.

O altă direcție a programelor CIP a vizat simplificarea procedurilor de înființare a unei firme, prin diminuarea procedurilor administrative. Acțiunile au constat în întâlniri ale grupurilor de experți pentru a dezvolta o metodologie de măsurare în acest sens, a urmări progresul și a susține astfel de activități prin schimb de bune practici și informații.

România a reușit să îmbunătățească procedurile aferente deschiderii unei afaceri: dacă în 2007 erau necesare 5 proceduri, 11 zile și un cost de 4,4% din venitul pe locuitor în acest scop, în 2016 sunt necesare 5 proceduri care durează 8 zile și au un cost de 2% din venitul pe locuitor. În 2017, însă, situația cunoaște un ușor regres, numărul de proceduri urcând la 6, ceea ce crește la 12 zile perioada pentru deschiderea unei afaceri, ca urmare a majorării timpului necesar înregistrării pentru TVA. Se păstrează însă neschimbat costul deschiderii unei afaceri.

Surse ale datelor: *ENTERPRENEURSHIP AND INNOVATION PROGRAMME EIP PERFORMANCE REPORT*, Comisia Europeană, ianuarie 2012, disponibil online la adresa http://ec.europa.eu/cip/files/docs/eip_performance_report_january_2012_en.pdf; *Rețeaua Națională a Ambasadorilor Antreprenoriatului Feminin (RoNetFEA)*, disponibil online la adresa http://www.ptir.ro/?page_id=2188; *Rețeaua Națională a Mentorilor Antreprenoriatului Feminin (Mentornet)*, disponibil online la adresa http://www.ptir.ro/?page_id=2194; *Rețeaua Națională a Mentorilor Antreprenoriatului Feminin (Mentornet 2)*, disponibil online la adresa http://www.ptir.ro/?page_id=2156; World Bank (2006); World Bank (2016b); World Bank (2017).

Volumul total al fondurilor alocate pentru prioritatea **Cetățenie, libertate, securitate și justiție** se ridică la 153,5 mil. euro în perioada 2007-2013, cea mai mare parte (peste 71%) fiind alocată obiectivului Cetățenie. Din această sumă, 30% au fost primiți prin Fondul de Solidaritate Europeană, instrumentul UE pentru a face față catastrofelor naturale majore. România a beneficiat de acest fond în 2009 și 2011, ca urmare a dezastrelor cauzate de inundații din anii 2008 și 2010 – în total, 36,8 mil euro. Tot în cadrul acestei priorități este finanțat programul Tineret în acțiune, programul UE menit să creeze un sentiment al cetățeniei europene active, solidarității și toleranței

în rândul tinerilor europeni și să îi implice în modelarea viitorului Uniunii. Este promovată mobilitatea în interiorul și dincolo de frontierele UE, învățarea non-formală și dialogul intercultural. Programul a beneficiat de 34 mil. euro în perioada celor șapte ani și a coordonat 38⁵⁴ de proiecte, fiind implicată, ca participant, în multe altele.

Sumele primite în cazul priorității 4 – **UE ca actor global** reprezintă finanțare prin Instrumentul pentru Asistență de Preaderare (IPA). De exemplu, în 2008, Comisia Europeană a aprobat un program de cooperare transfrontalieră între România și Serbia, care este cofinanțat de componenta de cooperare transfrontalieră a IPA⁵⁵. Programul reprezintă o continuare a Programului de vecinătate 2004-2006 anterior, și își propune ameliorarea dezvoltării socio-economice în zona de frontieră româno-sârbă.

5.2 Cadrul financiar multianual 2014-2020

România beneficiază, în perioada 2014-2010, de un total de 44,6 mld. euro pentru creștere și dezvoltare economică. Prin politica de coeziune sunt alocați 24,7 mld. euro, suplimentați de 19,8 mld. euro pentru PAC și 0,17 mld. euro prin Fondul european pentru pescuit și afaceri maritime.

Comparativ cu perioada de programare anterioară, Fondul pentru ajutorul european pentru cei mai defavorizați care era gestionat în cadrul politicii agricole, este introdus în cadrul politicii de coeziune, având ca scop sprijinirea acțiunilor statelor membre ale UE de a oferi asistență materială celor mai defavorizați, precum alimente, îmbrăcăminte și alte obiecte de uz personal. Asistența materială acordată trebuie să fie dublată de măsuri de incluziune socială. Autoritățile naționale pot să acorde și sprijin non-material pentru astfel de persoane, pentru a le ajuta să se integreze mai bine în societate.

Tabel 5.3. Alocările pentru perioada 2014-2020, milioane euro

	Romania
Fondul de Coeziune	6 935
Fondul de coeziune - transfer către mecanismul "Conectarea Europei"	1 236
Regiuni mai puțin dezvoltate	14 607
Regiuni mai dezvoltate	893
Cooperarea teritorială europeană	453
Inițiativa pentru ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor (alocare suplimentară)	106
Fondul pentru ajutorul european pentru cei mai defavorizați	441
Total Politica de coeziune	24 671
Plăți directe	11 638
Dezvoltare rurală	8 128
Total PAC	19 766
Fondul european pentru pescuit și afaceri maritime	168
Total 2014-2020	44 605

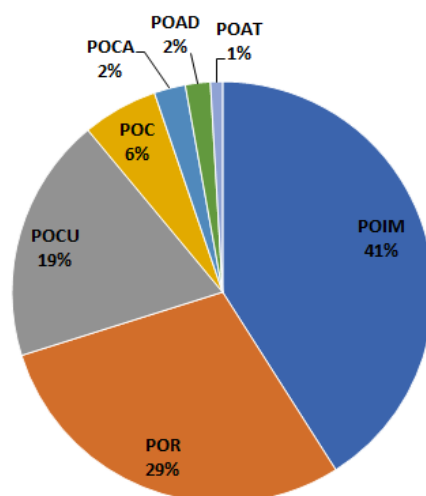
Sursa: Comisia Europeană, *Preallocations MFF 2014-2020*,
http://ec.europa.eu/budget/mff/preallocations/index_en.cfm

⁵⁴ ERASMUS+ PROJECT RESULTS, Comisia Europeană, Conform informațiilor din baza de date excel disponibilă la [http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects#search/keyword=romania&programmes\[0\]=eve004_youth_2007&matchAllCountries=false](http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects#search/keyword=romania&programmes[0]=eve004_youth_2007&matchAllCountries=false)

⁵⁵ 'România – Serbia' Program IPA de cooperare transfrontalieră 2007-2013, Comisia Europeană, disponibil online http://ec.europa.eu/regional_policy/ro/atlas/programmes/2007-2013/crossborder/romania-serbia-ipa-cross-border-co-operation-programme-2007-2013

Noile programe operaționale continuă eforturile demarate în perioada de programare anterioară, fiind orientate spre obiective similare. Cel mai important program⁵⁶ este Programul Operațional Infrastructura Mare (POIM), căruia îi sunt alocate peste 40% din totalul fondurilor structurale (9,4 mld. euro), urmat de Programul Operațional Regional (POR) cu 29% din sumă (6,7 mld. euro) și Programul Operațional Capital Uman (POCU) cu o alocare de 19%, adică 4,3 mld. euro (Figura 5.4). Programul Operațional Competitivitate (POC) primește 6% din sumă (1,3 mld. euro). Cele mai mici programe ca volum al sumelor primite sunt Programul Operațional Capacitate Administrativă (POCA – 553,2 mil. euro), Programul Operațional Ajutorarea Persoanelor Defavorizate (POAD – 440 mil. euro) și Programul Operațional Asistență Tehnică (POAT -212,8 mil. euro). UE a transferat României, în total, 958,6 mil. euro.

Figura 5.4. Distribuția fondurilor pe programe operaționale

Sursa: Ministerul Fondurilor Europene

Acestor programe li se adaugă și Programul Național de Dezvoltare Rurală, cu o finanțare de 8,1 mld. euro, și Programul Operațional Pescuit și Afaceri Maritime – 0,17 mld. euro. De asemenea, România primește bani pentru Cooperare Transfrontalieră, în valoare de 0,45 mld. euro.

Noua perioadă de programare, care a debutat în anul 2014, a început cu o absorbție scăzută a fondurilor europene (Tabel 5.3), la jumătatea anului 2017 România reușind să atragă numai 1,4 mld. euro. Din 2015 au început plățile din Fondurile pentru dezvoltare rurală și pescuit și din 2016 din Fondul European pentru Garantare Agricolă, astfel încât suma atrasă la 30 iunie 2017 se apropie de 6 mld. euro.

Tabel 5.4. Fonduri primite de la UE în perioada 2014-2016, mil. euro

	2014	2015	2016	30.06.2017	TOTAL 2014-30 iunie 2017
Fonduri structurale si de coeziune (FSC)	48,51	666,25	660,15	3,58	1 378,49
Fonduri pentru dezvoltare rurală și pescuit (FEADR+FEFAM)	0	248,59	610,05	572,08	1 430,72

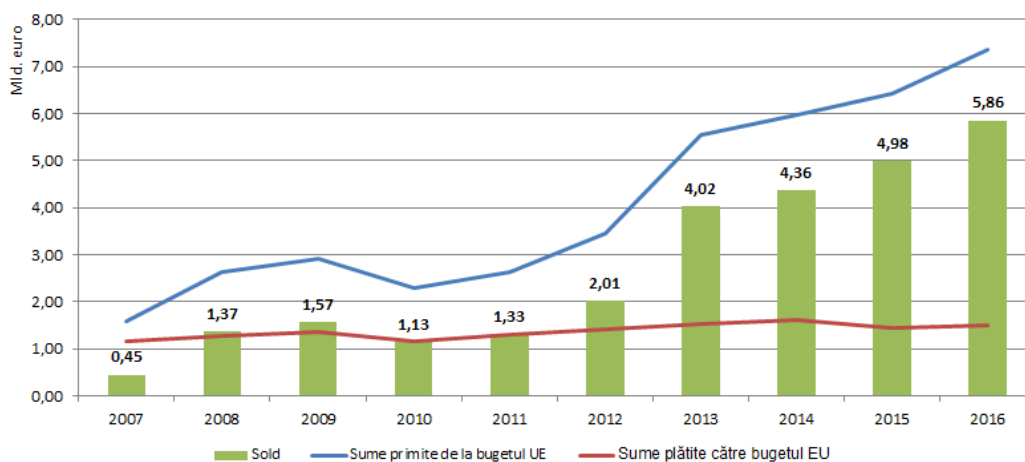
⁵⁶ Alocări și programe 2014 – 2020, disponibil online la adresa <http://www.fonduri-ue.ro/images/files/comunicate/2015/15.12/Alocari.programe.2014.2020.pdf>

Fondul European pentru Garantare Agricolă (FEGA)	0	0	1 240,59	1 450,46	2 691,05
Altele (post-aderare)	0	30,27	309,96	82,84	423,07
TOTAL	48,51	945,11	2 820,74	2 108,95	5 923,32

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

România este un beneficiar net de fonduri europene, volumul fondurilor atrase de la bugetul UE fiind în fiecare din anii analizați mai mare decât contribuțiile la bugetul comunitar (Figura 5.5). Finanțările totale primite de România în perioada 2007-2016 se ridică la 40,87 mld. euro, comparativ cu o contribuție de 13,78 mld. euro (formată din cei 1% din PIB cu care fiecare stat membru contribuie la bugetul UE și alte contribuții, în principal din taxe vamale). Prin urmare, în aproape 10 ani de la aderare, România a atras 27,1 mld. euro. Aceasta înseamnă că, la o populație medie de 20,2 milioane locuitori, conform datelor oficiale, fiecărui român îi revin 1 338,2 euro de fonduri europene atrase în cei 10 ani.

Figura 5.5. Evoluția sumelor primite și plătite la bugetul UE în perioada 2007-2016

Notă: valorile pe anii 2014-2016 cuprind și sumele primite prin CFM 2007-2013.

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

La nivelul UE, balanța oscilează între 11-12 state net contribuitoare și 16-17 net beneficiare de fonduri din bugetul UE. Cei mai mari contribuitori la Bugetul UE sunt Germania, Marea Britanie și Franța, iar Polonia, Spania și Grecia se află printre principalii beneficiari. Datorită creșterii absorbției fondurilor europene, România și-a îmbunătățit poziția în rândul statelor beneficiare, urcând de la locul 10 în anul 2007 în clasamentul țărilor cu cele mai mari sume primite de la bugetul UE la locul 3 în 2015, după Polonia și Cehia (vezi Anexa 2). În perioada 2007-2015 am primit fonduri în valoare de 22,4 mld. euro, având, în clasamentul final, a șasea cea mai mare sumă. Polonia se distanțează clar, cu 82,8 mld. euro atrase, urmată de Grecia (43 mld. euro) și Ungaria (31,2 mld. euro).

Dacă raportăm suma totală obținută în perioada 2007-2015 la populația medie din această perioadă, România se plasează abia pe locul al 13-lea, cu 1 107,5 euro revenind fiecărui locuitor. Grecia a reușit să atragă cele mai multe fonduri pe locuitor, de 3 909,4 euro, urmată de Lituania, cu 3 587,7 euro, Estonia (3257,3 euro) și Ungaria 3 129,9 euro). Mai slab decât România stau numai Cipru (ultima clasată – cu 113,2 euro), Croația (249,3 euro), Spania (592,4 euro) și Irlanda

(813,3 euro). De reținut, însă, că aceste clasamente depind totuși de nivelul fondurilor alocate fiecărei țări în funcție de nevoile de dezvoltare cu care se confruntă.

5.3 Beneficii ale fondurilor europene în România

Dincolo de dificultățile cu care România s-a confruntat în absorbția fondurilor europene, exercițiul alinierii la cerințele UE ca instituții, respectare a termenelor, proceduri birocratice a condus la înțelegerea funcționării mecanismului european și la necesitatea de adaptare a celui național la astfel de norme. Cu toate acestea, România a demarat cu dificultate noul CFM, astfel că în vara anului 2017 a fost finalizat procesul de desemnare al autorităților de management, dar nu sunt încă îndeplinite toate condiționalitățile ex-ante din Acordul de Parteneriat pentru 2014-2020. Raport SAR din 2017 (Societatea Academică din România, 2017) atrage atenția asupra faptului că rata de absorbție nu este atât de importantă în recuperarea decalajelor față de UE atâta vreme cât recuperarea nu este distribuită echitabil; altfel, riscă creșterea inegalităților sociale.

Cadran 8. Probleme în absorbția fondurilor europene în perioada 2007-2013

- Lansarea cu întârziere a programelor operaționale și a autorităților de management responsabile de gestionarea fondurilor UE, care au generat întârzierea contractării și apoi a implementării proiectelor.
- Lipsa unor proiecte fiabile, cu viziune pe termen lung, care să creeze noi locuri de muncă stabile și bine plătite.
 - Estimări de plăți eronate.
- Calitate scăzută a proiectelor finanțate la nivel european (este necesară atragerea de bani europeni în zonele și domeniile cu cea mai mare nevoie – precum infrastructura).
- Lipsa de informare în rândul cetățenilor/beneficiarilor, procedurile birocratice

Influența fondurilor europene la îmbunătățirea indicatorilor macroeconomici este însă vizibilă. Comisia Națională de Prognoză (CNP) evaluează impactul fondurilor structurale asupra economiei românești. Premisele de la care pornește studiul vizează trei mecanisme prin care se resimt în economie fondurile atrase: dezvoltarea infrastructurii fizice, a capitalului uman și asistență financiară pentru firme. Scenariile sunt rulate pentru perioada 2007-2020; în scenariul „fără fonduri” nu sunt luate în considerare fondurile structurale, iar în scenariul „cu fonduri” sunt incluse fondurile structurale primite de România în perioada 2007-2013, iar pentru perioada de până în 2020 se urmăresc efectele avute de acestea asupra economiei. Pentru a analiza impactul fondurilor accesate de România, se consideră, suplimentar, că nu vom mai dispune de fonduri după 2013.

Principalele rezultate indică faptul că⁵⁷:

- PIB-ul este cu 13,6% mai mare în anul 2016 decât în 2009 în cazul scenariului „cu fonduri” decât în cazul celuilalt.

⁵⁷ Iulian Anghel, „Fondurile UE au adus între 2009 și 2016 un plus la PIB de 14% și au creat 41.000 de locuri de muncă”, *Ziarul Financiar*, 4 aprilie 2017, disponibil online la adresa <http://www.zf.ro/banci-si-asigurari/fondurile-ue-au-adus-intre-2009-si-2016-un-plus-la-pib-de-14-si-au-creat-41-000-de-locuri-de-munca-16219675>

- Consumul privat a depășit cu 22,2% nivelul estimat în cazul scenariului fără fonduri, iar investițiile au crescut cu 29,5%.
- Numărul de locuri de muncă nou create a fost cu peste 41.500 mai mare decât în cazul în care nu am fi utilizat fondurile europene; de asemenea, rata șomajului a fost cu 3,7% mai mică.
- Exporturile sunt cu 3,6% mai mari datorită absorbției fondurilor europene, iar importurile au depășit cu 17,2% nivelul estimat în cazul scenariului fără fonduri.
- Remunerația medie pe salariat este mai mare cu aproape o treime decât în cazul lipsei fondurilor europene, iar productivitatea cumulată a muncii este mai mare cu 4%.

În plus, fondurile europene reprezintă o sursă bună pentru recapitalizarea firmelor, conform lui Neagu *et al.* (2016). Se remarcă situația financiară mai bună a firmelor care au folosit fonduri europene cu scopul dezvoltării activității, o productivitate mai ridicată, o profitabilitate mai mare și un grad de îndatorare mai scăzut.

6 Evoluția competitivității României după aderarea la UE

6.1 Evoluția schimburilor comerciale intracomunitare

Principalul argument economic pentru extinderea UE este lărgirea zonei de comerț liber și, astfel, crearea unei piețe unice mai mari, în care producția națională să poate valorifica economiile de scară. Ca efect, vor fi reduse costurile unitare de producție, va crește productivitatea, iar cetățenii vor avea acces la o gamă mai largă de produse.

Crespo și Fontoura (2007) accentuează faptul că integrarea țărilor din ECE în legăturile comerciale cu UE a cunoscut progrese semnificative încă de la începutul perioadei de tranziție ajungând, la începutul anilor 2000, la niveluri comparabile cu ale vechilor state membre. O asemenea situație caracteriza și România în anul 2004, Dritsakis (2004) remarcând faptul că România era cea mai integrată cu UE la nivelul schimburilor comerciale. Cerințele premergătoare intrării în UE au vizat, printre altele, eliminarea barierelor comerciale, aplicarea aceluiași tarif extern comun de către noii membri ca și statele deja membre ale UE și armonizarea politicilor interne în domeniul comercial.

Taxele vamale la import au fost reduse gradual pentru produsele industriale din UE, asemănător restricțiilor cantitative impuse mărfurilor importate spre a fi prelucrate, și au fost eliminate complet la începutul anului 2002, ceea ce a condus la crearea unei zone de comerț liber între România și UE începând din 2002 pentru produsele agricole. UE a suprimat barierele e tarifare și netarifare pentru aceleași tipuri de produse încă din 1997. Liberalizarea comerțului dintre UE și România și Bulgaria a fost implementată treptat în cadrul acordurilor europene, iar peste 95% din comerțul dintre cele două țări cu UE se desfășura liber înainte de aderarea efectivă, cu excepția unor produse agricole⁵⁸. Comerțul cu acestea din urmă a fost guvernat de o serie de convenții reciproce legate de reducerea și scutirea de taxe vamale, eliminarea subvențiilor la export și contingente tarifare (Albu et al., 2013) până la momentul aderării.

Cadran 9. Sistemul de alertă RAPEX (Rapid Alert System) pentru produse periculoase nealimentare

Permite schimbul rapid de informații între 31 de țări europene și Comisia Europeană cu privire la produsele periculoase nealimentare care prezintă un risc pentru sănătatea și siguranța consumatorilor. La identificarea unui produs periculos, acesta este retras din comercializare sau oprit la frontierele țărilor importatoare. Toate statele sunt informate asupra acestor produse.

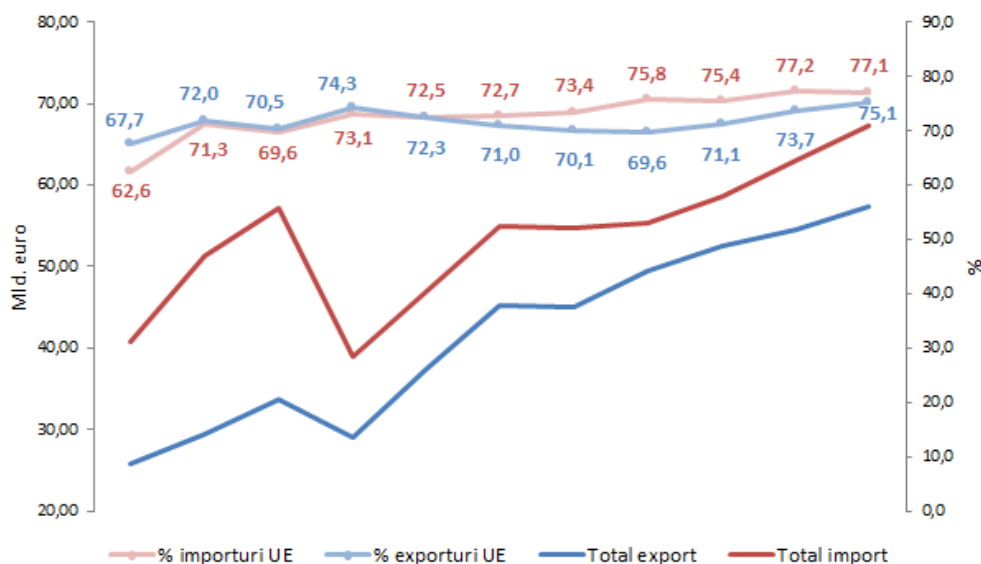
În 2016 au fost înregistrate 2 044 alerte la nivel european și s-au dispus 3 824 de măsuri în vederea stopării acestor produse. Principalele categorii pentru care s-a primit notificări: jucării, autoturisme și articole de îmbrăcăminte, cele mai frecvente riscuri notificate fiind de rănire, chimice și sufocare. România a lansat 25 de alerte în 2016.

România continuă să se mențină în situația de importator net în perioada 2006-2016, conform Figurii 6.1. Cu toate acestea, atât volumul exporturilor, cât și cel al importurilor, cresc semnificativ în această perioadă: exporturile totale ale României se majorează de 2,2 ori, de la

⁵⁸ Dritsakis (2004)

25,85 mld. euro în 2006 la 57,4 mld. euro în 2016, iar importurile cresc cu 65%, de la 40,75 mld. euro la 67,3 mld. euro în aceeași perioadă. O creștere mai accentuată este înregistrată în privința comerțului cu UE: exporturile cresc de 2,5 ori în perioada celor 10 ani de stat membru al UE (2006-2016), ajungând la 43,8 mld. euro în 2016, iar importurile se majorează de două ori, până la 51,95 mld. euro. Se observă o creștere mai accentuată a schimburilor comerciale intracomunitare în 2016 comparativ cu anul 2006. De altfel, ponderea importurilor provenite din UE în total importuri s-a majorat semnificativ, de la 62,6% în 2006 la 77,1% în anul 2016, cu creșteri aproape anuale, cu excepția anului 2008, ca urmare a crizei economice. Exporturile către UE reprezintă 75,1% din totalul exporturilor românești, în creștere de la 67,7% în 2006; abia în ultimii patru ani, ponderea exporturilor către UE a început să crească, după o scădere înregistrată în urma creșterii semnificative ulterioare crizei în anul 2009 (Figura 6.1). Tendința de intensificare a schimburilor comerciale cu UE este clară în perioada analizată.

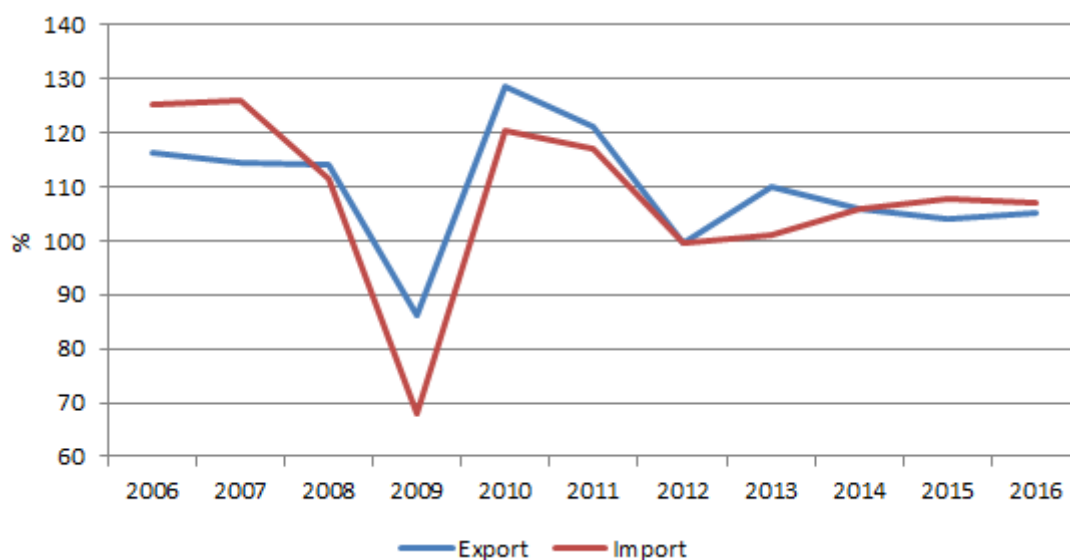
Figura 6.1. Evoluția volumului total de exporturi și importuri ale României și ponderea către UE

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Ritmul anual de creștere a exporturilor l-a depășit pe cel al importurilor în perioada 2008-2014 (Figura 6.2), având un impact pozitiv asupra redresării României în urma crizei economice. Din anul 2014 însă, situația s-a inversat, iar dinamica importurilor a început să depășească ușor dinamica exporturilor. Situația dinamicii comerțului exterior cu UE este relativ similară celei prezentate în Figura 6.1 pentru schimburile comerciale totale. Rata anuală de creștere a importurilor a fost superioară celei exporturilor în primii ani de după aderare, politicile de liberalizare ale comerțului exterior favorizând net importurile de mărfuri (Albu *et al.*, 2013). Ulterior, o dată cu criza economică, statele din UE în principal s-au orientat spre a importa mărfuri din România, ca urmare a modificării tendințelor de consum și a unui raport preț-calitate favorabil.

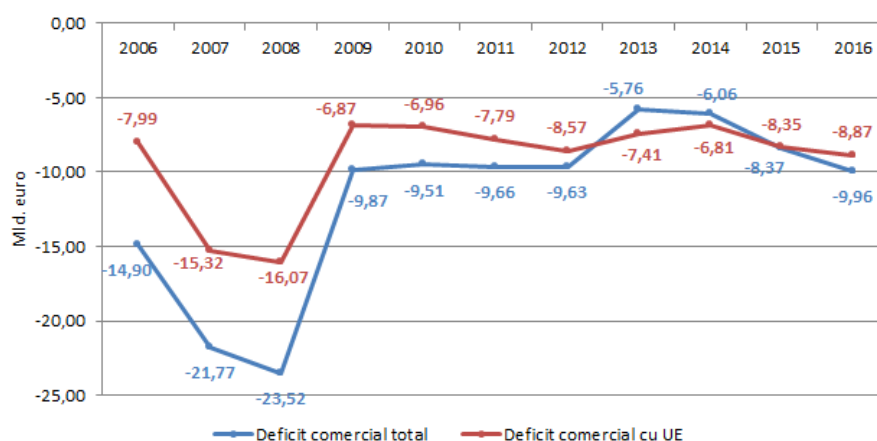
Figura 6.2. Ritmul anual de creștere a exporturilor și importurilor totale ale României

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

De altfel, pe fondul dinamicii mai ridicate a exporturilor față de importuri, deficitul comercial a scăzut semnificativ în anul 2009 față de anul 2008, atât la nivelul schimburilor comerciale totale, cât și în ceea ce privește relația cu UE, iar în anul 2013 a atins cel mai mic nivel, de 5,76 mld. euro, după care a urmat o tendință de creștere. În general, deficitul comercial cu UE a urmat o traiectorie asemănătoare până în 2012, accentuându-se ulterior – pe seama creșterii importurilor din UE și a unui nivel bun al exporturilor față de restul statelor (Figura 6.3).

Figura 6.3. Evoluția deficitului comercial total și în relația cu UE

Sursa: Eurostat, prelucrările autorilor

Pe grupe de produse exportate în UE, categoria *XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile* a rămas principala categorie de export în anul 2016, similar anului 2006. În schimb, ponderea în topul produselor exportate a crescut: dacă în anul 2006 reprezenta un sfert din produsele exportate în UE, în 2016 s-a majorat la aproape o treime. Pe locul doi se situează grupa *XVII. Mijloace și materiale de transport*, cu 17% din totalul exporturilor din UE, urmată de *XI. Textile și articole din textile*. O creștere semnificativă a ponderii în totalul produselor exportate este înregistrată de *IV. Produse alimentare*,

băuturi și tutun, urmată de categoria XVIII. Instrumente și aparate optice, fotografice, cinematografice, medico-chirurgicale; ceasuri; instrumente muzicale și II. Produse vegetale. În schimb, cel mai mult a scăzut ponderea produselor din grupa XI. Textile și articole din textile (deși aceasta se află pe locul trei în topul produselor exportate), XII. Încălțăminte, pălării, umbrele și articole similare și IX. Produse din lemn, exclusiv mobilier (Tabelul 6-1).

Tabel 6.1. Topul produselor exportate în UE și modificarea ponderii exporturilor către UE, pe grupe de produse, în 2006 și 2016

Loc	Grupe de produse 2006		Grupe de produse 2016		Modificare % a ponderii (06-16)
1	XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile	25,02	XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile	32,26	28,9
2	XI. Textile și articole din textile	22,49	XVII. Mijloace și materiale de transport	17,07	88,8
3	XV. Metale comune și articole din acestea	11,43	XI. Textile și articole din textile	8,56	-61,9
4	XVII. Mijloace și materiale de transport	9,04	XV. Metale comune și articole din acestea	7,53	-34,2
5	XII. Încălțăminte, pălării, umbrele și articole similare	7,73	VII. Materiale plastice, cauciuc și articole din acestea	5,97	48,8
6	XX. Mărfuri și produse diverse	5,82	XX. Mărfuri și produse diverse	5,23	-10,1
7	VII. Materiale plastice, cauciuc și articole din acestea	4,01	II. Produse vegetale	3,91	166,6
8	V. Produse minerale	3,06	IV. Produse alimentare, băuturi și tutun	3,43	465,1
9	IX. Produse din lemn, exclusiv mobilier	2,87	XII. Încălțăminte, pălării, umbrele și articole similare	3,01	-61,0
10	VI. Produse chimice	1,92	VI. Produse chimice	2,59	34,6
11	II. Produse vegetale	1,47	XVIII. Instrumente și aparate optice, fotografice, cinematografice, medico-chirurgicale; ceasuri; instrumente muzicale	2,21	173,4
12	VIII. Piei crude, piei tăbăcite, blănuri și produse din acestea	1,21	V. Produse minerale	2,04	-33,3
13	XIII. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticlă și din alte materiale similare	0,86	IX. Produse din lemn, exclusiv mobilier	1,82	-36,6
14	XVIII. Instrumente și aparate optice, fotografice, cinematografice, medico-chirurgicale; ceasuri; instrumente muzicale	0,81	I. Animale vii și produse animale	1,22	71,8
15	I. Animale vii și produse animale	0,71	X. Hârtie și articole din acestea	0,82	97,7
16	IV. Produse alimentare, băuturi și tutun	0,61	VIII. Piei crude, piei tăbăcite, blănuri și produse din acestea	0,78	-36,1
17	X. Hârtie și articole din acestea	0,41	XIII. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticlă și din alte materiale similare	0,65	-24,8
18	III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	0,18	III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	0,34	86,9

Notă: Grupele de produse marcate cu galben indică o creștere a locului ocupat în topul produselor exportate în UE, iar cele marcate cu albastru indică o scădere.

Sursa: INSSE, prelucrările autorilor

Primele două locuri din topul grupelor de produse importate din UE a rămas neschimbat în 2016 comparativ cu 2006: pe primul loc se află *XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile*, cu o pondere în creștere, de peste 28% din totalul importurilor din UE, urmată de grupa *XVII. Mijloace și materiale de transport*, cu o pondere considerabil mai mică, de 11,6%, în scădere față de 2006. De altfel, topul exporturilor și importurilor în 2016 este format din aceleași două grupe de produse. Principalele creșteri ale importurilor, ca ponderi, sunt înregistrate pentru grupa *II. Produse vegetale*, *IV. Produse alimentare, băuturi și tutun* și *I. Animale vii și produse animale* – o situație mai puțin favorabilă, având în vedere potențialul agricol al României. Cele mai mari scăderi ale ponderilor importurilor au avut loc pentru grupele *IX. Produse din lemn, exclusiv mobilier*, *XIII. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticlă și din alte materiale similare* și *VIII. Piei crude, piei tăbăcite, blănuri și produse din acestea*.

Tabel 6.2. Topul produselor importate din UE și modificarea ponderii importurilor din UE, pe grupe de produse, în 2006 și 2016

Loc	Grupe de produse, 2006		Grupe de produse, 2016		Modificare % a ponderii (06-16)
1	XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile	26,59	XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile	28,33	6,53
2	XVII. Mijloace și materiale de transport	14,75	XVII. Mijloace și materiale de transport	11,60	-21,39
3	XV. Metale comune și articole din acestea	10,70	VI. Produse chimice	10,94	18,18
4	XI. Textile și articole din textile	9,99	XV. Metale comune și articole din acestea	9,95	-7,03
5	VI. Produse chimice	9,26	VII. Materiale plastice, cauciuc și articole din acestea	7,78	0,39
6	VII. Materiale plastice, cauciuc și articole din acestea	7,75	XI. Textile și articole din textile	7,15	-28,43
7	VIII. Piei crude, piei tăbăcite, blanuri și produse din acestea	2,70	IV. Produse alimentare, băuturi și tutun	4,31	78,75
8	X. Hârtie și articole din acestea	2,57	II. Produse vegetale	3,69	246,82
9	IV. Produse alimentare, băuturi și tutun	2,41	I. Animale vii și produse animale	2,66	70,02
10	XX. Mărfuri și produse diverse	2,25	XVIII. Instrumente și aparate optice, fotografice, cinematografice, medicochirurgicale; ceasuri; instrumente muzicale	2,29	29,23
11	XIII. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticlă și din alte materiale similare	2,16	XX. Mărfuri și produse diverse	2,25	0,24
12	XVIII. Instrumente și aparate optice, fotografice, cinematografice, medicochirurgicale; ceasuri; instrumente muzicale	1,77	X. Hârtie și articole din acestea	1,92	-25,55
13	V. Produse minerale	1,77	V. Produse minerale	1,72	-3,02

14	I. Animale vii și produse animale	1,57	VIII. Piei crude, piei tăbăcite, blănuri și produse din acestea	1,65	-39,06
15	IX. Produse din lemn, exclusiv mobilier	1,20	XIII. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticlă și din alte materiale similare	1,24	-42,51
16	XII. Încălțăminte, pălării, umbrele și articole similare	1,11	XII. Încălțăminte, pălării, umbrele și articole similare	1,20	7,98
17	II. Produse vegetale	1,06	IX. Produse din lemn, exclusiv mobilier	0,69	-42,68
18	III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	0,15	III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	0,32	115,97

Notă: Grupele de produse marcate cu galben indică o creștere a locului ocupat în topul produselor importate din UE, iar cele marcate cu albastru indică o scădere.

Sursa: INSSE, prelucrările autorilor

Deficitul comercial în schimburile comerciale cu UE a crescut cu 11% în perioada 2006-2016, de la aproape 8 mld. euro la 8,9 mld. euro. Deficitele comerciale pe grupe de produse au cunoscut, în bună măsură, o acutizare de-a lungul celor 10 ani. Cea mai gravă înrăutățire a situației se înregistrează pentru grupele *II. Produse vegetale*, *III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale* și *I. Animale vii și produse animale*. De asemenea, de la excedent comercial trec pe deficit grupele *V. Produse minerale* și *XI. Textile și articole din textile*. În schimb, deficitul comercial se reduce pentru grupele *XIII. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticlă și din alte materiale similare*, *XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile* și *XVIII. Instrumente și aparate optice, fotografice, cinematografice, medico-chirurgicale; ceasuri; instrumente muzicale*. Am reușit să inversăm trendul schimburilor comerciale pentru grupa *XVII. Mijloace și materiale de transport*, care trece pe excedent în 2016 față de deficitul comercial din 2006, în timp ce excedentul se majorează (exporturile sunt mai mari decât importurile și în creștere) pentru grupele *XX. Mărfuri și produse diverse* și *IX. Produse din lemn, exclusiv mobilier*.

Semnalam, din nou, înrăutățirea situației pentru exporturile de animale, produse alimentare și vegetale, unde ar fi fost de așteptat o ameliorare a deficitului comercial, dat fiind potențialul României. De altfel, Strategia Națională de Export 2014-2020 (Ministerul Economiei, 2013) semnaleză dezavantaje comparative la produsele din aceste grupe. Este interesantă evoluția înregistrată în cadrul grupei de articole textile, care trec pe deficit față de excedentul înregistrat în 2006, semn că avantajul competitiv al României care făceau atractive investițiile în astfel de domenii – costurile scăzute cu forța de muncă – se diminuează semnificativ. Ministerul Economiei (2013) semnaleză, pentru articolele de îmbrăcăminte și de călătorie creșterea valorii unitare la un nivel similar mediei UE, datorată, pe de o parte, creșterii calității, și, pe de altă parte, a costurilor de producție, ceea ce a condus la plecarea producției de lohn.

De asemenea, creșterea exporturilor de produse de lemn trebuie evaluată cu atenție, exporturile din acea grupă de produse fiind formate în proporție de 99% din lemn brut, cherestea, produse stratificate și alte produse din lemn – prin urmare, se exportă materie primă, în loc de valoare adăugată, care susține ipoteza defrișării României pentru exporturi.

Tabel 6.3. Evoluția deficitelor comerciale pe grupe de produse în 2006 și 2016

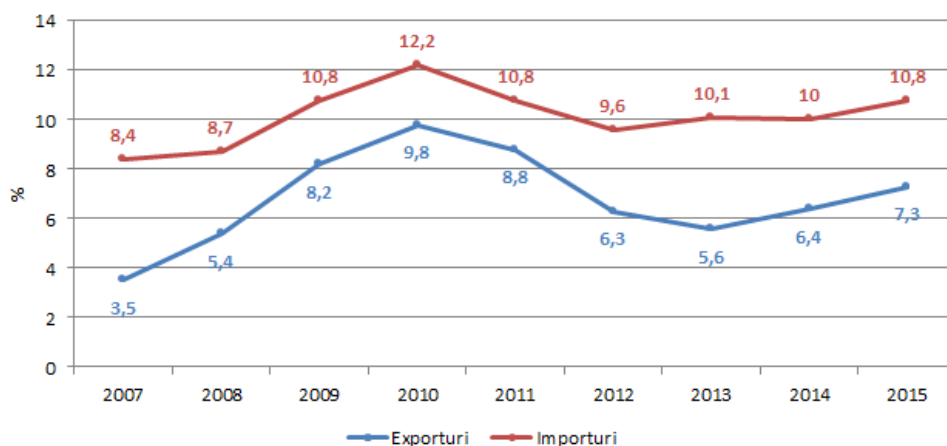
Grupe de produse	2006	2016	Grupe de produse	2006	2016
Total	-7 987,0	- 8870,0	X. Hârtie și articole din acestea	-583,154	-642,202
I. Animale vii și produse animale	-275,7	-860,9	XI. Textile și articole din textile	1 390,374	-24,318

II. Produse vegetale	-14,6	-232,6	XII. Încălțăminte, pălării, umbrele și articole similare	1 067,948	673,133
III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	-6,2	-20,8	XIII. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticla și din alte materiale similare	-398,739	-364,658
IV. Produse alimentare, băuturi și tutun	-508,7	-764,4	XV. Metale comune și articole din acestea	-726,902	-1 926,08
V. Produse minerale	84,2	-12,2	XVI. Mașini, aparate și echipamente electrice; aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul și imaginile	-2 399,32	-818,748
VI. Produse chimice	-2 024,1	-4 571,2	XVII. Mijloace și materiale de transport	-2 177,3	1 330,451
VII. Materiale plastice, cauciuc și articole din acestea	-1 274,1	-1 471,6	XVIII. Instrumente și aparate optice, fotografice, cinematografice, medico-chirurgicale; ceasuri; instrumente muzicale	-309,864	-237,514
VIII. Piele crude, piei tăbăcite, blănuri și produse din acestea	-476,2	-521,1	XX. Mărfuri și produse diverse	445,217	1 082,75

Sursa: *INSSE, prelucrările autorilor*

Volumul produselor high-tech exportate la nivel global se ridică la 7,3% din totalul exporturilor (Figura 6.4), România fiind pe locul 20 în rândul statelor UE-28 după dimensiunea ponderii. În schimb, 10,8% din importuri sunt produse high-tech, ceea ce ne poziționează pe locul 17 în UE ca dimensiune a ponderii acestor produse în totalul importurilor.

Figura 6.4. Evoluția exporturilor și importurilor high-tech din România cu statele lumii, % din total

Sursa: *Eurostat, prelucrările autorilor*

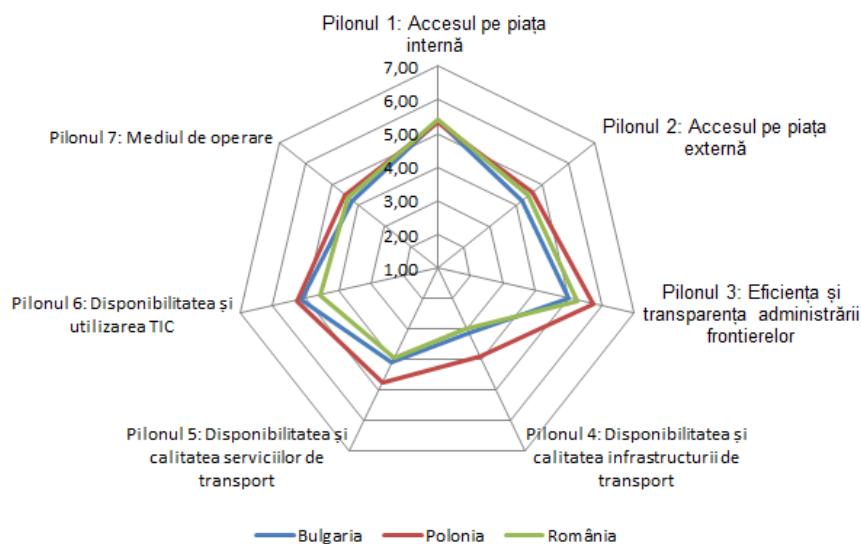
Indicele de facilitare a comerțului (*Enabling Trade Index*), realizat de World Economic Forum, plasează România pe locul 48 din 136 de țări analizate în anul 2016 și pe locul 26 în UE-28, înaintea de Grecia (locul 52) și Bulgaria (53). Indicele evaluează ușurința de a desfășura operațiuni de comerț din perspectiva a șapte piloni: accesul la piața internă, accesul la piața externă, eficiența și transparența administrării frontierelor, disponibilitatea și calitatea infrastructurii de

transport, disponibilitatea și calitatea serviciilor de transport, disponibilitatea și utilizarea TIC, calitatea mediului în care operatorii își desfășoară activitatea.

Problemele României sunt generate, în primul rând, de calitatea scăzută a sistemelor de transport – atât la nivel de infrastructură de transport, cât și la nivel de servicii, urmată de disponibilitatea utilizării instrumentelor TIC (dificultatea interacționării online cu administrația publică, utilizarea scăzută a internetului pentru tranzacții business-to-business și business-to-consumer). Bulgaria înregistrează un scor mai bun în această privință. De fapt, în afară de pilonul 1, accesul pe piața internă, care ține de avantajele la nivel fiscal, la toți ceilalți piloni ne poziționăm mai rău decât Polonia (Figura 6.5).

În top 15 al clasamentului se află 12 state din UE, Estonia fiind cea mai avansată din rândul țărilor care au aderat începând din 2004 (locul 14). O astfel de situație arată că, în lipsa unor eforturi substanțiale, decalajul dintre România și restul statelor europene este în măsură să crească.

Figura 6.5. Indicele de facilitare a comerțului în Bulgaria, Polonia și România, 2016

Sursa: *The Global Enabling Trade Report 2016* disponibil online la adresa <http://reports.weforum.org/global-enabling-trade-report-2016/downloads-page/>

România trebuie să valorifice avantajele date de acordurile comerciale încheiate de UE la nivel mondial. Recent, a fost încheiat acordul comercial cu Canada, iar ulterior UE a ajuns la un acord politic cu Japonia. În septembrie 2017, președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, a anunțat deschiderea negocierilor comerciale cu Australia și cu Noua Zeelandă.

6.2 Efectele aderării României la UE asupra fluxurilor de investiții străine

La începutul anilor 2000, statele din Europa Centrală și de Est, printre care și România, continuau să se afle în paradigma determinată, pe de o parte, de identitatea comunistă a unei deschideri modeste pentru investitorii străini și, pe de altă parte, de o lipsă de încredere din partea investitorilor, pe fondul progresului lent al reformelor și al nivelului ridicat al corupției (Popovici, 2013).

ISD sunt văzute ca o modalitate de dezvoltare economică sănătoasă în perioade de criză economică fiindcă reprezintă (Horobeț și Popovici, 2017) o sursă suplimentară de capital pentru dezvoltare, pe lângă sursele publice de finanțare, sunt caracterizate de un interes durabil al investitorului, care garantează existența investiției pe termen lung și, în același timp, produc externalități semnificative și stimulează dezvoltarea firmelor din amonte și aval. ISD sunt nu numai un flux de capital, ci și de tehnologie, de expertiză managerială, de organizare industrială (Negrițoiu, 1996; Dunning și Lundan, 2008) etc. Din acest motiv, ISD reprezintă un mijloc de reducere a decalajului dintre nivelul de trai al acestor țări și economiile occidentale.

Creșterea atractivității pentru ISD a devenit o prioritate pe agenda națională, mai ales că criza a testat forța determinantilor tradiționali (precum dimensiunea pieței, costurile scăzute cu forța de muncă etc.) și a sporit apariția de noi oportunități. La momentul actual, determinantii tradiționali ai ISD nu mai sunt suficienți pentru a atrage volumul de ISD necesar. Tot mai mult, politicile publice au un impact evident asupra ISD, deoarece forțele pieței nu pot înlocui rolul guvernelor în acest domeniu (Popovici și Călin, 2012). Astfel, guvernele din toate țările trebuie să țină un ochi deschis și să acorde mai multă atenție măsurilor care vizează îmbunătățirea eficienței și infrastructurii instituțiilor pentru a construi o bază durabilă pentru atragerea în continuare a ISD și pentru creșterea performanței acestora prin urcarea pe lanțul valoric.

Impactul economic pozitiv și substanțial al investițiilor străine directe (ISD) asupra dezvoltării gazdei gazdă și a țării de origine a investitorilor este larg discutat în literatura de specialitate. Cu toate acestea, jumătate din Europa a fost lipsită de beneficiile investițiilor străine directe până în 1990, astfel că țările din ECE au intrat în această cursă pentru ISD cu un handicap grav în comparație cu vecinii occidentali (Paul *et al.*, 2014). Practic, țările din ECE au început de la zero construirea unei economii atractive pentru investitori, în timp ce vecinii lor au înregistrat deja o experiență de câțiva ani. Deși țările din ECE au avut ocazia să-și aleagă modelul de dezvoltare bazat pe cele mai bune practici din alte țări, implementarea modelului și adaptarea acestuia la propriile caracteristici rămân exclusiv în sfera lor de competență. Procesul s-a dovedit a fi extrem de lent, deoarece implicarea în atragerea investițiilor străine directe nu este similară unui sprint, ci unei curse pe termen lung; acest lucru este echivalent cu necesitatea de a restructura continuu și de a actualiza dotările specifice locației.

Resursele pe care țările din Europa Centrală și de Est se bazează au cel puțin unul din cele trei dezavantaje: sunt limitate (de exemplu, resursele de resurse naturale) sau se dovedesc a fi insuficiente pentru a construi o atracție pe termen lung (cum ar fi salariile mici) sau devin aproape redundante în contextul progreselor tehnologice (apropierea de piețele mari). Aderarea la UE a zece țări ECE în 2004 și alte două în 2007, majoritatea fostelor state comuniste, a însemnat un uriaș pas înainte pentru atragerea investițiilor străine. Entuziasmul investitorilor a fost parțial datorat măsurilor vizibile și reformelor aplicate în anii de preaderare pentru a obține o mai mare competitivitate. Există autori care susțin că aderarea la UE a fost o condiție prealabilă pentru începerea investițiilor străine directe în țările CEE; Anunțul UE privind perspectivele de aderare s-a dovedit semnificativ pentru creșterea intrărilor de ISD (Bevan și Estrin, 2004).

Dacă condițiile economice sunt, de asemenea, legate de mediul internațional, nivelul de risc poate fi atribuit și percepției investitorilor; politicile publice sunt sub controlul direct al

guvernului gazdă și, prin urmare, pot fi utilizate rapid ca mijloc de creștere a ISD. Rolul statului este cel mai bine exprimat prin conceptul utilizat de North pentru definirea instituțiilor, pe care Dunning le folosește, de asemenea. Prin urmare, statul trebuie să stabilească regulile jocului, precum și monitorizarea și punerea în aplicare a acestora (Dunning, 2004). Pe baza acestei abordări, guvernul gazdă este principalul actor pentru proiectarea atractivității locației.

Atragerea ISD tinde să fie determinată, din ce în ce mai mult, de eforturile decidenților publici. În prezent, pentru țările europene, factorii determinanți ai ISD nu depind atât de mult de dotarea cu resurse naturale, ci de nivelul birocrăției, de riscul unei țări, de calitatea infrastructurii sau a instituțiilor - mai exact, de resursele create (Popovici, 2015a). Statele din ECE ar trebui să aplice un mix de politici care vizează îmbunătățirea infrastructurii, creșterea calității instituționale, sporirea flexibilității pieței forței de muncă și menținerea unui nivel scăzut al impozitelor pentru a atrage ISD. Pe termen scurt, abordarea calității infrastructurii și a instituțiilor este măsura recomandată pentru creșterea intrărilor de ISD (Paul et al., 2014; Popovici și Călin, 2012; Popovici, 2015b). De asemenea, Cho (2003) subliniază necesitatea continuă de a îmbunătăți atractivitatea avantajelor legate de localizare, ceea ce necesită o abordare politică complexă și cuprinzătoare. Chiar dacă aceasta reprezintă o provocare pentru factorii de decizie din țările în curs de dezvoltare, succesul în crearea unui mediu favorabil dezvoltării afacerilor reprezintă cheia pentru atragerea investitorilor.

De exemplu, constatăm că factorii determinanți ai ISD pe piața forței de muncă sunt încă importanți pentru investitorii străini, dar că diferă în funcție de grupul de țări considerate (Popovici, 2015a). Investitorii din țările ECE caută o forță de muncă necalificată, în timp ce cei din țările WE încearcă să găsească forța de muncă ieftină, deoarece acest tip de forță de muncă este deja dotat cu un nivel mai ridicat de know-how. Rezultatul acestui studiu ar trebui să reprezinte un avertisment pentru țările CEE. Aceste țări ar trebui să stimuleze dezvoltarea formării profesionale și a investiții în cercetare și dezvoltare pe propriile piețe ale forței de muncă. Avantajul costului scăzut al muncii necalificate este fragil și poate dispărea în curând din cauza concurenței puternice din partea țărilor asiatice. La aceasta se adaugă un alt rezultat important oferit de acest studiu: faptul că calitatea pieței muncii este mai importantă pentru investitorii din țările CEE decât pentru vechile state membre ale UE.

Momentul aderării la UE și anii premergători acestui eveniment au impulsionat creșterea ISD în statele din ECE. Entuziasmul investitorilor, provenit din determinarea fostelor țări în tranziție de a intra în grupul statelor competitive și manifestat prin seria de măsuri vizibile solicitate de obținerea statutului de membru al UE, a făcut unii autori să considere chiar că aderarea la UE a reprezentat cerința pentru atragerea ISD în țările din ECE (Globerman et al., 2006).

De la o creștere lentă a fluxurilor de ISD în perioada 1993-2002 (fluxurile cresc de 4,8 ori, de la 547,4 milioane USD în 1993 la 2,6 mld. USD în 2002), perioada ulterioară aderării, până în criza economică, sporește de 3,5 ori volumul de fluxuri de ISD, în numai șase ani (Figura 6.6). România urmează o evoluție relativ asemănătoare, creșterea mai puternică a fluxurilor de ISD în perioada de tranziție, de până în 2002, fiind imprimată și de un nivel foarte redus al investițiilor imediat după 1989. Bonciu (2011) împarte în două perioade distincte intervalul 1991-2000. În perioada 1991-1996 sugerează existența unui cadru legislativ favorabil investițiilor străine, dar caracterizat de o ofertă redusă de privatizare, situație care s-a inversat în perioada 1997-2000: crește oferta de privatizare, dar cadrul legislativ și instituțional devine instabil, dublat de reducerea semnificativă a PIB pe finalul anilor 1990. Prin urmare, volumul ISD atrase nu este semnificativ. După 2003 începe perioada mării expansiuni a ISD: fluxurile de investiții cresc de 6,1 ori, de la 2,2 miliarde de dolari în anul 2003 la 13,5 miliarde de dolari în anul 2008. România evoluează sub auspiciu foarte bune, date de confluența a trei factori (Popovici, 2013): îmbunătățirea cadrului instituțional și legislativ ca urmare a nevoii de ajustare la cerințele UE, creșterea ofertei de privatizare și perioada de expansiune economică la nivelul economiei globale. Cel mai bun an

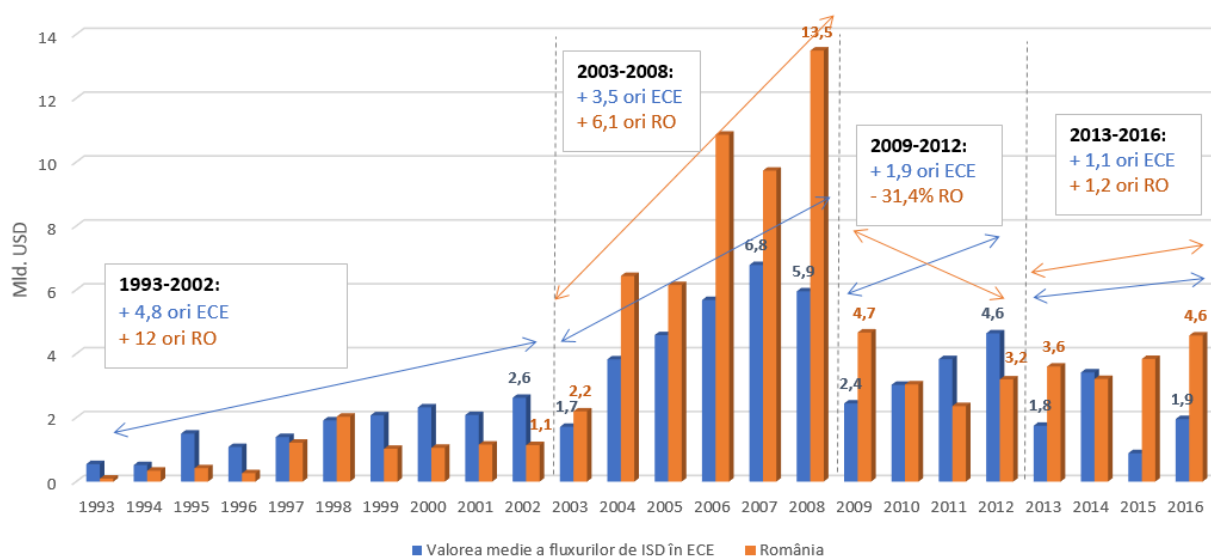
pentru ISD în România a fost 2008, singurul în care țara noastră a fost „performerul regiunii”, depășind liderul de necontestat al întregii perioade, Polonia. La momentul respectiv, Polonia și România se distanțaseră clar ca state preferate în topul investitorilor.

Criza economică de la sfârșitul anului 2007 reprezintă un punct de cotitură pentru atragerea ISD în ECE în special și în România în particular. Este interesant de observat, însă, decalajul de un an de zile înregistrat de România față de statele ECE în ceea ce privește impactul crizei: ECE înregistrează un record al investițiilor atrase în anul 2007, cu o valoare medie totală de 6,8 miliarde USD, pentru ca fluxurile de ISD să scadă ușor la 5,9 miliarde USD în 2008 și să se înjumătățească în 2009. În schimb, România continuă să acumuleze ISD și înregistrează în anul 2008 un record de 13,5 miliarde dolari sub formă de fluxuri de ISD atrase, pentru ca din anul următor, pe fondul crizei economice, scăderea fluxurilor de investiții să fie dramatică, de 65,4%.

Revenirea la performanțele obținute înainte de criză nu a mai fost posibilă, nici pentru statele din ECE, nici pentru România; anii de după 2008 cunosc o volatilitate foarte ridicată a fluxurilor de ISD, care nu poate fi asemuită cu niciuna dintre perioadele precedente. Pentru statele din ECE urmează un interval de patru ani de creștere a ISD atrase, până în 2012, când fluxurile ating o valoare medie de 4,6 mld USD, pentru ca apoi să scadă 0,9 mld. USD în 2015. Din contră, tendința pentru România este inversă: țara noastră își pierde atractivitatea pentru investitorii străini după anul 2009, în contextul frământărilor economice și politice naționale și al efectelor crizei financiare globale, care încep să se resimtă și în regiune. Astfel, după o perioadă de scădere până la 2,4 mld. USD a fluxurilor de ISD, acestea își reiau creșterea la 4,6 mld. USD în 2016.

Țara noastră se dovedește, în general, mai atractivă pentru investitorii străini decât restul statelor din ECE, începând din anul 2003. Astfel, fluxurile de ISD intrate în România le depășesc pe cele primite, în medie, de un stat din ECE. Situația rămâne similară până în anul 2010 inclusiv. Până în 2016, în jumătate din perioadă înregistrăm performanțe mai slabe decât statele din ECE (când volumul fluxurilor medii din ECE îl depășește pe cel din România, în anii 2011, 2012 și 2014).

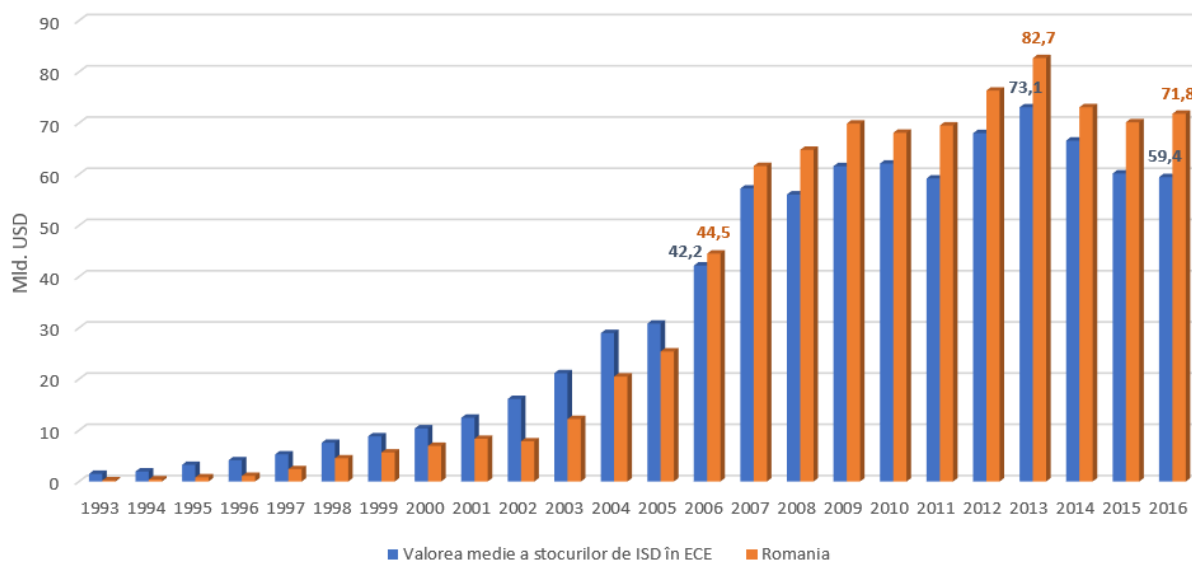
Figura 6.6. Evoluția fluxurilor ISD de intrare în grupul statelor din ECE în perioada 1993-2011

Sursa: UNCTAD, prelucrările autorilor

Pe fondul evoluției fluxurilor de ISD analizat mai sus, volumul mediu al stocurilor de ISD din cele zece state din ECE înregistrează o evoluție anuală crescătoare până în anul 2007 inclusiv. Stocurile de ISD cresc de peste 10 ori în perioada 1993-2002, pe parcursul a zece ani, urmate de o creștere alertă în următorii patru ani, când stocul mediu de ISD aproape se triplează (de la 21,1 mld USD în 2003 la 57,2 mld. USD în 2007). Impactul crizei înseamnă pentru țările din ECE o oscilație ușoară a stocurilor în perioada 2008-2013, urmată de intrarea pe un trend descrescător din anul următor, conform Figurii 6.7.

Figura 6.7. Evoluția stocului de ISD în grupul statelor din ECE în perioada 1993-2011

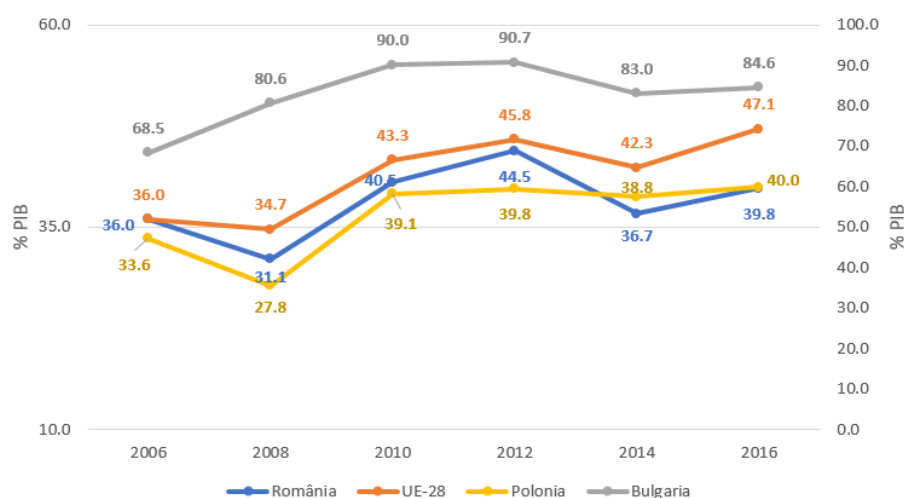

Sursa: prelucrări ale autorilor după datele UNCTAD

O evoluție similară poate fi constatată și la nivelul României, conform Figurii 6.7. Dacă fluxurile de ISD în România le depășesc pe cele din ECE în anul 2003, volumul stocurilor este mai mare decât din țările analizate abia în 2006, semn că în această perioadă România a reușit să recupereze decalajul față de acestea. Ulterior, păstrăm un volum al stocurilor de ISD superior celor din statele ECE. Avantajul superiorității poate fi păstrat câtă vreme România reușește să atragă mai multe fluxuri de ISD față de statele din regiune, și trebuie să țină cont de evoluțiile fluxurilor de ISD din ultimii ani, când restul statelor s-au dovedit mai atractive decât România. În plus, România poate utiliza ISD pentru a reduce din decalajul de dezvoltare înregistrat de statele vestice din UE, dar progresul trebuie să fie semnificativ mai important decât cel realizat până în prezent.

Un aspect pozitiv este dat de potențialul pe care România încă îl are pentru atragerea ISD. Ponderea stocurilor de ISD ca procent din PIB se ridică la 39,8% din PIB în 2016, de la 26% din PIB în 2006, înainte de aderare, după o evoluție oscilantă de-a lungul celor 10 ani (Figura 6.8). În schimb, România continuă să înregistreze cel mai mic volum al stocurilor de ISD raportat la PIB dintre statele din regiune și al treilea cel mai mic dintre țările care au aderat începând din 2004 (Slovenia – 29,1%, Lituania – 32,4%). Evoluția poate fi pusă mai ales pe seama diminuării fluxurilor de ISD, evoluția PIB fiind una descrescătoare în perioada 2009-2012 (Horobeț și Popovici, 2017).

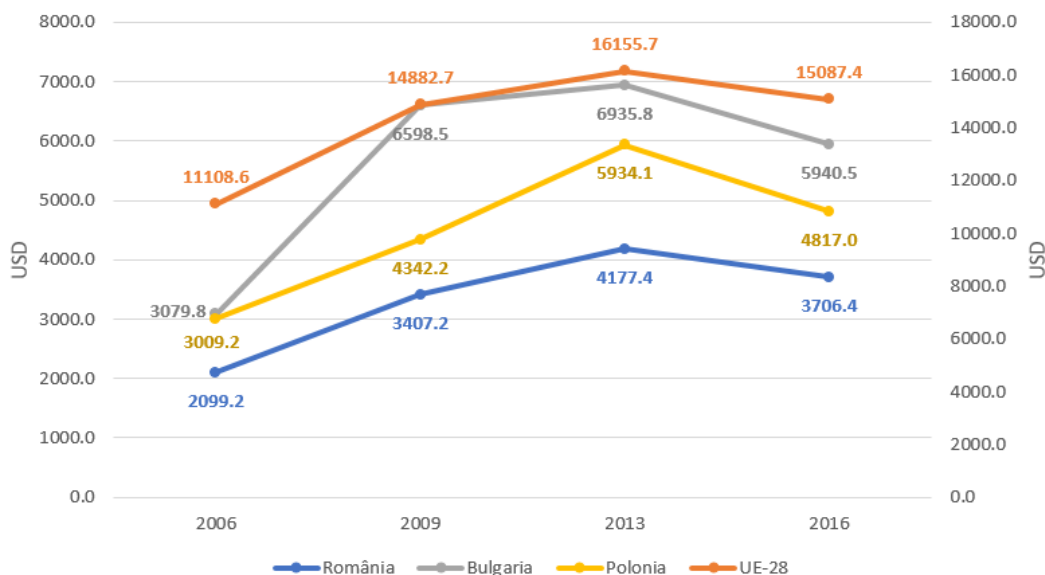
Figura 6.8. Evoluția ponderii stocurilor de ISD în PIB

Sursa: prelucrări ale autorilor după datele UNCTAD

Raportat la numărul de locuitori, România continuă să aibă cel mai mic stoc de ISD pe locuitor dintre statele UE-28 și în anul 2016, însă evoluția a fost semnificativă comparativ cu anul anterior aderării: unui român îi revin 3 706,4 USD din stocurile de ISD, cu 76,6% mai mult decât în anul 2006, fiind printre cele mai mari creșteri din UE, după cea înregistrată de Cipru, Irlanda și Bulgaria (Figura 6.9).

Figura 6.9. Evoluția stocurilor de ISD pe locuitor

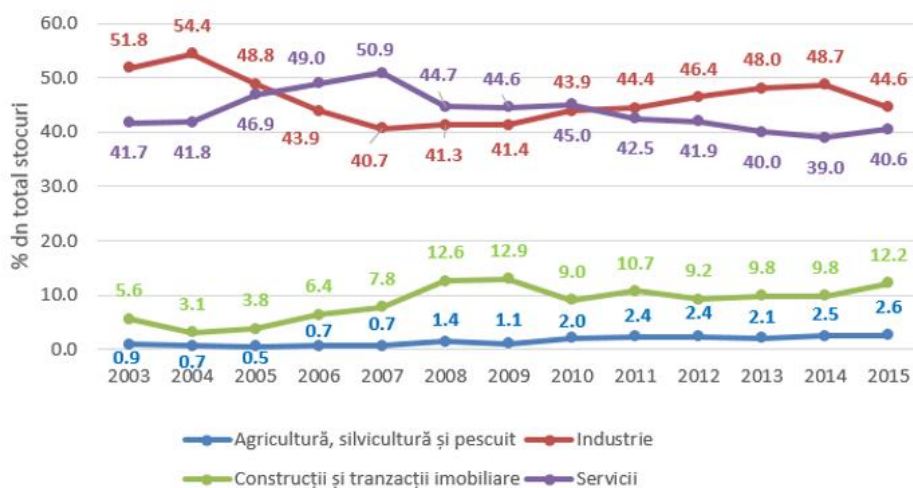

Sursa: prelucrări ale autorilor după datele UNCTAD

Pe sectoare de activitate, cele mai mari stocuri de ISD – aproape jumătate – sunt în industrie (44,6% din volumul total al stocurilor) în anul 2015, urmate de servicii (40,6%). De altfel, ISD în industrie și-au reluat creșterea după 2008, sectorul serviciilor fiind afectat de criza economică, ca urmare a contribuției semnificative a ISD în domeniul intermediarilor financiare și asigurărilor, care a suferit un declin puternic în această perioadă (Horobeț și Popovici, 2017). Sectorul

agriculturii are cel mai mic volum de stocuri de ISD (2,6% în 2015), dar în creștere aproape continuă față de anul 2003, în timp ce ISD în construcții și tranzacții imobiliare reprezintă aproximativ o zecime din volumul total de stocuri (Figura 6.10).

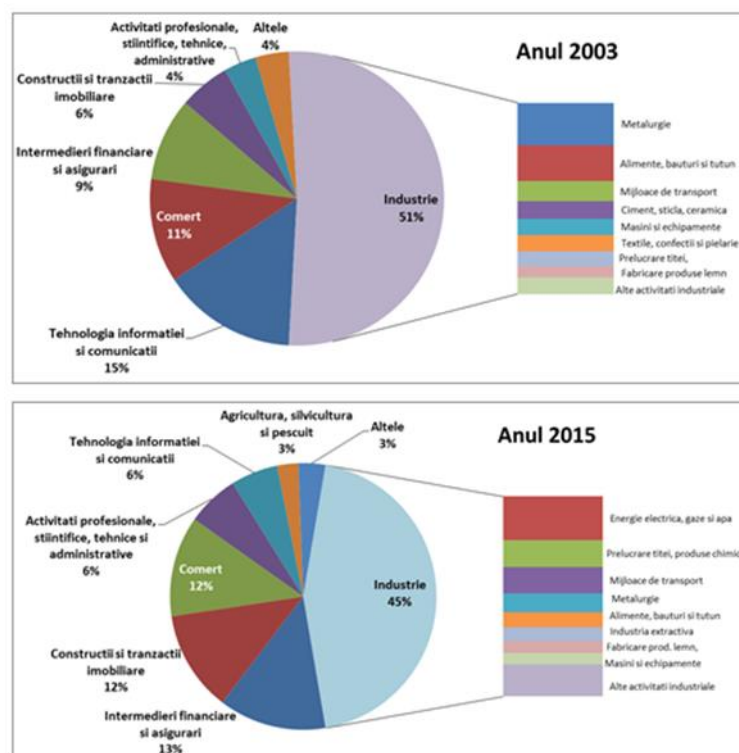
Figura 6.10. Evoluția stocurilor de ISD pe sectoare de activitate

Sursa: Horobeț și Popovici (2017), p. 48

Comparativ cu anul 2003, situația principalelor sectoare care realizează cele mai mari stocuri de ISD suferă câteva modificări. Creșteri semnificative sunt înregistrate de sectorul intermediarilor financiare și al asigurărilor și de cel al construcțiilor și tranzacțiilor imobiliare (Figura 6.11), deși primul este lovit semnificativ de criză. Comerțul își păstrează aproape aceeași pondere în volumul total al stocurilor de ISD, de 11-12% în cei doi ani prezentați în Figura 5-5; în schimb, volumul stocurilor de tehnologia informației și comunicației se diminuează de la 15% în anul 2003 la 6% în anul 2015, pe seama unor investiții mai mari în celelalte sectoare. La nivelul industriei, locul metalurgiei în topul sectoarelor vizate de investitori este luat de energie electrică, gaze și apă (care avea o pondere destul de redusă în 2003), prelucrare țigăi și produse chimice (sector a cărui pondere de stocuri de ISD crește comparativ cu 2003), în timp ce industria mijloacelor de transport se menține pe al treilea loc, la fel ca în 2003.

Figura 6.11. Soldul ISD pe principalele activități economice în anii 2003 și 2015, % din total

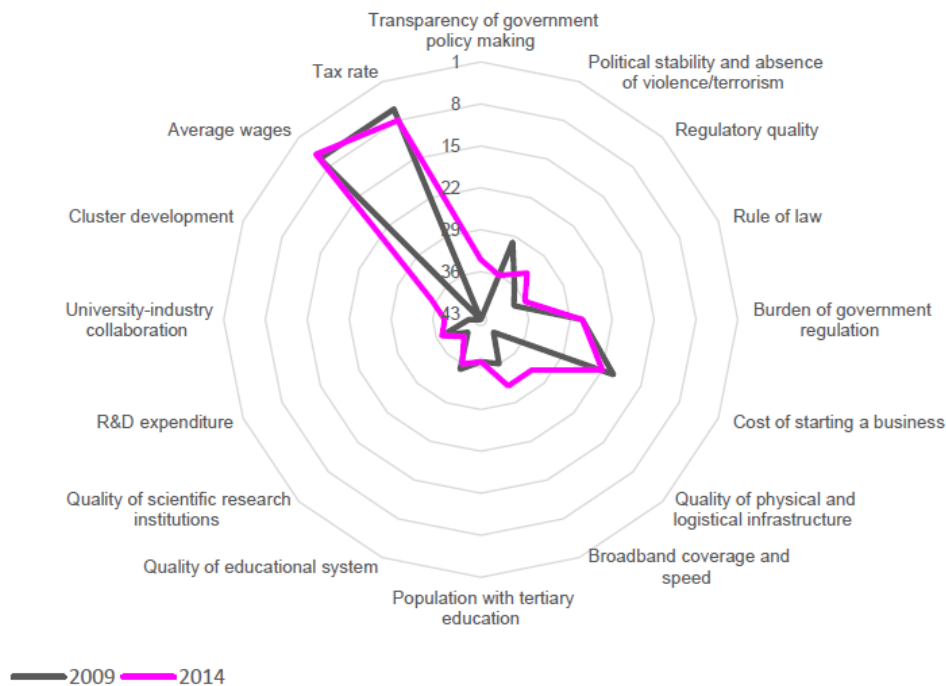
Sursa: Realizat de autori pe baza datelor BNR

Principalul partener economic al României este UE, dat fiind că 93,2% din primele 20 de economii investitoare în țara noastră și aproape 90% din totalul stocurilor de ISD sunt realizate de state membre ale UE (Horobeț și Popovici, 2017). Dintre acestea, Olanda este responsabilă pentru investiții de aproape un sfert din stocul total de ISD al României, urmată de Austria cu 14,2% și de Germania (12,4%) în anul 2015.

Principala problemă a României ține de climatul de investiții, mai puțin favorabil pentru atragerea ISD decât alte state din UE. Tabloul de atractivitate al ISD (Comisia Europeană, 2016c), realizat de Comisia Europeană pe baza a 18 indicatori de interes pentru investitorii străini, plasează România pe locul 32 ca atractivitate din 44 de țări analizate în anul 2014, și pe locul 20 în rândul statelor din UE. În ciuda îmbunătățirilor la nivelul mediului instituțional, principala problemă semnalată este dată de gradul ridicat de incertitudine la nivel politic, cu efecte negative clare asupra comportamentului investițional. Pe de altă parte, atractivitatea contextului actual este susținută de costurile scăzute pentru demararea unei afaceri și, în general, de competitivitatea la nivel de costuri (nivel scăzut al salariilor și al impozitelor), cât și de apropierea de piața europeană. Aceste aspecte poziționează România în rândul statelor căutate de investitori pentru eficiență (în special ca urmare a nivelului relativ scăzut al salariilor).

În perioada analizată, 2009-2014, România și-a îmbunătățit performanța în ceea ce privește mediul politic, normative și juridic, în bună măsură pe seama accederii la UE și a transpunerii acquis-ului comunitar în legislația națională. Infrastructura digitală și de comunicații au cunoscut îmbunătățiri în ceea ce privește acoperirea și viteza conexiunilor în bandă largă, aspect favorabile pentru atragerea investițiilor în IT (Figura 6.12).

Figura 6.12. Evoluția climatului investițional în România

Sursa: Comisia Europeană (2016), p.155

Beneficii ale ISD în România

ISD stimulează calitatea exporturilor firmelor autohtone (Bajgar și Javorcik, 2016) în primul rând prin îmbunătățirea productivității, ca urmare a colaborării cu acestea. În căutarea unor produse de calitate superioară, investitorii străini pot oferi furnizorilor locali expertiză, formare și stimulente pentru îmbunătățirea calității, eventual vor coopera pentru dezvoltarea de produse noi și de calitate superioară. În al doilea rând, prezența unor firme străine în industriile din amonte poate furniza produse intermediare de calitate superioară producătorilor naționali, ceea ce îi determină să amelioreze calitatea produselor proprii. În al treilea rând, firmele autohtone au posibilitatea de a învăța de la companiile străine care operează în același domeniu, fie prin angajarea foștilor angajați ai acestora, fie observând procedurile care îmbunătățesc calitatea și standardizarea produselor lor, abilitățile de marketing, modalitățile de export sau fiabilitatea transporturilor lor.

ISD au stimulat modernizarea sectorului de producție autohtonă. Companiile multinaționale prezente în România au contribuit la creșterea valorii unitare a bunurilor exportate de țara noastră în perioada 2005-2011 în industriile din aval (Bajgar și Javorcik, 2016). Efectele sunt prezente în principal în sectoarele producătoare de bunuri intermediare și în industriile predispuse spre îmbunătățirea calității. Creșterea medie a prezenței străine în industriile din aval în perioada studiată corespunde unei creșteri de 3-7,5% a valorilor unitare ale exporturilor în industriile autohtone din aval și de 1,5-5% pentru industriile autohtone din amonte (furnizoare de inputuri). O relație pozitivă există și între prezența companiilor multinaționale și valorile unitare ale bunurilor importate, atât pentru industriile din amonte, cât și pentru cele din aval. În fine, efectele se repercutează la nivelul creșterii calității produselor realizate de companiile naționale, ceea ce subliniază rezultatele teoretice conform cărora legăturile dintre MNE și firmele locale sunt în beneficiul țării gazdă, și ca urmare a îmbunătățirii calității.

Date fiind importanța ridicată a industriei în economia românească, volumul ridicat de fluxuri de ISD care a acompaniat intrarea României în UE – incomparabil cu oricare altă perioadă din istoria României, ca volum – și direcționarea unei părți importante de ISD în industrie (astfel că stocurile se ridică la aproape jumătate din total în acest sector), studiul atrage atenția asupra eforturilor care trebuie depuse de România pentru a-și îmbunătăți cadrul de atragere al ISD.

Perioada caracterizată de creșterea importantă a fluxurilor de ISD (perioada 2003-2015), care se suprapune în bună măsură perioadei de aderare la UE, a determinat o serie de modificări asupra structurii sectoriale a ocupării forței de muncă la nivelul României (Jula și Jula, 2017). Astfel, creșterea ISD în Agricultură, silvicultură și pescuit, în Industrie și Servicii de cazare și alimentație a fost asociată cu o scădere a ponderii industriei în totalul locurilor de muncă, atât la nivel global, cât și în privința structurilor de ocupare a forței de muncă private și publice. Aceasta implică faptul că efectul ISD asupra creșterii productivității a fost superior efectului indus asupra creșterii ocupării forței de muncă. În cazul sectoarelor de Minerit, Electricitate, gaze naturale și apă, Tehnologia informației și comunicațiilor, Intermedieri financiare și asigurări, Activități profesionale, științifice, tehnice și administrative și Servicii de asistență, efectul este pozitiv pentru sectorul privat și negativ pentru cel public. Pentru restul sectoarelor este identificat un efect mai degrabă pozitiv, ceea ce demonstrează efectul ISD asupra ocupării forței de muncă îl depășește pe cel al productivității.

Mai mult, ISD pot fi considerate ca având un rol deosebit în realizarea convergenței reale și structurale în noile state membre ale UE (Strat și Popovici, 2015). Pe baza analizei corelațiilor dintre evoluția magnitudinii disparităților înregistrate în ceea ce privește stocurile de ISD pe locuitor și dimensiunea PIB pe locuitor ca indicator al convergenței reale și PIB pe locuitor în agricultură ca indicator al convergenței structurale, discrepanțele tind să se atenueze la nivelul celor 13 state care au aderat la UE începând din 2014 și la nivelul întregii UE, evoluțiile fiind pozitive și puternic corelate. Prin urmare, stocurile de ISD pe locuitor pot fi privite ca un determinant al convergenței reale și structurale. acest aspect este valabil, însă, numai pentru noile state membre, nu și pentru cele din vestul UE.

7 Concluzii. Recomandări și propuneri de politici

Aderarea României la UE în anul 2007 a însemnat accesul în liga economică a statelor europene dezvoltate și înscrierea pe drumul cel mai scurt spre „crearea unei României competitive, dinamice și prospere” – după cum stabilea ca obiectiv *Cadrul Strategic Național de Referință 2007-2013*. Integrarea a însemnat, pe de o parte, libera circulație a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor, ceea ce a condus la intensificarea exporturilor, atragerea investițiilor, locuri de muncă în străinătate și, pe de altă parte, creșterea importurilor, migrație, renunțarea voluntară la anumite aspecte ale suveranității naționale în scopul binelui comun al Uniunii. Rezultatele înregistrate, indiferent din direcția din care le privim, trebuie analizate din perspectiva perioadei relativ redusă de timp de la aderare, de numai 10 ani, și nuanțate prin prisma evenimentelor de anvergură care au pus la încercare proiectul european (precum criza economică și financiară mondială sau Brexit-ul etc.).

7.1 Impactul aderării României la UE pe termen scurt, mediu și lung

Cert este că putem vorbi, pe de o parte, de un proces de convergență spre nivelul mediu de dezvoltare al UE care ar fi fost mult mai dificil de îndeplinit în lipsa ritmului impus de reformele UE și de efortul conjugat al statelor membre, care se manifestă în creșterea nivelului de trai al românilor.

Pe termen scurt, impactul aderării României la UE a însemnat **conformare la reformele, măsurile și politicile promovate de Uniune în fiecare dintre cele trei sectoare economice majore**. Rezultatul, evaluat la același orizont al termenului scurt, a fost benefic, pentru că a umplut un gol în procesul de dezvoltare al României și a imprimat o direcție. Am aderat și am beneficiat totodată de măsurile PAC, am subscris obiectivelor de dezvoltare industrială, cu toate implicațiile acestora – digitalizare, economie circulară –, am deschis piața serviciilor, am absorbit fonduri europene. România a intrat într-un cerc virtuos, care a părut că uneori imprimă o viteză de schimbare mai mare decât cea dorită, bazată pe dualismul beneficiu primit-implementarea reformelor/a schimbărilor necesare, tocmai pentru a nu risca nevalorificarea avantajelor (ca în cazul fondurilor europene). În urma unui astfel de exercițiu, România a învățat însă că politicile UE nu sunt întotdeauna croite pe dimensiunea sa (ca în cazul PAC 2007-2013) și că are posibilitatea de a le negocia pentru ca particularitățile și nevoile specifice să îi fie mai bine considerate și acoperite (cum este cazul domeniului serviciilor la momentul actual sau al realizărilor în cadrul PAC și al noilor prevederi PAC 2014-2020).

Un alt element de impact pe termen scurt dat de statutul de membru al UE este conectarea și integrarea rapidă a României la direcțiile de dezvoltare care descriu trendul global. Direcția dezvoltării este indicată, pârghiile pentru realizarea ei sunt prezentate și pot fi accesate în măsura valorificării avantajelor competitive.

Pe termen mediu, impactul aderării României la UE este descris de **evoluția nivelului de trai**. PIB-ul pe locuitor la paritatea puterii de cumpărare, cel mai utilizat indicator pentru evidențierea gradului de dezvoltare economică, a crescut cu 20 de puncte procentuale în ultimii 10 ani, de la 39% din media UE în 2006 la 59% din media UE în anul 2016; Bulgaria, țară care a aderat în același an, a realizat numai jumătate din performanța României. Creșterea s-a reverberat la nivelul întregii țări, dar nu într-o măsură similară; disparitățile regionale continuă să fie ridicate față de regiunea-performer (București-Ilfov), deși nivelul de dezvoltare din restul regiunilor, măsurat ca pondere din media UE, a crescut cu niveluri situate între 9-18 puncte procentuale.

În același timp, evoluția convergenței structurale indică o apropiere a structurii economice a României de UE în ceea ce privește valoarea adăugată brută din economie. În condițiile unei

concordanțe structurale ridicate la nivelul statelor membre, politicile comune vor avea o eficiență mai ridicată, iar impactul șocurilor asimetrice va fi mai scăzut. Totuși, România trebuie să țină cont de divergențele care continuă să se mențină la nivelul ratei de ocupare a populației, comparativ cu restul UE, în ciuda progreselor din ultimii ani și să aibă în vedere că alocarea și încurajarea ocupării forței de muncă în sectoarele mai productive contribuie la creșterea competitivității – aspect care poate contribui în mod esențial la reducerea decalajelor față de restul UE.

O contribuție esențială în creșterea nivelului de trai și impulsivitatea dezvoltării economice inclusiv în regiunile rurale a fost dată de politicile comune – politica agricolă comună și politica de coeziune. Estimările indică sprijin prin plăți directe pentru aproape 1,2 milioane de ferme agricole în anul 2014, 8 mld. euro pentru programe de dezvoltare rurală în perioada 2007-2013, ceea ce a condus la creșterea calității vieții în zonele rurale, în special pentru gospodăriile agricultorilor. Mai mult, măsurile încurajează inclusiv creșterea antreprenoriatului în zonele rurale și dezvoltarea de activități care țin cont de specificul natural și local al regiunilor. Modificările aduse PAC în perioada 2014-2020 încurajează fermierii tineri și sunt cu atât mai utile României cu cât se orientează spre sprijinirea micilor fermieri.

Prin politica de coeziune, România a beneficiat nu numai de fonduri europene menite să contribuie la dezvoltarea economică, ci și la organizarea procedurilor birocratice pe criterii de eficiență, transmiterea informațiilor în rândul tuturor cetățenilor, indiferent de zona locuită (mediul urban sau rural) sau de nivelul de educație (financiară în special) și să răspundă provocărilor digitalizării. Fondurile europene au contribuit la realizarea unui nivel al PIB cu 13,6% mai ridicat în anul 2016 decât în anul 2009, a creării cu peste 41 500 de noi locuri de muncă și a unei rate a șomajului cu 3,7% mai mică decât în cazul unei evoluții economice fără fonduri europene, conform scenariilor realizate de Comisia Națională de Prognoză. Așezarea României în planul UE a însemnat și canalizarea cheltuielilor către obiective care au condus la reducerea perioadei de înființare a unei firme, sprijinirii antreprenoriatului feminin, înscrierii României pe axa marilor programe de cercetare la nivel european sau acordarea posibilității de a studia la universități din străinătate.

Pe termen lung, legăturile cu Europa au fost consolidate. Firmele românești și-au început integrarea în lanțurile de valoare europene, iar conexiunea dintre piețe s-a accentuat. Asistăm la un proces complex de reformă instituțională, economică și socială, ale cărui efecte nu pot fi comensurate în numai 10 ani. În același timp, această perioadă petrecută în cadrul Uniunii a constituit un bun exercițiu pentru ca România să învețe modul de acțiune în cadrul acestui construct unic și să își însușească instrumentele necesare pentru ca în următorii ani să devină un inițiator de măsuri și politici de dezvoltare economică. Discursul din septembrie 2017 al lui Jean-Claude Juncker privind Starea Uniunii accentuează rolul important pe care România îl deține în viitorul și reformarea UE.

Astfel, tocmai în vederea întăririi unor astfel de merite, pentru România este necesară continuarea proiectului european. **Reactivitatea însă trebuie combinată cu proactivitatea: România trebuie să devină mai activă în conturarea agendei europene**, nu numai să accepte beneficiile care decurg din situația de stat membru (Hunya, 2017). Este necesară creșterea influenței în trasarea politicilor și stabilirii obiectivelor de dezvoltare ale UE.

Primul pas în această direcție este **adoptarea unui parcurs clar pentru a ne alătura nucleului dur al UE din punct de vedere economic și politic, și anume adoptarea monedei euro**. Dacă pentru altfel de măsuri, termenele-limită sunt stabilite de UE (de pildă, cadrul financiar multianual pentru atragerea fondurilor europene), pentru adoptarea monedei euro, ritmul ni-l impunem singuri. În discursul asupra Stării Uniunii din septembrie 2017, Președintele Jean-Claude Juncker a anunțat lansarea unui instrument de aderare la zona euro, menit să sprijine tehnic și chiar financiar statele ce nu sunt încă membre ale Uniunii Economice și Monetare. România trebuie să

ateste disponibilitatea și capacitatea de a face acest lucru. Prin adoptarea monedei euro, România va da dovadă de maturitate economică, întrucât procesul integrării europene este un parteneriat negociat între egali din punct de vedere al nivelului de dezvoltare (Dobrinsky, 2001).

La 10 ani de la aderarea la UE, rezultatele economice obținute indică faptul că **mergem în direcția potrivită**. Privind însă la restul statelor membre, constatăm că **nu avem încă viteza necesară**. Infrastructura de transport este unul dintre domeniile esențiale de dezvoltare economică la care am rămas mult în urmă; dacă România nu depune eforturi în vederea îmbunătățirii acesteia, va fi ocolită de rutele spre centrul Europei, ceea ce se va traduce în pierderi economice și în ratarea valorificării unuia dintre principalele avantaje ale României: poziționarea strategică. Rămânând în același areal al semnalelor de avertizare, lipsa de concentrare a eforturilor și investițiilor în cercetare-dezvoltare și digitalizare constituie o amenințare pentru recuperarea decalajelor față de restul statelor membre ale UE. Deși dispunem de un potențial uman cu grad ridicat de calificare și capacitate de inovare, nu avem un cadru în care acesta să fie fructificat. De asemenea, semnalăm și **necesitatea creșterea dinamicii în implementarea reformelor, absorbția fondurilor UE, ajustarea cadrului legislativ – necesare dacă vrem să ținem pasul cu noile tehnologii și cu concurența la nivel mondial**. Simpla aderare la UE nu înseamnă în mod inerent accelerarea dezvoltării economice; acest lucru depinde într-un grad ridicat de politicile interne promovate (Marinaș, 2006).

7.2 Concluzii și măsuri de politică publică la nivel sectorial

Privind la nivel sectorial, concluzii și recomandările pe baza analizei realizate susțin continuarea la nivel european a vectorilor de asigurare a convergenței, îndeosebi a politici de coeziune și politici agricole comune.

a) Agricultură

România a intrat în UE cu un sector agricol care manifesta o serie de diferențe structurale majore față de peisajul agriculturii europene. Deși mai estompate, diferențele continuă să se manifeste și la momentul actual. Motivul este întemeiat: politicile nu sunt croite pe dimensiunile unei singure țări, ci pentru a răspunde, pe cât posibil, nevoilor comune ale tuturor. România însă ieșea foarte mult din tiparul sistemului agricol european, așadar avea nevoie de o ajustare majoră pentru a beneficia la maximum de instrumentele de sprijin europene. 10 ani de zile nu sunt suficienți pentru a reforma o țară cunoscută din cele mai vechi timpuri ca o țară agrară. Schimbările s-au produs, dar nu în ritmul alert așteptat. Cu siguranță, traseul nou – de competitivitate și eficiență – pe care îl va urma agricultura românească a fost imprimat, iar rezultatele nu pot fi evaluate în întregime la un anumit moment, ci sunt vizibile în timp.

În același timp, politica agricolă europeană a suferit modificări de viziune pe parcursul ultimului deceniu, din necesitatea de a integra și a se adapta la dinamica demografică, la perspectivele schimbărilor climatice, la cerințele consumatorilor și la realitățile emergente modului de organizare și funcționare al agricultorilor.

În vederea creșterii impactului pozitiv al PAC asupra agriculturii din noile state membre ale UE și mai cu seamă din România și Bulgaria, studiile de specialitate indică două tipuri de direcții ale recomandărilor:

Recomandări la nivel național (Wegener *et al.*, 2011):

- „Orientarea spre client”, ca principiu fundamental de funcționare a agențiilor din teritoriu, inclusiv prin descentralizarea serviciilor la nivel de implementare al politicilor, angajare și achiziția altor resurse.
- Stabilirea de oficii agricole integrate, sub forma unui „one-stop shop”, unde fermierii pot depune direct aplicațiile pentru proiecte cu ajutorul unei ofițer de personal specializat. Sistemul funcționează în Austria pe baza de stabilire de întâlniri și înregistrare în sistemul IT, cu baze de date conectate la nivel național.
- Facilitarea dezvoltării și extinderii asociațiilor de fermieri.

Recomandări la nivel european:

- Includerea condițiilor specifice ale fostelor state în tranziție în formularea PAC, precum diversificarea programelor pentru a permite agricultorilor de mici dimensiuni fie diversificarea veniturilor, fie orientarea spre alte activități pentru schimbarea domeniului de ocupare. De asemenea, fermierii au nevoie de piețe funcționale și de condiții de investiții favorabile.

Politica de dezvoltare rurală a UE este relativ puțin adaptată realităților la nivel rural din România, ca urmare a faptului că parcelele agricole de mici dimensiuni care caracterizează această regiune și nu numai, nu sunt eligibile pentru măsurile de finanțare prin fonduri UE. La concluzii similare ajunge Mikulcak (2013), care investighează situația implementării politicilor UE în regiunea din sudul Transilvaniei, prin chestionare structurate și interviuri semi-structurate cu primarii a peste 30 de sate și experți locali ai UE. Aceștia li se adaugă slaba informare asupra oportunităților de finanțare europene și lipsa unor asociații care pot accesa finanțarea europeană. În acest sens, ar fi utilă implementarea unor organizații cu rol activ în formarea de legături între comunități și exploatarea agricole, pentru a armoniza nevoile comunităților locale cu politicile UE.

La nivel european, este necesară o flexibilitate mai ridicată pentru a lua în calcul și particularitățile zonelor de subzistență și semi-subzistență. Este necesară îmbunătățirea fluxului de informații dinspre structurile administrative și beneficiarii finali, în scopul dezvoltării cooperării și al transferului de informații în ceea ce privește finanțarea prin PAC. Este nevoie de o abordare cuprinzătoare a dezvoltării rurale, care să ia în considerare inclusiv aspectele ecologice și infrastructura socială. Autorii evidențiază necesitatea unei mai mari flexibilități la nivelul UE, pentru a ține seama de condițiile locale, în special în zonele sărace.

Lipsa de „potrivire” dintre măsurile de finanțare ale UE și realitatea rurală și agricolă din România a fost evidentă în CFM 2007-2013. Dimensiunea redusă a exploatarea agricole – care le făceau neeligibile pentru plățile directe – și necesitatea de a dezvolta planuri de afaceri pentru obținerea finanțării, în cazul fermelor eligibile, au fost printre factorii principali care au perpetuat fragmentarea din agricultura românească (Mikulcak *et al.*, 2013; Hubbard *et al.*, 2014). Noul CFM 2014-2020 vine cu măsuri specifice de încurajare a micilor fermieri și de atragere a celor tineri în activitățile agricole. Este o politică favorabilă pentru agricultura românească, care ar trebui suplimentată de măsuri care să faciliteze accesul la tehnologie pentru a stimula producția care să satisfacă cererea piețelor locale.

Avantajele specifice ale României – date de diversitatea teritorială și de impactul istoric – ridică o serie de elemente care pot fi valorificate la nivel european:

- **Conservarea biodiversității.** România are potențial ridicat în acest domeniu, după cum am subliniat și în capitolul referitor la agricultură, iar astfel de eforturi pot fi susținute prin fondurile alocate agriculturii și dezvoltării rurale. UE a elaborat mai multe cadre de guvernare care, în principiu, servesc la armonizarea conservării biodiversității și a dezvoltării rurale sau agricole, iar în 2011 a adoptat Strategia UE privind biodiversitatea până în 2020, cu scopul de a stopa pierderea biodiversității și a serviciilor ecosistemice.

- **Sprijinirea agriculturii ecologice:** solul din România este indicat dezvoltării de culturi ecologice, ca urmare a lipsei de utilizare a substanțelor chimice pentru o bună perioadă de timp (Drost, 2013). Chiar dacă piața internă este încă subdezvoltată, potențialul pentru produse ecologice este ridicat la nivel european și internațional.
- **Potențialul ridicat de diversificare al activităților din mediul rural:** România a devenit, în ultimii ani, atractivă pentru turiști ca urmare a diversității societății rurale, cu un patrimoniu cultural și natural bogat, care a dispărut din peisajul societăților vestice. Pe lângă obiectivele de dezvoltare a agriculturii, măsurile de dezvoltare rurală ar trebui să vizeze și dezvoltarea potențialului turistic din mediul rural, concomitent cu păstrarea tradițiilor în detrimentul urbanizării sau al emigrării. În acest sens, Iorio și Corsale (2010) recomandă măsuri de politică publică bine formulate și ușor de implementat pentru a ghida și sprijini gospodăriile în direcția diversificării în domeniul turismului.

România are nevoie de o politică pe termen lung, care să facă clare direcțiile de dezvoltare ale agriculturii pe acest orizont de timp și să ofere stabilitate, care să o decupleze de influența aspectelor climatice. PAC nu poate suplini o politică națională în acest sens pentru că nu este croită după modelul României, după cum am văzut mai sus. În plus, PAC a suferit la rândul ei o serie de reforme, care îngreunează analizele cost-beneficiu ale adoptării sale în România. Mai mult, este nevoie de susținerea altor activități, care pot impregna dezvoltarea comunităților rurale, tocmai pentru că reies din specificul cultural, natural, al resurselor de care dispunem, precum dezvoltarea turismului rural.

În plus, o atenție sporită trebuie acordată competitivității agriculturii românești la export. Deficitul în cazul comerțului intracomunitar cu animale, produse alimentare și vegetale s-a înrăutățit semnificativ în ultimii 10 ani. Mai buna integrare în lanțurile de producție naționale și europene a producătorilor români și oferirea de produse de calitate consumatorilor români trebuie avute în vedere pentru a redresa acest aspect negativ. Este recomandată și abordarea de măsuri care să conducă la stimularea asocierilor dintre fermieri, ca modalitate de comasare a terenurilor. În plus, în contextul accesării fondurilor europene, pregătirea profesională a fermierilor este un domeniu care trebuie abordat cu precădere, în vederea formării fermierilor și a înlesnirii accesului la finanțare.

b) Industrie

România asistă, într-adevăr, la un proces de dezindustrializare, similar fenomenului înregistrat la nivel european, dar cu o amploare mai puțin redusă. Dacă UE susține rolul industriei în crearea de noi locuri de muncă și în stimularea creșterii, România a experimentat deja o evoluție pozitivă a producției industriale și a ocupării forței de muncă, care a ajutat-o să se relanseze mai repede decât alte state europene după criza economică.

Industria românească ar trebui să se alinieze, în primul rând, la principiile de digitalizare, decarbonizare și economie circulară, nu ca un imperativ al UE, ci ca singura șansă de a deveni competitivă pe plan european și internațional. Acestea sunt strâns legate de stimularea inovării și a investițiilor în cercetare-dezvoltare, care ar trebui să reprezinte prioritatea pentru economia românească ca urmare a externalităților pe care le produc la nivelul tuturor sectoarelor.

Obiectivele asumate prin participarea la proiectele europene pentru care primim finanțare ar trebui implementate în mod real, nu doar pentru a bifa la nivel teoretic o serie de activități: este vorba de stimularea consorțiilor dintre universități, institutele de cercetare și mediul industrial sau de afaceri, dezvoltarea clusterelor industriale cu scopul de a crește productivitatea și capacitatea de export, dar și pentru a atrage investiții străine directe – însă nu orice fel de investiții, precum

cele care doar exploatează resursele naturale și mâna de lucru ieftină, ci cele care activează în sectoarele inovative, high-tech și cu performanțe ridicate la export.

Situațiile conjuncturale continuă să aibă un impact ridicat în industrie (Coșea, 2017), precum vremea în agricultură. A trecut vremea în care industria românească putea funcționa numai din inerție și să ofere în același timp și locuri de muncă. Productivitatea lasă de dorit, activitatea la export – cu excepția câtorva sectoare cheie – la fel. Cei 10 ani ca stat membru al UE au deschis noi oportunități industriei românești și i-au pus la dispoziție surse de finanțare pe care trebuie numai să le acceseze. Singura condiție este aceea de a accepta să își îmbunătățească performanțele și a menține cu fermitate această decizie. Stimularea și apoi susținerea industriilor orientate spre export, atragerea de investiții străine directe în domeniile prioritare, care ajută la creșterea exporturilor și diversificarea destinațiilor acestora sunt câteva dintre măsurile favorabile dezvoltării economice.

Trăim în epoca digitalizării, iar România nu poate fi decuplată de la această realitate dată de avansul tehnologic, inclusiv la nivel industrial. Noile direcții de dezvoltare industrială anunțate recent subliniază tocmai acest aspect, la care România rămâne încă deficitară, în pofida celor 10 ani de evoluții pozitive. România trebuie să devină parte activă în dezvoltarea de centre de inovare digitală, ca suport pentru activitățile industriale și afaceri, în accelerarea digitalizării serviciilor publice și dezvoltarea ecosistemelor industriale inteligente.

Strategia de reindustrializare sau de modernizare a industriei este un document util, ca și în cazul agriculturii, pentru a stabili o viziune și direcțiile de urmat în vederea realizării acesteia. Industria nu poate fi deconectată de structurile de suport ale acesteia – precum infrastructura. Îmbunătățirea infrastructurii de transport pe cale rutieră, feroviară sau aeriană este de maximă importanță pentru dezvoltarea economică viitoare. România trebuie să se pregătească pentru creșterea costurilor cu forța de muncă – un parcurs inevitabil, care va afecta antreprenorii și companiile care încă se bazează pe acest avantaj al țării noastre, după cum deja începe să se întrevadă. Trebuie să ne construim noile avantaje competitive prin măsuri clare, care să garanteze stabilitate și să tranșeze ciclurile electorale, iar o infrastructură de transport de calitate ridicată, dublată de o infrastructură de comunicații și telecomunicații similară sunt instrumentele care pot deschide noi direcții de dezvoltare.

c) Servicii

Impactul integrării este unul pozitiv și la nivelul serviciilor, creând deschidere pe piața europeană și contribuind la dezvoltarea calității serviciilor. Progresul în domeniul răspândirii TIC și al creșterii competențelor digitale este important și plasează România pe harta destinațiilor unde serviciile pot fi relocalizate în mod eficient. Ghibuțiu (2008) remarcă prezența jucătorilor globali din acest domeniu, precum Microsoft, Hewlett Packard, Oracle, Accenture sau Genpact, stimulați de implementarea legislației comunitare și a îmbunătățirii mediului de afaceri.

Pentru a continua valorificarea oportunităților date de integrarea în UE în acest domeniu, România are nevoie de **permanente eforturi de îmbunătățire a cadrului legislativ și instituțional, de flexibilitatea și adaptarea mediului de afaceri pentru a crește atractivitatea desfășurării activităților antreprenoriale în rândul cetățenilor și a stimula atragerea de investitori străini, de dezvoltarea unui mediu favorabil cercetării-dezvoltării, care să faciliteze colaborarea dintre mediul de afaceri și universități**. Chiar dacă progresul a fost unul vizibil, eforturile trebuie permanentizate și sporite, pentru că, conform rezultatelor analizei comparative prezentate anterior, progrese similare au fost depuse și în restul statelor membre. Adâncirea decalajului de competitivitate ar duce la întârzierea creșterii economice a României. Prin urmare, este necesară, pe de o parte, dezvoltarea unui cadru tehnologic care să favorizeze dezvoltarea serviciilor și modernizarea infrastructurii TIC. Pe de altă parte, investițiile în educație

și pregătirea continuă a forței de muncă sunt un strict necesar, pentru a compensa erodarea avantajelor legate de costurile scăzute ale forței de muncă. Nu în ultimul rând, dezvoltarea e-government trebuie să reprezinte un exemplu în modul în care administrațiile centrală și locale se aliniază cerințelor economiei digitale.

Pe de altă parte, România trebuie să fie permanent conectată la direcțiile pe care le trasează UE și să evalueze din timp în ce măsură va fi afectată, pentru a putea să își stabilească o politică în acest sens. La momentul actual, UE este dedicată îmbunătățirii reglementării în domeniul serviciilor și reducerii obstacolelor în calea liberei circulații a serviciilor, pentru a contribui la adâncirea integrării, încurajarea inovării, stimulării investițiilor și revigorării convergenței (World Bank, 2016).

Unul dintre subiectele de mare interes pentru România vizează statutul și drepturile și obligațiile lucrătorilor detașați și stabilirea în alt stat membru, prin recunoașterea calificărilor profesionale, aspecte care se negociază la momentul actual la nivelul UE.

Statisticile indică faptul că 9% dintre persoanele care au solicitat recunoașterea profesiei în alt stat membru în vederea stabilirii permanente provin din România – al treilea cel mai mare stat furnizor de persoane calificate evaluate astfel din UE, după Germania și Polonia. Cele mai multe decizii de calificări recunoscute în vederea stabilirii permanente au fost în cazul asistenților medicali (peste 14% din numărul total la nivel european), urmate de medici (aproape 10,2% din numărul total la nivel european) și profesori de liceu (6,5% din totalul la nivel european). Numărul cererilor de recunoaștere a calificărilor în vederea stabilirii permanente în alt stat membru s-a majorat semnificativ după aderare, însumând 45 144 în perioada 2007-2016, comparativ cu numai 153 în perioada 1997-2006. Primele trei state preferate ca destinație de români sunt Marea Britanie, Belgia și Italia, care au atras aproape 64% din numărul total al cererilor de recunoaștere a calificărilor. În schimb, România a acordat recunoaștere pentru 871 de profesii liberale, în vederea stabilirii în țara noastră, adică 0,2% din numărul total de solicitări depuse.

Numărul celor care sunt interesați de mobilitatea temporară este mult mai redus atât în România, cât și la nivel european. În schimb, România se clasează pe locul 14 în rândul statelor europene cu cel mai mare număr de lucrători detașați, peste 46 800 de lucrători fiind detașați în străinătate în anul 2015. Numărul lucrătorilor detașați în România este de peste patru ori mai mic, ridicându-se la 10 700 persoane în anul 2015. Astfel, România este a 16-a țară care primește cel mai mare număr de lucrători detașați din UE.

România trebuie să se implice activ în trasarea obiectivelor de politică a UE în aceste domenii, ținând cont de situația proprie. În ultimii ani, pe fondul unei recunoașteri mai facile a calificărilor și al unui nivel mai ridicat al remunerației, am asistat la o migrație în masă a personalului din domeniul medical. În condițiile liberalizării serviciilor, pe de o parte, același lucru se poate întâmpla și în domeniul ingineriei, arhitecturii etc., ceea ce ar acutiza fenomenul „exodului creierelor” din România. Pe de altă parte, facilitarea accesului la obținerea calificărilor profesionale în alte state membre – conform propunerilor recente ale Comisiei Europene – ar putea să genereze, din partea consumatorilor, preferințe pentru profesiile liberale din anumite state membre, unul dintre motive putând fi reprezentat de un nivel de educație mai riguros. Prin urmare, acest aspect ar putea să afecteze activitatea desfășurată de profesiile liberale din alte state membre, iar procesul de ajustare a fundamentelor care produc acest decalaj (de exemplu, creșterea competitivității sistemului de educație) să fie îndelung și costisitor. Aceste evoluții potențiale impun modificări concrete din partea României asupra legislației în acest domeniu.

În același timp, România trebuie să își mențină poziția în trasarea cadrului normativ atât în ceea ce privește asigurarea unor condiții de muncă echitabile pentru lucrătorii detașați, cât și în susținerea companiilor românești care detașează salariați în sensul menținerii competitivității acestora.

Pentru a preveni situații similare pe viitor, România trebuie să depună eforturi pentru creșterea competitivității economice, să creeze un mediu în care afacerile pot să crească, să se dezvolte, și astfel să facă față concurenței din partea altor firme europene, și să aibă capacitatea de a oferi un nivel de bunăstare similar restului statelor membre.

d) Fonduri europene

România se află printre statele care sunt beneficiare net de fonduri la nivelul UE, în sensul că volumul fondurilor atrase de la bugetul UE este, în fiecare din anii de la aderare, mai mare decât contribuțiile României la bugetul comunitar. România a beneficiat, în perioada 2007-2013, de 19,06 mld. euro alocate prin Politica de coeziune și de alți 8,38 mld. euro prin PAC și Politica de pescuit comună. Rata de absorbție, de 90,44%, ne situează pe penultimul loc în UE-28, înaintea Croației. Totuși, în realizarea acestei evaluări, trebuie să ținem seama că acesta a fost primul exercițiu financiar la care România a participat în calitate de stat membru. Principalele probleme responsabile de dificultatea absorbției pornesc cu lansarea întârziată a programelor operaționale și a autorităților de management responsabile de gestionarea fondurilor UE, care au generat întârzierea contractării și apoi a implementării proiectelor, continuată de calitate scăzută a proiectelor și finalizând cu lipsa de informare în rândul cetățenilor/beneficiarilor, procedurile birocratice dificile și uneori inaccesibile.

Cu toate aceste dificultăți, impactul fondurilor europene în economia românească a fost semnificativ. Scenariile realizate de Comisia Națională de Prognoză indică un nivel al PIB cu 13,6% mai ridicat în anul 2016 decât în anul 2009, crearea a peste 41.500 de noi locuri de muncă și o rată a șomajului cu 3,7% mai mică decât în cazul unei evoluții economice fără fonduri europene.

Pentru a răspunde nevoilor de dezvoltare ale României, pentru perioada 2014-2020, volumul fondurilor alocate României s-a majorat semnificativ. Țara noastră beneficiază de 24,7 mld. euro prin politica de coeziune, suplimentați de 19,8 mld. euro pentru PAC și 0,17 mld. euro prin Fondul european pentru pescuit și afaceri maritime. Noile programe operaționale continuă eforturile demarate în perioada de programare anterioară, fiind orientate spre obiective similare. O importanță deosebită este acordată infrastructurii, Programul Operațional Infrastructura Mare (POIM) având alocate peste 40% din totalul fondurilor structurale.

Politica de coeziune reprezintă un instrument esențial pentru recuperarea decalajelor de dezvoltare economică dintre România și UE și pentru creșterea competitivității economiei românești. Din acest motiv, considerăm că, în ceea ce privește România, politica trebuie menținută în forma actuală. De asemenea, eforturile României trebuie să se concentreze asupra accelerării absorbției fondurilor europene, prin îndepărtarea obstacolelor birocratice și implementarea unui cadru de reglementare flexibil.

e) Schimburi comerciale și ISD

Atât exporturile, cât și importurile României au fost impulsionate de aderarea țării noastre la UE, ca urmare a eliminării taxelor vamale și a deschiderii economice. Mai mult, contribuția exporturilor a avut un rol important în redresarea economică după criza mondială din 2008, exporturile fiind considerate unul dintre principalele motoare de creștere pentru economia românească.

Principalele amenințări pentru exporturile românești rezidă în faptul că avantajele tradiționale dispar (precum costurile scăzute cu forța de muncă) sau sunt sub presiune (de exemplu, nu mai este fezabilă menținerea unui nivel redus al impozitării pe termen lung, în condițiile în care se vorbește de o Uniune Fiscală la nivel European, migrația forței de muncă ridică problem pe

termen mediu), iar momentan nu creăm altele noi. O serie de aspecte confirmă câteva direcții clare: accent pe dezvoltare digitală, pe îmbunătățirea infrastructurii de transport, pe valorificarea potențialului agricol, care au un potențial ridicat de stimulare al exporturilor. Nivelul de trai mai bun din alte state europene accentuează migrația, ceea ce determină pierderea avantajului comparativ în produsele intensive în muncă.

Aderarea României la UE și perioada de pregătire premergătoare acesteia au contribuit la atragerea unor volume istorice de fluxuri de ISD în țara noastră, cu efecte pozitive dificil de estimat la nivelul întregii economii⁵⁹. Aderarea în sine nu a fost în măsură să creioneze această imagine atractivă a României în rândul investitorilor, ci eforturile depuse pentru îmbunătățirea mediului legislativ și instituțional și deschiderea economică, dublate de avantaje deja deținute de România, precum resurse bogate, o piață de desfacere mare, costuri scăzute cu forța de muncă raportate la calitatea ridicată a acesteia.

Ca măsură a competitivității, volumul ISD arată performanțele stabilite de economia românească. La nivel comparativ însă, mai ales când raportăm nivelul stocului de ISD de locuitor, se observă că restul țărilor din regiune au înregistrat performanțe la fel de bune, au depuse eforturi similare și continuă să se considere pe acestea ca parte integrantă din construcția unui mediu atractiv pentru investitori. România are potențial semnificativ de stimulare a ISD, însă continuă să se confrunte cu o serie de bariere la nivel legislativ și instituțional care împiedică procesul de acumulare al stocurilor de investiții străine. Raportat la restul statelor din regiune, României îi lipsește o strategie de atragere a ISD care să stabilească un cadru clar de stimulente acordate investitorilor, o agenție de atragere a ISD și o activitate vizibilă în acest domeniu (Popovici, 2013; Horobeț și Popovici, 2017). Diminuarea distanțelor dintre state ca urmare a dezvoltării TIC și a digitalizării României contribuie la erodarea avantajelor competitive ale României iar, în lipsa acțiunilor de îmbunătățire a elementelor deja menționate, există riscul localizării investițiilor în state care oferă condiții mai avantajoase. Pe lângă elementele menționate mai sus care privesc în mod direct cadrul de atragere al ISD, principalele probleme pentru investitori le reprezintă calitatea infrastructurii și instabilitatea la nivel politic. Raportul asupra ușurinței realizării schimburilor intracomunitare plasează costurile ridicate sau întârzierile cauzate de transportul intern în topul principalelor bariere în derularea exporturilor și a importurilor (World Economic Forum, 2016).

Raportul FIC din anul 2017, analizând comparativ România cu statele din regiune care ar constitui o opțiune pentru amplasarea investițiilor și fac „conurență” în mod direct României, atrage atenția asupra opțiunii de localizare a fluxurilor de investiții cu valoarea adăugată ridicată în statele care oferă condiții mai bune, în timp ce României îi vor reveni investiții orientate mai degrabă spre exploatarea resurselor sau a unei piețe de consum numeroase, dar pentru care oferă produse de calitate mai scăzută.

⁵⁹ Pentru exemple concrete, vezi Horobeț și Popovici (2017)

Bibliografie

1. Albu, C., Ghibuțiu, A., Oehler-Șincai, I.M., Lianu, C., Giurgiu, A. (2013). *Perspective și provocări ale exporturilor românești în perioada 2010-2014, prin prisma relațiilor comerciale bilaterale și regionale ale Uniunii Europene*, Institutul European din România.
2. Albu, L. L., Ghizdeanu, I., Dinu, S., Iordan, M. (2016). *Considerații privind convergența în UE și corelații macroeconomice în perspectivă*, (pp. 277-328), în: *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani*, Volumul III, Partea a 2-a (coord. Ionel-Valentin Vlad), Editura Academiei Române.
3. Alexandri, C., Luca, L. (2008). *Romania and CAP Reform, Agricultural Economics and Rural Development*, New Series, V(3-4): 161-180.
4. Bajgar, M., Javorcik, B. (2016). *Climbing the Rungs of the Quality Ladder: FDI and Domestic Exporters in Romania*, Working Paper, University of Oxford.
5. Bevan, A.A., Estrin S. (2004) *The determinants of foreign direct investment into European transition economies*, *Journal of Comparative Economics*, 32: 775-787.
6. Bonciu, F. (2011) *Investițiile străine directe înainte și după criza economică mondială*, Editura Universitară, București
7. Business Europe (2017). *Comments On The 2017 "Services Package"*, <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/121682/BusinessEurope%20-%20position%20paper.pdf>
8. Ciucci, M., Zoppe A. (2017) *Potential output estimates and their role in the EU fiscal policy Surveillance*, Directorate-General for Internal Policies, Briefing.
9. Comisia Europeană (2016c). *Towards a foreign direct investment (FDI) attractiveness scoreboard*, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/798752f0-3138-11e6-b497-01aa75ed71a1>
10. Comisia Europeană (2002). *Industrial Policy in an Enlarged Europe*, COM(2002) 714 final, http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/industrial_policy_enlarged_europe.pdf
11. Comisia Europeană (2005). *Implementing the Community Lisbon Programme: A policy framework to strengthen EU manufacturing - towards amore integrated approach for industrial policy*, COM(2005) 474 final, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2005/0474/COM_COM\(2005\)0474_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2005/0474/COM_COM(2005)0474_EN.pdf)
12. Comisia Europeană (2008). *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor cu privire la Planul de acțiune privind consumul și producția durabile și politica industrială durabilă*, COM(2008) 397 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0397&from=en>
13. Comisia Europeană (2008b) *Communication From The Commission To The European Parliament And The Council The raw materials initiative — meeting our critical needs for growth and jobs in Europe*, COM(2008) 699 final.
14. Comisia Europeană (2009). *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor cu privire la „Pregătiri pentru viitorul nostru: dezvoltarea unei strategii comune pentru tehnologiile generice esențiale în*

- UE”, COM(2009) 512 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0512&from=EN>
15. Comisia Europeană (2015). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions Upgrading the Single Market: more opportunities for people and business, COM(2015) 550 final, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-550-EN-F1-1.PDF>
 16. Comisia Europeană (2015b). *Fondurile structurale și de investiții europene: 2014- 2020: texte oficiale și comentarii*, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/blue_book/blueguide_ro.pdf
 17. Comisia Europeană (2016). *Mapping and analysis of the implementation of the CAP. Final Report*, https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/external-studies/2016/mapping-analysis-implementation-cap/fullrep_en.pdf
 18. Comisia Europeană (2016b). Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor O strategie europeană pentru o mobilitate cu emisii scăzute de dioxid de carbon, COM(2016) 501 final, http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e44d3c21-531e-11e6-89bd-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF
 19. Comisia Europeană (2017). *Romania CAP in your country*, https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-in-your-country/pdf/ro_en.pdf
 20. Comisia Europeană (2017b). *Industry in Europe. Facts & figures on competitiveness & innovation*, http://publications.europa.eu/resource/cellar/354c1e8b-1db0-11e7-aeb3-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1
 21. Comisia Europeană (2017c). Proposal for a Regulation of The European Parliament and of the Council introducing a European services e-card and related administrative facilities, COM(2016) 824 final, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0824&from=EN>
 22. Comisia Europeană (2017d). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee, The Committee Of The Regions And The European Investment Bank Second Report on the State of the Energy Union, COM(2017) 53 final, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/2nd-report-state-energy-union_en.pdf
 23. Comisia Europeană (2017e). Report From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee, The Committee Of The Regions on the implementation of the Circular Economy Action Plan, COM(2017) 33 final, http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/implementation_report.pdf
 24. Comisia Europeană (2017f). Proposal for a Regulation Of The European Parliament And Of The Council on establishing a single digital gateway to provide information, procedures, assistance and problem solving services and amending Regulation (EU) No 1024/2012, [file:///C:/Users/Oana/Downloads/PART-2017-156445V1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Oana/Downloads/PART-2017-156445V1%20(1).pdf)
 25. Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România (2016). *CNIPMMR nu sustine revizuirea Directivei 96/71/CE privind detasarea lucraților în cadrul prestării de servicii*, <http://cniipmmr.ro/2016/03/17/cniipmmr-nu-sustine-revizuirea-directivei-9671ce-privind-detasarea-lucraților-in-cadrul-prestării-de-servicii/>
 26. Coșea, M. (2017). *Oportunitatea reindustrializării României*, https://www.dcnews.ro/oportunitatea-reindustrializarii-romaniei_555525.html

27. Crespo, N., Fontoura, M. P. (2007). *Integration of CEECs into EU Market: Structural Change and Convergence*, Journal of Common Market Studies, 45(3): 611-632.
28. Dachina, A. (2008). *Rural Development – A Basic Condition For Narrowing Regional Disparities In Romania*, Romanian Journal of Regional Science, 2(2): 106-117.
29. Dheret, C., Morosi, M. (2014). *Towards a New Industrial Policy for Europe*, European Policy Centre issue paper no.78.
30. Dobrinsky, R. (2001). *Convergence in Per Capita Income Levels, Productivity Dynamics and Real Exchange Rates in the Candidate Countries on the Way to EU Accession*, IIASA Interim Report.
31. Drăgan, G., *Uniunea Europeana intre federalism si interguvernamentalism Politici comune ale UE*, București, Editura ASE , 2005.
32. Dritsakis, N., 2004, *Exports, investments and economic development of pre-accession countries of the European Union: an empirical investigation of Bulgaria and Romania*, Applied Economics, 36(16), 1831-1838.
33. Drost, S. (2013). *The Agricultural Sector in Poland and Romania and its Performance under the EU-Influence*, Arbeitshefte aus dem Otto-Strammer-Zentrum, Nr. 21.
34. Dunning, J.H. (2004). *Institutional reform, FDI and European Transition Economies*, Henley Business School, Reading University, Economics & Management Discussion Papers, No. Em-p2004-14.
35. Dunning, J.H., Lundan, S. (2008) *Multinational Enterprises and the Global Economy*, Second Edition, Edward Elgar Publishing Limited, UK.
36. Eurobarometru 86, 2016
<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137>
37. European Commission (2017) European Construction Sector Observatory Country profile Romania
38. European Parliament (2015). *European Parliament Eurobarometer (EB/EP 84.1)*, http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2015/2015parlemeter/EB84.1_synt_conso_en.pdf
39. Gherghina, S., Soare, S., Mișcoiu, S. (2016), *Combaterea euroscepticismului, extremismului/radicalizării și consolidarea încrederii în valorile europene*, Institutul European din România, Studii de strategie și politici SPOS 2015.
40. Ghibuțiu, A. (2008), *Fenomenul relocalizării serviciilor și impactul său asupra economiei românești*, Oeconomica, Societatea Română de Economie, IRLI, XVII (1): 41-80
41. Giurcă, D. (2005). *Elemente de impact pre- si post-aderare – evaluari pentru sectorul agroalimentar si rural din România*, Oeconomica, 1, 561-594.
42. Globerman, S., Shapiro, D., Tang, Y., (2006) *Foreign direct investment in emerging and transition european countries*, in Jonathan A. Batten, Colm Kearney (editori) „Emerging European Financial Markets: Independence and Integration Post-Enlargement” (International Finance Review, Volume 6) Emerald Group Publishing Limited, pp. 431-459.
43. Grupul de Economie Aplicată (2010). *Reindustrializarea României: politici și strategii*, Asociația pentru Studii și Prognoze Economico-Sociale.

44. Guvernul României (2007). *National Strategic Reference Framework 2007-2013*, [http://old.fonduri-ue.ro/res/filepicker_users/cd25a597fd-62/Doc_prog/CSNR/1_CSNR_2007-2013_\(eng.\).pdf](http://old.fonduri-ue.ro/res/filepicker_users/cd25a597fd-62/Doc_prog/CSNR/1_CSNR_2007-2013_(eng.).pdf)
45. Guvernul României (2017). *Programul Național de Convergență*, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-convergence-programme-romania-ro_0.pdf
46. Havlik, P. (2004). *Structural change, productivity and employment in the new EU Member States*, Economic Restructuring and Labour Markets in the Accession Countries, Research Project commissioned by EU DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
47. Horobeț, A. L., Popovici, O. C. (2017). *Investițiile străine directe: evoluția și importanța lor în România*, Consiliul Investitorilor Străini, <http://www.fic.ro/Documents/view/Studiu-Investitiile-straine-directe-evolutia-si-importanta-lor-in-Romania>
48. Hubbard, C., Hubbard, L. (2008). *Bulgaria and Romania: Paths to EU Accession and the Agricultural Sector*, Centre for Rural Economy Discussion Paper Series no. 17.
49. Hubbard, C., Luca, L., Luca, M., Alexandri, C. (2014). *Romanian Agriculture since EU Accession: Has membership made a difference?*, Paper prepared for presentation for the 142nd EAAE Seminar Growing Success? Agriculture and rural development in an enlarged EU, Corvinus University of Budapest, Hungary.
50. Hunya, G. (2017). *Romania: Ten Years of EU Membership*, Romanian Journal Of European Affairs, 17(1): 5-15.
51. Ionescu, E. (2006). *Romania's Negotiations With European Union Regarding Agricultural Sector*, The Annals Of "Dunărea De Jos" University Of Galați, Fascicle I - 2006, Economics and Applied Informatics, XII: 41-44.
52. Iorio, M., Corsale, A. (2010). *Rural tourism and livelihood strategies in Romania*, Journal of Rural Studies, 26: 152–162.
53. IMF (2017b). World Economic Outlook Database, April.
54. IMF (2017a) IMF Country Report No. 17/133 Romania 2017 Article IV Consultation - PressRelease; Staff Report; And Statement By The Executive Director For Romania.
55. Jarocinski M., Lenza M. (2016) *How large is the output gap in the euro area*, European CentralBank, Research Bulletin no. 24.
56. Jula, D., Jula, N. M. (2017) *Foreign Direct Investments and Employment. Structural Analysis*, Romanian Journal of Economic Forecasting, 20(2): 29-44.
57. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (2003). Decizia Consiliului din 22 iulie 2003 privind liniile directoare ale politicilor de ocuparea forței de muncă ale statelor membre (2003/578/CE), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003D0578&from=RO>
58. Klasova, S., Kovac, V., Liptak, F. (2015). *Structural Convergence of Economies of Slovak Republic and Czech Republic*, Mediterranean Journal of Social Sciences, 6(5): 235-242.
59. Luca, L. (2009). *Two extremes don't make one right. Romania and the Reform of the Common Agricultural Policy of the EU*, Romanian Center for European Policies.
60. Marinaș, M. C. (2006) *Convergența structurală a economiei românești. Analiză comparativă*, Economie teoretică și aplicată, 1(496): 26-33.

61. Mikulcak, F., Newig, J., Milcu, A. I., Hartel, T., Fischer, J. (2013) *Integrating rural development and biodiversity conservation in Central Romania*, Environmental Conservation 40 (2): 129–137.
62. Ministerul Economiei (2013). *Strategia Națională de Export 2014-2020*, http://www.minind.ro/strategia_export/SNE_2014_2020.pdf
63. Monfort, P. (2008). *Convergence of EU regions. Measures and evolution*, European Union Regional Policy Working Paper no.01.
64. Monitorul Oficial al României (2015). *Strategia Națională privind Agenda Digitală pentru România 2020*, partea I, nr. 340 bis/19.V.2015, http://www.ancom.org.ro/uploads/links_files/Strategia_nationala_privind_Agenda_Digitala_pentru_Romania_2020.pdf
65. Neagu, F., Dragu, F., Costeiu, A. (2016). *După 20 de ani: schimbări structurale în economia României în primele decenii postdecembriste*, Caiete de studii Nr. 42, Banca Națională a României.
66. Negrițoiu, Mișu, (1996) *Salt înainte. Dezvoltarea și investițiile străine directe*, Editura Pro și Editura Expert, București
67. Paul A. M., Popovici O. C., Călin A. C. (2014) *The attractiveness of Central and Eastern European countries for FDI. A public policy approach using the TOPSIS method*, Transylvanian Review of Administrative Sciences, 42 E: 156-180.
68. Pianta, M. (2014). *An Industrial Policy For Europe*, WP-EMS # 2014/01
69. Popovici O. C. (2015a). *Assessing the Impact of the Labour Market Determinants in Attracting FDI*, Journal of Academic Research in Economics, 7(1).
70. Popovici O. C. (2015b). *Assessing FDI determinants in CEE countries during and after transition*, The Annals of the University of Oradea, XXIV(1): 113-122.
71. Popovici, O. C. (2013) *Analiza investițiilor străine directe în noile state membre ale Uniunii Europene*, Teză de doctorat, Academia de Studii Economice din București.
72. Popovici, O. C., Călin A. C. (2012) *Attractiveness of Public Policies for FDI in Central and Eastern European Countries*, The Annals of the University of Oradea. Economic Sciences, XXI(1): 61-67.
73. Postoiu, C., Busega, I. (2015). *Romania's Agriculture and its Role in the Convergence Process*, Global Economic Observer, 1(3): 34-43.
74. Societatea Academică din România (2017). *Raport anual de analiză și prognoză – România 2017*, http://sar.org.ro/wp-content/uploads/2017/03/1.-RAPORT-SAR-2017_TOT.pdf
75. Strat, V. A., Popovici O. C. (2015), *FDI Convergence versus Real and Structural Convergence at the EU Level. An Approach Based on the GINI Coefficient*, Economia. Seria Management, 18(1):150-162.
76. Uppenberg, K., Strauss, H. (2010). *Innovation and productivity growth in the EU services sector*, European Investment Bank.
77. Vaduva S. 2016, *From Corruption to Modernity, The Evolution of Romania's Entrepreneurship Culture*, SpringerBriefs in Economics.
78. Wegener, S., Labar, K., Petrick, M., Marquardt, D., Theesfeld, I., Buchenrieder, G. (2011). *Administering the Common Agricultural Policy in Bulgaria and Romania: obstacles to accountability and administrative capacity*, International Review of Administrative Sciences, 77(3): 583–608.

79. World Bank (2006). *Doing Business 2007*, <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB07-FullReport.pdf>
80. World Bank (2016). *Eu Regular Economic Report 3. Growth, Jobs and Integration: Services to the Rescue*, World Bank Group.
81. World Bank (2016b). *Doing Business 2016*, <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf>
82. World Bank (2017). *Doing Business 2017*, <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Full-Report.pdf>
83. World Economic Forum (2016). *The Global Enabling Trade Report 2016*, <http://reports.weforum.org/global-enabling-trade-report-2016/economy-profiles/#economy=ROU>
84. World Bank Group (2016). *EU Regular Economic Report, Growth, Jobs and Integration: Services to the Rescue*.
85. Zăman, G. (2007). *Repere strategice ale eficienței procesului de integrare a României în Uniunea Europeană*, în „Integrarea României în Uniunea Europeană. Provocări și soluții” - Supliment al Revistei de Economie teoretică și aplicată, 11-20.

Baza de date AMECO

Baza de date EUROSTAT

Baza de date INS

Baza de date UNCTAD

Anexe

Anexa 1. Anexa Modalitatea de calcul a indicelui de specializare Krugman

Indicele specializării Krugman este printre cele mai utilizate metode pentru calculul divergenței structurilor economice dintre două state. Acesta se calculează pe baza formulei:

$$K_{A,B} = \sum_k \text{abs}(V_A^k(t) - V_B^k(t))$$

Unde:

$$V_i^k(t) = \frac{X_i^k(t)}{\sum_k X_i^k(t)};$$

$i = A, B$ – economiile care se compară;

t – perioada de analiză;

$X_i^k(t)$ poate reprezenta fie valoarea adăugată brută a unui anumit sector de activitate, fie ponderea populației ocupate pe sectoare.

Dacă indicele Krugman indică divergența structural dintre statele A și B, indicele convergenței structurale se calculează pe baza diferenței dintre 100% și valoarea indicelui Krugman.

Indicele Krugman se bazează pe suma diferențelor de ponderi din sectoarele economice ale statelor comparate. O valoare mai ridicată va indica un grad de divergență mai mare dintre structurile economice. Indicele convergenței, stabilit conform indicațiilor de mai sus, indică un nivel de convergență mai ridicat cu cât este mai mare, astfel că o valoare de 100% arată o convergență totală, în timp ce valorile apropiate de 0 evidențiază divergența.

Anexa 2. Balanța bugetară a fiecărui stat membru în perioada 2007-2015 (sumele primite de la bugetul UE versus cele plătite), mil. euro

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	TOTAL
BE	-868,2	-720,6	-1 663,9	-1 466,4	-1 369,6	-1 493,7	-1 541,1	-1 478,1	-1 387,8	-11 989,4
BG	+335,1	+669,6	+624,2	+895,5	+725,4	+1 329,7	+1 529,0	+1 824,3	+2 279,4	+10 212,3
CZ	+656,7	+1 178,0	+1 702,5	+2 079,3	+1 455,2	+3 045,2	+3 401,1	+3 004,2	+5 699,4	+22 221,6
DK	-604,4	-543,2	-969,5	-615,3	-836,6	-1 126,0	-1 277,1	-836,0	-790,4	-7 598,4
DE	-7 415,2	-8 774,3	-6 357,5	-9 223,6	-9 002,5	-11 953,8	-13 824,8	-15 501,6	-14 306,8	-96 360,1
EE	+226,2	+227,4	+573,0	+672,7	+350,4	+785,3	+771,4	+473,8	+242,9	+4 323,1
IE	+662,1	+566,1	-47,5	+803,9	+383,8	+670,6	+279,1	+38,8	+349,3	+3 706,3
EL	+5 437,2	+6 279,7	+3 121,0	+3 597,4	+4 622,6	+4 544,9	+5 340,7	+5 162,6	+4 934,0	+43 040,0
ES	+3 651,8	+2 813,2	+1 181,7	+4 100,9	+2 995,0	+3 999,0	+3 058,3	+1 090,6	+4 527,4	+27 417,9
FR	-2 997,3	-3 842,7	-5 872,7	-5 534,8	-6 405,8	-8 297,5	-8 445,7	-7 164,5	-5 522,5	-54 083,6
HR	+76,3	+133,9	+105,3	+86,2	+111,9	+102,0	+49,6	+173,4	+226,7	+1 065,4
IT	-2 013,5	-4 101,4	-5 058,5	-4 534,0	-5 933,0	-5.058,1	-3.789,9	-4.467,0	-2.638,7	-37 594,1
CY	-10,5	-17,7	-2,3	+10,6	+6,9	-25,2	+40,4	+114,8	-23,4	+93,6
LV	+488,8	+407,0	+501,5	+674,2	+731,3	+955,9	+801,2	+799,8	+759,4	+6 119,1
LT	+793,2	+842,6	+1 493,3	+1.358, 4	+1.368,0	+1.514,0	+1.514,5	+1.543,2	+540,3	+10.967, 6
LU	-139,8	-22,1	-100,2	-41,9	-75,0	-79,5	-69,4	+80,1	-94,0	-541,8
HU	+1.605, 9	+1.111, 7	+2.719, 4	+2.748, 4	+4.418,3	+3.280,4	+4.954,5	+5.681,6	+4.636, 5	+31.156, 8
MT	+28,1	+30,0	+8,6	+52,9	+67,0	+71,4	+88,0	+179,4	+31,7	+557,2
NL	- 2.864,3	- 2.678,2	+117,7	- 1.833,1	-2.214,0	-2.364,5	-2.675,1	-4.711,0	-3.695,2	- 22.917,7
AT	-563,2	-356,4	-402,1	-677,0	-805,1	-1.073,3	-1.251,7	-1.240,6	-851,1	-7.220,5
PL	+5.136, 4	+4.441, 7	+6.337, 1	+8.427, 5	+10.975, 1	+11.997, 2	+12.237, 1	+13.748, 1	+9.483, 1	+82.783, 3
PT	+2.474, 4	+2.695, 1	+2.150, 7	+2.622, 6	+2.983,7	+5.027,2	+4.416,7	+3.211,3	+981,2	+26.563, 0
RO	+595,8	+1.581, 0	+1.692, 5	+1.245, 2	+1.451,5	+2.031,6	+4.142,8	+4.519,9	+5.154, 5	+22.414, 9
SI	+88,6	+113,8	+241,9	+424,1	+490,1	+572,2	+429,2	+794,4	+578,9	+3.733,1
SK	+617,8	+725,6	+542,1	+1.349, 6	+1.160,6	+1.597,0	+1.287,4	+1.010,1	+3.095, 1	+11.385, 3
FI	-171,6	-318,5	-544,2	-300,2	-652,1	-658,8	-604,0	-809,0	-488,3	-4.546,8
SE	-994,8	- 1.463,1	-85,6	- 1.211,4	-1.325,4	-1.925,1	-2.220,7	-2.312,7	-2.200,2	- 13.739,1
UK	- 4.155,3	-844,3	- 1.903,3	- 5.625,9	-5.565,6	-7.366,1	-8.641,7	-4.929,8	- 11.521,4	- 50.553,2
Loc RO	10	5	5	9	7	7	5	4	3	6